

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**OSMANLI MEDRESELERİNDE EĞİTİM - ÖĞRETİM
VE
BUNLAR ARASINDA DÂRU'L - HADİSLERİN YERİ**

(DOKTORA TEZİ)

Öğr. Gör. Ahmet GÜL
E. Ü. İlahiyat Fakültesi

Yöneten
Yrd. Doç. Dr. A. Vehbi ECER

KAYSERİ - 1989

T. C.	
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ	
Sosyal Bilimler Enstitüsü	
Yayın No.	Tarih
15/2	

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz	V
Kısaltmalar	X
GİRİŞ: Osmanlılar'a Kadar Medreselerin Teşekkülü ..	XI
Medreselerin Kurulmasından Önce Araplar'da Eğitim- Öğretim	XI
Medreselerin Kurulmasından Önce Türkler'de Eğitim- Öğretim	XIII
Medreselerin Kurulmasını Zaruri Kılan Sebepler .	XV
I. BÖLÜM: Osmanlı Öncesi Anadolu Medreseleri ...	1
A- Anadolu Selçukluları Dönemi Medreseleri ..	3
B- Beylikler Dönemi Medreseleri	9
Osmanlı Medreseleri	24
İlk Osmanlı Medreseleri	28
Hüdâvendigâr Medresesi: Bursa	29
Molla Fenârî Medresesi: Bursa	33
Hüdâvendigâr Medresesi: Tuzla-Edirne	34
Fatih'ten İtibaren Osmanlı Medreseleri	50
Molla Gürânî Medresesi: İstanbul	65
Fahreddin Acemî Medresesi: Edirne	67
Sultan Süleyman Medresesi: Çorlu	89
Defterdar Nazlı Mahmud Efendi Medresesi: İstanbul .	104
Papas-zade Mustafa Çelebi Medresesi: İstanbul ..	108
Şehzade Medresesi: İstanbul	110
Ümmüveled Medresesi: İstanbul	112
Mihrimah Sultan Medresesi: Üsküdar-İstanbul .	114
Yavuz Selim Medresesi: İstanbul	116
Kanuni Süleyman Medresesi: Rodos	116
Sofu Mehmed Paşa Medresesi: Sofya ..	118
Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	121, 225
Sultan Süleyman Han Medresesi: Mekke	123
Süleyman Han Medresesi: Şam	124

II. BÖLÜM: Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri	184
A- Osmanlılar'a Kadar Dâru'l-Hadîsler	184
1- Dâru'l-Hadîsi'n-Nûriyye: Şam	186
2- Musul Dâru'l-Hadîsi: Musul	187
3- el-Medresetü'l-Kâmiliyye: Kahire	187
4- el-Medresetü'l-Eşrefiyye: Şam	188
5- Dâru'l-Hadîsi'l-Urviyye: Şam	188
6- İnce Minareli Dâru'l-Hadîsi: Konya	188
7- Kadı Hürremşah Dâru'l-Hadîsi: Konya	188
8- Çifte Minareli Dâru'l-Hadîsi: Sivas	189
B- Osmanlılar'da Dâru'l-Hadîsler	190
1- Hayreddin Paşa Dâru'l-Hadîsi: İznik	29, 190
2- Hüdâvendigâr Dâru'l-Hadîsi: İştîp	35, 190
3- Dâru'l-Hadîs Medresesi: Edirne	47, 191
4- Abdullah Paşa Dâru'l-Hadîsi: Amasya	222
5- Osman Çelebi Dâru'l-Hadîsi: Amasya	222
6- Defterdar Nazlı Mahmud Çelebi Dâru'l-Hadîsi: Eyyub	223
7- Papas-oğlu Mustafa Çelebi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	223
8- Sofu Mehmed Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	224
9- Mahmud Ağa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	225
10- Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	121, 225
11- Selîmiye Dâru'l-Hadîsi: Edirne	238
12- Atâullah Efendi Dâru'l-Hadîsi: Birgi	239
13- Atik Vâlide Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	241
14- Şemsi Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	242
15- Ca'fer Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	243
16- Mehmed Ağa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	243
17- Hâkânîye Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	244
18- Şeyhülislâm Ankaravî Zekerîyyâ Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	249
19- Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	249
20- Mudurnu'lu Mehmed Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	254

21- Ahmed Han Dâru'l-Hadîsi: İstanbul ...	255
22- Molla Fenârî Dâru'l-Hadîsi: Bursa ...	256
23- Hasan Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	256
24- Nevşehir'li Dâmâd İbrahim Paşa Dâru'l-Hadîsi: Şehzadebaşı-İstanbul	256
25- Nevşehir'li Dâmâd İbrahim Paşa Dâru'l-Hadîsi: Hoca Paşa-İstanbul	257
26- Baba Mahmud Bekir Ağa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul ... _	257
27- Bosnevî Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	257
28- İzzet Mehmed Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	258
29- Mislî Ali Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul	258
30- Ömer Hulûsi Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul ...	258
SONUÇ	275
BİBLİYOGRAFYA	277

Ö N S Ü Z

Bir karanlık çağa adını vermiş, damgasını vurmuş, zamanın toplumunu kasıp kavurmuş, cehâlet denen bir zulüm ve taassup kasırgası vardı. İşte bu çağda bu kasırgaya karşı ortaya çıkan yüce İslâm'ın ilk emri "Oku!" hitabıyla başlar. Evet, "Yaratan Rabb'inin adıyla oku!". Demek ki, yaratan yüce Rabb'imiz bize, yaratma gayesinin okumak, eğitim ve kültür olduğunu anlatmak istiyor. Cahil, kültürsüz ve geri kalmamızı istemiyor.

Daha önceden bunu tek tük kişiler kavrayıp, yazıyı bulmuşlar ve bu hususta ferdî çalışmaları başlatmışlardı. Mesele: Konumuzun hareket noktasını teşkil edecek olan Arabistan'a, civardan bir yazı sistemi getirip, daha önce hâfızaya dayalı değerli edebî eserlerini kaleme almayı düşünmüşler, bu işe girişerek bir şeyler ortaya çıkarmaya çalışmışlardır.

Bugünkü medeniyetimizde her şeyin okuyup yazmaya dayalı olduğunu göz önüne getirince, bu faâliyetlerin önemini kavırıyor ve diyoruz ki:

Evet, bunlar bugünkü medeniyetimizin kültürel temelini atmakta çok büyük bir hizmette bulunmuşlar, ne kadar takdire şâyân olduklarını göstermişler, fakat bilmem geç mi kalmışlardır ve ne kadar gecikmişlerdir? Bu faâliyeti daha önce başlatmış olsalardı bugün medeniyetimiz daha çok ilerlemiş olacaktı. Bu gecikme bizi ne kadar üzüyorsa, daha da gecikmiş olmadıklarını düşündükçe o kadar da sevinip, onlara minnet duygularımızı gizleyemiyoruz.

Ancak bu ferdî girişimler, resmî bir durum almayınca, ne de olsa sınırlı ve yüzeyde kalıyordu. İşte yüce İslâm dini bunu resmen emir ve ilân ediyor, her ferde "Oku!" diye hitab ediyordu. Peygamberimiz de bu emri bizzat uygulayarak, gelen vahyi okuyup, yazı yazabilenlere yazdırdı. Böylece de Kur'ân-ı Kerîm'in gelen her âyeti, her emir ve yasağı yazı-

lıp, aynı zamanda da ezberletildi. Çünkü ezbere ne kadar güvenilmezse, yazıya da o kadar az güvenilebilirdi. Ezberden nasıl unutulup yok olabilir veya ezberleyenler ölüp, ezberledikleri de böylece kaybolabilirse, yazı için de aynı durum söz konusudur. Silinebilir, yanabilir, yanlış okunabilir, suya düşebilir, kaybolabilir ve çalınabilir.

Daha sonra, çok geçmeden Peygamberimiz, eğitim-öğretim için Müslümanlar'a bir yer düşündü. Bu fikrini sahâbîlerine açınca Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi bu iş için uygun bulundu. Burada Müslümanlar hem yeni dinin yeni emirlerini öğreniyor, hem bunları yazıyor ve ezberliyor, hem de okuma-yazma bilmeyenlere okuyup yazma öğretiyorlardı. İşte İslâm'da okulun temelini ve çekirdeğini burası teşkil eder.

Mekke'de başlayan bu eğitim ve kültür faâliyeti, Mekke Devri'nin sonlarına doğru, o zamanki adı Yesrib olan Medîne'ye de yayıldı. Oradan gelen hey'et, bir öğretmen istediler, Peygamberimiz de Umeyr oğlu Mus'ab'ı onlara öğretmen olarak görevlendirdi. O da, Peygamber'in Mekke'deki bu faâliyetini Medîne'de aynen uyguladı. Daha önceden öğrenmiş olduğu İslâm'ın esaslarını orada onlara öğretip belletmekle meşgul olurken bir yandan da okuyup yazma bilmeyenlere okuma-yazmayı öğretiyordu. Burada faâliyetini epeyce ilerletmişti.

Peygamberimiz de, buraya hicret edince ilk iş olarak bir ibadet yeri ve hemen onun bünyesinde bir de eğitim-öğretim yeri yaptırdı. Burası Mescid-i Nebevî'nin kuzey tarafında, hem barınacak, hem de ders yapılacak yerler olan odalardı. Buraya "Suffa" veya "Zulle" deniyordu. Mescid gibi buranın da üstü örtülüydü. Peygamberimiz'in evi de buraya oldukça yakındı. Demek ki, burası aynı zamanda hem bir okul, hem yurt, hem lojman ve hem de yemekhane idi. Hattâ misâfirler de burada karşılanırdı. Yemek, zengin Müslümanların bağış ve yardımları ile sağlanıyordu.

Bir yıl sonra da, "Bedir esirlerinden okuma-yazma bilenlerin her birinin on Müslüman çocuğuna okuma-yazma öğret-

mesi şartıyla serbest bırakılması" gibi çok ileri görüşlü bir karar verildi. Bu esirlerden bazılarının, kinini yenemeyerek, okuma-yazma öğrettikleri öğrencileri döğdükleri de rivayet edilir.

Dört Halife Devri'nde buna bazı ilâvelerle, aynı tempo devam etti.

Emevîler Devri'nde devlet merkezi Şam'a nakledilip, büyük devletlerle ilişki kurularak dışa açılınca biraz daha gelişme oldu. Bilginlerin evleri, Kütüphaneler, Saray gibi daha yeni ve farklı eğitim-öğretim yerleri görülmeye başlandı. Ancak camiler, temiz tutulması ve gerekli saygı şartları sağlandıkça eğitim-öğretim yeri olma durumunu hep korudu.

Bu devirde çocuklar için "Küttâb" ve "Mekteb" denen ilkokullar (Sıbyan Mektepleri) açıldı. Bu okulların hocalarına "Mu'allim" denirdi.

Yetişkinlerin eğitim yeri olan kurumlar Abbâsîler Devri'nde kuruldu. "Beytü'l-Hikme", "Beytü'l-İlm" ve "Dâru'l-İlm" adları verilen bu müesseselerin ilki 217/832'de Bağdad'da kuruldu. Burada gayri müslim hocalar da çalışır ve dîni olmayan ilimler de öğretilirdi.

III./IX. yy.da gayri resmî, IV./X. yy.da da Karahanlılar'ca resmî olarak "Medrese" adı altında öğretim yerleri kuruldu. Fakat genelde Nizâmü'l-Mülk, resmen medreselerin ilk kurucusu olarak gösterilir. Bu, şu demek olabilir: Daha önce tek tük açılan medreseler, bu devirde birden bire çoğalıp, bir çok yere yayılmıştır.

Daha önce "Beytü'l-Hikme" vs. adlarıyla kurulan medreseler, Şî'îler'ce kurulmuş, önceleri gayri siyâsî birer müessese oldukları halde sonraları Şî'îlik propagandası yapılan politik merkezler haline gelmişti. İşte bunlara karşı birer antipropaganda olmak ve Şî'îlik propagandasını kırmak, ayrıca devletin ihtiyacı olan ilim adamı, idareci ve bürokratları yetiştirmek maksadı ile, Sünnî olan Selçuklu Türk-

İslâm Devleti'nce Nizâmiye veya diğer adlarla medreseler kurulmuş ve Sünnî inanca dayalı İslâmî ilimler okutulmaya başlanmıştır.

Bu devirde medreselerin devlet desteğiyle yaşadığı bilinmekle beraber, vakıflarının da olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak, İslâm'dan önce Türkler'de vakıfları olan (Budizm vs. gibi) dînî eğitim-öğretim müesseseleri olduğu bildirildiğine göre bunların da vakıflarının olması normal ve imkân dâhilindedir.

Daha sonra VI./XII. yy. ortalarında Haleb Atabekleri'nden Nûreddin Mahmûd b. Zengî, ilk Dâru'l-Hadîs'i açtı ve diğer İslâmî ilimlerden müstakil olarak Hadîs ve Tefsir ilimleri bu medresede okutulmaya başladı.

Anadolu Selçukluları Devri'nde ise, büsbütün vakıflara dayalı medreseler kuruldu. Bunların arasında, Konya İnce Minareli Dâru'l-Hadîsi gibi Dâru'l-Hadîsler de yapıldı.

İlk Osmanlı medresesi, İznik'te Orhan Gazi'nin kurduğu medrese ve ilk Osmanlı müderrisi de Kayseri'li Dâvûd'dur. İlk Osmanlı Dâru'l-Hadîsi'ni de Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa yine İznik'te yaptırdı.

Daha sonra bu müesseseler, tezimizde görüleceği gibi, İmparatorluk sathında yayıldı ve gelişti.

Biz bu tezimizde, yukarıda geçen eğitim-öğretim kuruluşlarını Giriş bölümünde kronolojik bir şekilde sunmaya çalıştık. I. Bölüm'de Osmanlı Medreseleri'ni, Kanuni Devri sonuna kadar, yine kronolojik bir sıra ile takdim ettik ve önemli olan müderrislerinin adlarını bildirmekle yetindik. II. Bölüm'de ise Dâru'l-Hadîs'leri ele alıp, ilk Dâru'l-Hadîs'ten itibaren Osmanlı Dâru'l-Hadîslerine kadar, aynı şekilde sıralayıp, erişebildiğimiz Dâru'l-Hadîs'leri ve müderrislerini tarih sırasına göre detaylı olarak inceledik.

Dâru'l-Hadîsler konusunda bir boşluğu doldurmaya çalıştık. Ama bazı imkânsızlıklarla ancak bu kadar yapabildik.

Tez danışmanlığımı üstlenmek nezâketini gösteren ve değerli destekleriyle bana cesaret ve kuvvet veren sayın Yrd. Doç. Dr. A. Vehbi Ecer'e, çalışmam boyunca kıymetli yardımlarına esirgemeyen sayın Prof. Dr. Ahmet Uğur'a, her hususta kendilerine başvurduğumda bana kıymetli vakitlerini ayıran değerli mesâî arkadaşlarıma, kütüphane ve arşiv görevlilerinden bana kolaylık gösteren ve yardımcı olan, şimdi burada adlarını sayamıyacağım kıymetli şahıslara en derin duygularıyla teşekkür eder, saygılar sunarım.

Ahmet Gül

K I S A L T M A L A R

Bu listeye şahıs isimleri, herkesçe bilinen No., no. ve Arşiv ve Kütüphane kataloglarında kullanılan D., E., O., T., TY. gibi kısaltmalar alınmamıştır.

- a.g.e.: Adı geçen eser.
a.g.m. : " " makale.
A.Ü. : Ankara Üniversitesi.
İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi.
b. : bin.
Bk., bk. : Bak, bakınız.
Ç. : Çevre.
Çev. : Çeviren.
Gesch. : Geschichte der Arabischen Literature.
H.O. : *Hicriyyen önce*
İA : İslâm Ansiklopedisi.
Kırş. : Karşılaştırınız.
nşr. : neşri.
OM : Osmanlı Müellifleri.
ö. : Ölümü.
SO : Sicill-i Osmânî.
TK : Türk Kültürü.
T.T.K. : Türk Tarih Kurumu.
VD : Vakıflar Dergisi.
vd. : ve devamı.
vs. : ve saire.
yy. : yüzyıl.

G İ R İ Ş

OSMANLILAR'A KADAR MEDRESELERİN TEŞEKKÜLÜ

Medreselerin Kurulmasından Önce Araplar'da Eğitim-Öğr.

İslâm'dan önce Arap Yarımadası'nın kuzey ve güneyinde iktisâdî ve kültürel faâliyetler mevcut olmasına rağmen İç Arabistan'da bulunan Mekke ve Yesrib, bu alanlarda yoksun olup, kültürel ve ticârî yönlerden yazın Şâm, kışın Yemen ile münâsebet kurmak zorunda kalıyordu(1).

Bazı kaynaklar, İslâm'ın doğuşu sırasında Mekke'de sadece 17 okur-yazar bulunduğunu kaydeder(2). Yesrib'de ise bu sayı daha azdı(3). Bunlardan Müslüman olanlar Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini yaptılar. Bu ilk vahiy kâtiplerinin sayısı, önceden okuma-yazma bilenlerden oldukları için çok azdı. Okuma-yazma bilenlerin sayısı o zaman 17 kadar olduğuna göre, ki bunların da hepsi Müslüman değildi, ilk vahiy kâtiplerinin sayısı bu rakamdan çok az olması normaldir. Sonradan İslâm'ın okuma-yazmaya teşviki üzerine bu sayı kısa zamanda epeyce arttı ve aradaki değişiklikler gözönünde bulundurulmazsa, toplam olarak vahiy kâtiplerinin sayısı 42'ye kadar yükseldi(4).

Mekke'nin ilk öğretmenlerinden olan Hristiyan asıllı Bişr b. Abdi'l-Melik el-Kindî de okuyup yazmayı Kuzey Arabistan'daki Hîre'de öğrenmişti(5).

Mescidlerin yapılmasından önce eğitim-öğretim faâliyetleri evlerde yapılıyordu. Hz. Muhammed Mekke'de iken Erkam(ö. 55/675)'ın evinde Kur'ân öğretimiyle eğitim ve öğretim faâliyetlerine başlamıştı. H.Ö. 2/620'de Yesrib'de Kur'ân öğreticisi olarak Mus'ab b. 'Umeyr(ö.3/625)'i göndermişti(6). Mescidler yapıldıktan sonra bile bir çok Müslüman'ın evi, eğitim merkezi olarak kullanılmaya devam etmiştir. 622 (Hicret)'te Hz. Muhammed ilk iş olarak, artık adı Medîne

(Medinetü'r-Resûl) olan Yesrib'de bir mescid yapıp, bunun bir bölümünü (Suffa, Zulle) eğitim-öğretim merkezi haline getirdi(7). Suffa öğrencilerinin geçimini zenginler sağladı. Bu durum, Hicret'in ilk yıllarında kurulan vakıfların doğmasına sebep oldu(8).

Zamanla Suffa'nın ihtiyaca kâfi gelmemesi üzerine Hz. Peygamber, Medine'de muhtelif mescidleri tedris yeri haline getirdi. Medine'de 9 aded mescidin bu gaye ile kullanıldığı tahmin edilmektedir(9).

Hız. Muhammed ve Dört Halife Devri'nde cami ve mescidler birer eğitim kurumu olma görevini sürdürdü. Daha sonra fetihlerle mescid ve camilerin sayısı artırıldı(10). Camilerde yapılan eğitim-öğretim faaliyetleri, cami dışı müesseseler kurulduktan sonra da devam etti.

Okuma-yazma, Kur`ân, Arap Dilbilgisi ve peygamberlere ait kıssa ve hadislerin öğretildiği ilk devir okullarından biri de Küttâb'lardır. Bu devirde Küttâb'ların öğretmenlerinin bir kısmı Hristiyan veya Bedir esirleri olarak görülmektedir. Daha sonra camilerin yanında ve müstakil olarak ilk eğitim-öğretim veren yerler halinde İslâm dünyasında bu Küttâb'lar yaygınlaştı(11).

Emevîler Devri'nde çocuklar için müstakil ve mükellef mektepler açıldı. II./VIII. yy.da 3.000 öğrenciyi barındıran Ebü'l-Kasım Dahhâk el-Belhi(ö. 113/732)'nin mektebi(12) ilk öğretimde önemli bir merhale teşkil etti. Bu nevi okullara Küttâb (ç. Ketâtîb) ve Mekteb (ç. Mekâtîb), öğretmenlerine de Mu'allim denirdi(13).

İslâm dünyasındaki sultan ve vâliler, kendi çocukları ile birlikte yüksek tabakanın çocuklarının da eğitim ve öğretimlerini, saraylarında kendi tayin ettikleri mu'allimler ile yine kendi koydukları programlara göre yaptırırlardı (14).

Aynı devirlerde önemli kültür merkezi durumundaki şe-

hirlerde kitapçı dükkânları, hem ticaret yapılan, hem de öğrenci ve bilginlerin kütüphâne olarak yararlandıkları yerlerdi(15). Bu arada bazı kimselerin evleri, öğrenci ve bilginlerin yararlandıkları ve ilim öğrendikleri mahaller olmuştur(16). Emevîler Devri'nde başlayıp devam eden ve büyük salonlarda, belli sınıftan kimselerin katılabildiği edebî toplantılar da eğitim ve öğretim bakımından önemli bir yer tutar. Halife ve diğer yüksek devlet adamları, kendi saraylarına devirlerinin bilginlerini toplar, çeşitli konularda tartışmalar düzenlenirdi. Msl.: Mu'âviye'nin, Arap tarihi konusunda tartışmalar yaptırdığı bilinmektedir. Ünlü Halife Hârûn Reşid'in sarayı, şiir yarışmalarına, dînî tartışmalara, edebî konuşmalara ve hukûkî meselelerin çözümüne sahne oldu. Abbâsîler zamanında ise bu toplantılar, Halifelerin saraylarında olduğu gibi vezirlerin saraylarında da yapıldı. Bu gelenek, diğer İslâmî devirlerde ve devletlerde de devam etti(17).

Müslümanların çoğalması ve İslâm dünyasının genişlemesi sonucunda Arapça'yı öğrenmeye karşı artan rağbet, saf ve doğru Arapça'nın konuşulduğu çöllere gidip Bedevî Araplar'a mürâcaat etme sonucunu doğurdu. İmkânı olanlar, çöllerde yaşayan kabileler arasında düzgün Arapça konuşmayı öğrendiler(18).

Medreselerin Kurulmasından Önce Türkler'de Eğitim-Öğretim

Türkler'in İslâm olmadan önceki dönemlere ait kültür hayatını Çin kaynaklarından ve Göktürk kitâbelerinden öğreniyoruz. Bu kitâbelerin en önemlisi de Orhun Kitâbeleridir. Ünlü bilgin A. Von le Coq'a göre, bu yazı ancak, ilmfî bir zihniyetle düşünebilen insanlar tarafından meydana getirilmiştir. Bu husus, eski Türkler'in, ilerlemiş bir kültüre sahip olduklarının güzel bir delilidir(19).

Göktürkler'den önce M.S. V. yy.da Atilla idaresinde

büyük bir devlet kuran Batı Hunları Roma üzerine yürüdüğünde, Atilla onlara Roma şehrine dokunmayacağını söylemiştir. Onun bu davranışı, Roma'yı harap eden Gotlar ve Vandalların yaptıkları ile karşılaştırılınca daha da değer kazanmakta, böylece Atilla'nın i'tidali ve kültür seviyesi ortaya çıkmaktadır(20).

II./VIII. yy.dan itibaren Müslüman Araplar'la temas etmeye başlayan Türkler'in İslâm'ı kabul etmeleri IV./X. yy.a kadar sürdü. Bilhassa Karahanlılar Devleti(348-608/960-1212)'nin kurucusu Satuk Buğra Han ile Türkler'in topluca Müslüman oldukları görülür(21). Bu tarih, Türk tarihinin önemli bir dönüm noktasını teşkil eder. Bu tarihlerden itibaren Türkler artık İslâm medeniyeti ve kültürü dairesinde değerlendirilir. Artık yetişen bilginler, Türk kültürünü muhafaza etmekle beraber dîni hüviyetleri değişmiştir.

Karahanlılar Devri, Türk kültür ve sanat tarihi bakımından önemlidir. Bu devirde camiler, medreseler, köprü ve kervansaraylar yapılmış, Buhârâ ve Semerkand, İslâmî ilimlerin öğreniminin yapıldığı merkezler haline gelmiştir. Türk dili gelişme imkânı bulmuş, İslâm-Türk Devri'nin ilk edebî ürünleri ortaya çıkmıştır. Yusuf Has Hâcib'in 461/1069-70'te yazdığı Kutadgu Bilig (sa'âdet veren bilgi) adlı manzum siyâset-nâmesi ile Kaşgarlı Mahmûd'un 463/1071'de yazdığı Dîvânü Lügâti't-Türk adlı eseri bu devrin önemli eserleridir(22).

Gazneliler Devri'nde (351-583/963-1187) de yayıldıkları İran, Hindistan ve Afganistan çevrelerinde ecdadları gibi ilmî müesseseleri kurmaya devam ettiler. Devletin kurucusu ve yükselticisi Gazneli Mahmûd'un sarayı "izzet otağı, devletin dayanağı"(23) diye anılmakta idi. Bu devirde yetişmiş olan bilgin Ebû Reyhân el-Bîrûnî ve el-Âsâru'l-Bâkiye ve Kitâbu'l-Hind'i, ünlü şâir Firdevsî ve Şehnâme'si de zikre değer eserlerdir(24).

Selçuklu Devri, bilim ve fikir bakımından bir dönüm noktasıdır. Bu devirden itibaren vezir Nizâmü'l-Mülk'ün izlediği politika sonucunda bilim adamlarının geniş çapta devlet örgütünde görev aldıkları ve devlet adamlarıyla iyi ilişkiler kurmakta âdetâ birbirleriyle yarış ettikleri görülmür(25).

Göktürk Devri'nde sadece kağanların bilge olması yetmiyordu. Onların etrafındaki büyük memur ve komutanların da bilge olmaları şarttı. Onlardaki bu anlayış, Selçuklu ve Osmanlı Devirlerinde de devam etti. Şehzâdelerin kültür seviyelerini yükseltmek için devrin ünlü bilginleri görevlendiriliyordu(26).

Selçuklular'da ve Osmanlılar'da, fethedilen yerlerden bilim ve sanat adamları başkente getiriliyordu.

Türk tarihinde bilim adamlarının cezalandırıldığı ve haksız yere idam edildiği çok az görülmür(27).

Medreselerin Kurulmasını Zaruri Kılan Sebepler:

İlk zamanlarda İslâm dünyasının, eğitim-öğretim yerleri olarak kullandığı cami ve mescidlerin, aslında birer ibâdet yeri oluşu, eğitim ve öğretim işinin ise, ibâdet yerinde bulunması gereken huzur ve sükûnu bozuşu, küçük çocukların, mescidleri temiz tutamayacakları endişesi, öğrencilerin sayısının, mescidlere sığmayacak kadar ortması ve mescidlerde ibâdetin muntazam olarak yapılmasını engellemesi, eğitim-öğretim için yeni bir yer aramayı zorunlu kıldı. Müstakil kuruluşlar, bu iş için camiden daha elverişliydi. Camilere göre daha kullanışlı olan medreselerde bugünkü sınıflara karşılık olan eyvanlar yanında öğrenci ve müderrislerin ikametine mahsus yerler de vardı(28). Yani medreseler, eğitim ve öğretime camilerden daha uygun yerler durumundaydı. Ayrıca medreselerle birlikte müderrisler ve öğrenciler için maaş ve burs gibi imkânlar da doğdu(29).

Medreselerin kuruluşunun hızlanması ve teşkilâtlanma-

sında sultan veya emirlerin tabi oldukları mezheblerin savunulması ihtiyacının rol oynadığı gerçeğini de ihmal edemeyiz. Özellikle Tuğrul Bey (ö. 455/1063) zamanına doğru Fâtımîler'in desteğiyle Şî'îlik, İslâm dünyasında üstün inanca durumuna sokularak hâkim kılınmak istenmişti. Selçuklu sultanları ötedenberi Sünnî inanca bağlı ve bu inancın savunucuları olarak bu tehlikeyi sezmiş ve Tuğrul Bey zamanında Halife Kaim bi-Emrillâh(ö. 467/1073)'ı, Şî'îler'in tasallutundan kurtarmışlardır(30).

Irak, Sûriye ve Mısır'da Büveyhoğulları (333-447/945-1055) ve Fâtımîler(297-566/910-1171)'in yaptıkları Şî'îlik propağandalarına karşı Selçuklular, askerî yönden Sünnîliği savunmakla kalmadılar, fikrî kuruluşlarla görüşlerini takviye de ettiler(31). Şî'îliğe karşı bir "karşı propağanda" olarak(32) medreseler kuruldu ve bu medreselere devlet desteği de sağlandı(33). Sayın Prof. Dr. H. Gazi Yurdaydın'ın ifadeleriyle, Fâtımî ve Büveyhoğulları'nın "ortadan kalkmasından sonra gelen Sünnî Selçuklular ve Eyyûbîler, halka gerçek imanı öğretmek düşüncesiyle medreseleri kurdular" (34). Anlaşılacağı üzere İslâm dünyasındaki ilk medrese teşebbüs ve hareketi, Şî'îlik karşısında Sünnî görüş propağandasını yürütme mâhiyetindeydi. Bu anlayışın uygulama planına konuluşu, büyük Selçuklu sultanı Alparslan (420-464/1029-1072) ve Melikşâh(447-485/1055-1092)'a ve bunların veziri olan (456-485/1064-1092) Nizâmü'l-Mülk(ö. 485/1092)'e aittir(35). Bu akıllı vezire, ihtiyacı olan para ve desteği verenler bu iki Türk sultanı olmasaydı belki Nizâmü'l-Mülk de olmazdı. İşte böyle hâmler ve destek bulan büyük vezir Nizâmü'l-Mülk, Nizâmiye Medreseleri olarak tanınan eğitim kurumlarını inşa ettirmeye başladı(36). Bunlar o sıralarda Âmul, Basra, Belh, Herât, İsfahân, Nişâpur ve Tûs gibi merkezlerde kuruldu(37). Bu medreselerin kuruluşunun ana gayesi, Ehl-i Sünnet mezhebinin Eş'ariyye kolu görüşünün savunulmasıydı.

Nizâmiye Medreseleri'nde müderrislik yapan büyük zatlardan bazıları:

Bağdâd Nizâmiye Medresesi:

1- Medrese'nin ilk müderrisi İbnü's-Sabbâğ: Adı Abdü's-Seyyid b. Muhammed Ebû Nasr el-Bağdâdî eş-Şâfi'î olup, fıkıh, usul ve kelâm mütehassısı idi. 400/1009'da Bağdâd'da doğdu. Nizâmiye Medresesi'nde ilk müderris olarak öğretim yaptı. Bu görevi, Ebû İshâk'ın gelişiyle ancak birkaç gün sürdürdü. Ebû İshâk'tan sonra Medrese'ye gelen Abdurrahmân b. Me'mûn'un azliyle ikinci defa müderrisliğe gelip, 477/1084-te ayrıldı. Ömrünün sonlarına doğru a'mâ oldu ve 14 Cemâziye'l-Evvel 477/18 Eylül 1084'te Bağdâd'da vefât etti. İmâm Ahmed Kabristanı'nda medfûndur.

Başlıca eserleri:

- eş-Şâmil: Fıkha dairdir.
- el-Kâmil: Hanefîler'le Şâfi'îler arasındaki ihtilâflar hakkındadır.
- 'Uddetü(veya Tezkiretü)'l-'Âlim ve't-Tarîku's-Sâlim.
- Kifâyetü'l-Mesâil.
- el-İş'âr bi-Ma'rifet İhtilâfi 'Ulemâi'l-Emsâr(38).

2- Ebû İshâk İbrâhîm b. Ali el-Fîrûzâbâdî eş-Şîrâzî: 393/1003'te Fîrûzâbâd'da doğup, fıkıh tahsili için 410/1019-20'de Şîrâz'a, oradan Basra'ya, oradan da Şevvâl 415/Kânûn-ı Evvel 1024'te Bağdâd'a gitti. Burada usul tahsilini Ebû Hâtîm el-Kazvîni(ö. 440/1049)'den, furû'a ait tahsilini de Ebû't-Tayyib et-Taberî(ö. 450/1059)'den tamamladı. 430/1038-39'da Bağdâd'da öğretime başladı(39). İlmî şöhreti o kadar arttı ki, bütün İslâm âleminden öğrenciler, tahsil için onun yanına geliyorlardı. Vezîr Nizâmü'l-Mülk, Bağdâd'da yaptırdığı (459/1067) ilk umûmî medrese(Nizâmiyye)'yi açma görevini ona verdi. Ancak Medrese, Şîrâzî'nin gelmemesi üzerine İbnü's-Sabbâğ tarafından açıldı. Öğrencileri ona, medresede ders vermesi için çok ısrar ettiler ve hattâ

kendisi derse gelmezse onlar kendisini bırakıp medreseye devam edeceklerini söylediler. Bunun üzerine nihâyet Nizâmiye'de ders vermek için bir kürsü kabul etti. Ölüm tarihi olan 21 Cemâziye'l-Âhir 476/5 Teşrin-i Sâni 1083'e kadar orada tedriste bulundu(40). el-Eş'arî'nin akâidi hakkında, Ebû Nasr b. el-Kuşeyrî(ö. 514/1121) ve Hanbelîler arasında 469/1077-78'de Bağdâd'da vukubulan kanlı mücâdeleler sırasında kuvvetle Eş'arîler'in tarafını tutup, Vezîr'den Hanbelî Şeyh'in tevkifini temin etti(41). En büyük itibarını, Halîfe'nin arzusu ile Zi'l-Hicce 475/Mayıs 1083'te Nişâpûr'a yaptığı seyahati gösterir. Bu bir zafer alayına benziyordu. Orada kendisini İmâmü'l-Haremeyn karşılamış ve cübbesini taşımıştı. İmâmü'l-Haremeyn'in onunla farklı görüşte ilmi münâkaşaları olmuş ve o, bu münâkaşalarda eş-Şîrâzî'nin üstünlüğünü kabul etmişti. eş-Şîrâzî, Bağdâd'a dönüşünden az sonra vefât etti. Büyük bir saygıyla Bâb-ı Eb-râz mezarlığına gömüldü. Cenâze namazını bizzat Halîfe el-Muktedî kıldırdı. Nizâmiye, kurucusunun emriyle yas alâmeti olarak bütün bir yıl kapatıldı. Vezîr Tâcü'l-Mülk(ö. 486/1094), onun için bir türbe ve yanında bir de medrese yaptırdı(42).

Başlıca eserleri:

- et-Tenbîh: 452-3/1061'de kaleme alınmış olup, fıkha dâir, çok şerhedilmiş muhtasar bir eser olup, matbûdur.

- el-Mühezzeb fi'l-Mezheb: 455-69/1063-78 arasında mufassal olarak yazılmış(43) olan bu eser de matbûdur.

- Kitâbu Tezkireti'l-Mes'ûlîn: Birkaç cilt hâlinde Hanefî ve Şâfi'î akâidi hakkında ihtilâfa dâir olan bu eser günümüze kadar gelmemiştir(44).

- Tabakâtü'l-Fukahâ': Kendi devrine kadar ilk iki yy. ve dört mezheb fakihlerinin kısa hal tercümelerinden ibâret olan bu eser de matbûdur. Sonraki eserlere kaynak olmuştur.

- Kitâbu'l-Lüma': Usûl-i Fıkıh hakkında ve matbûdur.

- el-Lüma''ın şerhi.

- et-Tebrisa: Şâfi'î usulü hakkında ve elyazmadır.

- el-Mulahhas ve
- el-Me'ûne: Münâzara hakkındadır.
- en-Nuket: Hilâf hakkındadır.
- Nushu Ehli'l-'ilm(45).

3- Abdurrahmân b. Me'mûn Ebû Sa'd el-Mutevelli: 425-26 /1035'te dünyaya geldi. Tahsilini bitirdikten sonra Ebû İshâk'tan boşalan Nizâmiye'de müderrislik yapıp, İbnu's-Sabbâğ gelince azledildi. Sonra tekrar geri getirilip, ömrünün sonuna kadar burada müderrislik yaptı. 18 Şevvâl 478/6 Şubat 1086 Cuma gecesi vefât etti(46).

4- Büyük İslâm fikir ve din adamı Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî (450-506/1058-1112): Önce Nişâpûr'daki, sonra da Bağdâd'daki Nizâmiye Medresesi'nde Nizâmu'l-Mülk'ün himâyesi altında çalıştı. Gençliğinde Ehl-i Sunnet'in fikhî-dînî sistemlerini incelemiş, bunların sonuçlarını bir çok eserlerinde açıklamıştı. Hâmîsi Nizâmu'l-Mülk, 485/1092'de bir İsmâ'îlî fedâîsi tarafından hançerlenerek öldürüldükten sonra bunların inanç sistemlerini de inceliyerek birçok reddiyeler yazdı. Bu çalışmadan sonra felsefeye yönelip, öyle bir araştırmaya daldı ki, daha önceki uzun boyulu çalışmalarının, aradığı hakikati bulmada yetersiz olduğu kanaatine vararak korkunç bir şüphecilğe düştü, rûhî bir buhrana tutuldu. Bu yüzden Bağdâd'daki görevini 488/1095'te bıraktı. Bir süre buhrandan kurtuluş çâresini tasavvufta aradı. Sûriye'de 11 yıl sâkin bir inzivâ hayâtı yaşadı. Nizâmü'l-Mülk'ün oğlu Fahru'l-Mülk'ün vezirliği zamanında bunun ve 497/1104'te tahta çıkan Sultan Muhammed'in ısrarları ile Nişâpûr'daki öğretim faâliyetlerine tekrar başlamaya razı oldu. Nihâyet 499/1106'da İbyâu 'Ulûmi'd-Dîn adlı meşhur eserini yazdı. Daha sonra doğduğu yer olan Tûs şehrinde inzivâyâ çekildi ve orada 54 yaşında olduğu halde 29 Rebî'u'l-Evvel 506/19 Aralık 1112 Perşembe günü vefât etti.

Toplamı 200'ü bulan eserlerinden belli başlıları şunlardır:

- İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn: 4 cilt, matbûdur.
- Tehâfutu'l-Felâsife: Matbûdur.
- el-İktisâd fi'l-İ'tikâd: Matbûdur.
- el-Munkizu mâne'd-Dalâil: Matbûdur.
- Bidâyetü'l-Hidâye: Matbûdur.
- İlcâmu'l-'Avâm 'an 'İlmi'l-Kelâm.
- el-Mustasfâ min 'İlmi'l-Usûl.
- 'Akîdetu Ehli's-Sunne: Matbûdur.
- Fezâihu'l-Bâtıniyye: Matbûdur.
- Fezâihu'l-Mu'tezile: Matbûdur.
- Mîzânu'l-'Amel: Matbûdur(47).

Medrese'nin diğeri öğretim kadrosu arasında şu isimlere rastlıyoruz: Ebu'l-Kasım el-'Alevî ed-Debûsî (ö. 482/1089), Ebû Abdullah et-Taberî (ö. 495/1101), Ebû Muhammed Abdu'l-Vahhâb eş-Şîrâzî (ö. 500/1106)(48), Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Ali el-Hatîb et-Tebrîzî (ö. 502/1108)(49), Ali b. Muhammed İlkiyâ el-Herrâsî (ö. 504/1110)(50), Ali b. Muhammed el-Fasîhî (ö. 516/1123), Ebu'l-Feth Ahmed b. Ali İbn Berhân (ö. 518/1124)(51), Ebû Sa'îd el-Bezzâr (ö. 520/1126), Ahmed el-Gazzâlî (ö. 520/1126)(52), Mu'înuddîn Sa'îd b. er-Rezzâz (ö. 538/1143), Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlîkî el-Bağdâdî (ö. 540/1145)(53), Şerefuddîn Yûsuf ed-Dimaşkî (ö. 557/1162), Şeyh Ebu'n-Necîb (ö. 563/1167), Radiyyuddîn el-Kazvînî (ö. 575/1179), Ebu'l-Berekât el-Enbârî (ö. 577/1181), Ebu'l-Hayr İsmâ'îl el-Kazvînî (ö. 581/1185), Ebû Tâlib el-Mubârek b. el-Mubârek (ö. 585/1189), Mecduddîn Ebû Ali Yahyâ b. er-Rebî' (ö. 606/1209)(54), Yahyâ b. el-Kasım (ö. 616/1219)(55), Bahâeddîn b. Şeddâd (ö. 632/1234), Necmeddîn el-Bâdirâî (ö. 655/1257), Ebu'l-Menâkıb ez-Zencânî (ö. 656/1258), Şemseddîn el-Kebşî (ö. 665/1266), Nâhiduddîn el-Fârûkî (ö. 672/1273), Mecduddîn b. Ca'fer (ö. 682/1283), Muhammed el-'Akîlî (ö. VIII./XIV. yy. başları), Abdullah b. Bektâş (ö. aynı yy. sonları). Mu'îdler: Şerefuddîn eş-Şehristânî (ö. 691/1292) ve el-Firûzâbâdî (ö. 817/1414). Bu sonuncu, İbn

Bektâş'ın mu'fididir(56).

Nizâmiye Medreseleri'nin kurulduğu diğer merkezler:

Belh:

Müderrişi: Abdullah b. Tahir Ebu'l-Kasım et-Temîmî (ö. 488/1095)(57).

Herât:

Müderrişleri: Ebû Bekr eş-Şâfi (ö. 485/1092) ve Muhammed b. Ali (ö. 495/1101)(58).

Hûzistân:

Müderrişi: Yûsuf ed-Dimaşkî (ö. 563/1167)(59).

İsfahân:

Müderrişleri: Ebû Bekr Muhammed b. Sâbit el-Hocendî eş-Şâfi'î (ö. 483/1090) ve Ebû Sa'îd Ahmed b. Ebû Bekr (ö. 551/1156)(60).

Merv:

Müderrişi: Ahmed el-Meyhenî (ö. 527/1133)(61).

Musul:

Müderrişi: Muhyiddîn Ebû Hâmid (ö. 586/1190)(62).

Nişâpûr:

Müderrişleri: İmâmu'l-Haremeyn (ö. 478/1085), Gazzâlî ve Muhammed b. Yahyâ (ö. 548/1153)(63).

Müslüman tarihçiler Nizâmiye Medreseleri'nin ilk yüksek öğretim kurumu olduğunu genel kanaat olarak ileri sürerlerse de, Makrîzî (ö. 845/1441) ve Suyûtî (ö. 911/1505) daha önceleri medreselerin bulunduğunu söylemişlerdir(64). Bunlardan bilinenler:

1- 349/960'ta Ebu'l-Velîd Hasan b. Muhammed el-Ümevî'nin Nişâpûr'da yaptırdığı medrese. Bu, ilk müstakil medrese olarak kabul edilebilir.

2- Nişâpûr'da Şâfi'î fakihî es-Sâiğ en-Neysâbüri (ö. 349/960) için yaptırılan özel mekteb: Bu, fıkıh, kelâm, ha-

dîs, tefsîr, Kur`ân ve diğeri İslâmî ilimlerin okutulduğu ilk müstakil medresedir(65).

3- Nişâpûr'da 353/965'ten önce İbn Hibbân et-Teymî'nin yaptırdığı medrese(66).

4- Ebû Hâtim el-Bustî (ö. 353/965)'nin özel medresesi.

5- Ebû Ali el-Huseynî (ö. 392/1002)'nin hadis mektebi: Bu mektebin 1000 öğrencisi vardı(67).

6- 402/1011'den önce Nişâpûr'da yapılan es-Sa'îdiyye Medresesi.

7- 405/1014'ten önce Nişâpûr'da yapılan Ebû Osmân es-Sâbûnî Medresesi.

8- 405/1015'ten önce Nişâpûr'da yapılan İbn Fûrek Medresesi(68).

9- Nişâpûr'da Beyhakiyye Medresesi: Şâfi'î fakîhi Ebû Bekr el-Beyhakî, 441/1050'de yaptırdı(69).

10- Gazneli Mahmûd(389-421/999-1030)'un Gazne'de, Akar-deşi Nâsır b. Sebüktekin(ö. 424/1033)'in de Nişâpûr'da yaptırdığı medreseler(70).

11- Tuğrul Bey(428-55/1037-63)'in Nişâpûr'da 437/1046'da yaptırdığı Medrese(71).

12- Buhârâ'da 450/1058'den önce yapılan İbn Gadiret el-Esedî Medresesi(72).

13- Taberân ve Bağdâd'da açılan medreseler: Bunlarda daha ziyade fıkıh (İslâm Hukuku) öğretimi yapılıyordu.

14- Nişâpûr'da Ebû Ali el-Hüseyinî ve Ebu'l-Kasım el-Kuşeyrî (ö. 464/1072) tarafından açılan öğretim müesseseleri(73).

Buraya kadar eğitim-öğretim kurumlarından kısa kısa bahsettik. Şimdi bundan sonraki bölümlerde benzeri kurumlar hakkında daha geniş bilgi vereceğiz.

1 Kur`ân, (106) Kureyş sûresi, 2.

2 Belâzurfî, Ahmed b. Yahyâ, Futûhu'l-Buldân, Kahire 1319, s. 447; Zeydân, Corci, İslâm Medeniyeti Tarihi (Çev. Zeki Megamız), İstanbul 1973, III, 108; Çağatay, Neşet, İsl-

lâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara 1982, s. 141-42; Yurdaydın, H. Gazi, İslâm Tarihi Dersleri, Ankara 1971, s. 64.

3 Belâzurî, A.g.e., s. 459.

4 el-Kettânî, Abdu'l-Hayy, Kitâbu Nizâmi'l-Hukûme'ti'n-Nebeviyye el-müsemma bi't-Terâfibi'l-İdâriyye, er-Ribât, 1347/1929, I, 48-49.

5 Belâzurî, A.g.e., s. 457.

6 Hamîdullah, Muhammed, İslâm Peygamberi. (Çev. Said Mutlu-Salih Tuğ), İstanbul 1969, II, 74; İbnu'l-Esîr, Ali b. Muhammed, el-Kâmil fi't-Târîh, Beyrût 1965, II, 96; Kayaoğlu, İsmet, İslâm Kurumları Tarihi, Ankara 1980, s. 122.

7 Hamîdullah, İslâm Müesseselerine Giriş (Çev. İ. Süreyyâ Sırma), İstanbul 1984, s. 71-72.

8 Köprülü, Fuat, Vakıf Müesseseleri ve Vakıf Veisakalarının Tarihi Ehemmiyeti, Vakıflar Dergisi, I, 1 vd.

9 A'zamî, M. Mustafâ, Studies in Early Hadith Literature, Beyrût 1968, s. 4.

10 Çelebi, Ahmed, İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi (Çev. Ali Yardım), İstanbul 1976, s. 98.

11 Yurdaydın, A.g.e., s. 64-66.

12 el-Hamevî, Yâkût b. Abdullah, İrşâdu'l-Erfib ilâ Ma'rifeti'l-Edîb (Mu'cemu'l-Udebâ'), Kahire 1907, IV, 273.

13 Okıç, M. Tayyib, Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tedkikler, Ankara 1959, s. 101.

14 Yurdaydın, A.g.e., s. 66-67; Çelebi, A.g.e., s. 32 vd.

15 Yurdaydın, A.g.e., s. 67; Çelebi, A.g.e., s. 53.

16 Çelebi, A.g.e., s. 58-63.

17 Yurdaydın, A.g.e., s. 68-70; Çelebi, A.g.e., s. 63-89.

18 Yurdaydın, A.g.e., s. 70-71; Çelebi, A.g.e., s. 89-95.

19 Yurdaydın, A.g.e., s. 52.

20 Aynı eser, s. 54 vd.

21 Turan, Osman, Selçuklular ve İslâmiyet, İstanbul 1980, s. 245.

22 Yurdaydın, A.g.e., s. 57.

23 Tümer, Günay, Bîrûnî'ye Göre Dinler ve İslâm Dini, Ankara 1975, s. 28.

24 Yurdaydın, A.g.e., s. 58 vd.

- 25 Taneri, Aydın, Türk Devlet Geleneği, Ankara 1975, s. 133.
- 26 Aynı eser, s. 51.
- 27 Aynı eser, s. 139.
- 28 Yurdaydın, A.g.e., s. 72-73; Çelebi, A.g.e., s. 108-9.
- 29 Çelebi, A.g.e., s. 110.
- 30 Turan, Selçuklular Tarihi ve İslâm Medeniyeti, İstanbul 1969, s. 91-95; Kafesoğlu, İbrâhim, Selçuklular Tarihi, İstanbul 1972, s. 37-41.
- 31 Kafesoğlu, Sultan Melikşah, İstanbul 1973, s. 162.
- 32 Kayaoğlu, A.g.e., s. 125.
- 33 Fazlurrahman, İslâm (Çev. Mehmed Dağ-Mehmed Aydın) İstanbul 1981, s. 231; Hıfzurrahman Râşid Öymen-Mehmed Dağ, İslâm'da Eğitim Tarihi, Ankara 1974, s. 122.
- 34 Yurdaydın, A.g.e., s. 73.
- 35 ez-Ziriklî, Hayreddîn, el-A'lâm, Beyrût 1970, II, 219.
- 36 Çelebi, A.g.e., s. 111-12.
- 37 Kafesoğlu, Selçuklular Tarihi, s. 175; Kafesoğlu, Nizâmu'l-Mülk, İslâm Ansiklopedisi, IX, 332.
- 38 es-Subkî, Ebû Nâsır Abdu'l-Vahhâb b. Takıyyuddîn, Tabakatu's-Şâfi'iyeye, Mısır 1386/1967, V, 122-34; ez-Ziriklî, A.g.e., IV, 132; Kâtip Çelebi (Hacı Halife), Mustafâ b. Abdullah, Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Funûn, s. 104, 1025, 1129, 1381, 1501.
- 39 Heffening, Şîrâzî, İslâm Ansiklopedisi, XI, 564.
- 40 Aynı yer.
- 41 es-Subkî, A.g.e., IV, 234-35.
- 42 İbnu'l-Esîr, A.g.e., IX, 132-33.
- 43 el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân, Beyrût 1979, III, 381.
- 44 Kâtip Çelebi, A.g.e., s. 391.
- 45 es-Subkî, A.g.e., IV, 215; Kâtip Çelebi, A.g.e., s. 339, 489-93, 1105, 1562, 1743, 1818, 1912, 1977.
- 46 es-Subkî, A.g.e., V, 106-8; Kâtip Çelebi, A.g.e., s. 1, 1251; ez-Ziriklî, A.g.e., IV, 98.
- 47 İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed, Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân, Mısır 1310, I, 463-64; es-Subkî, A.g.e., IV, 101; Taşköprü-zâde, Ahmed b. Mustafâ, Miftâhu's-Sa'âde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevzû'âti'l-'Ulûm, Kahire

1968, II, 191-210; Kâtip Çelebi, A.g.e., s. 23-24, 135, 148, 228, 509, 1672, 1869, 1918; ez-Ziriklî, A.g.e., VII, 247-48; Brockelmann, C., İslâm Mîlletleri ve Devletleri Tarihi (Çev. Neşet Çağatay), Ankara 1964, I, 162-63.

48 ez-Ziriklî, A.g.e., IV, 336.

49 Aynı eser, IX, 197.

50 Aynı eser, V, 149.

51 Aynı eser, I, 167.

52 Aynı eser, I, 208.

53 Aynı eser, VIII, 292.

54 Aynı eser, IX, 176.

55 Aynı eser, IX, 204.

56 Aynı eser, VIII, 19; Çelebi, A.g.e., s. 251-53.

57 es-Subkî, A.g.e., V, 63-64.

58 Aynı eser, IV, 190. Burada eş-Şâşî'nin adı Muhammed b. Ali olarak geçiyor. ez-Ziriklî, A.g.e., IV, 210. Burada da vefâtı 507/1114 olarak geçer. İbn Hallikân, A.g.e., I, 464-65. Vefat tarihi burada da aynıdır. Brockelmann, Geschichte der Arabischen Literature, Supplementband, Leiden 1939-42, I, 674.

59 el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân, II, 470.

60 İbnu'l-Esîr, A.g.e., XI, 35.

61 es-Subkî, A.g.e., VII, 42-43.

62 Çelebi, A.g.e., s. 252.

63 ez-Ziriklî, A.g.e., IV, 206; VIII, 7; İbn Hallikân, A.g.e., I, 287; 465; es-Subkî, A.g.e., V, 165-222; Tasköprî-zâde, A.g.e., I, 440, II, 188; Kâtip Çelebi, A.g.e., s. 174, 242, 1159, 1024, 1213, 1754, 1990, 2005-6, 2008; Brockelmann, Gesch., I, 486, Supplementband, I, 671.

64 Baltacı, Cahit, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976, s. 6; Kayaoğlu, A.g.e., s. 126.

65 Tekindağ, C. Şahâbettin, Medrese Dönemi, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1973, s. 4; el-Hamevî, Mu'cemu'l-Buldân, Beyrût 1399/1979, V, 332.

66 Atay, Hüseyin, Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi, İstanbul 1983, s. 31; Eyice, Semavi, Mescid, İslâm Ansiklopedisi, VIII, 51.

67 Tekindağ, A.g.m., s. 5; Baltacı, A.g.e., s. 6. Burada Fıkıh medresesi olarak geçer. Pedersen, Jons, Mescid, İslâm Ansiklopedisi, VIII, 51.

68 Atay, A.g.e., s. 31.

- e.,
- 69 Kafesoğlu, Sultan Melikşah, s. 162; es-Subkî, A.g.
e.,
- 70 Tekindağ, A.g.m., s. 5; Baltacı, A.g.e., s. 6.
- 71 Tekindağ, A.g.m., s. 5.
- 72 Atay, A.g.e., s. 31.
- 73 Tekindağ, A.g.m., s. 4.

I . B Ö L Ü M
OSMANLI ÖNCESİ ANADOLU MEDRESELERİ

Genellikle Anadolu medreseleri birer vakıf müessesesi olarak kabul edilmiştir. Devlet ileri gelenleri veya zengin işadamları, sultan veya hâtûnlar medrese kurarak çeşitli idâri ve hukûkî hükümlerin yer aldığı bir vakfiye ile de işletilmesini sağladılar. Anadolu medreseleriyle ilgili bu kabil vakfiyelerde, giderlerin yanında gelir kaynakları da açıkça belirtilmiştir. Böylece medreselerde öğretim, parasız olup, öğrencilerin yiyecek ve yatacak masrafları vakıf gelirinden karşılanır, ayrıca kendilerine harçlık (burs, maaş) verilirdi. Nitekim Altun-Aba (İplikçi) Medresesi'nin 598/1202'de düzenlenen vakfiyesinde, yüksek seviyede üç öğrenciye ayda 15'er, orta seviyede 10 öğrenciye ayda onar ve ilk seviyede 20 öğrenciye de ayda 5'er dinar ödeneceği açıklanmakta, öğrencilerin ilim seviyesini yükseltmek maksadıyla her yıl medreseye 100 dinar değerinde kitap alınması öngörülmüyordu. Ayrıca 5 yıllık bir süre içinde kabiliyet gösteremeyen ve derslere muntazam devam etmeyen öğrencinin medreseden çıkarılacağı belirtilen aynı vakfiyede, medresenin masraflarını karşılamak için vakfedilen han, dükkân ve arâzinin sayısı ile adları yer almaktadır. Vakfiyelerden anlaşıldığına göre Selçuklu medreselerindeki öğrenci sayısı 20-40 arasındaydı. Nitekim Sivas Burûcîyye Medresesi'nde 30, Konya Altun-Aba Medresesi'nde 38 öğrenci bulunuyordu. Ancak bunların maaşlı (burslu) öğrenciler olduğunu gözönünde tutmak gerekir.

Vakfiyelerde öğretim süresi hakkında kesin bilgi yoktur. Konya Karatay Medresesi vakfiyesine göre, sonradan Osmanlılar'da da görüleceği üzere, fakih (ileri seviyede öğrenci) ve mülâzim olarak iki kısım öğrenci mevcuttur. Kırşehir Cacabey Medresesi vakfiyesinde fakihlerin medreseyi üç yılda bitireceği kaydedilir.

Anadolu medreselerininin işleyişleri hakkında geniş bilgiler veren vakfiyelerde müderrislerin hangi dersleri okutacakları da belirtilmiştir. Pakdâd Nizâmiye Medresesi'nde müderris fıkıh dersini okutur, ilâhiyat ve Edebiyat derslerini de diğer müderrisler verirlerdi. Konya Karatay Medresesi vakfiyesinde ise müderrisin şeriat, hadîs, tefsîr, usûl ve furû' ilimlerinde liyâkatli ve ehliyetli olması hususu öngörülmektedir.

Vakfiyelerde ayrıca müderrislerin Hanefî mezhebinden olması istenmektedir. Nitekim Altun-Aba Medresesi vakfiyesinde müderrisin Hanefî olacağı açıkça belirtilmiş, Sivas Gök Medrese'ye ait vakfiyede müderrisin Sâfi'î mezhebinden olması istenmekle beraber, Hanefî de olabileceğine işâret edilmiştir.

Kıdemli öğrenciler arasından seçilen mu'îd, müderrisin yardımcısı olarak ilk seviyedeki öğrencilerle meşgul olur, onlara derslerini ezberletirdi. Anadolu medreselerinde genel olarak iki mu'îd bulunmakla beraber Konya Karatay Medresesi'nde bir, Sivas Burûciye Medresesi'nde ise iki mu'îd vardı.

Suriye ve Irak medreselerine mukabil, Anadolu Selçuklu medreselerinde daha çok bir ihtisaslaşma vardır. Medreseler, okutulan konulara göre Dâru'l-Hadîs, Fıkıh ve Tıp medresesi şeklinde sınıflandırılmıştır. Msl.: Konya İnce Minâreli Medrese bir Dâru'l-Hadîs, yine Konya Sırçalı Medrese bir Fıkıh medresesi, Kayseri Çifte Medrese'nin doğu bölümü ise bir Tıp medresesi idi. Kırşehir ve Kütahya'daki iki tıp medrese ise Hey'et ve Nücûm ilemleriyle ilgiliydi. Dâru'l-Hadîs'te okutulan esas ders, Hz. Peygamber ve sahâbesinin yaptıkları işleri ve söyledikleri sözleri araştırıp incelemek sûretiyle bunları değerlendiren Hadîs ilmiydi. Bu bakımdan Dâru'l-Hadîs, bir ilâhiyat Fakültesi niteliğini taşır. Fıkıh medresesinde verilen esas ders ise, İslâm Hukuku'ndan ibaret olan Fıkıh'tı. Umumiyetle Peygamber ve sahâ-

besinden naklen gelen şer'î hükümleri doğru olarak bildirmek demek olan Fıkıh, sonraları dînî hükümler yanında medenî ve cezâî hükümleri, mahkeme usullerini, devlet idare ve teşkilâtiyle savaş hukukuna ait hususları da içine alan daha geniş bir hukuk ilmi şeklini aldı.

Dânişmendliler'le Artuklular XII. yy.da, Selçuklular ise XIII. yy.da büyük medreseler yaptılar ve bunlar büyük bir hızla çoğaldı. Aynı şeyi İlhanlılar, Karamanlılar ve diğer Anadolu Beylikleri de takip ettiler.

Biz şimdi Anadolu'da Osmanlılar'dan önce kurulan medreseleri iki başlık altında ve şehir sırasına göre vereceğiz:

A- Anadolu Selçukluları Dönemi Medreseleri:

Selçuklular döneminde Anadolu'da kurulan medreselere bir göz attığımız zaman, atalarımızın ilme ne kadar önem verdiklerini ve Anadolu'muzun hemen hemen her şehrinde medreseler kurduklarını görmekte gecikmeyiz. Msl: Aşağıda görüleceği gibi, Konya'da 14, Kayseri'de 5, Antalya'da 3, Sivas'ta 2, Afyon, Akşehir, Alaca, Kırşehir ve Sinop'ta birer tane medrese karşımıza çıkıyor. Hattâ Isparta'nın Atabey Köyü'nde (şimdi ilçe) görüldüğü gibi bir köyde bile medrese kurdukları bir gerçektir.

Buna göre atalarımızın, yurdumuzun bir kısmını ihmal edip, büyük şehirlere önem verdiği görüşü yersiz gibi görünüyor.

Bu medreseleri kuran kişiler, ya sultan, ya vezir, ya bir kumandan, ya bir bey, ya da varlıklılardan her hangi bir ağa idi. Medreseleri yapan ustalar da öyle dirâyetli ustalardı ve öyle bir aşkla çalışıyorlardı ki, bugün ayakta kalan eserlerinin yapısı ve plânı karşısında yerlilerin ve yabancıların ağzı açık kalmaktadır.

Şimdi bu medreselerin kurulduğu şehir merkezlerinin alfabetik sırasına göre kısa kısa vermeye çalışacağız:

Afyon:

Kale (Hisarardı) Medresesi: Kalenin batısında şehrin dış mahalleleri arasında, VII./XIII. yy.ın 2. yarısında yaptırılmıştır. Mimarı meçhuldür(1).

Akşehir:

Taş (Halkalı) Medrese: Akşehir-Nidir şosesinin sağındadır. Muharrem 648/Nisan 1250'de II. Keyhüsrev'in oğlu II. Keykâvus devrinde Emîr-dâd Sâhib Atâ Hüseyin oğlu Fahreddîn Ali yaptırdı. Mimarı meçhuldür(2)

Antalya:

Atabey Armağan (Alâeddîn) Medresesi: Yivli Minare yakınında İmâret Medresesi karşısındadır. Mübârizeddîn Ali Bey Armağan 637/1239-40'ta yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Alâeddin Medresesi diye tanınmasının sebebi bilinmemektedir. Evliya Çelebi'ye göre, medresenin mukabelesinde yol aşırı Darb-hâne Medresesi Sultan Keyhüsrev ve hâtonunundur(3).

Karatay Câmii Medresesi: Yivli Minâre Câmii'nin biraz aşağısında, surlara yakın dar bir sokaktadır. II. İzzeddîn Keykâvus'un ikinci saltanatı yıllarında 648/1250-51'de yapıldı. II. İzzeddîn Keykâvus bu yıllarda kardeşleri IV. Kılıç Arslan ve II. Alâeddîn Keykubad'la ortaklaşa hüküm sürüyordu. Medresenin adı, Karatay'ın 651/1253 tarihli vakfiyesinde geçmektedir. Mimarı meçhuldür(4).

İmâret Medresesi: XIII. yy.ın ilk yarısında yapılmıştır. Yivli Minâre karşısındadır. Mimarı meçhuldür(5).

Atabey:

Mübârizeddîn Ertokuş Medresesi: Isparta-Atabey ilçesi-(o zaman köy)'nin merkezinde 621/1224'te Mübârizeddîn Ertokuş yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Alâeddîn Keykubad Devri ilerleri gelenlerinden Atabey Mübârizeddîn Emîr Ertokuş b. Abdullah, bir çok görevlerde bulunmuş ve ilçe de onun adını almıştır(6).

Çorum-Alaca-Mahmûdiye Köyü:

Kalehisar Medresesi: Köye 1 km mesafede XIII. yy.in ilk yarısında yapılmış olup, mimarı meçhuldür(7).

Kayseri:

Çifte Medrese:(Çifteler, Gıyâsiyye): Hacı İkiz Mahallesi'ndedir. I. Gıyâseddîn Keyhüsrev 602/1205-6'da yaptırdı. Mimarı meçhuldür(8).

Hacı Kılıç Medresesi: Hacı Kılıç Câmii bitişiğindedir. İzzeddîn Keykâvus zamanında Ebu'l-Kasım b. Ali et-Tûsî, 647/1249-50'de yaptırdı. Mimarı meçhuldür(9).

Huand (Hunat) Hâtun Medresesi: Kalenin doğusundadır. I. Keykubâd'ın oğlu Gıyâseddîn Keyhüsrev'in annesi Mahperi Hâtun 635/1237-38'de yaptırdı. Mimarı meçhuldür(10).

Sâhibiye Medresesi: 666/1267-68'de Hüseyin oğlu Sâhib Atâ Fahreddîn Ali yaptırdı. IV. Kılıç Arslan'ın oğlu III. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanında yaptırılmış olup mimarı meçhuldür(11).

Serâceddîn (Küçük Huand) Medresesi: 636/1238-39'da II. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanı Kayseri Emîri olan Serâceddîn Bedr yaptırdı. Mimarı meçhuldür(12).

Avgunu Medresesi: XIII. yy.in ilk yarısında yapılmış olup mimarı meçhuldür(13).

Kırşehir:

Nûreddîn Caca Bey Medresesi: Bugün cami olarak kullanılmaktadır. Kılıç Arslan oğlu III. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanında Kırşehir'de valilik yapmış olan Nûreddîn Cibrîl b. Caca Bey 671/1272-73'te iki katlı olarak yaptırdı. Mimarı meçhuldür(14).

Konya:

Ali Gâv Medresesi: Akıncı Mahallesi'nde Karatay ve Ke-mâhiye Medreselerinin kuzeyindedir. Son yıllara kadar Ali Gâv Zâviyesi ve Türbesi ve 1901'den itibaren de Mahmûdiye Medresesi diye tanınmaktaydı. XII. yy. sonu ve XIII. yy.in ilk çeyreğinde yapıldı. Kimin yaptırdığı ve mimarı meçhul-

dür(15).

İnce Minareli Medrese: Alâeddin Tepesi'nin eteğinde, batı kısmındadır. 658-64/1260-65 yıllarında sultan II. İzzeddin Keykâvus Devrinde ünlü vezir Sâhib Atâ Fahreddin Ali Hadis ilmi okutulmak üzere bitişindeki mescidle birlikte yaptırdı. Mimarı Keluk b. Abdullah'tır. Bugün Taş ve Ahşap Eserler Müzesi'dir(16).

İplikçi (Altunpa, Altun Aba) Medresesi: Vakfiyesi Receb 598/Nisan 1202'de düzenlenmiştir. Medresenin bu Arapça vakfiyesini Şemseddin Ebû Sa'îd Altunpâ b. Abdullah, II. Kılıç Arslan ve oğlu Süleyman zamanında düzenletmiştir. Buna göre medresenin II. Kılıç Arslan zamanında 593/1196'dan önce yapılmış olması muhtemeldir. Mimarı meçhuldür. Konya'da yapılan Selçuklu Devri medreselerinin en eskilerinden- dir. İplikçi adını mütevellisinden dolayı almıştır. Şemseddin Altunpâ, I. Alâeddin'in sultanlığı zamanında çasnigir sıfatıyla, diğer sultanların devrinde de çeşitli yerlerde önemli işler yaptı. 635/1237 civarında vefât etti. Konya'nın batısındaki ünlü Altınapa Kervansarayı da onundur. Mevlânâ Celâleddin Rûmî bu medresede müderrislik yaptı(17).

Hâtûniye Medresesi: 610/1213'te Selçuklu soyundan Devlet Hâtûn yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Mihmandar Mahallesinde, yakın yıllara kadar ayakta idi(18).

Kadı Kalemşah Medresesi: Selçuklu Devri'nin tanınmış kişilerinden "kadıların sultanı Tâceddin Kalemşah" yaptırmış olmalı. Oğlu da Kalemşah Oğlu diye tanınıyordu. Medresede müderrislik yaptı. Medrese XIII. yy. içinde yaptırılmış olup, mimarı meçhuldür. Arapoğlu Makası'nın karşısındaki alanda idi. Fahreddin Paşa Parkı yaptırılırken yıktırıldı. Halk arasında Alemşah olarak geçer(19).

Karatay Medresesi: Alâeddin Tepesi eteğinde, Alâeddin Köşkü diye tanınan kalıntısının ve Kemâliye Medresesi'nin karşısındadır. II. İzzeddin Keykâvus Devri'nde Emîr Celâleddin Karatay 649/1251-52'de yaptırdı. Mimarı meçhuldür (20).

Küçük Karatay Medresesi: Kemâleddîn Turumtaş ve Kemâliye Medresesi de denir. Karatay Medresesi karşısında, A-kıncı Mahallesi'nde, Alâeddin Câmii'nin kuzeyindedir. 606/1248 tarihli vakfiyeye göre bu tarihte veya birkaç yıl daha önce Kemâleddîn Turumtaş yaptırmış olabilir. Kemâleddîn Turumtaş, Celâleddîn Karatay'ın kardeşidir. Küçük Karatay, Karatay Medresesi'nden 3 yıl önce yaptırıldı. Kendisi, vakfiyesinin düzenlendiği yıllarda vefat etmiş bulunuyordu. XIX. yy. sonlarında Konya Mevlânâ Dergâhı postnişinlerinden Abdulvâhid Çelebi buraya müderris olarak tayin edilmişti (21).

Molla-i Atîk (Monla) Medresesi: XV. yy.da Mevlânâ soyundan Mehmed Çelebi yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Selîmiye Câmii'nin batısında idi. Mevlânâ Dergâhı'na bağlı olan 1926'da yıktırıldı(22).

Molla-i Cedîd Medresesi: Mevlânâ'nın vefâtı (671/1272) ndan sonra Sultan Veled adına yapılan medrese, 1888'de okul haline getirildi, 1951'de de yıktırıldı. Mimarı meçhuldür. Mevlânâ Dergâhı'nın batısındadır(23).

Nizâmiye Medresesi: Nizâmeddîn Ebu'l-Hasan Ali b. İle almış, 635/1237'de yaptırdı. Emîr Nizâmeddîn, 654/1256'da Sultan II. İzzeddîn Keykâvus'un ordusu bozularak Konya'ya kaçtığı zaman, savaş alanından gelip şehrin durumunu düzene sokan kişidir. Medrese III. Murad Devri'nden sonra hep Nalınca Medresesi adıyla anılmıştır. Müderrislerinden, medreseye adını veren Nalınca adında bir zat görüyoruz. Mimarı Keluk b. Abdullah'tır. Kürkçü Mahallesi'nde Belediye Binası'nın 15-20 m kadar doğusunda idi. Konya medreseleri içinde en ünlüsü Nizâmiye idi(24).

Seyfiye Medresesi: Karatay ve Kemâleddîn Timurtaş'ın kardeşi Emîr Seyfeddîn Karasungur yaptırdı. Karasungur, Mevlânâ'nın yakın dostu idi. Medrese II. Bâyezid Devri'nde onarıldı. III. Murad Devri'ne kadar ayakta idi. Mimarı meçhuldür. Çifte Merdiven Mahallesi'nin Kız Öğretmen Okulu karşısındaki sokaktan Şems-i Tebrizî'ye giden yolun sağın-

daki ilk çıkmazda, türbenin kuzey tarafında ve bitişiğinde idi. Karasungur 632/1235'te başkumandan idi. Buna göre medrese, XIII. yy.'ın ilk yarısında, özellikle ikinci çeyreğiyle ortası arasında yapılmış olmalıdır(25).

Sırçalı (Çinili) Medrese: Gazi Alemşah Mahallesi'nde Sâhib Atâ Câmii'ne giden yolun sağındadır. Yapının içi çinilerle bezelidir. Halk arasında çiniye daha çok sırça denildiğinden medrese bu adla anılmıştır. I. Alâeddîn Keykubâd'ın oğlu II. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanında Bedreddîn Muslih 640/1242-43'te yaptırdı. Kendisi Gıyâseddîn Keyhüsrev'in hizmetinde bulunmuş, II. Alâeddîn Keykubâd'a da lalalık etmiş, Selçuklu Devri'nin seçkin kişilerindendi. Medresenin mimarı Tus'lu Mehmed'dir. Din ve şariat ilimleri (Fıkıh, Tefsir ve Hadis) okutulmak üzere yaptırılmıştır. 1924'e kadar medrese olarak faaldi(26).

Şeref Mes'ûd Medresesi: 639/1241 yıllarında Şerefşâh oğlu Mes'ûd yaptırmış olabilir. Mimarı meçhuldür. Ak Câmii Mahallesi'ndeydi. XVII. yy.a kadar ayakta idi(27).

Tâcü'l-Vezîr Medresesi: Dede Bahçesi'nin doğusunda, Tâcü'l-Vezîr Türbesi bitişiğindedir. III. Keyhüsrev'in hükümdarlık yıllarında 637/1239-40'ta, devrin vezirlerinden Tâceddîn Mehmed yaptırdı. Mimarı meçhuldür(28).

Sinop:

Alâeddîn Medresesi: Alâeddîn Câmii'nin karşısındadır. Taçkapısı üzerindeki mermer kitâbeden, Sinop'un Selçuklu Sultanı I. İzzeddîn Keykâvus tarafından alınmasından 50 yıl sonra saldırıya uğradığı, 661/1262-63'te Mu'înüddîn Süleyman Pervâne'nin düşmandan geri alması anısı olarak bu medresenin yaptırıldığı anlaşılıyor. Mimarı meçhuldür(29).

Sivas:

Burûciye Medresesi: 670/1271-72'de yaptırılmıştır. Çifte Minâreli Medrese'ye çok yakın olup, Hacı Mes'ûd Medresesi de denir. Aslen İranlı olan Muzaffereddîn Bârûcirdî tarafından inşâ ettirilmiştir. Bârûcird Hemedân'a 100 km u-

zaklıktadır. Medresenin mimarı meçhuldür(30).

Gök Medrese: Muharrem 670/Ağustos 1271'de Sâhib Atâ Fahreddîn Ali yaptırmıştır. Sâhibiye Medresesi de denir. Evliyâ Çelebi'de Kızıl Medrese olarak da geçer. Mimarı Konyalı Kaluyân'dır. Medrese iki katlıdır(31).

B- Beylikler Dönemi Medreseleri:

Fuat Köprülü der ki: "Türk tarihi devamlılık ve bütünlük gösterir. Bir Türk hânedânının yıkılıp bir diğèrinin onun yerini alması bir bakıma sathta kalan bir olaydır. Türk devleti devam eder, yalnız hânedân değişikliği vukubulur"(32).

Buna göre Türk devletlerinin adları değişik olsa bile sosyal faâliyet yönünden yapmış oldukları sosyal kurum ve müesseselerdeki felsefe hep aynıdır: Halka hizmet. Tâ Büyük Selçuklular'dan başlayıp Anadolu Selçukluları'nda ve Beylikler Dönemi'nde devam eden, Osmanlılar'da da devam edecek olan, tebaaya hizmet fikri hemen hemen aynıdır.

İşte Selçuklu Devleti'nden önce ve devlet dağıldığı zamanlarda bile kurulan Beylikler, bir bütünlükleri olmadığı halde ecdâdının bıraktığı miras üzerine aynı kurumları hemen hemen aynı şekilde devam ettirmişler ve onların yaptıkları faâliyeti aynı hızla sürdürüp, âdetâ atalarıyla yarış etmişlerdir.

Biz şimdi de Anadolu Selçukluları Dönemi'ndeki medreseleri sıraladığımız gibi Beylikler Dönemi medreselerini de buldukları şehirlerin alfabetik sırasına göre vermek istiyoruz:

Adilcevaz:

Hâtûniye Medresesi: 999/1591'de Sultan III. Murad Devri'nde Erzurum eyâletinin timar ve ze'âmet, zâviye, vakıf yurtlak ve ocaklık arazisini tahrir eden Hüseyin Efendi'nin Erzurum'a mülhak Adilcevaz kısmı defterlerindeki "Mevlânâ Ferahşad Câmî-i Kebîri ve Medrese-i Hâtûniye" kaydından bu-

rada bir medresenin bulunduğu anlaşılıyor. Bunun dışında bir bilgi yoktur. Mimarı da meçhuldür(33).

Aksaray:

Zinciriyeye Medresesi: 737/1336-37'de Karamanoğulları'ndan Yahşi Bey yaptırmış olabilir. Onun Aksaray'a egemen olduğu (725-39/1326-39) tarihlere rastlıyor. Medrese, At Medresesi, Karamanoğlu Medresesi ve Medrese-i Silsile diye de anılır. Mimarı meçhuldür. 1918'e kadar kullanılmıştır(34)

Tâciye Medresesi: II. İzzeddîn Keykâvus Devri'nde Moğol saldırısından sonra 652/1254'te Anadolu'ya gönderilip, ömrünün büyük bir kısmını Aksaray'da geçiren Moğol vezirlerinden Tâceddîn Mu'tezz yaptırmıştır. Kendisi, Mevlânâ'ya çok bağlı bir kişiydi ve ondan bu medreseye müderris olması için Kayseri'li Şerâfeddîn'i istemiş ve tayin etmiştir. Buna göre medrese XIII. yy.ın üçüncü çeyreğinde yapılmış olabilir. Mimarı meçhuldür. Bulunduğu yerde bugün Aksaray Lisesi vardır. Medreseye ilk yapıldığı sıralarda Dâru'z-Zâkirîn deniliyordu(35).

Hüsâmiye Medresesi: IV. Kılıç Arslan'ın oğlu III. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanında önemli görevleri olan Emîr Hüsâmeddîn Çoban yaptırmıştır. Kendisine 654/1256'larda kazaskerlik görevi verildi. Buna göre medrese bu yıllarda yapılmış olmalıdır. Mimarı meçhuldür. Gündoğdu Mahallesi'nde Çerçici-zâde Bekir Engin'in evi civarındaki çıkmaz sokakta idi(36).

Berâmûniye Medresesi: Moğollar'dan Gazan Hân'ın 699/1299'da Aksaray'a gönderdiği Sutay'ın oğlu Baranbay, yaptığı bir soyolsuzluktan dolayı korkusundan 719/1319'da Diyarbakır'a kaçtı. Medresesi Aksaray'da bulunduğu sıralarda işte bu zat yaptırmıştır. Mimarı meçhuldür. Zafer Sineması içindeki bahçenin bulunduğu yerdeydi. XIV. yy.ın ilk çeyreğinde yapılmıştı(37).

Akşehir:

Emir Yavi Medresesi: Şehrin kuzeyinde, Nidir yolunun sağındaydı. Mimarı meçhuldür. Bugün burası Hanyeri olarak tanınır. Çünkü medresenin yanında bir de han vardı. Medrese Fatih Devri'nde tamamen yıkılmıştı(38).

Kadı İzzeddîn Medresesi: Selçuklular'ın büyük vezilerinden Kadı İzzeddîn yaptırmıştır. 906/1500'lerde adı geçmediğine göre, o zaman medrese olarak kullanılmadığı anlaşılıyor. XIII. yy.dan kalma bir Selçuklu Devri medresesi olmalıydı. Mimarı meçhuldür. İmâret Câmii'nin kuzey-doğusundaydı. Kadı İzzeddîn, Konya'da Çifte Merdiven Mahallesi'ndeki türbesinde yatmaktadır(39).

Nasreddîn Hoca Medresesi: İmâret Câmii'nin tam doğusundaydı. Fâtih Devri'nde türbesiyle beraber yıkılmaya yüz tuttuğu anlaşılıyor. Nasreddîn Hoca'ya ait ise XIII. yy.da yapılmış olabilir. Mimarı meçhuldür. Şimdi yeri bahçe haline getirilmiştir(40).

Alanya-Obaköy:

Obaköy Medresesi: Tarlalar arasındadır. 775/1373 civarında Alanya'yı yarı bağımsız olarak idare eden Karamanogulları'ndan Bedreddîn Mahmûd Bey yaptırmış olabilir. Mimarı meçhuldür(41).

Amasya:

Halifet Gazi Medresesi: Şamice Mahallesi'nde Halifet Gazi Türbesi bitişiğindeydi. I. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanında Emir Mücâhid Mübârizeddîn Halifet Alp b. Tuli, 606/1209-10'da yaptırdı. Medrese kiliseden çevrilmiştir. Halifet Gazi, Şucâ'addîn Tuli Bey b. Türkânşâh'ın oğlu olup, medreseyi Fahreddîn Ali b. Muhammed el-Buhârî ile öğrencileri için yaptırdı(42).

Tuğrakiye Medresesi: Alâeddîn Keykubâd zamanında av Emiri olan Hacı Tuğrak 631/1234'te yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Mehmed Paşa Câmii yakınındaydı(43).

Bayburt:

Mahmudiye Medresesi: Olcayto Hüdâ-bende Mehmed Devri'nde 710/1310-11'lerde Fahreddin Emîr Mahmûd yaptırmıştır. Mimarı meçhuldür. 1298/1881 tarihli Evkaf Müfettişi Hüseyin Hüsnü Efendi'nin raporunda belirtildiğine göre Mahmûdiye Medresesi Mûseviye Medresesi'yle birlikte Bayburt'un içinde Büyük Câmîin yakınındaydı. O tarihte yıkılmaya yüz tutmuştu. Aynı rapora göre Yâkûtiye'nin de eskiden beri mükemmel bir kütüphanesi vardı(44).

Mûseviye Medresesi: Yine aynı devirde aynı yıllarda, aynı şahıs yaptırmıştır. Mimarı meçhuldür. Ulu Cami yakınında Mahmûdiye ile beraber çifte medrese olarak yapılmış olabilir(45).

Yâkûtiye Medresesi: Ya Olcayto Hüdâ-bende, Hoca Yâkût adına veya onun devrinde Hoca Yâkût'un kendisi 710/1310-11 civarında yaptırmıştır. Mimarı meçhuldür. Aynı tarihlerde yapılmış olan câmîin yanındaydı(46).

Beyşehir:

İsmail Aka Medresesi: Ulu Câmî'in batısındadır. Halk arasında Taş Medrese olarak bilinir. Anadolu'da Moğol egemenliği sırasında İsmail Aka tarafından 771/1369-70'te yaptırıldı. Mimarı meçhuldür. İsmail Aka, 780/1378'de vefat etti(47).

Birgi:

Aydınoğlu Mehmed Bey Medresesi: Aydınoğlu Mehmed Bey, XIV. yy.'ın başında veya ilk çeyreğinde yaptırmıştır. Mimarı meçhuldür. Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlılar yıkmışlardır(48).

Çankırı:

Cemâleddin Ferruh Şifâhâne ve Dâru'l-Hadîsi (Taş Mes-cid): Şehrin güney-batısında, Derbend denen kuru çayın kenarında Tımarhâne Mahallesi'ndeki Şifâhâne, Selçuklu emirlerinden Atabey Cemâleddin Ferruh tarafından Alâeddin Keykubad b. Keyhüsrev zamanında Muharrem 633/Eylül-Ekim 1235'-

te yaptırılmıştır. Dâru'l-Hadîs'i de 640/1242-43'te yine Abdullah oğlu Atabey Ferruh yaptırdı. Bozuk kitâbesinden anlaşılabilirdiğine göre mimarı Şahâbeddîn İnal b. el-Cemâlî ise de bunun, mimarın adı olup olmadığı belli değildir(49).

Çay:

Çay Medresesi: III. Gıvâseddîn Keyhüsrev Devri ilerigelenlerinden Yûsuf b. Ya'kûb Bey 677/1278-79'da yaptırmıştır. Mimarı Oğul Bey b. Mehmed'dir. Bugün cami olarak kullanılmaktadır(50).

Dârende (Eski Malatya):

Şahâbiyye-i Kübrâ Medresesi: Eski Malatya Ulu Câmii'nin güneyinde tarlalar arasındadır. Melikü'l-Eşref Şa'bân Devri(764-78/1363-76)'nde Mîr-i Ümerâ lakabı ile ünlü Şahâbeddîn Hızır adlı bir emîr yaptırdı. Buna göre medrese en geç XIV. yy.'ın üçüncü çeyreğinde tamamlanmış olabilir. Mimarı Şemseddîn Muhammed b. Osmân'dır(51).

Şahâbiyye-i Suğrâ Medresesi: Bunu da yine aynı devirde aynı şahıs yaptırdı. Mimarı da kesin olarak bilinmemekle beraber, Şahâbiyye-i Kübrâ'yı yapan mimar olabilir. Câmî-i Kebîr'in güney-batısında idi. Burada bugün bir bahçe bulunmaktadır(52).

Diyarbakır:

Mes'ûdiyye Medresesi: Kuzeyde Ulu Câmî'ye bitişiktir. 595/1198-99'da yapımına başlanıp, II. Sökmen Ebû Muzaffer'in ölümüyle 597/1200'de yerine geçen Mahmûd zamanında yapıyı devam ettirdi ve onun da 619/1222'de vefatından sonra Mevdûd zamanında 622/1223'te tekrar elden geçirilerek bugünkü şeklini aldı. İki katlıdır. Mimarı Mes'ûd'dur. Plânını Haleb'li usta Ca'fer b. Mahmûd çizmiştir. II. Sökmen, medreseyi 4 Sünnî mezhebin öğretimi için yaptırdı(53).

Seyfeddîn Medresesi: Ünlü bilgin Seyfeddîn-i Amidî(551-635/1156-1233)'nin yaptırdığı ileri sürülür. XII. yy.'ın sonu veya XIII. yy. başına ait olabilir. Amidî Diyarbakır'da doğup, Bağdâd, Şâm ve Kahire gibi önemli kültür merkezlerinde

ders vermiş ve 635/1233'te Şâm'da vefat etmiştir. Şâm'ın ünlü mezarlığı Cebel-i Kasion'da yatmaktadır. Medresenin mimarı meçhuldür. Nebî Câmii'nin batısında ve bitişiğindedir. I. Dünya Savaşı'nda yıkılıp yerine ev yapılmıştır(54).

Şücâ'iyye Medresesi: Şeyh Şücâ' veya Şeyh Çoban adlı kişiye bağlanan yapı, en geç XII. yy. sonu ile XIII. yy. başına ait olabilir. Mimarı meçhuldür. Mardin Kapısı'na yakın, Deliller Hanı karşısında yer aldığı anlaşılıyor. Bazı araştırmacılar medreseyi Melikşâh'ın torunu Sultan Şücâ''a kadar götürmekte ise de halk arasında yukardaki isimler söylendiğine göre bu, başka bir zat olmalıdır(55).

Zinciriyye Medresesi (Sincâriyye): Ulu Câmi'in batısında olup, I. Dünya Savaşı'na kadar faaldi. 595/1198'de Eyyübîler'den Melik Sâlih Necmeddîn yaptırmıştır. Mimarı İ-sâ Ebû Dirhem'dir(56).

Eğridir:

Taş Medrese (Dündar Bey Medresesi): Sur'un bitişiğinde ve iki katlıdır. 634/1236-37'de Alâeddîn Keykubâd'ın oğlu II. Gıyâseddîn Keyhüsrev zamanında han olarak yapıldı. Sonra Hamîdoğulları'ndan Dündar Bey 701/1301-2'de medreseye çevirdi. Mimarı meçhuldür(57).

Ermenek:

Tol Medrese: 739/1339'da Karamanoğlu Mahmûd Bey'in oğlu Emîr Mûsâ yaptırdı. Mimarı meçhuldür(58).

Erzurum:

Ahmediyye Medresesi: Murad Paşa Câmii yanındadır. 714/1314'te Ali oğlu Ahmed, Dâru'l-Hadîs olarak yaptırdı. Mimarı meçhuldür(59).

Sultâniyye Medresesi: Moğollar'dan Gazan Han adına kardeşi Olcayto Hüdâ-bende yaptırdı. XIII. yy.ın sonuna doğru yapılmış olabilir. Mimarı meçhuldür. Belediye Bahçesi'nin bulunduğu yerdedir. I. Dünya Savaşı'na kadar ayakta idi. Savaş yıllarında yıktırılmıştır(60).

Yâkûtiyye Medresesi: Yeni Kışla'nın içindedir. 710/1310-11'de Olcayto Hüdâ-bende zamanında Cemâleddîn Yâkût adına yaptırılmıştır. Mimarı meçhuldür(61).

Eski Ergani:

Medrese: Eski Ergani'de yamaçta kalıntıları mevcuttur. Hoca Bağşâyış adında birine mal edilir. Alâeddîn Keykubâd'ın da burada bir cami ve medrese yaptırdığı söylenir. Mimarı meçhuldür. Anadolu'nun erken devir medreselerinden olabilir(62).

Hani:

Hâtûniye Medresesi: Zeyneb Hâtûn Medresesi olarak da bilinir. Yapı en erken XIII. yy. sonu ile XIV. yy. başlarına ait olabilir. Mimarı meçhuldür(63).

Harzem:

Harzem Medresesi: Harzem'den geçen Zerkan Suyu kenarındadır. Nâsireddîn Artuk Arslan'ın âzâdlı kölesi Tâceddîn Mes'ûd, 608/1211-12'de yaptırdı. Harzem, Mardin'e bağlı Koçhisar'ın 8 km güney-doğusunda; Zerkan Suyu kenarındadır. Burada bugün 5 gözlü bir köprü, biraz ilerisinde de medrese kısmı oldukça yıkıma uğramış cami vardır. Harzem, Artukoşulları Devri ilerigelenlerinin kışlakları hâline gelmiş, I. Necmeddîn Gâzî, kışlaklarını hep burada geçirmiştir(64).

Karaman:

Emîr Bey Medresesi: Lârende'li Hasan oğlu İsâ oğlu Emîr yaptırmıştır. Mimarı meçhuldür. Vakfiyesi, Kayseri kadısı Mevlânâ Şemseddîn Ahmed ve Lârende kadısı Ahmed oğlu İshâk oğlu Hasan oğlu Mevlânâ Yûsuf tarafından onaylanmıştır. 992/1574 tarihli Karaman Eyâleti vakıflarını tesbît eden İlyazıcı Defteri'nde medresenin adı geçer(65).

Emîr Mûsâ Medresesi: Emîr Burhâneddîn Mûsâ XIV. yy.'ın ortalarında doğru yaptırdı. Mimarı meçhuldür(66).

Hâtûniye (Nefise Sultan) Medresesi: 783/1381-82'de Murad Hüdâvendigâr'ın kızı ve Karamanoğlu Alâeddîn Bey'in eşi

Nefise Hâtûn yaptırdı. Mimarı Nu'mân b. Hoca Ahmed'dir(67).

İbrâhîm Bey İmâret Medresesi (İbrâhîm Bey Zâviyesi): 836/1432-33'te Karamanoğulları'ndan İbrâhîm Bey yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Ağaç işleri ustası Ömer b. İlyâs'tır. Medrese iki katlıdır(68).

Zincirli Medrese: Mehmed oğlu Hüsâmeddîn ve Hasan oğlu Muhsin Hayreddîn yaptırdılar. Vakfiyesi Safer 652/Nisan 1254(69)'te düzenlenmiştir. Buna göre medrese bu yıllara yakın önceki bir tarihte yapılmış olmalıdır. Mimarı meçhuldür. Medrese, Sinle Mahallesi'ndeydi. 881/1476/tarihli, Fâ-tih adına yapılan Karaman Eyâleti Vakıflar Defteri'nde "Lâ-rende'de Eskici, diğer adıyla Zincirli Medrese, el-ân hâ- raptır" denilmektedir. Sebze Pazarı'nın bulunduğu yerde ol- malıydı(70).

Kastamonu:

Atabey Medresesi: Medrese'nin 672/1273 civarında ve Çobanlar Devri'nde yapılmış olması muhtemeldir. Mimarı meç- huldür. Atabey Câmii'nin 300 m kadar güneyinde Vakıf denen yerdeydi. 930/1523'te yıkılmaya yüz tuttuğundan, müderris el-Mevlâ Kastamonu'lu Ca'fer Efendi, ahşap olarak yeniden yaptırdı. Bu da Vakıflar idaresince 1906'da yıktırılarak yeni bir medreseye çevrildi(71).

Kayseri:

Hâtûniye Medresesi: Boyacı Kapısı civarında, Hoca Bey Câmii yakınındadır. 835/1431-32'de Melik en-Nâsır Muhammed Bey yaptırdı. Bu sırada Kayseri'de Dulkadıroğulları hüküm sürüyorsa da şehir sık sık Karamanoğulları ile aralarında el değıştiriyordu. Medresenin mimarı meçhuldür(72).

Hoca Hasan Medresesi: 589/1193'te yapılmış, XII. yy.ın en eski medreselerindendir. Mimarı meçhuldür(73).

Külük Medresesi: Külük Câmii bitişiğindedir. XII. yy.- da Dânişmendîler Devri'nden kalmıştır. Mimarı meçhuldür (74).

Kırşehir:

Melik Gazi Medresesi: Caca Bey Medresesi'nin 50 m kuzeyinde, Lâle Bey Câmii arkasında Melik Gazi Kümbeti yanındaydı. Mengüçoğulları'ndan Muzaffereddin Mehmed Şâh, 644/1246-47'de bilimsel çalışmalar yapılması için yaptırdı. Mimarı meçhuldür(75)..

Konya:

Atabekiye Medresesi: Atabey Arslan Doğmuş b. Sevinç Yarukinal yaptırdı. Açılışında Mevlânâ ve diğer büyükler de bulunmuşlardı. Buna göre 654/1256'dan sonra yapılmış olabilir. Arslan Doğmuş, tanınmış bir Selçuklu emiri idi. 656/1258'den sonra vefat etti. Mimarı meçhuldür. Çifte Merdiven Mahallesi, Kız Öğretmen Okulu'ndan Musalla'ya giden cadde nin solunda Kadı İzzeddin Karpuzoğlu Câmii'nin karşısındaydı(76).

Gühertaş Medresesi: I. Alâeddin Keykubad'ın lalası Gühertaş, büyük bilgin Bahâeddin Veled'in oğulları ve torunları için 630/1232'de yaptırdı. Bunu III. Murad adına düzenlenen kayıtlardan anlıyoruz. Mimarı meçhuldür. Konya'nın iç kalesi ile dış kale arasında, Alâeddin Tepesi'nin kuzeydoğu taraflarında, Kız Öğretmen Okulu'nun bahçesine bitişik olmalıdır. Müderrisleri arasında Mevlânâ'yı görüyoruz(77).

Kadı Hürrem Şah Dâru'l-Hadisî: Kadı Hürrem Şah, Konya'nın ünlü kadılarından Ebu'l-Menli Ahmed'in babasıdır. Ahmed de Konya Alâeddin Câmii'nin 634/1236'da vakfiyesini düzenleyen kişidir. Dâru'l-Hadis sonradan Sadreddin Konevî'nin vakıflarına katılmıştır. Yapı en geç XIII. yy. başlarına aittir olabilir. Mimarı meçhuldür. Şeyh Sadreddin Konevî Mahallesi'nde Konevî Türbesi yakınındaydı(78).

Karamanoğlu İbrahim Bey Medresesi: XV. yy.in başında Karamanoğlu İbrahim Bey yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Alâeddin Tepesi'nin doğusunda, Gazi Mustafa Kemal Paşa Okulu civarındaydı. Unkapanı veya Kazanlı adıyla da tanınırdı. XIX. yy.da şehrin bu kısmı istimlak edilip yıktırıldı(79).

Lala Ruzbe Medresesi: I. Alâeddin Keykubad'ın lalası

yaptırdı. XIII. yy.ın üçüncü çeyreğinde yaptırılmış olabilir. Mimarı meçhuldür. İç kalede ve Hânikâh'ın bitişiğinde idi. Osmanlılar'dan önce harab olduğu anlaşılıyor(80).

Mu'fniye Medresesi: Karamanoğulları Devri'nde Konya'lı Hoca Mu'fın, XV. yy.da yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Doğum ve Çocuk Bakımevi'nin bulunduğu yerdeydi. 1895'te yeniden elden geçirilmiş olmasına rağmen, 1925'te istimlak edilerek yıkıtıldı(81).

Pamukçular Medresesi: Mevlânâ zamanında var olduğu bilinmektedir. Eflâkî, medreseyi Pembe-Furûşân diye adlandırır(82). Mimarı meçhuldür. İplikçi Câmii civarındaydı. Müderrisi, Mevlânâ zamanında devrin bilim adamlarından Hînd'li Safiyyuddîn idi. XIII. yy. başında yapılmış olabilir(83)

Tursunoğlu Medresesi: XIV. yy.ın sonlarına doğru Konya eşrafından Tursunoğlu Mehmed Bey yaptırdı. Mimarı meçhuldür. Tursunoğlu Câmii'nin batısındaydı. XIII. yy.da ayakta olup, XIX. yy. içinde tamamen yıkıldı(84).

Korkuteli:

Emîr Sinaneddin Medresesi: Şehrin 2 km kuzey-batısında olup, Sinâneddin b. İlyas b. el-Hamîd, (719/1319-20'de yaptırdı. Hamidoğulları yapısıdır. Mimarı meçhuldür(85).

Manisa:

İshak Bey Medresesi: Ulu Cami bitişiğinde olup, İshâkkiye ve Fethiye diye de bilinirdi. 780/1379'da Saruhanoğlu İlyas oğlu İshak Han yaptırdı. Mimarı, Emet b. Osmandır(86) İki katlıdır(87).

Maras:

Taş Medrese: Ulu Câmii'nin kuzeyinde, eskiden Köprübaşı denen yerdedir. Dulkadıroğlu Alâuddevle Bey'in bir kızı adına XV. yy.ın son çeyreğiyle XVI. yy.ın son çeyreği arasında yapılmıştır. Mimarı meçhuldür(88).

Mardin:

Altunboğa Medresesi: Sultan İsa Medresesi'nin doğu kıs-

mında bir çıkmaz sokaktadır. Bugün Altunboğa Çeşmesi olarak bilinir. Melik Mansûr'un eĒemenlik yılları olan 765-66/1363-65 tarihleri göz önünde bulundurularak XIV. yy. ortalarına yerleştirilebilir. Mimarı meçhuldür(89).

Emînuddîn Medresesi: Şehrin güney-batısında, Emînuddîn ve Bîmârîstan (Mârîstan) adlarıyla anılan yapılar topluluğunun içindedir. Bu yapılar topluluĒu ArtukoĒullarından Emînuddîn tarafından başlatılıp, onun ölümünden sonra kardeşi Necmeddin İlgazi tamamlattı. 502-16/1108-23 tarihleri arasında yaptırıldı. Mimarı meçhuldür(90).

Hâtûniye (Sitti Radviye) Medresesi: Şehrin kuzeyinde Gül Mahallesi'ndedir. Mardin Artuklu Şultanlarından Necmeddin Alpi'nin hanımı ve IV. Mardin Artuklu sultanı Kutbeddin İlgazi'nin annesi Sitti Radviye, 572-80/1176-85'arasında yaptırdı. İki katlı olup mimarı meçhuldür(91).

Hüsâmiye Medresesi: ArtukoĒulları'ndan Hüsâmeddin Timurtaş'ın Mardin'de bir cami ve yanında bir medrese yaptırdığı bilinmektedir. Medrese 516-47/1123-53 arasında yapılmış olabilir. Mimarı meçhuldür. Cumhuriyet İlkokulu yakınında olması gerekirdi(92).

Ma'rûfiye Medresesi: Beytu'l-Artukî, Hacı Ma'rûf Medresesi diye de bilinir. Mardin'in Şar Mahallesi'nin kuzeyindedir. XIII. yy. başlarında yapıldı(93).

Melik Mansur Medresesi: Gül Mahallesi'nin kuzey-doĒusundadır. Kaynaklarda Halîliyye Medresesi olarak geçer. Şeyh Aban ve Şeyh Libben adıyla tanınır. XIII. yy. içinde ve en geğXIV. yy. başında yapılmış olmalıdır. Mimarı meçhuldür(94).

Muzafferiyeye Medresesi: Melik Muzaffer Kara Arslan Artuklu yaptırdı. 658-90/1259-91 arasında yapılmış olmalıdır. Mimarı meçhuldür. 1317/1899-900'de yerine Lise (bugünkü Ticaret Lisesi) yapımı için yıktırıldı. Kalenin eteĒinde idi (95).

Necmeddin Medresesi (Çâmiî-i Asfer, Necmeddin Gazi Mes-cidi): Emîneddin, Mârîstan yapılar topluluĒunun güney-doĒu

karşısındadır. 516/1122-23'te Silvan'da ölen Necmeddin İlgazi, söylentiye göre Silvan'dan getirilerek buraya gömülmüştür. Bir de Necmeddin İlgazi'nin bu yapılar topluluğunu yaptırdığı ve bundan dolayı bu adla anıldığı ileri sürülmektedir. Kesin tarihi belli değildir. Mimarı da meçhuldür. XIII. yy.'ın ilk çeyreği içinde yapılmış bir Artukoğulları Devri eseridir. Burada bir de Hüsâmeddin Medresesi'nden söz edilir(96).

Savurkapı Medresesi: Bâbu's-Sûr Câmii yakınında dar bir sokaktadır. Tarihi belli değildir. İki katlı medreselerden olup mimarı da meçhuldür(97).

Sultan İsa Medresesi: 2 Muharrem 787/13 Şubat 1385'te Artukoğulları'ndan Muzaffer Dâvûd'un oğlu Sultan İsa yaptırdı. İki katlı olup mimarı meçhuldür(98)

Sultan Kasım Medresesi: Akkoyunlular'dan Cihangir'in oğlu Sultan Kasım'a atfedilir. 893-908/1487-1502 arasında yapılmış olabilir. İki katlıdır. Mimarı meçhuldür. Kent dışında biraz batıdadır(99).

Şah Sultan Hatun Medresesi: Tekke Mahallesi'ndedir. Akkoyunlular şülâlesinden İbrahim Bey'in kendi adıyla anılan caminin önünde, karısı Şah Sultan Hatun yaptırdı. XV. yy. sonu ile XVI. yy. başı arasına aittir. İki katlıdır ve mimarı meçhuldür(100).

Şehidiye Medresesi: Semânin Medresesi olarak da bilinir. 637-58/1239-60 arasında Necmeddin Gazi zamanında yapıldı. Ancak Kâtip Ferdî, kapının üzerinde bugün bulunmayan bir kitabeye dayanarak yapıyı Artukoğlu Necmeddin Gazi'den önce gelen Sultan Melik Nasreddin Artuk Arslan(597-637/1201-39)'a bağlar(101). Buna göre yapı en geç XIII. yy.'ın ilk yarısına veya ortasına aittir. Mimarı meçhuldür(102).

Mut:

Hocaenti Medresesi: Mut'a 20 km uzaklıkta, Hocaenti (bugünkü Derinçay) Köyü'nün güney-doğusundadır. Hocaenti Medresesi diye de bilinir. Medresesi yaptırdığı ileri sürü-

len Hocaenti 726/1325-26'da vefat ettiğine göre, XIV. yy.ın başına ait olabilir. Mimarı meçhuldür. Hocaenti Mut'ta Lâle Ağa Camii'nin yanındaki büyük türbede gömülüdür. Kendisi Horasan'lıdır. Karamanoğulları ve Osmanlılar'la yakın ilişkisi vardı(103).

Niğde:

Ak Medrese (Ali Bey Medresesi): Karamanoğlu Ali Bey, kardeşi Karaman Beyi Mehmed Bey'e bağlı olarak Niğde'de hükümsürerken 812/1409-10'da yaptırdı. Vakfiyesini 817/1415-te düzenletti. İki katlı olup mimarı meçhuldür(104).

Niksar:

Yağbasan Medresesi: 552/1157-58'de Danışmendliler'den Nizameddin Yağbasan yaptırdı. Mimarı meçhuldür(105).

Peçin:

Ahmed Gazi Medresesi: Gazi Ahmed Bey 777/1375-76'da iki katlı olarak yaptırdı. Mimarı meçhuldür(106).

Kara Paşa (İlyas Bey) Medresesi: Sur dışında güneydedir. İlyas Bey'in yaptırmış olması muhtemeldir. Yerliler burayı Kara Paşa Hanı diye bilirler. XIV. yy. sonu-XV. yy. başlarına aittir. Mimarı meçhuldür(107).

Yelli (Kepez) Medresesi: Surların doğu bölgesine Kepez denir. Buradaki camiye 100 m kadar mesafededir. Mentешеoğlu Orhan Bey yaptırdı. 745/1344'ten önceye aittir. Mimarı meçhuldür(108).

Safranbolu:

Gazi Süleyman Paşa Medresesi: Candaroğulları'nın ikinci beyi Süleyman Paşa yaptırdı. 1262/1846'da Abdulmecid onarttı. Mimarı meçhuldür. Medrese ilk önce ilkokul haline getirilmiş, şimdi de sinema olarak kullanılmaktadır(109).

Seyitgazi:

Battal Gazi Medresesi: 604/1207-8'de Gıyâseddin Keykâli hüsrev Devri'nden sonra yapılmıştır(110).

Sivas:

Gifte Minareli Medrese: Medreseler Sokağında 670/1271-72'de büyük İlhanlı veziri, Sahib Şemseddin Cüveynî yaptırdı. Dâru'l-Hadîs diye de tanınır. Mimarının Keluk b. Abdullah olduğu söylenir(111).

Sivrihisar:

Alemşah Medresesi: XIV. yy.ın ilk yarısında Alemşah yaptırdı. Mimarı meçhuldür(112).

Emîneddin Mikâil Medresesi: Emîneddin Mikâil, Mevlânâ Devri'nde yaşadı. Medrese XIII. yy.ın ortasıyla üçüncü çeyreği arasında yapılmış olabilir. Mimarı meçhuldür. Ulu Cami bitişiğindedir. Bugün yerinde Müftülük Binası vardır(113).

Gecek Medresesi: 570/1174'te Umur Bey yaptırdı. Yeri ve mimarı meçhuldür(114).

Seyyi Nûreddin Medresesi: 700/1300-1'de Seyyi Nûreddin yaptırdı. Bulunduğu yer bugün boş bir arsa halindedir. Mimarı da meçhuldür(115).

Soğa Bey Medresesi: Aydın'lı Umur Bey'in emîrlerinden Soğa veya Çağa Bey yaptırdı. XII. yy.ın ikinci yarısına ait olabilir. Hal Binası'nın olduğu yerdedir. Mimarı meçhuldür(116).

Taşköprü:

Yavlak Arslan Medresesi: 729/1328'de Muzaffereddin Yavlak Arslan yaptırmış, Bedreddin Candaroğlu Süleyman Bey de vakfetmiştir. Yeni Hamam'ın karşısındaydı. Mimarı meçhuldür. Sonradan bir şahsa satılmış, o da yıktırıştır(117)

Tire:

İbn Melek Medresesi: 748/1347'de İbn Melek'in yaptırdığı söylenir. Aslında yapı Aydınoğlu Süleyman Şah tarafından vakfedilmiştir. Mimarı meçhuldür(118). Feriştahoğlu Medresesi de denir.

Ali Han Medresesi: Ulu Cami'in yanında olmalıydı. 755/1354'te Aydınoğulları zamanında Ali Han yaptırmıştır. Orta Medrese de denir. Mimarı meçhuldür. Ulu Cami'ye bitişikti.

Bugün ayakta değildir. Ancak kitâbesi kalmıştır. O da Ulu Cami minaresi yanındaki duvardadır:(119):

رحم الله من وقف هذه المدرسة الشريفة لوجه الله ، الحاج الحرمين عليخان بن محمد
نور الله مضجعهما وأعظم في تاريخ سنة خمس وخمسين وسبعمائة .

Yahşi Bey Medresesi: 832/1429'da yapıldı. Mimarı meçhuldür(120).

Tokat:

Medrese Kalıntısı: Muslihiddin Mahallesi, İğneci Sokak'ta, Câmî'in güney-doğusundaki bahçenin içindedir. Tarihi ve mimarı belli değildir. Medrese kalıntısı olduğunu söylerler(121).

Nizameddin Yağıbasan Medresesi: Çukur Medrese diye de bilinir. Ulu Cami yakınındadır. Danişmendîliler'den Nizameddin Yağıbasan (ö1/561/1166+67) yaptırdı. 645/1247-48'de Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında onarıldı. XII. yy. ortalarına aittir. Mimarı meçhuldür(122).

Urfa:

Eyyûbî Medresesi: Ulu Cami'in doğu kısmına bitişik olarak yapılmıştır. Ulu Cami Medresesi diye de bilinir. Bugün ilkokul olarak kullanılmaktadır. Eyyûbiler Devri'nde 587/1191'de inşa edilmiştir. Onarım kitabelerinden birinde: "Bu medreseyi, müderrislerden İsmeddin lakablı, Nakîb-zâde diye ünlü Hacı İbrahim Efendi yaptırdı ve 1196/1781-82 yılında tamamladı" yazılıdır. Mimarı meçhuldür(123).

Erzurum:

Hâtûniye (Çifte Minareli) Medresesi: Ulu Cami yanında Tebriz Kapısı'nda olup, 651/1253'te yapılmış olması muhtemeldir. Konyalı'ya göre, İlhanlılar Devri'nde Şehzade Keyhatu'nun karısı Padişah Hatun 690/1290 civarında yaptırmıştır. Alâeddin Keykubad'ın kızı Hundî Hatun'un yaptırmış olduğu da söylenir, ancak bu yanlıştır. Mimarı bilinmemektedir(123a).

Kütahya:

Vâcidiye Medresesi: Ulu Cami bitişğinde müze olarak kullanılmaktadır. Germiyanoglu Beyliği'nin ileri gelenlerinden Mubarizeddin Umur b. Savcı Gözlemevi (Rasathane) olarak 714/1314-15'te yaptırmıştır. Adını Mubarizeddin Molla Vâcid'den almıştır. Molla, burada bir süre müderrislik yapmıştı. Mimarı meçhuldür(123b).

Bitlis:

İhlâsiye (Şerefiye) Medresesi: Gök Meydan Mahallesi'nde, Hükümet Konağı yakınındadır. V. Şeref Han, 997/1589'da yaptırdı. Mimarı bilinmemektedir(123c).

OSMANLI MEDRESELERİ

Osmanlı Devleti kurulduktan hemen sonra hükümdarlar ve devlet adamları eğitim-öğretim faaliyetlerine önem verdiler ve devletin hızla gelişen topraklarında, önceki örneklerine uygun medreseler kurmaya başladılar(124).

İlk Osmanlı medresesi İznik'te Orhan Gazi'nin kurduğu "İznik Orhâniyesi" adlı medresedir. Sonra yine İznik'te Süleyman Paşa (ö. 758/1357), kendi adına bir medrese kurdu ki bu da, bilinen en eski Osmanlı medreselerindendir.

Orhan Gazi'nin, İznik Orhâniyesi'nin müderrisliğine, naklî ve aklî ilimlerde mütehassıs bir âlim olan Kayseri'li Şerâfeddin Dâvûd (ö. 751/1350)'u getirdiği bilinmektedir.

Orhan Gazi, Bursa'yı aldıktan (2 Cemâziye'l-Evvel 726 /6 Nisan 1326) ve Beylik merkezi yaptıktan sonra kiliseden çevirdiği "Manastır Medresesi"'ni açmıştır. Sonradan Murad Hüdâvendigâr (764-91/1363-89) ile Yıldırım Bayezid (791-804 /1389-402) kendi adlarıyla anılan medreseleri yaptırmışlar, Lala Şahin Paşa ve Emîr Sultân da kendi adlarına yeni medreseler kurmuşlardır. Çelebi Mehmed de 821-22/1418-19'da Yeşil Cami yanında bir medrese inşâ ettirmiştir(125).

Edirne merkez olunca II. Murad 838/1435'de Dâru'l-Hadîs ve 851-52/1447-48'de Üçşerefeli Medreseleri'ni yaptırdı.

Osmanlılar'ın ilk dönemlerinde yaptırdıkları medreselerin derece ve sınıf itibarıyla en önemlileri İznik, Bursa ve Edirne'deki medreselerdir. Edirne'deki Üçşerefeli Medrese, İstanbul'da Semâniye Medreseleri kurulduktan sonra daha bir müddet önemini korumuştur. Semâniye Medreseleri'nin kurulması, medrese teşkilâtında bir yeniliğe esas teşkil etmiştir. Çünkü bu medreseler, İlahiyat ve Hukuk fakülteleri demektir. Sahn (Semâniye) Medreseleri'nin yapılmasından sonra diğer Osmanlı medreseleri buna göre ayarlanmıştır. Os-

manlılar'da esaslı medrese teşkilâtının Fatih zamanındaki Semaniye Medreseleri'nde görüyoruz(126).

Osmanlı İmparatorluğu'nda resmî bir kuruluş olarak medresenin devlet düzeni içinde yer alması, Fâtih'in kendi adıyla kurduğu Fatih Medreseleri ile başladı(127). İstanbul'un fethinden sonra medrese nizamına hız verildi. Fatih, şehirdeki 8 kilise ve manastırı medrese haline getirdi. İlk medreseler Zeyrek (eski Pantokrator Manastırı) ve Ayasofya camileri etrafındaki papazlara mahsus odalar idi. Ayasofya Medresesi, Semâniye Medreseleri'nin kuruluşuna kadar en büyük yüksek Osmanlı medresesi olmak durumunu devam ettirdi(128).

Fatih'ten önceki devirlerde yapılan medrese tahsili ve programının, Selçuklular'ın bir devamı olduğu bilinmektedir. Ancak Fatih, İstanbul'u fethettikten sonra Nizâmu'l-Mülk stilinde bir medrese düzenine gitmiş ve böylece bir devlet müessesesi ve devlet üniversitesi kurmayı amaçlamıştır. Böyle bir yüksek medrese kurmasının amaçları bir yandan ilme hizmet ve büyük ilim adamı yetiştirmek, öte yandan da büyüyen imparatorluğun ihtiyacı olan yüksek tahsilli idarecileri, kadıları ve müftüleri yetiştirmektir. Bu üç sınıfın tahsillerinin denk olmasına gayret edilmiştir(129).

Fatih, İstanbul'da Büyük Karaman'la Küçük Karaman semtleri arasında bir cami ile iki tarafında yüksek tahsil için 8 medrese ve bunların arkalarına da Tetimme veya Mûsile-i Sahn adıyla bu medreselere öğrenci yetiştirmek üzere 8 medrese daha yaptırdı. Misâfirlerin hayvanları için ahırlar inşa ettirdi ve bunlardan başka İmârethane ile yemekhane, doğudaki 4 medresenin yanında Dâru's-Şifâ denilen hastane, kuzeyinde Kur`ân okutmak için bir Muallimhane, batı tarafına medrese öğrencileri için bir kütüphane, yine aynı tarafa dersane olarak Dâru't-Ta`lîm ve konforlu iki hamam (Karaman Hamamı) yaptırdı.

Cami'in doğu ve batı taraflarına yapılan 8 medreseye

Medâris-i Semâniye ve daha sonra bilinen deyimiyile Sahn Medreseleri denildi. 8 medreseden her birinin 19 odası vardı. Bu odaların 15'i danişmend denilen yüksek tahsil öğrençilerine, 2'si mu'fdlere, 2'si de medrese kapıcısı ile hademesine mahsustu. Öğrencilerin sayısı ise 600 idi(130). Bu medreselerin programlarını Mahmud Paşa ile ünlü astronomi bilgini Ali Kuşçu düzenlemişlerdir.

Bu medreseler yapıldıktan sonra Osmanlı medreseleri de yeni bir teşkilâta tabi tutuldu. Böylece medreseler aşağıdan yukarıya: Hâşiye-i Tecrîd (20'li), Miftâh (30'lu), 40'lı (Telvîh), Hâric-Dâhil (50'li) ve Sahn-i Semân olmak üzere beş sınıfa ayrıldı. Müderrislerinin yevmiyeleri 20-25 akçe olanlara Hâşiye-i Tecrîd, 30-35 akçe olanlara Miftâh, 40 akçe olanlara 40'lı veya Telvîh ve bunlardan bir derece yüksek olanlara da Hâric Medreseleri denirdi. 50 akçe yevmiyeli medreseler, Osmanlılar'dan önceki Anadolu Selçuklularının Sancak Beyi ve Ümerâ'nın yaptırdıkları medreselerdi. Dâhil Medreseleri, Osmanlı padişahlarıyla, Şehzâde validelerinin, Şehzâdeler'in ve padişah kızlarının yaptırmış oldukları medreselerdir. Bundan sonra en yüksek tahsil yolu olan Semâniye Medreseleri'ne geçilirdi.

Tahsile ilk başlayan bir öğrenci Muhtasarât derslerini gördükten sonra Hâşiye-i Tecrîd Medresesi'ne, oradaki ders-te başarılı olduktan sonra ve müderrisinden bir vesika alarak bir üst derecedeki Miftâh Medresesi'ne devam eder, oradan 40'lı, Hâric ve Dâhil Medreseleri derslerini gördükten sonra Sahn-i Semân'a giderek danişmend olurdu(131).

Kanuni, önce babası adına Yenibahçe'de bir medrese yaptırdı. Sonra da 951/1544'te Şehzâde Mehmed için bir medrese daha kurdurdu. Fakat Osmanlı Devleti'nin en ileri durumundaki kuruluşlarından biri, 957-65/1550-57 arasında kurulan Süleymâniye Medresesi'dir. Özellikle ordunun, tabib, cerrah ve mühendis ihtiyacını gözönünde tutan Kanuni, İstanbul'daki camii yanında bir tıp medresesi(132), Dâru's-

Şifâ, matematik öğretimine mahsus 4 medrese, bir Dâru'l-Hadîs ve bir de Semâniye'de olduğu gibi Tetimme yaptırdı. Cami'in kuzeyindeki medreseler ûlâ ve sâniye, güneyindekiler ise Sâlise ve Râbi'a adını alır. Bu 4 medrese ile Tıb ve Dâru'l-Hadîs medreseleri içinde Dâru'l-Hadîs Medresesi en üst dereceyi teşkil ediyordu.

Medreselerde haftada 4 gün ders okunurdu. Öğrencilerin yatıp kalkmaları için ayrı hücreler vardı.

Süleymâniye Medreseleri'nin kurulmasından sonra müderrisler İbtidâ-i Altmışlı'dan başlayarak Hareket-i Altmışlı, Mûsile-i Süleymâniye, Hâmise-i Süleymâniye, Süleymâniye ve Dâru'l-Hadîs-i Süleymâniye derecelerine yükselirlerdi. Bu derecelerin en sonu olan Dâru'l-Hadîs Medresesi müderrisleri, isterlerse mahrec mevleviyetleri (mollalık, kadılık) denilen Kudüs, Haleb, Selânik, Eyüb, Galata, İzmir, Sofya, Trabzon kadılıklarından birine tayin olunurdu(133).

Kanuni bu medreseleri kurduktan sonra Kanunname'siyle medreseleri resmî bir statüye bağlayıp, yepyeni bir düzene soktu.

İLK OSMANLI MEDRESELERİ

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fatih Devri'ne kadar Osmanlılar'ca inşa edilen medreselere ilk Osmanlı medreseleri denilmektedir(134).

Osmanlılar kuruluşta hükümet merkezi edindikleri İznik'te ilk medreselerini bina ettiler. Bu ve bunu takip eden ilk devir Osmanlı medreselerini şöylece sıralayabiliriz:

1- Orhan Gazi Medresesi: İznik

Orhan Gazi, hükümeti kurunca ilk iş olarak İznik'te bir medrese kurdu ki bu, ilk Osmanlı medresesidir. Medreseye müderris olarak da Kayseri'li Dâvud(ö. 751/1350)'u getirdi(135). Bu da ilk Osmanlı müderrisi oldu.

2- Süleyman Paşa Medresesi: İzmit

Bunun birinci medrese olduğu da söylenir(136). Süleyman Paşa I. Murad'ın ana-baba bir(137) kardeşidir. 760/1359 sonlarında vefat etti. Şekaik'te ve ona dayanan diğer eserlerde İznik medresesi için "Osmanlılar'da ilk kurulan medresedir" gibi kesin bir ifade kullanılmaktadır(138). Kuruluş tarihi 738/1336-37 olarak tahmin edilmektedir. İzmit için o sıralarda İznikmid adı kullanılmaktadır.

3- Süleyman Paşa Medresesi: İznik

Paşa'nın İznik'te de bir medresesi vardır. Yaylakiyye diye de bilinir. Bu medresenin Dâru'l-Hadîs ve Dâru'l-Kurrâ bölümleri de vardır(139). Tesbit edilebilen ilk müderrisi Tâceddin İbrahim'in vefat tarihi 864/1459'dur(140).

4- Mevlânâ Alâeddin Medresesi: İznik

Medrese ve kurucusu Mevlânâ Alâeddin hakkında pek az bilginiz vardır. Bir defterde Orhan Gazi Devri'nde İznik'te Mevlânâ Alâeddin Medresesi'nden bahsedilir(141).

5- Orhan Gazi Medresesi: Bursa

Manastır Medresesi diye de bilinir. Manastırdan çevre

rildiği rivayet edilir(142). Medrese 736/1335'te yapılmıştır(143).

Müderrisleri arasında Molla Mehmed Şemseddin Fenârî'yi görüyoruz ki, 770/1368'de burada müderris idi(144).

6- Orhan Gazi Medresesi: Aşağı Şehir-Bursa

Şimdiki Belediye Bahçesi'nin havuzunun önünde idi(145)

Medrese hakkında kaynaklarda bilgi, oldukça azdır.

Bundan da medresenin ilmi seviyeye ortanın üzerinde olmadığı anlaşılıyor.

7- Lala Şahin Paşa Medresesi: Bursa

Osmanlı hanedanı dışında bir kimsece yaptırılan ilk medresedir. I. Murad'ın lalası ve veziri olan Lala Şahin Paşa 787/1385'te vefat etti(146). İlk defa paşa ünvanını kazanan, bu zattır(147). Vakfiyesi 749/1348 tarihlidir(148) Medresenin bir adı da Arabiyye'dir(149). 1906 kayıtlarına göre 33 öğrencisi vardı. Binası halen ayaktadır.

8- Hayreddin Paşa Dâru'l-Hadîs Medresesi: İznik

Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri kısmında incelenecektir.

9- Hüdâvendigâr Medresesi: Bursa

Çekirge'de olup Çekirge ve Kaplıca Medresesi de denilmektedir. Ayrıca özel bir yeri olmayıp, Cami'in üst katından ibarettir(150). İmarat'ın üzerinde olduğu da kaydedilir(151). 767/1365-66'da, bir yıl önce ele geçirilen Sırp ganimetiyle yaptırıldı(152). 1307/1890'da tamir ettirilerek bir derslane daha eklendi(153). Medresenin vakıf maddeleri, medreseden söz edilmeyen eski vakfa Ramazan sonu 802/25/Mayıs 1400'de ilâve edilmiştir. Bu maddelerde müderrise günde 12 akçe, talebelerden her birine birer akçe olmak üzere her gün 18 akçe ödenmesi kaydı vardır. Buna göre medresede 18 öğrenci bulunduğu anlaşılmaktadır. 1906'da ise 35 öğrencisi bulunduğu bilinmektedir(154). Vakfiyeye medrese ile ilgili maddelerin bu tarihte eklenmiş olması, medresenin açılışının Bayezid tarafından yapılmış olduğu ihtimalini gösteri-

yor(155). Payesi XI./XVII. yy. başlarında 60 akçedir(156). Aynı devirde 5'er akçe yevmiyeli 2 mu'fidi vardır(157). Müderrisleri arasında Molla Gürânî(ö. 893/1487)(158) ve Zebbîllî Ali Efendi(ö. 932/1525-26)'yi görüyoruz(159).

10- Esediye Medresesi: Bursa

Arslâniyye ve Musallâ Medresesi de denir. I. Murad Devri medreselerindendir. İkinci derecede devlet ileri gelenlerinden Hacı İvaz b. Hacı Bey b. Arslan tarafından yaptırılmıştır. Ulu Cami'in kiblesinde sol taraftadır. Son zamanlara kadar açıktı. Burada Hoca-zâde gibi yüksek ilim adamları müderrislikte bulundular. Hacı İvaz Bey, medrese için 776/1374 tarihli bir vakfiye düzenlemiş ve 843/1439'da vefat etmiştir(160). 1907'de 36 öğrencisi vardı(161). Bina zamanla yıkılmış, sonradan Mısır valisi Hidiv Abbas Hilmi Paşa, o civarda yaptırdığı binayı bu medreseye tahsis ederek onu tekrar ihya etmiştir. Bu da sonradan Halkevi'ne devredilmiş ve Konferans Salonu haline getirilmiştir(162). Müderrislerinden tesbit edilebilen ilk zat, Mevlânâ Muslihiddin Mustafa'dır. Babası Bursa tüccarlarından Hoca Yusuf'tur. Bundan dolayı Hoca-zade diye anılır. Burada 6 yıl kadar kaldı. Bursa'da müftü iken 893/1488'de vefat etti(163). O zaman medreselerde okutulan Şerh-i Mevâkîf ezberindeydi. Ona ve Telvîh'a birer hâşiye, Tavâli' ile 'İzzî'ye de birer şerh yazdı. Bir de Semâniye Medresesi'nde iken Fatih'in emriyle Tehâfüt adlı bir eser te'lif etti. Bundan başka bu medresede Taşköprülü'nün babası Mevlânâ Muslihiddin Mustafa b. Halîl'in de müderrislikte bulunduğunu görüyoruz. Muslihiddin Mustafa, Hoca-zade'nin öğrencisiydi. İlk müderrisliğe burada başladı. 90 akçe ile Bursa Sultanıyesi müderrisi iken 935/1528'de vefat etti(164).

11- Ali Paşa Medresesi: Bursa

Çandarlı Halil Hayreddin Paşa'nın oğlu ve Yıldırım Bayezîd'in veziri Ali Paşa yaptırdı. 770/1368'de kazasker, 788/1386'da babasının vefatıyla vezîr-i a'zam olmuş, 804/

1401'de Şehzade Süleyman Çelebi ile birlikte Edirne'ye dönmüş ve 810/1407'de vefat etmiştir. Bursa'daki cami ve medreseden meydana gelen eserleri, kendi adını taşıyan semtte, cadde üzerindeydi. Cami ayakta olup vakfiyesi 796/1394 tarihini taşımaktadır(165). Caminin önünde duran medrese bugün yıkılmış olup, yerinde evler vardır.

12- Ebû İshak Medresesi: Bursa

Kurucusu, Ebû İshak İbrahim b. Şehryâr Kâzerûnî, Bâyezid Paşa'nın damadıdır. Kâzerûniyye tarikatının da kurucusu olup, Yıldırım Bayezid Bursa'da onun için bir de zaviye bina ettirmiştir. Bu zatın Bursa'da bir camii ve bir de imâret-i vardır(166). Medrese bugün mevcut değildir. Hattâ yakın devirlerde Bursa medreselerinden bahseden eserlerde de adına rastlanmaz. Anlaşılan medrese, kuruluşundan itibaren derece bakımından ortanın altında kalmıştır. Vakfiyesine de rastlanmamıştır. Medresenin 30 kadar hücre-i vardı(167).

13- Ferhâdiye Medresesi: Bursa

Ferhad Paşa Medresesi de denilen bu medreseyi kuran, Yıldırım Bayezid'in önce hazinedarı iken, kaybettiği kıymetli bir mücevheri Şeyhi Dâvud Dede'nin himmetiyle bulup, Dâvud Dede'ye bir türbe yaptıran ve sonra da vezir olan Ferhad Paşa'dır(168). Kendisi Bursa'da vefat etmiş ve orada şeyhi için yaptırdığı türbede onun yanına defnedilmiştir (169). Medrese şimdi mevcut değildir. Aslında Yıldırım civarında idi. Ayrıca Davud Dede ile Ferhad Paşa'nın kabirleri de mevcut değildir. Vakfiyesi de yoktur. 1939'da yeniden inşa edilen medreseye müderris tayin olunarak derslere devam edilmiştir(170). Medrese derece itibarıyla 958/1551'den önce (940/1533'te) 20'li iken, 974/1566'ya doğru 30'lu ve 1063/1552-53'te 50'li medreseler arasında bulunuyordu(171). Müderrisleri arasında Şeyhü'l-İslâm Çivi-zâde Muhyiddin Efendi, Kadı-zâde Şemseddin Efendi ve Seyyid Mahmud Hüdâyi Efendi gibi büyük zatlara görüyoruz(172).

14- Eyne Bey (Molla Yegân) Medresesi: Bursa

Medresenin kurucusu, Yıldırım Devri ileri gelenlerinden Kara Eyne Bey'dir. Aynı devirde bir de Eyne Bey Subaşı yaşamıştır. Bu isimler arasında o zaman bir karışıklık olmuş olacak ki, bu konuda Bursa kadılığından bir karar çıkmıştır(173). Medresenin yeri, Yıldırım Camii'ne sapınca sol tarafta olarak gösterilir. Tatarlar Caddesi üzerindeydi. Bugün mevcut değildir. Medrese son zamanlarda oldukça sönük bir devreye girmiş veya kapanmış olabilir. Sonraki kayıtlarda hep Molla Yegân veya Mevlânâ Yegân Medresesi olarak geçer. Eyne Bey adı âdetâ unutulmuştur. Anlaşılan, II. Murad Devri bilginlerinden Molla Yegân Mehmed b. Armağan (ö. 878/1473), medresede bir süre müderris olarak bulunmuş ve ondan sonra buna nisbetle medreseye onun adı verilmiştir. Kanuni Devri'nde bu adla geçer(174). Vakfiyesi bulunamamıştır. İlk müderrisleri hakkında bilgimiz yoktur. XVI. yy.'ın başlarından itibaren burada müderrislik yapanlar arasında, Molla Sinâneddin Yusuf Yegânî-zâde (ö. 945/1538)(175), Şah Mehmed Yegânî-zâde (ö. 969/1561)(176) ve Mevlânâ Bostan Efendi (ö. 977/1569) gibi isimler göze çarpıyor(177).

15- Eyne Bey Subaşı Medresesi: Bursa

Eyne Bey Subaşı I. Murad'ın subaşılardan olup, Kosa-va'dan Timur savaşına kadar bir çok savaşlarda bulunmuş, Süleyman Çelebi ile Edirne'ye, oradan da İsa Çelebi'nin yanına giderek bu şehzâdenin savaşında öldürülmüştür(178). Onun yaptırdığı bu medrese, Ulu Cami yakınlarında, Maksim'e çıkan yolun köşesinden hemen sonradır. Buradaki çarşıya da Eyne Bey Çarşısı denir. Eyne Bey Subaşı'nın, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bir vakfiyesi vardır. Tarihi 804/1041-2'dir(179). Müderrisleri arasında Molla Sinâneddin Yusuf b. Molla Ali Yegânî(ö. 945/1538)'yi görüyoruz(180). Hüseyin Çelebi tarafından tamir ettirildiği için onun adıyla anılmaktadır(181).

16- Gülçiçek Hatun Medresesi: Bursa

Gülçiçek Hatun, I. Murad'ın hanımı ve Yıldırım Bayezid'in annesidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde 791/1388-89 ve 802/1399 tarihli iki aded vakfiye sureti vardır(173). Vakfiyeler, kendisinin aslen Rum olduğunu göstermektedir. Mevcut kaynaklarda bu medreseye rastlanmaması, medresenin ortanın altında bir medrese olduğunu düşündürmektedir. Medresenin Bursa'da Yahşi Bey Mahallesi'nde olduğu biliniyor (174), fakat şimdi mevcut değildir. 1906'da 14 öğrencisi vardı(175).

17- Molla Fenârî Medresesi: Bursa

Kurucusu Molla Fenârî'dir. Kendisi Yıldırım Bayezid Devri âlimlerinden olup, Osmanlı Devleti'nde ilk Şeyhü'l-İslâm'dır. Tam adı, Şemseddin Mehmed b. Hamza Fenârî'dir. 751/1350'de doğup, tahsilini Mısır'da tamamladı. 834/1431'de vefat etti. Kudüste bir medrese ve bir mescidi, Bursa'da 3 cami, bir medrese, bir mekteb ve bir de türbesi vardır. Buradaki medresesinin vakfiyede(176) Pınarbaşı'nda olduğu bildirilmektedir(177). Medrese ve caminin bulunduğu bu bölge sonradan Molla Fenârî Mahallesi adını almıştır. Bursa'nın kiblesinde yüksek bir mahalledir. 1906'da 35 öğrencisi vardı ve kütüphanesinde de 1000 cilt eser mevcuttu. Sonradan medrese satılmıştır(178). Molla Fenârî Camii sokağının üst sokağında avlu kapısı karşısındaydı. Bugün bir duvarının parçasından başka bir şey kalmamıştır(179). Molla Fenârî, son olarak 770/1368-69'da Manastır Medresesi'ne müderris tayin edildiğine(180) ve burada vefat ettiğine göre(181), medreseyi de buna yakın tarihlerde yaptırmış olmalıdır. 1333/1914-15'te medrese ayakta idi(182). Müderrisleri arasında Molla Mehmed b. Mustafa (ö. 1060/1650)(183), Baldırzâde (ö. aynı yıl)(184), Murad Efendi (ö. 1081/1670)(185) ve bir de Nasuh Efendi'yi görüyoruz. Bu sonuncu, bazı medreselerde müderrislikten sonra buraya tekâuden müderris oldu ve 30 yıl burada çalıştıktan sonra 972/1564-65'te burada

vefat etti(186).

18- Akçaabad Medresesi: Akça Ova-Kandıra

Burada Orhan Gazi'nin bir medresesi olduğunu "Medrese-i Akça Âbâd 'an vakfi Sultan Orhan der Taşköpri"(187) kaydından anlıyoruz. Bundan başka, medrese, vakfiyesi ve müderrisleri hakkında hiç bir bilgiye sahip değiliz.

19- Orhan Gazi Medresesi: Sapanca

Burada Orhan Gazi'nin bir medresesi bulunduğunu, bir müderrislik tevcihine dayanarak E. Hakkı Bey bildirmektedir(188). Medrese hakkında başka bilgiye sahip değiliz.

20- Hüdâvendigâr Medresesi: Tuzla-Ezine

Eski adıyla Tuzla-i Behrâmiye Sancağı, şimdiki adıyla Kızılca Tuzla Köyü'ndedir. Ezine'ye 40 km mesafededir. Medresenin vakfiyesi mevcut değildir. Buradaki Hüdâvendigâr Camii'nin kitâbesinden, Şa'bân 767/Nisan-Mayıs 1366'da yapıldığı anlaşılmakta, medresenin de aynı tarihte yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Müderrisleri arasında Şeyh Yahyâ b. Bahşî (ö. 840/1436-37) vardır ki, devrin âlimlerinden okuyup icazet aldıktan sonra Kızılca Tuzla Medresesi'nde müderris oldu. Sonra tasavvufa sülûk edip, eser yazdı. Bursa'da medfun bulunan Emîr Sultan'ın halifelerindedir. Eserleri arasında Menâkıb-i Emîr Sultan ve Şerh-i Şir'ati'l-İslâm kayda değer. Aslen Gönen'lidir. Medresenin ilk müderrislerinden sayılabilir. Sonra medresede Molla Sefer (ö. 1135/1723) ve İbrâhîm Efendi (ö. 1198/1784) müderris olarak bulunmuşlardır. 1913'te medrese Şerif Mustafa Efendi'ye verilmiştir(189).

21- Yıldırım Medresesi: Mudurnu

Medrese Mudurnu'da Yıldırım Bayezid Külliyesi içinde yer alır. Câmî'in 776/1374'te yapılmış olduğunu ve hamamın da 784/1382 tarihinde tamamlandığını dikkate alırsak medresenin de bu tarihlerde yapılmış olduğunu tahmin edebiliriz. 979/1571'de 20'li iken daha sonra yükselerek 1063/1652-53'te 50'li medreseler arasına girmiştir(190). Müderrisleri a-

rasında Muslihiddin Mustafa Kastalânî (ö. 901/1595-96), Eğri Abdi (ö. 940/1533/34), Atâullah Ahmed (ö. 979/1571), Mevlânâ Muhiddin ve Nurullah adında bir müderris vardır. 1334/1916 yılı müstakil Bolu Sancağı Salnamesi'nde muhteşem medrese diye bahsedilen bu medresenin bundan 65 yıl kadar önce tamamen yıkılmış olduğu bilinmektedir(191).

22- Hüdâvendigâr Dâru'l-Hadîs Medresesi: İştîp
Dâru'l-Hadîsler Bölümü'nde gelecektir.

23- Yıldırım Medresesi: Alâşehir

Medrese'nin ilk devirleri hakkında bilgimiz yoktur. Sonradan 30'lu medreseler arasında görülüyor. Evliya Çelebi zamanında seviyesi yüksek olan medrese(192), sonradan Bursa ve Edirne'de yüksek seviyede ilimlerin okutulduğu çok sayıda medresenin yapılmasıyla geride kalmıştır. Medresede Mehmed b. İbrahim (ö. 969/1651) ve Abdurrahman b. Seydi Ali (ö. 983/1575) 30'ar akçe ile müderrislik yapmışlardır(193).

24- Yıldırım Medresesi: Balıkesir

Külliye içinde İmaret'in yanında ve Câmî'in avlusunun kuzey-batı köşesinde 12 odalı bir medreseydi. Bugünkü hali ile sonradan yapılmıştır(194). Müderrisleri arasında Molla Bedreddin Mahmud (ö. 946/1539)(195) ile İbrahim Efendi adlı ilim ve fazilet sahibi bir hocanın 60 akçe ile burada görev yaptığını biliyoruz(196). Bu medresede Şeyhü'l-İslâm Musa Kâzım Efendi de Akaid Şerhi'ne kadar okumuştur(197). Medrese hakkında bildiklerimiz bunlardan ibarettir.

25- Yıldırım Medresesi: Bolu:

Y. Bayezid Bolu'da bir Ulu Cami, bir medrese ve kitap-hane yaptırmış olup, bugün bunlardan sadece cami ayakta. Müderrisleri arasında Taşköprü-zâde'nin dayısı Molla Abdurrahmân b. Seyyid Yûsuf (ö. 954/1547) görülmektedir. Medrese ortanın altında idi(198).

26- Timurtaş Medresesi: Kütahya

Medreseyi Yıldırım Devri'nde Kara Timurtaş Paşa yaptırmıştır. Medrese çarşının tam merkezinde, Bedesten'in ya-

tırmıştır. Çarşının tam merkezinde, Bedesten'in yakınındaki Timurtaş Paşa Câmii'nin batısında şimdi muslukların bulunduğu yerdeydi. 1913'e kadar açıktı(199). Vakfiyesi bulunmamıştır. Bugün kendisi de mevcut değildir.

27- Yıldırım Medresesi: Bursa

Yıldırım Bayezid yaptırmış ve 791/1388-89'da inşaatını bitirmiştir. Yıldırım Câmii'nin kuzey-batısındadır(200). 16 oda ile bir dershanesi vardır. Vakfiyesi 802/1400 tarihli ve Arapçadır. Medrese muhtelif devirlerde tamir görmüştür. Müderrislere liyâkatlerine göre muhtelif yevmiye veriliyordu. Müderrisleri arasında Molla Hızır Bey b. Celâleddin (ö. 863/1458), Molla Gürânî, Kireççi-zâde, Mevlânâ Abdi, Sinan Çelebi Yegân-zâde ve Reîsü'l-Müderrisin Sadık Efendi görülmekte ve Yegân-zâde hakkında "Müderris olmaya münâsip değildir, şığl eylemez. Merhum İshak Paşa Medresesi'ni tamam harab eylemiştir" kaydı vardır(201). 1906'da 73 öğrencisi vardı(202).

28- İbn Melek Medresesi: Tire

Banisi ve ilk müderrisi 'İzzeddin Abdullatif İbn Melek olup, sonraları Ferište Oğlu Medresesi diye meşhur olmuştur. İbn Melek (ö. 796/1394), Tire'li idi ve Aydınoğlu Mehmed Bey'in hocası idi. Yıldırım Devri âlimlerindendir. Eserlerinden bazıları: Meşâriku'l-Envâr Şerhi, Menâru'l-Envâr Şerhi, Vikaye Şerhi gibi değerli şerhlerdir. Türbesi, vaktiyle ders okuttuğu medresenin bir köşesi imiş(203). Diğer müderrisleri arasında Molla Alâeddin Aydıni (ö. 920/1514)(204), Molla Pir Ahmed Çelebi (ö. 932/1525)(205), Molla Kasım Kadı-zade (ö. 899/1493)(206) ve Molla Mehmed(207) görülmüyor. Daha sonraları Evliya Ali Efendi (ö. 1046/1636-37) adlı bir müderris vardır ki, İbn Melek'in kabri yanında yatmaktadır.

29- Oruç Paşa Medresesi: Dimetoka

Kurucusu Timurtaş Paşa'nın oğlu Oruç Paşa olup, 829/1426'da vefat etmiştir. Medreseyi 803/1400-1'de yaptırmış

tır(208). Vakfiyesi bulunamamıştır. Müderrisleri arasında, Molla Abdulfettâh (ö. 984/1576-77)(209), Molla Abdulkerim b. Ali Kasab-zade (ö. 985/1577)(210), Molla Ali b. Bâlf (ö. 993/1585)(211), Mevlânâ Muslihiddin Kastalânî(212), Zü'n-Nûn (ö. 1027/1618)(213), Mevlânâ Muslihiddin(214) ve Abdurrahmân Hibri (ö. 1087/1676)(215) görülmektedir. Hibri Efendi'nin Enîsu'l-Musâmirin adlı tarih kitabı meşhurdur.

30- Hacı Halil Paşa Medresesi: Gümüş-Merzifon

Gümüş Hacı Köyü Merzifon'un 22 km batısındadır. Medrese de köye 3 km mesafede bulunan Gümüş kasabasındadır. Hacı Halil Paşa Medresesi Çelebi Sultan Mehmed'in gümüş madeni emirliğine tayin ettiği ve 816/1413'te beylerbeyi, sonradan da vezir olan Halil Paşa tarafından 818/1415'te yaptırılmıştır(216). Vakfiyesinin sureti mevcuttur(217). Medresede öğrenciler için 13 küçük oda, 4,5 m'lik iki büyük derslik vardır. Demek ki medresenin 13 öğrencisi vardı.

31- Hacı İvaz Paşa Medresesi: Tokat

Tokat'ın içinde bulunan bu medrese, Hacı İvaz Paşa'nın eseri olup, vakfiyesi 810/1407 tarihlidir. Paşa bu tarihlerde Tokat'ta subaşı idi(218). Medrese 1940'ta yıkılıp yerine ortaokul yaptırılmıştır. Burada müderris olarak sadece Molla Seyyidî Karamânî (ö. 923/1517) biliniyor(219).

32- Vâ'iziyve Medresesi: Bursa

Yıldırım Bayezid yaptırmıştır. Ulu Cami'in batısındadır. Müftülük Binası'na bitişiktir. Bir adı da Mahkeme Medresesi'dir(220). Bir derslik ve on odası vardır. 1957 çarşı yangınından sonra, eski derslane hariç, diğer kısımları yeniden yapılmıştır(221).

33- Çelebi Mehmed Medresesi: Edirne

Eski Cami'in arkasında bulunan bu medreseye Eski Cami (Câmi'-i Atik) Medresesi ve Cami ardı Medresesi de denir. Çelebi Mehmed tarafından Eski Cami'in yapıldığı 816/1413 tarihinde yapılmıştır(222). Vakfiyesi II. Murad tarafından

düzenlenmiştir. Müderrislerinden bazıları: Mevlânâ Musli-
hiddin Mustafa b. Evhadeddin Yarhisar-zâde (ö. 911/1505),
Yarhisar'lıdır(223). Hoca-zade'den okuyup icazet almış ve
müderrisliğe geçmiştir. İstanbul Murad Paşa Medresesi'nden
sonra Eski Cami Medresesi'nde görev yapmıştır. Burada gün-
de 50 akçe alıyordu(224). Molla Şah Mehmed b. Hazm (ö. 977/
1570), 30 akçe ile burada müderrislik yapmıştır. Mevlânâ
Celâleddin-i Rûmî evlâdındandır. Molla Merhaba Muhiddin'den
okumuştur. Mu'îd-zade Mehmed b. Abdulaziz (ö. 983/1575),
İstanbul Semâniye Medresesi'nde okumuş, Molla Seyyidî Es-
ved'in yanında mu'îd olup, müderrislik derecesine yüksel-
miştir. Burada 30 akçe ile müderrislik yaparak yine burada
vefat etmiştir. Daha sonra Hüsam Efendi (ö. 1001/1592)(225)
ile Şeyh-zade Mustafa Efendi(226), Molla Ahmed b. Hasan
Samsunî(227), Molla Mehmed Nûrullah Ahî-zâde (ö. 990/1582)
(228), Ya'kûb Bey(229), Ahmed Çelebi(230) ve Abdullatif Çe-
lebi(231) bilinmektedir. Medrese bugün mevcut değildir.

34- Hisâriye Medresesi: Tokat

Bugün mevcut olmayan bu medrese, Tekkeçiler Camii ci-
varındaydı(232). Kapısındaki mermer kitabede bu medresenin
814/1411-12'de Sultan Mehmed Çelebi Devri'nde Zahîruddin E-
mîr Hisar Merhum Yahşî tarafından yapılmış olduğu bildiri-
lir(233).

35- Firuz Bey Medresesi: Milas

Firuz Bey, Yıldırım tarafından 793/1391'de vefat eden
Ahmed Gazi yerine Milas havalisine tayin edilmişti(234).
Medrese cami ile beraber 798/1396'da yapılmış olabilir.
Vakfiyesi bulunamamıştır. Bugün mevcut olarak kalan kısmı
cami avlusunun batı kısmında göze çarpmaktadır.

36- Çelebi Mehmed Medresesi: Merzifon

Merzifon Sultaniyesi de denilen bu medresenin yapımına
817/1414'te başlanmış ve 820/1417'de tamamlanmıştır. Mimar
Ebu Bekr Mehmed b. Hamza'nın başlattığı binayı Umur Bey b.
Ali tamamlamıştır(235). 20 öğrenci odası ve bir tane açık

dersliği vardır. Paye bakımından 50'liler arasında yer alıyor. Müderrislerinden Mevlânâ Seyyid Ahmed b. Abdullah Kırım'lı(236), Kırım'lı Mevlânâ Şerâfeddin'den okuyup Anadolu'ya gelmiş ve II. Murad ona bu medreseyi vermiştir(237). Mevlânâ Abdullah Amasya'lı(238) Merzifon ve Amasya'da müderrisliklerde bulunmuş, Fatih Devri ülemasından olup, Amasya'da II. Bayezid'in yaptırdığı medreseye de müderris olmuştur. Medresenin ilk müderrisi ise, Seyyid Şerif Cürcânî'nin öğrencisi Feriduddîn Mehmed Çelebi'dir(239). II. Bayezid Devri âlimlerinden Molla Muhiddin Seydi Mehmed b. Mehmed Kocevî(ö. 931/1524-25)'nin babası bu medresede müderris idi. Bu zat da ilk müderrislerden sayılabilir(240). Daha sonra burada Mevlânâ Seyyid İbrahim (ö. 935/1528-29) (241), Ebu's-Su'ûd'un amca-zadesi Mevlânâ Ca'fer Efendi (ö. 978/1570)(242), Mevlânâ Mehmed Hüseyinî(243) ve Mevlânâ Kemâleddin Karadede (ö. 975/1567)(244) müderrislik yapmışlardır.

37- Yeşil Medrese: Bursa

Çelebi Mehmed'in yaptırdığı bu medrese daha çok Çelebi Sultan Mehmed Medresesi veya Bursa Sultaniyesi adları ile anılır. Edirne Dâru'l-Hadis ve Üç Şerefeli Medrese'sinin kuruluşundan sonra bile önemini kaybetmeyen, ilk devre ait en yüksek ilimlerin okutulduğu, oldukça mühim bir medreseydi. Özel bir vakfiyesi yoktur. Cami ile ortak bir vakfiyesi vardır(245). Tarihi 822/1419'dur. Çeşitli devrelerde tamir görmüştür. Müderrisleri arasında Mehmed Şah Fenârî (ö. 839/1435)(246), Yusuf Bâlf (ö. 846/1442)(247), Hızır Bey b. Celâleddin (ö. 863/1458)(248), Alâeddin Ali Tûsî (ö. 887/1482)(249) ve Molla Muslihiddin Mustafa b. Hüsam(250) sayılabilir. M. Şah Fenârî, medresenin ilk müderrisidir. Daha sonra İlyas b. İbrahim (ö. 891/1485), Hoca-zade (ö. 893/1487), Mevlânâ Alâeddin Ali Uryânî-zade (ö. 1112/1700)(251) ile Şeyh Davud Efendi (ö. 900/1494)(252), Molla Hüsameddin (ö. 926/1519)(253) ve Taşköprü-zade (ö. 961/1553)(254) gibi âlimler görülüyor. Müderrisler günde 50 akçe alıyorlardı

(255). 1906'da 70 öğrencisi vardı(256).

38- İsa Bey Medresesi: Bursa

Kurucusu Çelebi Mehmed Devri vezirlerinden, Yahşi Bey oğlu Bayezid Paşa'nın oğlu İsa Bey'dir(257). Vakfiyesinin bir nüshası Başvekâlet Arşivi'nde, diğer bir nüshası ise, Topkapı Sarayı Arşivi'ndedir(258). Müderrislerinden İbrahim Efendi (ö. 957/1550) günde 50 akçe alıyordu(259).

39- İshak Fakih Medresesi: Kütahya

Mevlânâ İshak Fakih b. Hacı Halil yaptırmıştır(260). Vakfiyesi Rebi'u'l-Evvel 725/Şubat-Mart 1325 tarihlidir (261). 7 odalı olmasına rağmen 30 akçeli bir medrese idi.

40- Mihaliç Hatip Medresesi: Gelibolu

Vakfiyesi 826/1423 tarihlidir. Medrese hakkında daha fazla bilgimiz yoktur(262).

41- Oruç Paşa Medresesi: Edirne

Kurucusu Oruç Paşa'dır(263). Yeri bilinmemektedir (264). Vakfiyesi de bulunamamıştır(265).

42- Hacı İvaz Paşa Medresesi: Bursa

Hacı İvaz Paşa yaptırmıştır(266). Kendisi Bursa subaşı iken, buraya vali, sonra da Çelebi Mehmed'e vezir oldu ve II. Murad devrinde de bu görevine devam etti(267). 912 Zil-Kade 831/20 Ağustos 1428'de vefat edip, Pınarbaşı mevkiinde Kuzgunçuk tarafındaki kabirde medfundur(268). Molla Şemseddin Fenârî ile geçinemezdi(269). Medresenin yeri için Hasan Taib Efendi: "Câmi-i Kebîr'in şark cihetinde Tavuk Pazarı nam meydanda el-Hâc 'İvaz Paşa'nın güzel medresesi mevcuttur" der(270). Güldeste müellifi de bunun Kazzâziye Medresesi ile aynı olduğunu söylüyor(271). Vakfiyesi 830/1426 tarihlidir. Medresenin bir dersliği, iki küçük sofası ve 14 öğrenci odası vardı. Müderrisleri arasında, Molla Mustafa Bursavî, 1003/1594'ten vefatı olan 1004/1595' e kadar burada müderrislik yapmıştır(272). Bundan önce Muhiddin Efendi burada 40 akçe yevmiye ile müderrislik yapıyordu

(273). Molla Mustafa vefat edince medreseye İpekçi Acem Efendi(274), sonra da Dürzî-zade Bostan Efendi(275) gelmişlerdir. 1030/1621'de Hâbil-zade Mehmed Efendi (ö. 1049/1639)(276) ve 1038/1628-29'da Hâbil-zade yerine Menteş-zade Mahmud Efendi (ö. 1064/1653) geldiler(277). Son devirlerde bir ara kapanan medresenin mütevellice tekrar tamir edilerek öğretime açıldığını ve bu defa müderrisinin Müftü Uşşâkî İbrahim Efendi-zade Sâbit Efendi olduğunu biliyoruz(278)

43- Şah Melek b. Şadi Bey Medresesi: Edirne

Medresenin kurucusu Şah Melek b. Şadi Bey (ö. 845/1441)(279), Yıldırım, fetret devri, Çelebi Mehmed ve Sultan II. Murad Devri devlet ileri gelenlerindedir. Amasya'nın beylerinden olan Şah Melek Bey, Musa Çelebi'nin, babasının vefatından sonra Amasya'ya gelmesi üzerine ona lala olmuştur(280). 813/1410'da Rumeli tarafına geçtiği zaman Şah Melek Bey'i de beraberinde götüreren Musa Çelebi Edirne'de saltanatını müstakil olarak ilan etmesi üzerine Kör Şah Melek Bey'i kendine vezir yaptı(281). Şah Melek Paşa daha sonra Musa Çelebi'nin yanından kaçıp Çelebi Sultan Mehmed'e gitti. Böylece Çelebi Mehmed ve sonraları II. Murad Devri'nde önemli vazifelerde bulundu. Çelebi Mehmed Devri'nde 827/1424'te Rumeli Beylerbeyi oldu(282). Şah Melek Bey'in 834/1431 tarihli vakfiye sureti(283), 840/1436-37 tarihli zeyl(284), 828/1425 tarihli vakfiye(285), bunun zeyli(286), bu vakfiye ve zeylin Edirne kadısı Mahmud b. Yusuf tarafından çıkarılan sureti(287) vardır. Medrese Edirne'de kale dışında köprü(288) yanında idi. Burada Tunca nehri üzerinde medresesi ile mescidi yanyanadır. Mescidin kitabesine göre yapılış tarihi 832/1429'dur. Medrese de bu tarihte yapılmış olabilir(289). Bu medrese de II. Murad'ın Edirne'deki Dâru'l-Hadîs'i gibi bir ihtisas medresesi idi. Fıkıh, fıkıh usulü, hilâf ve cedel okuyacaklara, Müslümanlara 4 mezhebin farklarını anlatıp izah edecek olan âlimlere ve fakihlere vakfedilmişti(290). Medrese 25'li idi(291). Müderrisleri a-

rasında Molla Hüsrev, Mehmed Sivâsî (ö. 886/1481)(292) ile Kasım-zade Ahmed Efendi'yi görüyoruz(293). İkisi de İslâm hukukunda mütehassıstı.

44- Taylûniye Medresesi: Kudüs

Molla Fenârî'nin vakfiyesinde(294) adı geçen bu medreseyi de Osmanlı medreseleri arasına katabiliriz. Kurucusu, Osmanlı Devleti'nin ilk Şeyhülislâmı olan Mehmed Şemseddin Fenârî'dir. Medrese Kudüs'te Mescid-i Aksâ'nın yanında enbiyâ safında bulunmakta ve Taylûniye Medresesi diye bilinmektedir. Medrese, yüksek seviyede ilimlerin okutulduğu bir medrese olup, müderrisine günde 15 akçe tahsis edilmişti.

45- Beylerbeyi Medresesi: Edirne

II. Murad'ın Rumeli Beylerbeyi olan Sinan Bey'in eseridir. Vakfiyesi 833/1429 tarihli olup, 976/1568-69'da tesbit edilmiştir(295). 25'lik bir medrese idi. Müderrisleri arasında 30 yıl bu medresede bulunan Arnavut Osman Efendi (ö. 1042/1632-33)(296) ve Molla Emîr Hasan Rûmî(297) kayda değer.

46- Simre Kocakayası Medresesi: Amasya

Amasya-Vezirköprü ilçesine bağlı Simre Kocakayası Köyü'ndeki medresenin kurucusu, Yörgüç Paşa'nın idaresine karşı koyan Taşanoğulları'ndan Kasım oğlu Haydar'ın amcazadelerinden Hasan Bey'dir. 833/1429'dan sonra kurulmuştur. Hasan Bey'in bu bölgede cami, zaviye ve türbesi de vardır (298). Başka yerlerde adına rastlanmayan bu medresenin paye bakımından ortanın altında olduğu anlaşılmaktadır.

47- Yörgüç Paşa Medresesi: Amasya

Medreseyi yaptıran Yörgüç Paşa (ö. 845/1441)(299), II. Murad'ın şehzadeliğinde lalası idi. Padişah olunca 825/1422 tarihinde Amasya ve Tokat valisi oldu(300). Daha sonra vezir de oldu. Medresenin yeri Amasya'da Selçuk Sarayı karşısında Çukur Bağlar civarındadır(301). Vakfiyesi bulunamamıştır. Müderrislerinden sadece 934/1528'de Bâkî Efendi adlı 5 akçe yevmiye ile çalışan bir zata rastlıyoruz(302).

Demek ki, yüksek ilimlerin okutulduğu medreselere hazırlayıcı mâhiyette bir medrese idi.

48- Hibetullah Medresesi: Bergama

Kurucusunun adı Hibetullah Paşa b. Mahmûd Çelebi olup, Hatip Paşa diye bilinirdi(303). Medrese Bergama'nın Hacı Fakih Mahallesi'nde idi. Bugün mevcut değildir. Müderrise günde 10 akçe veriliyordu(304).

49- Kasap-zade Mahmud Bey Medresesi: Malkara

Medrese Malkara'da Bileyici yeri mevkiinde idi. Vakfiyesinin tarihi 837/1434'tür(305). Müderrise günde 10 akçe veriliyordu. 5 öğrencisi vardı.

50- Kasap-zade Ali Bey Medresesi: Malkara

Medresenin kurucusu Kasap-zade Mahmud Bey'in oğlu Ali Bey'dir. II. Murad devrinde yaptırmıştır(306). Müderrise 5 akçe yevmiye veriliyordu.

51- Umur Bey Medresesi: Afyon

Medresenin kurucusu olan Umur Bey (ö. 837/1434), Timurtaş Paşa'nın oğludur. Medrese II. Murad Devri eserlerindedir. Bugün mevcut değildir. Umur Bey, Musa Çelebi'nin yanında kalmış, onun mağlûbiyeti üzerine Çelebi Mehmed'e hizmet ederek Anadolu Beylerbeyi olmuş, Düzmece Mustafa savaşında bulunarak vezirliğe yükselmiştir(307). Medrese hakkında başka bilgimiz yoktur.

52- Umur Bey Medresesi: Bergama

Bunun kurucusu da Umur Bey'dir. Medresenin varlığını öğrendiğimiz vakfiyeye göre(308) burada sadece naklî ilimlerin okutulması, kesinlikle aklî ilimlere girilmemesi şart koşulmuştur.

53- Kula Şahin Medresesi: Filibe

II. Murad ve biraz da Fatih devirlerinde sahnede olan Şehâbeddin Paşa yaptırmıştır. Kendisine Şehabeddin Kula Şahin Paşa denirdi. 840/1436-37'de Rumeli Beylerbeyi olmuş, II. Murad'ın, oğlu II. Mehmed lehine tahttan ferâğati üzeri-

ne Halil ve Zağnos Paşalar ile birlikte devlet işlerini yürütmüştür. 857/1453'te tekaude ayrılmıştır(309). Vakfiyesi-ne rastlanamamıştır.

54- Üç Şerefeli (Saatli) Medrese: Edirne

Edirne'nin Baba Timurtaş Mahallesi'nde Üç Şerefeli Cami civarında II. Murad tarafından yaptırılmıştır. Saatli Medrese olarak da bilinir. Sonradan Fâtiḥ bunun yanında bir medrese daha yaptırmıştır ki bunun adı Peykler Medresesi'dir. Bunlar sonradan Çifte Medrese (310) adını almış, aralarını ayırmak için de Saatli Medrese'ye Eski, Peykler Medresesi'ne de Yeni Medrese denmiştir(311). Cami 841-51/1437-47 tarihlerinde yapılmıştır. Medrese de bu tarihlerde yapılmış olmalıdır. Vakfiyesi bulunamamıştır. Müderrise 50 akçe yevmiye veriliyordu, 18 öğrencisi vardı. 1914'te Ahmed Efendi adında bir müderrisi ve bir kayıtlı öğrencisi vardı. Medrese askeriyece işgal edilmiş olup, erler kullanıyordu (312). Müderrisleri arasında Hızır Bey b. Celâleddin (ö. 863/1458)(313) ve Mevlânâ Yarhisar-zade görülüyor. Yarhisar-zade 50 akçe yevmiye alıyordu. 18 öğrenci ve bir mu'fidi vardı(314). Daha sonra Müftü Ahmed Paşa b. Molla Hızır Bey (ö. 926/1520) de burada müderris olarak bulunmuştur(315).

55- Şeyh Paşa Medresesi: Mudurnu

Şeyh Paşa b. Şehabeddin yaptırdı. Vakfiyesinin tarihi 831/1428'dir(316). Yapılış tarihi buna yakın bir tarih olmalıdır. Müderrisleri hakkında da bilgimiz yoktur.

56- İshak Bey Medresesi: Üsküp

Kurucusu olan İshak Bey(ö. 869/1465), II. Murad ve Fatih Devri ümerasındandır. 866/1462'de Bosna'nın fethinde birinci vali olmuştur(317). Babası, Koç Hüseyin Bey adında bir zattır(318). Medreseye İshâkiyye-i Üsküb de denirdi (319). Müderrisleri arasında, ilk müderris olması muhtemel olan Molla Şucâ'addin İlyas (ö. 920/1514)(320) ve Mevlânâ Mihânî (ö. 925/1519)(321) başlıcalarıdır. Kemal Paşa-zade (322), Ali Efendi ve Mustafa Efendi adındaki hocaların da

medresede bulduklarını biliyoruz(323).

57- Murâdiye Medresesi: Bursa

II. Murad'ın Bursa'deki en değerli eseridir. Yüksek seviyede bir ilim merkezidir. 16 odası vardır(324). Cami ile beraber vakfiyesi 22 Şevval 833/14 Temmuz 1430 tarihini taşımaktadır(325). Müderrise önce 20 akçe verilirken XVI. yy.da ortalama 50-60 akçe yevmiye veriliyordu(326). Müderrisleri arasında Veliyüddin oğlu Ahmed Paşa (ö. 902/1496-97)(327), Hatip-zade'nin kardeşi(328), Dâbbe Halébî (Çelebî)(329), Mîrim Kösesi(330), Aklık Sinan(331), Kibritçi-zade(332), İsrâfil-zade(333), Pîr Ahmed(334), Manav Abdi(335) ile Nimetullah Rûşenî-zade(336), Niksârî(337), Akşehir'li Sa'dî Çelebi(338) ve Ümmî Kemâl(339) vardır. 15 Ramazan 1037/20 Mayıs 1628'de medreseye gelen Kemal-zade günde 60 akçe alıyordu(340). Bundan sonra hep 60'lı olarak devam etti(341).

58- Saruca Paşa Medresesi: Gelibolu

Medresenin kurucusu olan Saruca Paşa II. Murad Devri vezirlerindendir. Medreseyi, mütekaid olarak Gelibolu'da bulunduğu sırada yaptırmıştır. Bugün mevcut değildir. İnşa tarihi 846/1442-43'tür(342). Müderrislerinden bazıları şunlardır: Muhaşşî Sinan Efendi(343), Molla Mustafa (ö. 968/1561)(344), Abdulaziz b. Seyyid Yusuf (ö. 931/1525)(345), Mehmed b. Abdulvahhab (ö. 975/1567)(346), Molla Ali b. Kasım Zeytûnî (ö. 979/1571)(347) ve Molla Sinaneddin Yusuf (ö. 986/1578)(348). Medresenin payesi 25'lidir. İkinci sınıf medreselerdendir. Mu'îdlerin müderrisliğe geçtiği medreselerden biridir. Müderrislerine bazan 30 akçe de veriliyordu.

59- Balaban Paşa Medresesi: Gelibolu

Medresenin kurucusu olan Balaban Paşa, II. Murad'ın devlet adamlarından olup, Enderun'dan yetişmiştir. 828/1425 tarihinde Menteşe sancak beyliğine(349), daha sonra da Tokat beylerbeyliğine getirilmiş ve 850/1446'da vefat etmiş-

tir. Vakfiyesi 846/1442 tarihini taşımaktadır(350). Müderrislerine 8-9 akçe ödenen çok düşük seviyeli bir medrese idi. Hakkında daha fazla bilgi edinilemedi.

60- Saruca Paşa Medresesi: Edirne

Medreseyi yaptıran Saruca Paşa(351), Enderün'dan yetişerek II. Murad Devri'nde mirliiva ve beylerbeyi, 832/1429'da vezir oldu. 837/1434'te padişah Karaman seferine giderken onu Edirne muhâfızı tayin etmişti. Daha sonra Gelibolu'da birkaç yıl kaldı(352). 846/1442'de Macarlar'ın İzladı derbendine hücumları sırasında yararlığı görülerek tekrar vezir oldu ve 857/1453'e kadar orada kaldı. Gelibolu'da vefat etti(353). Medresenin vakfiyesi yoktur. Müderrisleri hakkında bilgimiz çok azdır. Edirne'li şair Lebîb'in babası Hacı Mustafa Efendi burada müderrislikte bulunmuştur(354).

61- Bayezid Paşa Medresesi: Bursa

Kurucusu Bayezid Paşa Enderun'dan yetişip, Çelebi Mehmed'e Amasya hükümdarlığı sırasında hizmette bulunmuştur. Yahşi Bey'in oğludur(355). 816/1413'te Mehmed Çelebi padişah olunca onu önce Rumeli Beylerbeyi, sonra da vezir yaptı. Sadrazam İbrahim Paşa ona hased ederek Düzme Mustafa savaşı esir düşmesine sebep oldu. Düzme Mustafa da onu kendine vezir yaptı. Ancak sadâkatinden şüphelenerek Sazlı Dere'de 824/1421'de öldürttü(356). Bugün binadan sadece bir duvar kalmış ve yerine başka bir bina yapılmıştır. Medresenin Bayezid Paşa tarafından değil de onun adına başka birisi tarafından yaptırıldığı söylenir(357). Vakfiyesi bulunmamıştır. Medresenin 10 odası vardı. 1906'da 30 kadar öğrencisi vardı(358). Müderrisleri 20-25 akçe yevmiye alıyorlardı(359). Demek ki derecesi ortanın altında idi. Mu'fidler müderris olarak ilk görevlerine burada başlıyorlardı(360). Müderrisleri arasında Molla Nimetullah Rûşenî-zade (ö. 968/1561)(361), Dede Halife (ö. 972/1565)(362) ve Molla Ali b. Abdulaziz (ö. 981/1573) görülüyor(363).

62- Fazlullah Paşa Medresesi: Bursa

Kurucusu olan Fazlullah Paşa, Çelebi Sultan Mehmed Devri âlimlerinden olup, Gebze kadısı idi(364). Tıb ilmindeki mahâreti dolayısıyla saraya intisab etti. II. Murad ve Fatih'e önce nedîm, sonra da vezir oldu. Fatih'in saltanatının ilk yıllarında vefat etti(365). Ölüm tarihi için 832/1428-29(366), 883/1478(367) ve 888/1483(368) yılları verilmektedir. Müderrisleri hakkında hiç bir bilgiye sahip değiliz. Anlaşılan, medrese kurulduktan sonra düzenli bir şekilde öğretime başlayamamıştır.

63- Dâru'l-Hadis Medresesi: Edirne

Dâru'l-Hadisler Bölümü'nde görülecektir.

64- Halebiye Medresesi: Edirne

Medresenin kurucusu II. Murad olup, Halebiye denmesinin sebebi şudur: Edirne fethinde cuma namazı kılmak için şehirdeki eski kileselerden(369) biri I. Murad tarafından camiye çevrilmişti. II. Murad, Haleb taraflarından Edirne'ye gelmiş olan Mevlânâ Sirâceddin Muhammed b. Ömer(ö. 857/1453)'i, oğlu Şehzade Mehmed'e hususi hoca tayin etmiş ve Edirne'de Sultan I. Murad'ın kiliseden çevirmiş olduğu cami'in yanında yeni yaptırdığı medreseye oğlunun hocasını tayin etmişti. O tarihten sonra medreseye, hocaya nisbetle Halebiye Medresesi denmiştir(370). Medrese 1165/1752'de depremden yıkılmış ve yeniden inşa edilememiştir(371). Medresede müderrisler 45-50 akçe(372) yevmiye alıyorlardı. Anlaşılan medrese yüksek dereceli bir ilim merkezi idi. Nitekim Enfü'l-Müsâmirîn'de de payesi yüksek medreseler arasında gösterilmektedir(373).

65- İyi Baba Medresesi: Tokat

Hacı İvaz Paşa Tokat'ta subaşı iken yaptırmıştır(374). Medrese Tokat'ın Kazova (Kazabad) kazasına bağlı İyi Baba veya Bey Obası Köyü'nde bulunmaktadır(375). Vakfiyesinin tarihi 22 Zi'l-Hicce 827/15 Kasım 1424 tarihlidir(376). Bu medrese yüksek seviyede ilimlerin okutulduğu bir medresedir

(377). Medrese 1113/1701'de Sahn pâyesinde görülmektedir.

66- Kara Hasan Paşa Medresesi: Bursa

Medreseyi İznik Orhan Medresesi'nin müderrislerinden Mevlânâ Alâeddin Esved(ö. 800/1397)'in oğlu Kara Hasan Paşa yaptırmıştır. Cemaledin Aksarâyî'den Molla Fenârî ile beraber ders okumuşlardır. 826/1422'de kazasker ve sonra da vezir olmuştur(378). II. Murad Devri'nde vefat etmiştir (379). Medreseye Hasan Paşa-i Atik ve Kuzgûniye Medresesi de denir(380). Medrese yeni yolun açılması sebebiyle yıkılmıştır.

67- Kürt Hoca Medresesi: Edirne

Süleymaniye Küçük Pazarı'nda bulunan bu medreseyi Mehmed b. Abdurrahman adlı ve Kürt Hoca diye meşhur bir zat yaptırmıştır(381). 1919'da yıkılan medresenin arsası 1940'ta satılmıştır(382). Hakkında daha fazla bilgimiz yoktur.

68- Murad Han Gazi Medresesi: Çorum

Medrese hakkında Evliya Çelebi şunları anlatır: "Yedi yerde dâru't-tedrisi varsa da Murad Han Gazi Medresesi mâ-mûr ve meşhurdur."(383). Bundan başka bir bilgi edinilememiştir.

69- Şeyh Şucâ' Medresesi: Edirne

Medresenin sahibi, Şeyh Şucâ'addin Karamânî, Çelebi Mehmed Devri meşâyihindendir(384). II. Murad Devri'nde de yaşamıştır. Şeyh Hâmid Kayserî ile münasebeti vardır. Medreseyi Ş. Şucâ' adına II. Murad yaptırmıştır. Şeyh kendisini bir tehlikeden kurtardığı için padişah bu medreseyi yaptırmıştı(385). Ş. Şucâ', Fatih Devri'nin ilk günlerinde vefat etmiş olmalıdır(386). Medrese Tunca kenarında Dâru'l-Hadîs'in ilerisinde Debbâğhâne'de eski sur yakınlarında olup, Mütereddidîn Medresesi diye meşhurdu. Neden böyle denildiği bilinmiyor. Vakfiyesi de bulunamamıştır.

70- Turhan Bey Medresesi: Yenişehir-Larissa

Medresenin kurucusu, II. Murad ve Fatih Devri ümerâ-

sından, Mora Fatihi diye bilinen Turhan Bey'dir. Turhan Paşa, II. Murad Devri'nde Mora'ya kesin fetihten önce iki defa hücum etmiş ve büyük ganimetler almıştı. Buradaki tesislerini bunlarla kurmuş ve gerekli vakıfları tayin etmiş olmalıdır(387). Medresenin vakfiye sureti mevcuttur(388). Müderrisine günde 10 akçe ödenen medresenin 14 öğrencisi vardı. Müderrisleri hakkında bilgi edinilememiştir.

71- Turhan Bey Medresesi: Malkara

Turhan Bey'in Malkara'da da bir medresesi vardı(389). Bunun müderrisine de günde 10 akçe veriliyordu(390). Burada görev yapan müderrisler hakkında da hiç bir bilgimiz yoktur.

Böylece ilk Osmanlı medreseleri hakkında kısa bilgiler verdik. Şimdi Fatih ile Kanuni arasında kurulan yüksek öğretim kurumları hakkında bilgi vererek devam ediyoruz.

FATİH'TEN İTİBAREN OSMANLI MEDRESELERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda resmî bir müessese olarak medresenin devlet nizamı içinde yer alması Fatih'in kendi adıyla kurduğu Fatih Medreseleri ile başladı(391). Fetih'ten sonra medrese nizamına hız verildi. Fatih, İstanbul'daki 8 kiliseyi medrese haline getirdi. İlk medreseler Zeyrek (eski Pantokrator) ve Ayasofya camileri etrafındaki papazlara mahsus odalar idi. Ayasofya Medresesi Sahn'ın kuruluşuna kadar en yüksek Osmanlı medresesi olarak kaldı(392). Fetih'ten önceki medrese sisteminin Selçuklular'ın bir devamı olduğu bilinmektedir. Fatih, İstanbul'u fethettikten sonra bu alanda bir devlet müessesesi ve devlet üniversitesi kurmayı amaçlamıştır. Şimdi bu devirde kurulan Osmanlı Medreselerini tanıtmaya çalışacağız:

1- Ayasofya Medresesi: İstanbul

Fatih Sultan Mehmed yaptırmıştır. Kendisi II. Murad'ın oğlu ve halefi olup, 832/1428-29'da doğdu. 855/1451'de padişah olup, 857/1453'te İstanbul'u fethetti ve 886/1481-82'de Gebze yakınlarında vefat etti(393). İstanbul'da Ayasofya, Zeyrek, Eski İmâret, Eyup Medresesi, Edirne'de Üç Şerefeli Medreseler'den Peykler Medresesi, Trabzon'da bir medresesi, Amasra, Atina, Babaeski, Ballıbaba, Bar, Büyük Çekmece, Çanakkale, Çorlu, Eğriboz, Enez, Ezdin, Foça, Gabola, Gülek, Gurdüs, Güzel Kebir, İpek ve İşkodra'da cami ve mes-cidleri, Edirne'de köprü vs. vardır.

İstanbul'u fethettikten sonra Ayasofya kilisesini cami haline getirdiği gibi, boşalan papaz odalarını da medreseye çevirdi(394). İlk müderris olarak da Molla Hüsrev'i tayin etti. Burada tedrisata 857/1453'te başlanmışsa da caminin arka tarafında bir yol geçecek kadar uzağa(395) tek katlı (396) ek bir medrese yaptırdı. Bu ek kısım 869/1466'da inşa edilmiştir(397). Sonra II. Bayezid medreseyi iki katlı hale getirmiş(398), Yavuz da 927/1520-21'de medreseyi yeni baş-

tan bina etmiş(399), II. Selim 981/1573-74'te Mimar Sinan'a iki yeni medrese daha yaptırmış(400) ve Abdulmecid Devri'nde de iyi bir tamir görmüştür(401). Toplam 46 odadan oluşan medrese, 1924'e kadar da Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medreseleri olarak kullanılmış(402), daha sonra İstanbul Belediyesiince Öksüzler Yurdu haline getirilmiş, 1934'te de Ayasofya Camii müze haline getirilince bütün müstemilâtiyle İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'ne geçmiş ve medrese bir süre daha yurt olarak kullanıldıktan sonra sapaşğlamken Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nce yıktırılarak, yerine, Bizans eserlerini çıkarmak için kazı çalışmaları getirilmiştir(403).

Medrese, Semâniye'nin inşâsına kadar en yüksek seviyede bulunmakta, Ali Kuşçu günde 200 akçe ile buraya tayin edilmiş durumdaydı(404). Daha sonraki devirlerde de yine bu üstünlüğünü koruyor ve müderrisleri 60 akçe yevmiye ile tayin ediliyordu. 966/1558-59'da(405), 988/1580-81'de(406) ve 992/1584'te 60'lı olmakta devam ediyordu(407).

Müderrisleri arasında Molla Hüsrev (ö. 885/1480-81), Ali Kuşçu (ö. 879/1474), Emin Kösesi (ö. 968/1560-61), Emîr Hasan Rûmî (ö. 957/1550), Şeyhülislâm Hâmid Efendi (ö. 985/1577-78), Şeyhülislâm Abdulkadir Şeyhî Efendi (ö. 1002/1593-94), Şeyhülislâm Çivi-zade Mehmed Efendi (ö. 995/1587) ve Şemseddin Ensârî Efendi (ö. 1009/1600) önemli olarak görülmektedir.

2- Zeyrek Medresesi: İstanbul

Fatih yaptırmıştır. İstanbul'u fethettikten sonra 811'de kiliseyi cami ve medreseye(408) çevirdikten sonra Unkapanı-Saraçhane güzergâhındaki 55 odalı Pantokrator Kilisesi(409) ni medrese haline getirerek Molla Zeyrek'e verdi. Odalar bugün bugünkü Zeyrek Câmii'nin batı kısmında bulunuyordu(410). Bu medrese İstanbul'un fethinden itibaren 18(411) veya 20(412) yıl kadar medrese olarak faâliyetinde bulunmuştur. Bugün cami ayakta olduğu halde talebe odaları mevcut değildir. Medrese ilk kuruluş tarihlerinde 50'li idi.

Müderrisleri'nden Mehmed Zeyrek Efendi, Hoca-zade Mus-

lihiddin Efendi (ö. 893/1487-88) ve Alâeddin Tûsî (ö. 887/1482-83) bilinmektedir.

3- Fatih Medresesi: Trabzon

Fatih yaptırmıştır. Trabzon'u aldıktan sonra buradaki bazı kiliseleri cami ve mescide çevirmişti. Altınbaş Kilisesi'ni de Fatih Camii adıyla tamir edip değiştirdikten sonra yanına hücreler, medrese(413) ve imaret(414) yaptırdı. Camiin kapısındaki kitabe "târîh-i feth-i Trabzon (867/1462-3)" tarihini taşımaktadır. Medrese de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır. Bugün bir kaç hücresi kalmıştır(415).

4- Eyyub Sultan Medresesi: İstanbul

Kurucusu Fatih'tir(416). 16 hücresi vardı(417). Medrese İstanbul'un fethini müteakib hemen yapılmış, sonra 863/1458-59'da da(418) cami inşâ edilmiştir. 1213/1798-99'da Hüseyin Efendi nezaretinde yapılan inşâ faâliyetinde medrese odaları tamamen yıkılmıştır(419).

Paye bakımından medrese önceleri 20'li, daha sonra 30-lu ve nihayet 50'li olmuştur.

Müderrislerinden bazıları şunlardır: Ebu'l-Leys Efendi (ö. 940'tan sonra), Abdulbaki Efendi (ö. 1008/1599-600) ve Azmi-zade Mustafa Efendi (ö. 1040/1630-31).

5- Sahn-i Semân Medreseleri: İstanbul

Fatih yaptırmıştır. İnşâatına 867/1462-63'te başlanmış ve 875/1470-71'de tamamlanmıştır(420). Mimarı, Kıvrulu Mescid haziresinde yatan ve Azadlı Sinan diye tanınan Mimar Sinan-i Atik'tir. Mimar 876/1471'de vefat etmiştir(421). Külliye'nin Haliç tarafındaki medreselerin kible tarafındaki Dâru's-Şifâ'nın yerinde bugün bir mahalle meydana gelmiş ve yine İstanbul'un ilk Sıbyan Mektebi olan ve Cami'in Dâru's-Safaka Caddesi'ne açılan avlu kapısının solunda bulunan Sıbyan Mektebi'nin yerinde de bugün kahvehane bulunmaktadır. Kütüphane, Kervansaray ve İmaret yıkılmıştır. Bugün ayakta duran cami ve medreseler de zaman zaman tamir görerak

günümüze kadar gelmiştir. En önemli tamirlerinden, II. Bayezid zamanında 25 Rebî'u'l-Evvel 915/13 Haziran 1509'da 45 gün süren büyük depremde caminin kubbesinin sağ kirişi kırılması üzerine(422) yapılan tamirat ve III. Mustafa zamanında yine deprem üzerine yapılan tamiratla külliye 1085/1771-72'de yeniden ihya edilmiştir. Önceki depremde Zamîrî Medresesi diye tanınan medresenin kubbeleri çökmüş ve birçok medresenin de bir kaç kubbesi yıkılmıştır.

Manzumenin inşası 867/1462-63'te başlamışsa da medresenin yapımı daha ^{sonra} başlamıştır(423). Medreseler caminin sağına ve soluna dörder tane olmak üzere 8 tane yapılmıştır. Sağda (Marmara tarafında) olanlara Akdeniz cihetindeki medreseler, solda (Haliç tarafında) olanlara Karadeniz cihetindeki medreseler denir. Her iki taraftan başta ve sonda olanlar tek, ortadakiler bitişiktir. Kible taraftan başlamak üzere birinci medreselere Baskurşunlu(424), bitişik olanlardan Başkurşunlulara yakın olanlara Çifte başkurşunlu, bitişiklikte Ayakkurşunlu ve sondaki tek medreselere de Ayakkurşunlu Medreseler denir. Her medresede bir derslik ve 19 oda bulunmaktadır ki, bunların 15'er tanesi öğrenciler için, 2 tanesi mu'îd, 2 tanesi de diğer hizmetliler için yapılmıştır. Buna göre Semâniye Medreseleri'nde toplam 120 öğrenci bulunmaktaydı. Bunların arkasında bulunan dörder Tetimme'den Karadeniz cihetindekilerin bir kısmı bazı tadilatla ayakta ve ilkokul olarak kullanılmakta, Akdeniz cihetindekiler ise 1928'de Fevzi Paşa Caddesi açılırken yola gitmiştir. Tetimme'lerin kubesiz oldukları anlaşılmaktadır. Medreseler bugün Yurt olarak kullanılmaktadır.

Fatih'in vakfiyesinin muhtelif suretleri vardır(425). Aralarında bazı farklılıklar da göze çarpmaktadır. İlk vakfiye olduğu tahmin edilen ve Tahsin Öz tarafından yayınlanan Arapça vakfiyede vakfedilen yerler ve külliyenin kadrosu ile II. Bayezid ve daha sonraki devirlerde düzenlenmiş olan vakfiyelerdeki hususlar birbirinin aynı değildir. Anlaşılan, sonradan Fatih Vakıfları'na ilaveler yapılmıştır.

Bunlara göre Fatih'in İstanbul'daki külliyesine ait vakıflar hayli kabarık bir yekün tutmaktadır(426).

Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre 50'li idi. Vakfiyede 8 medreseden her birinde bir müderris bulunup, günde 50 akçe almaları, her medresede birer mu'îd olması ve 5'er akçe almaları, her medresede 15'er danışmend (yüksek öğrenci) bulunması ve günde 2'şer akçe almaları şart kılınmıştı. Buna göre Semaniye Medreseleri'nde 8 müderris, 8 mu'îd ve 120 yatılı öğrenci bulunmaktaydı. Ayrıca vakfiyede, bunların arkalarında yer alan 8 Tetimme'den her birine günde 15 akçe tayin edildiğine göre anlaşılan her Tetimme'de 15 öğrenci bulunuyor ve her birine günde 1 akçe veriliyordu. Danışmendlerin buralarda öğretimde bulunduğu anlaşılan Tetimme'ler, medreseler için ihzârî mâhiyetindeydi.

Müderrisleri:

Başkurşunlu Medrese müderrisleri arasında, Şeyhülislâm Alâeddin Arabî (ö. 901/1595/96)(427), Sarıkêrz Nûreddin Efendi (ö. 928/1522)(428), Merhaba Muhyiddin Mehmed Efendi (ö. 951/1544-45)(429), Abdulcabbar Acemi (ö. 966/1558-59), Emîr Hasan (ö. 957/1550)(430), Şeyhülislâm Çivi-zade Mehmed Çelebi (ö. 995/1587)(431), Hasan Bey-zade Ahmed Efendi (ö. 995/1586-87)(432);

Çifte Baskurşunlu Medrese müderrislerinden, Perviz Efendi (ö. 987/1579-80)(433), Emin Kösesi (ö. 968/1560-61)(434), Şeyhülislâm Kadı-zade Ahmed Şemseddin Efendi (ö. 988/1580-81)(435);

Çifte Ayakkurşunlu Medrese müderrislerinden, Muhiddin Mehmed Şah Fenârî Efendi (ö. 929/1522-23)(436), Taşköpri-zade 'İsâmuddin Ahmed Efendi (ö. 968/1561)(437), Kara Çelebi-zade Hüsameddin Efendi (ö. 1007/1598-99)(438);

Ayakkurşunlu Medrese müderrisleri arasında, Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi (ö. 932/1525-26)(439), Şeyhülislâm Kadri Efendi (ö. 955/1548-49)(440), İshak Çelebi b. İbrahim Üskübî (ö. 943/1536-37)(441), Emin Kösesi, Şeyhülislâm Hoca Sa'deddin Efendi (ö. 1008/1599-600)(442), Vankulu Mehmed E-

fendi (ö. 1000/1591-92)(443) ve Kınalı-zade Hasan Efendi (ö. 1012/1603-4)(444) yer almaktadır. Bunlar Akdeniz ciheti bölümünün müderrisleriydi.

Karadeniz ciheti bölümünde ise, Başkurşunlu Medrese müderrisleri arasında, Mirim Kösesi Mehmed Efendi (ö. 957/1550-51)(445), Pepegi Latif Efendi (ö. 978/1570-71)(446), Abdulbâki Efendi (ö. 1008/1599-600)(447);

Çifte Baskurşunlu Medrese müderrislerinden, Şeyhülislâm Çivi-zade Muhyiddin Efendi (ö. 954/1545-46)(448), Perviz Efendi (ö. 987/1579-80)(449), Şeyhülislâm Bostan-zade Mehmed Efendi (ö. 1006/1597-98)(450), Şeyhülislâm Zekeriyya Efendi (ö. 1001/1592-93)(451);

Çifte Ayakkurşunlu Medrese müderrislerinden, Şeyhülislâm Efdal-zade Efendi (ö. 908/1502-3)(452), Şeyhülislâm İbn Kemal Efendi (ö. 940/1534)(453), Leys-zade Pîr Ahmed Çelebi (ö. 952/1545-46)(454), Şeyhülislâm Abdulkadir Şeyhî Çelebi (ö. 1002/1593-94)(455), Ahî-zade Mehmed Efendi (ö. 989/1581)(456);

Ayakkurşunlu Medrese müderrisleri arasında da, Çalık Ya'kûb Efendi (ö. 975/1567-68)(457), Azmi Pîrî Çelebi (ö. 990/1582)(458) görülmektedir.

Ayrıca, Şeyhülislâm Abdu'l-Kerim Efendi (ö. 900/1494-95)(459), Molla Lütfi (ö. 900/1494-95)(460), Şeyhülislâm Hamîdüddin Efendi, Şeyhülislâm Sa'dullah Efendi (ö. 945/1538-39)(461), Muhyiddin Kocevî Efendi (ö. 931/1524-25)(462), Şeyhülislâm Ebu's-Su'ûd Efendi (ö. 982/1574)(463), Taşköprü'lü Muslihiddin Mustafa Efendi (ö. 935/1528-29)(464), Muhaşşî Sinan Efendi (ö. 986/1578)(465), Abdülkerîm Efendi (ö. 996/1587-88)(466), Şeyhülislâm Ma'lûl Emîr-zade Mehmed Efendi (ö. 993/1585-86)(467), Kara Kasım Efendi (ö. 982/1574-75)(468), Şemseddin Ahmed Ensârî (ö. 1009/1600)(469), Feyzullah Efendi (ö. 1020/1611-12)(470), Emrullah Efendi (ö. 992/1584)(471), Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi (ö. 1021/1612-13)(472), Taşköprü-zâde Kemaleddin Mehmed Efendi (ö. 1030/1620-21)(473), Kâtib-zade Zeyneladibdîn Efendi (ö.

1011/1602-3)(474), Hoca-zade Şeyhülislâm Mehmed Efendi (ö. 1024/1615-16)(475), Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi (ö. 1015/1606-7)(476), Kastamonu'lu Şucâ' Efendi (ö. 1019/1610-11) (477), Kara Abdurrahman Efendi (ö. 1016/1607-8)(478), Hoca Sa'deddin-zade Abdulaziz Efendi (ö. 1027/1618)(479), Aydın-
lı Ömer Efendi (ö. 1016/1607-8)(480), Yavuz Çelebi (ö. 1013/1604-5)(481), Ohri'li Hüsam Efendi (ö. 1008/1599-600)(482) Abdullah b. Mustafa Efendi (ö. 1015/1606-7)(483) ve Ali Çelebi-zade Abdullah Efendi (ö. 1039/1629-30)(484) gibi şahsiyetlerin de Sahn'ın belli olmayan bir medresesinde müderrislikte buldukları görülmüyor.

6- Hüsâmiye Medresesi: Amasya

Kıbalı-zade Şeyh Hüsameddin Hüseyin Halvetî 857/1453'te yaptırmıştır(485). Pave bakımından medrese 923/1517'den önce 60'lı idi(486). 960/1552-53'e kadar da 60'lı idi(487). 1011/1602-3'te yanarak yerine tekke yapılmıştır(488). Müderrisi: Gıyâseddin Paşa Çelebi, Akşemseddin'in kardeşi olan Kutbuddin Efendi'nin oğludur(489). Tahsilden sonra çeşitli medreselerde müderris olduktan sonra Semâniye'den birine gelerek öğretime devam ederken Hz. Ebû Eyyub el-Ensârî'ye sevgisinden dolayı Semâniye'yi bırakıp Eyyub Medresesi'ne geçti(490). 923/1517'de Amasya müftisi ve orada II. Bayezid Medresesi'ne müderris oldu. 70 akçe yevmiye ile mütekaid iken 927/1520-21'de vefat etti. Kutbî mahlası ile şiirleri vardır(491).

7- Kasım Bey Medresesi: Hakale-Amasya

Fatih Devri ricalinden olduğu anlaşılan Kasım Bey tarafından 868/1463-64'te yaptırılmıştır. Amasya'nın Hakale Köyü'nde bulunan medresenin 1242/1826-27 yıllarına kadar ayakta olduğu anlaşılmaktadır(492).

8- Eski İbrahim Paşa Medresesi: Edirne

Fatih ve II. Bayezid Devri vezirlerinden Çandarlı-zade İbrahim Paşa yaptırmıştır(493). İbrahim Paşa Mahallesi Ço-
kacı Sokağı 30 No.da bulunan İbrahim Paşa Medresesi(494)

1294/1877 istilâsında yıkılmıştır(495). Vakfiyesi 869/1464-65 tarihlidir(496). Paşa bu tarihte Edirne kadısı idi ve vakfiyesi bizzat kendisi tarafından tescil edilmiştir. Medresenin inşâsı da bu veya buna yakın bir tarihte olmalıdır. Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre 20'li idi(497). Daha sonra yükselerek 999/1590-91'den önce 40'lular arasına girmişti(498). Hibrî, Hâric payeli medreseler arasında saymakta(499), Bâdî Efendi de Hâric itibariyle 25'li demektedir(500). Müderrisleri arasında, Üskübî İshak Çelebi(501), Kaba Lutfi Efendi(502), Mu'îd-zâde Mehmed Efendi(503) gibi simalar vardır.

9- Hacı Kemaleddin Medresesi: Edirne

Fatih Devri ümerasından Hacı Kemaleddin Bey yaptırmıştır. Medrese Yenisaray civarında idi. Vakfiyesi 869/1464-64 tarihlidir. Edirne kadısı Halil Paşa Oğlu İbrahim Çelebi ve Kazasker Mahmud b. Seydi Ahmed tasdik etmiştir(504). Medrese bugün mevcut değildir.

10- Saraciye Medresesi: Edirne

Bunu da Hacı Kemaleddin b. Abdullah yaptırmıştır. Edirne'de Yenisaray civarındadır(505). Hayatı hakkında bilgimiz yetersizdir. Medreseye İsmail Ağa, İsmail Bey ve Meydan Medresesi de denilmektedir(506). Vakfiyesi Cemaziye'l-Ahir ortaları 869/Şubat ortaları 1465 tarihini taşımaktadır, Edirne kadısı İbrahim Paşa tarafından tasdik edilmiştir(507). Medrese de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olabilir. 1285/1868-69'da Ahmed Ağa ve 1310/1892-93'te de başka bir hayır sahibi tarafından tamir edilerek çatısı ahşaptan yapılmıştır(508). Medrese, müderris, mu'îd, talebe odaları ve mescid olmak üzere 9 odadan ibaretti(509), bugün mevcut değildir. 6 öğrencisi olduğu anlaşılıyor.

Medrese vakfiyesine göre 20'li idi. Müderrisine günde 25 dirhem verilmesi şart koşulmuştu(510). Bâdî Efendi, Hâric itibariyle 25'li idi, diyor(511).

Müderrislerinden Muhyiddin Çelebi b. Şeyh Arif Çelebi,

Celâl-zade Salih Efendi (ö. 973/1565-66)(512) ve Şah Mehmed Çelebi (ö. 978/1570) bilinmektedir(513).

11- Tahta Kadı Medresesi: İstanbul

Fatih'in taht kadılarından Mehmed Efendi yaptırmıştır. Mehmed Efendi hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. 873/1468-69'da vefat ettiği bilinmektedir(514). Medrese, Kasım Paşa'daki mescidin yanında olmalıydı. Medrese 992/1584'ten önce 30'lu idi(515).

Müderrisleri arasında İbrahim b. Mustafa Efendi (ö. 1014/1605-6)(516) ve Şeyh Mehmed Efendi (ö. 1016/1607-8)(517) yer almaktadır.

12- Hoca Hayreddin Medresesi: İstanbul

Fatih Devri müderrislerinden Hoca Hayreddin Efendi (ö. 880/1475-76) yaptırmıştır. İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'den ders gördükten sonra bazı medreselerde müderrislik yapmış ve Fatih'e hoca tayin edildi. Fatih'in son devirlerinde(518) 880/1475-76'da vefat edip medresesi haziyesinde defnolundu(519). Medrese ve mescid, Unkapanı'nda 874/1469-70'te inşa edilmiştir. Mescidinin bir de mektebi vardır (520). Bugün mekteb ve medrese ayakta değildir. Üç Mihrablı, Kazancılar ve Unkapanı Medresesi de denirdi. Vakfiyesine göre müderrisine günde 25 akçe verililiyordu ki 20'li medrese olduğunu gösterir. Daha sonra 984/1576-77'de 30'lu (521), 990/1582'de 40'lı(522), 993/1585'te 50'li(523) ve 1008/1599-600'de yine Hâric payesindeydi(524).

Müderrisleri arasında, Taşköprü-zade Kemaleddin Efendi (ö. 1030/1620-21)(525), Şyhülislâm Zekeriyya-Zâde Yahya Efendi (ö. 1053/1644)(526) ve Akkaftan Kemal Efendi (ö. 1028/1618-19) göze çarpmaktadır(527).

13- Rum Mehmed Paşa Medresesi: İstanbul

Fatih Devri vezir-i a'zamlarından Rum Mehmed Paşa yaptırmıştır. Mehmed Paşa, Arnavud seferinden sonra 870/1465-66'da ikinci vezir olup, 872/1467-68'de Karaman seferine katılıp, Mahmud Paşa yerine vezir-i a'zam olmuş(528) ve 875

/1470-71'de azlolunup, katledilmiştir. Üsküdar'daki camii yanındaki türbesine deşnedildi. Vezârete yükselişiyile ülemaya verilen sadaka kesildi(529). Bugün Üsküdar'da cami ayakta olduğu halde medrese, hamam ve imâret yıkılmıştır. Türbedeki kitâbenin "minnâ tekabbel Rabbenâ" ifâdesinden, manzûmenin 876/1471-72'de tamamlandığını anlıyoruz(530). Medrese, pâve bakımından 994/1585-86'dan önce 40'lı(531) iken, bu tarihten itibaren 50'liler arasına girdi(532). 1063/1652-53'te Dâhil hükmü ile veriliyordu(533).

Müderrislerinden, Ahî-zade Hasan Efendi (ö. 1003/1594-95)(534), Geylânî Mehmed Efendi (ö. 1026/1617-18)(535) ve Amasya'lı İbrahim Efendi (ö. 1026/1617) görölmektedir(536).

14- Mahmud Paşa Medresesi: İstanbul

Fatih'in meşhur vezîr-i a'zamlarından Mahmud Paşa-i Veli yaptırmıştır. 857/1453'te Halil Paşa yerine vezîr-i a'zam olan, 871-72/1466-67'de azlolunup, 877-78/1472-73'te ikinci defa vezîr-i a'zam olan Mahmud Paşa 879/1474'te tekrar azlolunup Yedikule'de hapsedildikten sonra(537) katledilmiştir. İstanbul'daki camii yanındaki türbesinde yatmaktadır. Adlî mahlası ile şiirleri vardır(538).

Bugün İstanbul'un Mahmud Paşa semtinde sadece dersliği ayakta duran medresenin bu kısmı da ilkokul'un deposu olarak kullanılmaktadır. Medrese, "el-medresetü'l-'ulyâ" kelimelerinin Fihced hesabı ile ifade ettiği 877/1472-73'te yapılmıştır. Mahmud Paşa'nın Ali b. Yusuf el-Fenârî imzalı vakfiyesinin tarihi de 878/1473-74'tür(539). Pâve bakımından medrese, vakfiyesine göre 50'li idi(540). Bazan 40 akçe ile de tayinler yapılmış olmakla beraber bunlar istisna teşkil eder. Hattâ böyle bir tayin şikâyete sebep olmuş ve bunun üzerine Sabn müderrislerinden Abdurrahman Efendi vakfa müfettiş tayin edilerek şart-ı vâkıfın 50 akçe olduğunu pâdişaha arzetmesi üzerine mağdurun günlüğü 50 akçeye çıkarılmıştı(541). Medresenin, 1063/1652-53'te 60'lı pâyesine yükselmiş olduğu da görölmüyor(542).

Müderrisleri arasında Şeyhülislâm Sa'dullah Efendi

(ö. 954/1545-46)(543), Şeyhülislâm Ebu's-Su'ûd Efendi (ö. 982/1574)(544), Şeyhülislâm Çivi-zade Muhyiddin Efendi (ö. 954/1545-46)(545), Perviz Efendi (ö. 987/1579-80)(546), Ka-ba Lutfi Efendi (ö. 976/1568-69)(547), Vañkulu Mehmed Efen-di (ö. 1000/1591-92)(548), Abdu'l-Bâkî Efendi (ö. 1008/1599-600)(549), Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi (ö. 1021/1612-13)(550), Kâtip-zade Zeynelâbidîn Efendi (ö. 1011/1602-3)(551), Yavuz Çelebi (ö. 1013/1604-5)(552), Dizdar-zade Meh-med Efendi (ö. 1008/1599-600)(553) ve Ahmed Efendi (ö. 1033/1623-24)(554) gibi kişiler vardır.

15- Molla Hüsrev Medresesi: Bursa

Molla Hüsrev Mehmed b. Feramuz yaptırmıştır(555). Tah-silden sonra II. Murad Devri'nde önce Edirne Şah Melek Med-resesi'ne, sonra kardeşi yerine Halebiye Medresesi'ne mü-derris oldu. Burada müderris iken 832/1428-29'da(556) ka-sazker tayin edildi. 851/1447'de Edirne kadısı oldu. Daha sonra kadılıklarda bulundu. Nihayet görevine Ayasofya müderrisliği ilâve edildi. 877/1472-73'te padişahın bir tutumuna kızarak Bursa'ya çekildi(557) ve orada medresesini inşa ettirdi. Daha sonra Fatih, gönlünü alıp Şeyhülislâm yaptı. 20 yıldan fazla bu hizmette kaldı. 885/1480-81'de vefat ettiğiinde cenazesi Bursa'ya götürülerek medresesine defnolundu(558).

Medrese, Bursa'da Zeynîler'de 10 odalı ve kubbeli iken yıkılmıştır(559). Sonradan ahşaptan yapılan(560) medrese, 1333/1914-15'e kadar ayakta idi(561). Daha sonra bu da yı-kılmıştır. Vakfiyesinin, medresenin yapımından önce düzen-lendiği anlaşılmaktadır. Çünkü vakfiyenin tarihi 870/1562-63, ve burada medresenin de adı geçmekte, fakat medresenin, kendisi 877/1472-73'te Bursa'ya gelmesinden sonra yapılmış olduğu bilinmektedir(562).

Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre 20'li iken. (563) sonradan yükselerek 1000/1591-92'de 40'lı(564) ve 1004/1595-96'da 50'li payesine yükselmişti(565).

Müderrişleri'nden, Kara Abdurrahman Efendi (ö. 976/1568-69)(566) ve Şeyhülislâm Hâmid Efendi (ö. 985/1577-78)(567) gibi simalar göze çarpar.

16- Mahmud Paşa Medresesi: Hasköy-Edirne
Kurucusu Mahmud Paşa'dır(568). Medrese, Paşa'ya has olarak verilen ve adını da ondan alan Hasköy'dedir(569). Bugün mevcut değildir.

878/1473-74 tarihli Mahmud Paşa vakfiyesinde medrese söz konusu olduğuna göre, bu tarihten önce yapılmış olmalıdır. Evliya Çelebi "bir kurşunlu medrese" diye(570) eserin büyüklüğünü ifade eder.

Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre 20'li idi. Müderriş ve talebeye günde 20 akçe veriliyordu(571). 965/1557-58'den önce 30'lu(572), 994/1585-86'dan önce 40'li(573) ve 1000/1591-92'de 50'liiler arasında(574) bulunuyordu. Hibrî Efendi, Dâhil payesinde olduğunu söyler(575).

Müderrişleri'nden Dizdar-zade Mehmed Efendi(576) meşhurlardandır.

17- Gedik Ahmed Paşa Medresesi: Afyon

Fatih Devri vezir-i a'zamlarından Gedik Ahmed Paşa yaptırmıştır. Bektaşilerden iken Beylerbeyilik verilmiş ve vezir olarak 876/1471-72'de(577) Silifke ve Ermenek'i fetihmiş ve Fatih'le Trabzon seferinde bulunmuştur. 878/1473-74'te(578) veya 880/1475-76'da(579) Mahmud Paşa yerine vezir-i a'zam olmuş, 882/1577-78'de İşkodra fethine serdar olup, başarısızlığından dolayı Boğazkesen Hisarı'na hapsedilen Ahmed Paşa, Hersek-zade Ahmed Paşa yardımıyla buradan çıkmış ve II. Bayezid Devri'nde 886/1481-82'de tekrar vezir olmuşken Edirne'de sarayda katledilmiştir. 4 yıl vezirlik yapmıştır. Zi'l-Hicce 879/Ekim 1474 tarihli Gedik Ahmed Paşa vakfiyesi mevcuttur. Bu tarih, Gedik Ahmed Paşa'nın, Uzun Hasan'la Otlukbeli savaşından sonra Afyon'a uğradığı tarih olup, medresenin de bu tarihte bitmiş olması muhtemel olabilir. Camiin sağ tarafında yer alan medrese, 14 oda ve

bir derslikle yazlık eyvandan oluşmaktadır(580). Evliya Çelebi medrese için "ve bir medresesi var, 70 hücredir. Ders-i âmi ve talebeleri mevcuttur. Müderrisler arasında 50 payeli bir medresedir"(581) demektedir ki 70 hücre biraz mübalağalı olsa gerektir.

Bugün müze olarak kullanılan medresenin paye bakımından 950/1543-44'ten önce(582) 30'lu olduğu anlaşılmaktadır. 21 Şevval 936/24 Haziran 1529'da Afyon'u ziyaret eden Mekki orayı anlatırken "bu şehrin 30 Osmânî alan bir müderrisi vardır ki, adı Sinan Halîfe, yani Muhaşşî kuludur"(583) demektedir. 973/1565-66'dan önce ise medrese 50'liler arasında idi(584).

Müderrisleri arasında, Kara Haydar Efendi (ö. Kanuni Devri)(585) ve Muhaşşî Sinan Efendi (ö. 986/1578)(586) göze çarpmaktadır.

18- Haraccı Kara Mehmed Medresesi: Ilıca

Bugün Bulgaristan'ın Köstendil şehrine bağlı Ilıca'da Haraccı Kara Mehmed'e ait bir medrese bulunmaktaydı. Fatih Devri ricalinden olduğu anlaşılan bu zatın vakfiyesi 879/1474-75 tarihlidir(587).

19- Murad Paşa Medresesi: İstanbul

Fatih Dervi vezirlerinden Has Murad Paşa yaptırmıştır. 871/1466-67'de Rumeli Beylerbeyi iken sonradan vezir olmuş (588) ve Diyarbakır'da Akkoyunlu Uzun Hasan'la savaşırken 879/1474-75'te şehid olmuştur(589). Medrese Aksaray'da idi. Bugün mevcut değildir(590). Camiin batı tarafında bulunan medrese 1929-30 yıllarına kadar ayakta iken harab olmakla belediyece yıkılmıştır(591). Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan kitabesine göre medrese 882/1477-78'de tamamlanmıştır. Paşa bundan üç yıl önce şehid olmuş bulunduğuna göre, medreseyi vezir-i a'zam Mesih Ali Paşa tamamlamıştır. Bu husus Tâcî-zade Sa'dî Çelebi Münşeâtı'nda da açıkça ifade edilmektedir(592).

Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre 20'li(593)

iken 942/1535-36'dan önce 30'lu(594), 982/1574-75'te 40'lı (595) ve 985/1577-78'de 50'liler arasında(596) bulunmaktaydı. 1063/1652-53'te ise 60'lı payesinde bulunuyordu(597).

Müdürrisleri'nden, Kara Abdurrahman Efendi (ö. 976/1568-69)(598), Şeyhülislâm Hoca Sa'deddin Efendi (ö. 1008/1599-600) ve Isparta'lı Bahsî Efendi (ö. 1033/1623-24) meşhurlardandır(599).

20- Eski İbrahim Paşa Medresesi: İstanbul

II. Bayezid Devri vezir-i a'zamlarından Çandarlı-zade İbrahim Paşa yaptırmıştır. Edirne kadılığı, Bursa Yıldırım Bayezid evkafı mütevelliliği ve muhtesiblik görevlerinde bulunmuş, Amasya kadısı ve Rumeli kazaskeri olup, 903/1497-98'de vezir-i a'zam olmuş ve 905/1499-500'de İnebahtı seferinde vefat etti(600). Kabri oradadır(601).

Âlî, "İstanbul'da cami, medrese ve bazı hayratı vardır" (602) demektedir. İstanbul'da Mercan'da Uzun Çarşı ve Rıza Paşa Caddelerine yakın yerde metruk halde bulunan caminin yanındaki medrese bugün mevcut değildir. Cami, 883/1478-79'da(603) tamamlanmış olduğuna göre medresenin de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olması gerekir. Paşa'nın Edirne dışındaki hayratına ait vakfiyesinin tarihi ise 899/1493-94'tür(604).

Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre 899/1593-94'te 30'lu(605), 962/1554-55'ten önce 40'lı(606) ve 995/1586-87'de 50'liler arasında bulunuyordu(607).

Müdürrisleri arasında, Muhyiddin Mehmed Kocevî (ö. 931/1524-25)(608), Emin Kösesi (ö. 968/1560-61)(609), Pamuk Kadı (ö. 939/1532)(610), Perviz Efendi (ö. 987/1579-80)(611), Emir Hasan Rûmî (ö. 939/1532-33)(612), Kemal Bey-zade Mehmed Efendi (ö. 1007/1598-99)(613), Şeyhülislâm Bostan-zade Efendi (ö. 1006/1597-98)(614), Kemal-zade Ali Efendi (ö. 1005/1596-97)(615), Sarı Hoca Mehmed Efendi (ö. 1026/1617-18)(616) ve Emir Hasan-zade Su'ûdî Efendi (ö. 998/1589-90) (617) gibi simalar vardır.

21- Kalenderhane Medresesi: İstanbul

Fatih'in, İstanbul'u fethettikten hemen sonra cami ve medreseye çevirdiği 8 kiliseden biridir. O zaman burayı cami, imaret ve zaviyeye çevirmisti(618). 888/1483'te(619) buranın medrese olarak kullanıldığı görülmektedir. Fatih'in vakfiyesini tanzim ettikten sonra burayı medreseye çevirmiş olması mümkündür. Ruus kaydından medresenin ona ait olduğunu görüyoruz(620). Sonraları cami olarak kullanılmakta olan medrese, harap hale gelmişken tekrar restore edilmiş ve fakat yıllardan beri boş durmaktadır.

Paye bakımından medrese, 903/1497-98'den önce 30'lu (621) iken daha sonra 40'lu payesine yükselmiş ve 965/1557-58'den itibaren 50'liler arasına girmiş bulunuyordu(622). Ancak 972/1564-65'te Niksârî-zade'ye önce 40 akçe ile verilip sonradan 50'ye çıkarılmıştı(623).

Müderrisleri arasında, Mâşî Şemseddin Ahmed Efendi (ö. II. Bayezid Devri)(624), Taşkoprî-zade 'İsâmuddin Efendi (ö. 968/1561)(625), Küçük Bedreddin Efendi (ö. 946/1539-40) (626), Kâtip-zade Zeynelabidin Efendi (ö. 1011/1602-3)(627) ve Cenâbî-zade Mehmed Efendi görülmektedir(628).

22- Mesih Paşa Medresesi: Gelibolu

Fatih ve II. Bayezid Devri vezirlerinden Mesih Paşa yaptırmıştır. Beylerbeyiliğinden vezirliğe yükselmiş, 885/1840-41'de Rodos fethine kumandan olmuşken tedbirsizliğinden ötürü başarısızlığa düşüp verizliği elinden alınarak, Gelibolu sancağı verilmişti. 905/1499-500'de İbrahim Paşa yerine sadrazam olmuş ve 907/1501-2'de Galatadaki barüthaneye yıldırım düşmesiyle çıkan yangını söndürmek için uğraşırken yüksek bir yerden düşerek vefat etmiştir(629). Vakfiyesinin tarihi 888/1483'tür. Ancak 920/1514-15'te medrese tamamlanamamıştı(630). Paşa'nın vefatından 15-20 yıl, belki daha sonraki bir zamanda vakıf gelirleriyle tamamlanabildi. Bugün medrese mevcut değildir. Ne zamana kadar öğretime devam ettiğini de bilemiyoruz.

Paye bakımından medrese, 975/1567-68'de 20'li(631),

1007/1598-99'da 30'lu idi(632).

Müderrişlerinden, Pîr Ali-zade Yahyâ Efendi (ö. 1007/1598)(633) ile Dürrî Mehmed Dâ'î Efendi (ö. 1007/1598'den sonra)(634) bilinmektedir.

23- Molla Gürânî Medresesi: İstanbul

Molla Gürânî, Ahmed Şemseddin b. İsmail yaptırmıştır. Gürân'da doğup, kendi diyarında tahsilden sonra Mısır'a giderek Kahire'de İbn Hacer el-Askalânî'den icazet almıştır. Bu sırada Molla Yegân Kahire'ye uğrayarak orada onunla tanıştı ve alıp onu II. Murad'a getirdi. Onun ilmini anlıyan II. Murad, Bursa'da Kaplıca ve Yıldırım Han medreseleri müderrişliklerini birlikte ona verdi, ayrıca Şehzade Mehmed'e hoca tayin etti. Fatih Sultan Mehmed tahta oturunca hocasına vezirlik teklif ettiyse de kabul etmeyip, kazaskerlik teklifini kabullendi. 855/1451'de(635) kazasker oldu. Daha sonra bazı sebeplerden dolayı Fatih'le arası açılarak padişah ona Bursa kadılığını ve Bursa vakıflarının düzeltilmesi görevini verdi. Onun burada da aynı tutumunu devam ettirmesi, bununla da kalmıyarak Fatih'in yakınlarından birinin haksız teklifini reddedip bir de ona şer'î ceza vermesi Fatih'i büsbütün kızdırıp, onu makamdan azletti. Bunun üzerine Molla Gürânî tekrar Kahire'ye dönerek Kayıtbay'ın iltifâtına mazhar oldu. Sonra Fatih, yaptığına pişman olarak ona mektup yazdı. Kayıtbay'ın, mektubu göstererek kendi yanında kalmasını teklif etmesine karşılık Gürânî, onu ikna ederek 863/1457-58'de İstanbul'a geldi(636). Aynı yıl içinde Bursa kadılığı verildi ve 885/1480-81'de günde 200 akçe ile Şeyhülislâmlık verildi(637). Ayrıca Fatih her ay 20.000 ve her yıl 50.000 akçe ikram etti(638). 893/1488'de Molla Gürânî vefat ettiğinde vasiyeti üzerine cenazesi kabrinin kenarından yerde sürüklendi. Gâyetu'l-Emânî Tefsîrû's-Seb'î'l-Mesânî adlı bir tafsiri ile Kevser-i Cârî 'alâ Rişâzi'l-Buhârî adlı Buhârî Şerhi ve bazı eserleri vardır(639). Kabri Taskasap'taki camii önündedir(640). Camiin önünden yol geçtiği için mezar biraz geriye alınmış ve kabir taşı

yeniden yazılmıştır.

Medrese Vefâ'daydı(641). Bugün mevcut değildir. Medresenin kat'î inşâ tarihi bilinmemektedir. Ancak vakfiyesinin 889/1494'te düzenlenmiş olmasına bakarak medresenin bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olduğu söylenebilir(642).

Vakfiyede medreseden Dâru'l-Hadîs olarak söz edilmekte ise de bütün tevcihlerin medrese olarak yapıldığı görülmektedir. Önce Dâru'l-Hadîs olarak yapıлып sonradan medreseye çevrilmiş olabilir.

Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre Hâşiye-i Tecrîd seviyesinde idi. Müderrisine günde 15 akçe veriliyor idi(643). 960/1553-54'te hâlâ 20'li iken(644) sonradan yükselerek 992/1584'te 50'li payesine ulaşmıştı(645).

Müderrisleri arasında, İbrahim b. Mustafa Efendi (ö. 1014/1605-6) bulunmaktadır(646).

24- Çendik Medresesi: Bursa

Kurucusu Kazzazoğlu Süle Mehmed Paşa olarak gösterilmektedir(647). Fatih zamanında yaşadığı sanılan bu zâtın, Bursa'da camileri vardır(648). Medresenin adının, kurucusunun adıyla hiç ilgili olmaması, kaynaklarda türlü şekillerde yazılı olması, öteden beri medrese ve kurucusu hakkında ihtilafların bulunduğunu ortaya koymaktadır(649). Koyunluoğlu'nun, medresenin adının 1069/1658-59'da vefat eden Çendik Mustafa'nın burada müderrislik yapmasından dolayı olduğunu söylemesi(650) yersizdir. Çünkü o zatın müderrisliğinden çok daha önce, 937/1530-31'den de önce medreseye bu ad veriliyordu(651). Semtine binaen Alboyacılar Medresesi de denilen medrese, Kara Şeyh Camii civarında(652) ve 12 hücreliydi(653). Bugün medreseden hiç bir eser kalmamıştır.

Paye bakımından medrese, kuruluşundan sonraları 20'li iken(654) 961/1553-54'te 30'lular arasında(655) ve 994/1585-86'dan önce 40'lular arasında bulunuyordu(656).

Müderrisleri arasında, Şeyhülislâm Zekeriyâ Efendi (ö. 1001/1592-93)(657) vardır.

25- Mehmed Paşa Medresesi: İstanbul

II. Bayezid Devri vezirlerinden Mehmed b. Hızır Paşa' yaptırmıştır. Fatih Devri ümerasından iken II. Bayezid'in cülûsunda Semendre Beyi, 887/1482-83'te Davud Paşa yerine Rumelî Beylerbeyi ve bir yıl sonra da vezir oldu. 890/1485'te azledilip yerine Çandarlı İbrahim Paşa getirildi. Bir yıl sonra Hersek-zade Ahmed Paşa maiyetinde Mısır harbine memur edilen Mehmed Paşa ile Ahmed Paşa arasında bir çeke-memèzlik vardı. Bu yüzden Ahmed Paşa onun esir düşmesine göz yumdu. Esaretten kurtulduktan sonra da tēkrar azlolunarak Şehzade Ahmed'e lala tayin edildi. Son zamanlarına kadar Şehzadenin hizmetinde kalan Paşa, 904/1498-99'da vefat edip Amasya'daki camii haziyesinde defnolundu. Camii yanında medrese ve imareti vardır(658). Ayrıca İstanbul'da İstinye semtinde medrese ve başka tesisleri vardır/(659).

Paşa 889/1484'te Şehzade Ahmed'e lala tayin edildiğine ve 904/1498-99'da vefat ettiğine göre medrese de bu tarihler arasında yapılmış olmalıdır. Bugün medresenin yeri bile tesbit edilememektedir.

26- Fahreddin Acemî Medresesi: Edirne

Kurucusu II. Murad ve Fatih Devri müderrislerinden Fahreddin Acemî'dir. Acemistan'dan II. Murad Devri'nde Anadolu'ya gelen Fahreddin, önce Bursa'da Sultaniye Medresesi müderrisi Fenârî-zade'ye mu'îd olmuş, daha sonra bazı medreselerde müderrislik yapmış ve II. Murad zamanında günlük 30 akçe ile müftü tayin edilmiştir. Padişah'ın, yevmiyesini artırma teklifine karşılık da "levâzım-i lâzime ve havâyic-i mühimmeye yetdüğü denlü beytü'l-mâl helâldir. Amma vefk-i hâcet ve kadr-i kifâyetten ziyade helal değil vebaldır" diyerek reddetmiştir. Vefatına kadar bu görevde kalmış, Edirne'de II. Murad'ın Dâru'l-Hadîsi'nde müderrislik yapmıştır (660). Hattâ Fazlullah Hurûfî taraftarlarının Edirne'de Üç Şerefeli Cami'de yakılarak idam edilmesine fetva vermişti. Vefatında Edirne Dâru'l-Hadîs mihrabı önünde defnolunmuştur. Üç Şerefeli Cami yakınında "onlara müntehi bir medrese

vardır"(661).

Horozlu ve Şeceriye Medresesi(662) de denilen medrese, Üç Şerefeli yanında Saraçhane'de Horozlu Yokuşu'nda iken yıkılmış ve yerine 1295/1877'de vali Kadri Paşa bir ıslahane yaptırmış, sonra da Sanayi Mektebi yapılmıştır(663).

27- Hacı Alemuddin Medresesi: Edirne

Edirne'de medrese, mescid ve han yaptırmış olan Hacı Alemuddin, Fatih Devri ricalinden olmalıdır(664).

Medrese bugünkü Postane'nin yanında(665), Saraçlar Camii Sokağı'nda idi. 1296/1878'de önce yıkılıp yok olmuş ve bu tarihte arsası da bir Yahudi'ye satılmış, o da üzerine ev yaptırmıştır(666).

Paye bakımından medrese, 982/1574'te 30'lu(668) ve 1007/1598-99'da 40'lular arasında bulunmaktaydı(669). Badî Efendi, tarih belirtmeksizin 30'lu olduğunu(670), Hibri Efendi de aşağı paveliler arasında saymakla beraber Hâric hükmüyle verildiğini kaydeder(671).

Müderrisleri'nden, Mehmed b. Arif Efendi (ö. 990/1580) (672), Mü'min-zade Mehmed Efendi(673) ve Ali Efendi(674) bilinmektedir.

28- Hamza Bey Medresesi: Bursa

Kurucusu olan Hamza Bey, II. Murad Devri ümerasından ve Fatih Devri Beylerbeyi olup, Edirne'de zaviyesi bulunan Şarabdar Hamza Bey(675) veya İzmir valisi Cüneyd Bey'in oğlu Hamza Bey(676), yahut 824/1421-22'de Samsun ve İzmiroğlu savaşlarında bulunan ümeradan Hamza Bey(677), veyahut Bayezid Paşa'nın kardeşi Hamza Bey(678) veyahut da bütün bunlar dışında başka bir Hamza Bey olabilir. Hakkında "ümerâdandır ve Bursa'da mescid, imâret yapıp orada irtihal etti"(679) denilmektedir. Ekrem Hakki Ayverdi, Bursa'daki Hamza Bey Medresesi'nin ve manzumesinin, Fatih Devri'nin Bursa'da yapılan en büyük ve en önemli eseri olduğunu kaydeder(680).

Manzume, Murâdiye'nin batısında idi. Bugün sadece cami ayakta olup, medrese, vakfın mütevellisi bulunan Hamza Bey

tarafından 14 Ramazan 1024/5 Ekim 1615'te bir gecede yıkılmış(681), imaret ise son zamanlarda yok olmuştur(682). Sonradan yeniden yapılan medrese 1930 yıllarına kadar ayakta bulunmaktaydı(683).

Paye bakımından medrese, 940/1533-34'ten önce 20'li iken(684), daha sonra yükselerek 1004/1595-96'dan önce 40'li medreselere dahil olmuştur(685).

Müderrisleri arasında, Abdülcabbar Acemî (ö. 966/1558-59)(686), Kınalı-zade Ali Efendi (ö. 979/1572)(687), Şeyhül-İslâm Zekerîyya Efendi (ö. 1001/1592-93)(688) ve Yalvaçlı Osman Efendi gibi simalar vardır(689).

29- Zeyni Çelebi Medresesi: İstanbul

Fatih vakfı ruznamçecisi Zeynî Mehmed Efendi'nin eseri (690) olup, IV. Murad Devri'ne kadar ayakta olduğu halde, Cibali yangınında yanarak Sultan Ahmed Camii'nin mimarı Sedefkâr Mehmed Ağa tarafından yeniden tamir edilip derslik mescid haline getirilmiş ve IV. Murad'ın imamı Evliya Mehmed Efendi tarafından da imam ve müezzin tayin edilmiştir. (691). Medrese bugün Vefa'da Mimar Ağa Mescidi adıyla tek kubbeli ve minareli mescid olarak ayakta durmaktadır(692).

Paye bakımından, 1001/1592-93'ten önce 40'li(693) iken bu tarihten itibaren 50'liler arasına girmiş ve 1006/1597-98'de de bu durumunu devam ettirmekte idi(694).

Müderrisleri'nden, Abdullah b. Mustafa Efendi (ö. 1015/1606-7)(695) ve Baba Taceddin Efendi (ö. 1018/1609-10) (696) gibiler bilinmektedir.

30- Veliyyuddin Oğlu Ahmed Paşa Medresesi: Bursa

II. Murad'ın kazaskerlerinden Veliyyuddin Efendi'nin oğlu Ahmed Paşa yaptırmıştır. Aslen Edirne'li olan Ahmed Paşa(697), zamanındaki müderrislerden tahsilini tamamladıktan sonra bazı medreselerde müderris oldu, Bursa'daki Muradiye Medresesi'ne yükseldi ve sonra kadılığa ayrılarak Edirne kadısı oldu. Fatih tarafından kazaskerlik verildi ve daha sonra padişahın kendisine hoca ve vezir seçtiği Ahmed

Paşa, padişahla bir hususta anlaşamaması üzerine vezirlikten azledilerek bazı evaafın mütevelliliği ile Tire, Ankara ve Bursa mirlivalıkları verildi(698). II. Bayezid Devri'nde de bir ara vezirlik yaptı(699) ve Bursa Mirlivası iken 902/1496-97'de vefat etti(700) ve medresesi avlusuna defnolundu. Şairdi(701).

Medrese, Muradiye Camii ile bugünkü Kültür Parkı arasında bulunan yerde olup, iki kubbeli ve 11 odalıdır. Önü revaklı ve açıktır(702). Geyikli Medrese de denilmektedir. (703). Halen ayakta olan medresenin inşâ tarihi kesin olarak bilinmemektedir. E. Hakkı Ayverdi onu Fatih Devri eserleri arasında saymaktadır(704). Ömrünün son yıllarını II. Bayezid zamanında Bursa'da geçirmiş olduğundan medresenin bu devre ait olması da düşünülebilir.

967/1559-60'ta 23.300 akçeyle tamir edilen medrese(705) 1950'de pek harap olmasından dolayı yeniden ihya edilmiştir(706).

Paye bakımından, 944/1537-38'den önce 30'lular arasında bulunurken(707) 1003/1594-95'te 40'lular arasına geçmiştir(708). 1063/1652-53'te ise Haric hükmüyle veriliyordu (709).

Müderrislerinden, Şeyhülislâm Çivi-zade Muhyiddin Efendi (ö. 954/1545-46)(710), Şeyhülislâm Hâmid Efendi (ö. 985/1577-78)(711), Mirim Kösesi Mehmed Efendi (ö. 957/1550-51)(712), Şeyhülislâm Kadı-zade Şemseddin Ahmed Efendi (ö. 988/1580-81)(713) ve Kınalı-zade Ali Efendi (ö. 979/1572) (714) tanınmış şahsiyetlerdir.

31- Davud Paşa Medresesi: İstanbul

Fatih Devri vezirlerinden ve II. Bayezid'in vezir-i azamlarından Dâvûd Paşa yaptırmıştır. Fatih'in cülûsunda Anadolu Beylerbeyi bulunan Davud Paşa, onun cülûsuyla vezir, 887/1482 veya 888/1483'te İshak Paşa yerine vezir-i a'zam oldu ve 15 yıl bu görevde bulunduktan sonra 902/1496-97'de Dimetoka'da tekaude ayrıldı. 904/1498-99'da da vefat etti (715). İstanbul'da camii önündeki türbesinde yatmaktadır.

Türbenin tarihi 903/1499-500'dür. Medrese Davud Paşa'dadır. Camiin kapısı üzerindeki Kemal Paşa-zade'nin kaleme aldığı ve Şeyh Hamdullah'ın hattıyla(716) yazılmış olan kitâbeye göre bina 890/1485'te yapılmıştır. Medresenin yapımına bu tarihten önce başlanmış ve hattâ tamamlanmış olabileceği düşünülebilir. Ayverdi de, medresenin, Fatih'in vefatından 4 yıl sonra (890/1485'te) yapılmış olduğunu söylemektedir (717).

Medrese 16 hücre ve bir derslikten meydana gelmektedir. Bugün harap bir vaziyettedir.

Paye bakımından, ilk zamanlarda vakfiyesinde de görüldüğü gibi 20'li iken(718) daha sonraki tarihlerde 40'lı payesine yükselmiş(719), 940/1533-34'ten önce bu durumunu korumuş(720) ve 941/1534-35'te 50'liler arasına girmiş bulunmaktaydı(721).

Müderrisleri arasında Şeyhülislâm Ebu's-Su'ûd Efendi (ö. 982/1574)(722), Muhaşşî Sinan Efendi (ö. 986/1578)(723), Emîr Hasan Rûmî (ö. 939/1532-33), Müeyyed-zade Abdulvahhab Efendi (ö. 970/1562-63)(724), Şeyhülislâm Hâmid Efendi (ö. 985/1577-78), Mustafa Cenâbî Efendi (ö. 995/1586-87)(725) ve Manav Seydi-zade Mehmed Dâ'î Efendi (ö. 1013/1604-5) gibiler vardır(726).

32- Hatuniye Medresesi: Tokat

II. Bayezid, annesi Gülbahar Hatun adına 890/1485'te yaptırdı(727). Gülbahar, Meydan ve Sultaniye Medresesi olarak da anılır. Tek katlıdır. Halen ayakta(728). Evliya Çelebi burada Gök Medrese'den sonra bu medreseyi kaydeder (729). Medrese ile beraber yapılan camiin kitabesindeki "feyz" kelimesi Ebced hesabıyla 890/1485 tarihini gösterir (730).

Paye bakımından, 966/1558-59'dan öncelere kadar 30'lu iken(731) 976/1568-69'dan önce 40'lular arasına çıkmıştı (732). 1063/1652-53'ten önce de Hâric payesine yükseldiği anlaşılan medrese, bu tarihte Şeyhülislâm işaretiyle Dâhil

hükmiyle verilmeye başlamıştı(733).

Müdürrisleri arasında, Şair Sinan Efendi (ö. II. Bayezid Devri) ilk müdürris olarak(734) ve Ataullah Ahmed Efendi (ö. 979/1571-72)(735) görülmektedir.

33- II. Bayezid Medresesi: Amasya

Amasya'daki bu manzumenin, padişah II. Bayezid'in emri ile 886/1481-82'de Amasya valisi bulunan Şahzade Ahmed tarafından temeli atılmış ve 891/1486'da(736) tamamlanmıştır. Camiin batı tarafında yer alan, güneydeki kapısı üzerinde mükemmel bir derslik, bahçenin üst tarafında 14 oda ve iki aded mülâzimler odasından meydana gelen medrese(737), bugün kütüphane olarak kullanılmaktadır. İstanbul'da olduğu gibi, Amasya müftisinin müdürrislik yapması şart koşulan medresede(738) bu şarta 1084/1673-74'e kadar riayet edilmişse de bu tarihte Müftü Hızır Efendi'nin vefatından sonra fetva eminliği Yahyâ Efendi'ye, Sultâniye Medresesi de denilen bu medresenin müdürrisliği de 'İydî Bayram Efendi'ye verilmiştir. Ancak daha önce 1033/1623-24'ten sonra da bir kaç defa böyle olduğu görülmektedir(739). Medreseye ayrıca Meydan Medresesi de denilmektedir(740).

Müdürrisler müftü oldukları için aldıkları akçeler de farklıdır. 935/1528-29'dan önce günde 80 akçe(741) verildiği gibi, 955/1548-49'da 60(742) ve 972/1564-65'te 100 akçe verilmişti(743). Buraya gelen müdürrislerin bir çoğunun 60-11 bir medreseden sonra buraya tayin edildikleri de göz önüne alınarak, medresenin 60 payeli olduğu sonucuna varılabilir.

Müdürrisleri arasında, Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi (ö. 932/1525-26)(744), Mâşî Şemseddin Ahmed Efendi (ö. II. Bayezid Devri)(745) ve Küçük Taceddin Efendi (ö. 973/1565-66)(746) yer almaktadır.

34- İshak Paşa Medresesi: İnegöl

Fatih ve II. Bayezid Devri vezir-i a'zamlarından Paşa Yiğit(747) İshak Paşa'nın eseridir. Rum veya Hırvat asıllı

olup Enderun'dan yetişmiş, Bosna Beylerbeyi ve sonra vezir olmuş, Fatih'in Karaman seferinden sonra Anadolu Beylerbeyi sıfatıyla Aydın ve Menteşe bölgesindeki isyanları bastırma-ya memur edilmiş, İstanbul'un fethinde bulunmuş ve 874/1469-70'te Rum Mehmed Paşa yerine vezir-i a'zam olmuştur(748). 877/1472-73'te azlolunarak yerine Mahmud Paşa tayin edilmiş (749), 886/1481-82'de İstanbul muhafızı bulunması dolayısıyla II. Bayezid'in cülüsünde Karamanî Mehmed Paşa yerine tekrar vezir-i a'zam olmuş(750), 887/1482'de Cedid Ahmed Paşa'nın idamından sonra İshak Paşa da azledilerek Selânik sancağı verilmiştir(751). 888/1483'te(752) veya 890/1485'te (753) vefat etmiştir. Türbesi İnegöl'de medrese ve caminin yanındadır(754).

Medrese bugün ayakta durmaktadır. Selânik'teki imaretinin vakfiyesi 892/1486-87 tarihlidir(755). Buradaki eserleri daha önce yapılmış olmalıdır.

Paye bakımından, 967/1559-60'tan önce 30'lu iken(756), 994/1585-86'da 50'li payesine yükselmişti(757). 1063/1652-53'te ise Sahn itibar ediliyordu(758).

Müderrislerinden, Şeyhülislâm Mehmed Ebu's-Su'ûd Efendi (ö. 982/1574)(759) göze çarpmaktadır.

35- II. Bayezid Medresesi: Edirne

Edirne'de Tunca nerhi kenarında bulunan II. Bayezid külliyesinin bir parçasıdır. Kili ve Akkirman fethinden alınan ganimetlerle(760) yapıлып 893/1487-88'de tamamlanmıştır(761). Külliyenin mimarı Hayreddin'dir(762).

Paye bakımından, vakfiyesine göre 50'li(763) iken 951/1544-54'te 60'lı(764), 982/1574-75'te(765), 988/1580-81'de (766) ve 998/1589-90'da(767) yine 60'lı idi.

Müderrisleri arasında, İbn Kemal (ö. 940/1534)(768), Kara Haydar Efendi (ö. Kanuni Devri)(769), Muhaşşî Sinan Efendi (ö. 986/1578)(770), Taşköprü-zade 'İsâmuddin Ahmed Efendi (ö. 968/1561)(771), Abdu'l-Kerim Efendi (ö. 996/1587-88)(772) ve İbrahim b. Mustafa Efendi (ö. 1014/1605-6) gibi

zevat yer almaktadır(773).

36- Hüsâmiye Medresesi: Amasya

II. Bayezid'in Amasya'daki Kapu Ağalarından Büyük Kapu Ağası Hüseyin Ağa yaptırmıştır(774).

Medrese, Amasya'nın Şamlılar Mahallesi'ndedir. Daha çok Hüseyiniye diye anılır. Halk arasında da Büyük Ağa Medresesi diye bilinir.

Bugün ayakta bulunan medresenin kitabesinden anlaşılacağı üzere, 894/1488'de yapılmıştır(775), vakfiyesi de bu tarihte düzenlenmiştir(776).

Paye bakımından, ilk yapıldığı zamanlarda 30'lu iken (777), 963/1554-55'te 40'lular arasında bulunuyordu(778).

Müderrisleri arasında, Ömer b. Mehmed Efendi (ö. 1039/1629-30)(779) görülmektedir.

37- Koca Mustafa Paşa Medresesi: İstanbul

II. Bayezid ve Yavuz Devri vezir-i a'zamlarından Koca Mustafa Paşa inşa ettirmiştir. Hamam tellaklığından(780) Kapıcıbaşı olmuşken Cem Sultan olayında oynadığı rolden dolayı vezirlik ve Rumeli Beylerbeyliği, 917/1511-12'de Hersek-zade Ahmed Paşa yerine vezir-i a'zam oldu ve bir yıl sonra Yavuz tarafından(781) Bursa'da(782) katledildi. Kabri Mevlevihane karşısında(783) Peykerbaşı mezarlığındadır(784). Maktul Mustafa Paşa'nın İstanbul'da Sulu Manastır civarında (785) yaptırdığı bu medresenin inşâ tarihi, vakfiyelerde yoktur(786). Ancak buradaki caminin tarihi 895/1489-90 olduğuna göre(787) medrese de bu veya buna yakın tarihlerde yapılmıştır.

Paye bakımından, vakfiyesine göre 50'li idi. Ancak vâkîfın şartında bu 50 akçenin, ilim ve fazl sahibi müderrise verilmesi, sıradan bir müderris olursa günde 40 akçe verilmesi vardı(788). Ancak böyle bir vakıa olmamıştır. 1063/1652-53'te 50'li iken, bu tarihten itibaren Mûsile-i Süleymâniye itibar ediliyordu(789).

Müderrislerinden, Leys-zade Pîr Ahmed Çelebi (ö. 952/1540-41) müderrisliğiyle bu medresede görev yapmıştır.

1545-46)(790), Kocaeli'li Muhyiddin Efendi (ö. 931/1524-25) (791), Şeyhülislâm Samsûnî-zade Ahmed Efendi (ö. 978/1570-71)(792), Taşköprü-zade 'İsâmuddîn Ahmed Efendi (ö. 968/1561)(793), Küçük Bedreddin Efendi (ö. 946/1539-40)(794), Ağa-zade Mehmed Efendi (ö. 993/1585)(795) ve Abdullah b. Mustafa (ö. 1015/1606-7)(796) göze çarpmaktadır.

38- Ak Medrese: Ankara

Hacı Bayram Camii'nin kuzeyine bitişik olan ve "Augustus Ma'bedi" olarak meşhur bulunan harâbe, Osmanlılar Devri'nde Ak Medrese olarak kullanılmıştır. M. Cevdet, tarih göstermeksizin Osmanlılar Devri'nde medrese vakıf hâsılatının 27.630 akçe olduğunu kaydetmektedir(797).

Paye bakımından, II. Bayezid Devri'nde 20'li idi(798).

Müdürrisleri arasında, Taşköprü-zade Muslihiddin Mustafa Efendi (ö. 935/1528-29)(799) bulunmaktadır.

39- Faik Paşa Medresesi: Narda-Arnavutluk

Kurucusu II. Bayezid Devri emîrlerinden Faik Paşa'dır. Arapça vakfiyesinde medreseyi ilim tahsil etmek isteyen talebelere vakfetmişti(800). Vakfiyenin tarihi Cemâziye'l-Evvel 898/Şubat-Mart 1493 tarihli olduğuna göre medrese, bu veya buna yakın bir tarihte inşa edilmiş olmalıdır.

40- Kirmastî Medresesi: İstanbul

II. Bayezid Devri kadılarında Yusuf b. Hüseyin Kirmastî yaptırmıştır(801). Bazı medreselerde ve Semâniye'den birinde müdürrislikten sonra kazaya ayrılarak Bursa ve İstanbul kadısı oldu. 900/1494-95'te vefat etti(802). Fatih Camii yakınındaki mektebi avlusunda yatmaktadır.

Medresesi bugün mevcut değildir. Hangi tarihte yapılmış olduğunu da kesinlikle bilemiyoruz. Vefat tarihinden önce yapılmış olmalıdır. Daha sonra Sinan tarafından yeniden yapılmıştır(803). Yeri, İstanbul'de Vefa semtindeydi (804). 9 hüccesi vardı(805).

Paye bakımından, 960/1552-53'ten önceye kadar 20'liyen(806), sonraları yükselerek 990/1582'de 30'lular arasın-

da bulunuyordu(807).

Müdürrisleri arasında Ahmed Efendi (ö. 1033/1623-24) (808) görülmektedir.

41- Küçük Ağa Medresesi: Amasya

II. Bayezid Devri Kapu Ağalarından, Küçük Ağa diye tanınan Ayas Ağa yaptırmıştır(809). Vakfiyesi 900/1494-95 ve medrese de aynı tarihte inşa edilmiştir(810).

H. Hüsameddin, tarih belirtmeksizin medresenin 50'li olduğunu söylesse de XVI. yy.da bu payeye yükseldiği görülmemektedir. Bu zamana kadar 20'li idi.

Müdürrislerinden, Şamlı-zade Tâceddin İbrahim Efendi (ö. 909/1503-4)(811), Emîr Kulu Şemseddin Ahmed Efendi (ö. 918/1512-13'ten sonra) ve Sefer b. Mehmed Kayserî (ö. 995/1586-87)(812) bilinmektedir.

42- Atik Ali Paşa Medresesi: İstanbul

II. Bayezid Devri sadrazamlarından Hadım Ali Paşa yaptırmıştır. Bir devşirme olup, Saray'da yetiştirildikten sonra Konya, Semendre Beyi ve 890/1485'te İskender Paşa yerine(813) Rumeli Beylerbeyi, 892/1486-87'de vezir, 896/1490-91'de Mora fethinden sonra ikinci vezir ve 907/1501-2'de Mesih Paşa yerine Sadrazam oldu(814). 909/1503-4'te azlolunup, 912/1506-7'de Hersek-zade Ahmed Paşa yerine tekrar iade edildi(815). Kayseri-Sivas arasındaki Gökçay(816) denilen yerde Şah Kulu ve Şeytan Kulu(817) denilen Kızılbaş(818) Celâlfiler'le çarpışırken 917/1511-12'de şehid oldu. İstanbul Çemberlitaş'ta ve Ka'riye Camii bitişiğinde birer medresesi vardır(819). Çemberlitaş'ta bugün Muallimler Birliği olarak kullanılan medresenin kesin inşâ tarihi bilinmemektedir. Ancak karşısındaki caminin tarihi 902/1496-97 olup(820), medrese de bu veya buna yakın bir tarihte inşa edilmiş olmalıdır. Medrese 16 oda ve bir derslikten meydana gelmektedir(821). Vakfiyesinin tarihi de 915/1509-10'dur (822). Ali Paşa medrese ve cami için 6 aded Kur'ân, 11 cilt tefsir, 20 cilt hadis, 35 cilt furû', 9 cilt usûl, 11 cilt

ma'ânî, 7 cilt kelâm, 3 cilt tasavvuf, 9 cilt felsefe, 7 cilt lügat ve 1 cilt mantık kitabı vakfetmiştir.

Medrese, vakfiyesine göre paye itibariyle inşa yıllarında 40'lı idi. 950/1543-44'te 50'liler arasında bulunuyor (823) ve 1009/1600-1'de de aynı durumunu koruyordu(824).

Müdürrisleri arasında, Şeyhülislâm Fenârî-zade Muhyiddin Çelebi (ö. 954-1548)(825), Şeyhülislâm Kadı-zade Ahmed Şemseddin Efendi (ö. 988/1580-81)(826), Mîrim Kösesi (ö. 957/1550-51)(827), Şeyhülislâm Zekeriyâ Efendi (ö. 1001/1592-93)(828), Şeyhülislâm Yahya Efendi (ö. 1053/1644)(829) ve Abdullah b. Mustafa Efendi (ö. 1015/1606-7)(830) bulunmaktadır.

43- Başçı İbrahim Medresesi: İstanbul

II. Bayezid Devri Sekbanbaşı'larından İbrahim Ağa yaptırmış olmalıdır. Yeniçeri Sekbanbaşı olan İbrahim Ağa, 902/1496-97'de katledilmiştir(831).

Kurucusunun vefat tarihinden önce yapılmış olmalıdır. 1063/1652-53'te ayakta idi(832). Kırkçeşme'de mescidi bulunan Ağa'nın medresesinin de burada olması muhtemeldir. Anlaşılan medrese XVIII. yy.da yıkılmıştır ki bundan sonra adına rastlanmamaktadır.

Paye itibariyle medrese, 919/1513-14'lerde 20'li idi (833), 990/1582'de 30'lu(834), 992/1584'te 40'lı(835) ve 1063/1652-53'te 50'liler arasında yer alıyordu(836).

Müdürrislerinden, Şeyhülislâm Sa'dullah Efendi (ö. 945/1538-39)(837). göze çarpmaktadır.

44- Ayşe Sultan Medresesi: İstanbul

Kanuni'nin kızı Mihrimah Sultan'ın kızı Ayşe Sultan'ın eseri olmalıdır. Sadrazam Ahmed Paşa'nın karısı olan Ayşe Sultan, 1003/1595-96'da vefat edip, Hüdâyî Türbesi'nde defnolunmuştur(838).

Edirnekapı'da(839) bulunan medrese, 1063/1652-53'te ayakta (840) bulunuyordu, sonra yıkılmıştır. Bugün yeri bile tesbit edilememektedir. İnşa tarihi de bilinmemektedir.

Paye itibariyle, 905/1586-87'de 50'li iken(841), 1063/1652-53'te(842) 60'lular arasında bulunuyordu.

Müderrislerinden, Nev`î Efendi ile Dursun-zade Abdul-Bâkî Efendi (ö. 995/1587'den sonra)(843) bilinmektedir.

45- Taşlık Medresesi: Edirne

Fatih Devri vezir-i a'zamlarından Mahmud Paşa'nın oğlu Ali Bey yaptırmıştır(844).

Medrese, Taşlık ve Ali Bey Medresesi diye anılır. Bâdî Efendi'nin, çatısının ahşaptan olduğunu söylediği medrese, 1321/1905'e kadar(845) cami yanında ayakta iken sonradan yıkılmıştır(846).

Paye bakımından, 905/1499-500'den önce 30'lu(847), 910/1504'te(848) yine aynı ve 963/1555-56'da 40'lı(849), 988/1580'den sonra da 50'li idi(850). Hibri Efendi, medresenin 1029/1619'dan itibaren Dahil payesiyle ilk önce babasına verildiğini kaydeder(851). Bâdî Efendi ise, tarih belirtmeden, Dahil itibariyle 40'lı olduğunu söylüyor(852).

Müderrislerinden, İbn Kemal Efendi (ö. 940/1534)(853), Zenbilli Ali Efendi (ö. 932/1525-26)(854), Şeyhülislâm Sa'dî Efendi (ö. 945/1538-39)(855), Muhaşşî Sinan Efendi (ö. 986/1578)(856), Emir Hasan Rûmî (ö. 939/1532-33)(857), Muslihiddin Mustafa Niksârî Efendi (ö. 969/1561)(858) ve Karaçelevi-zade Hüsameddin Hüseyin Efendi (ö. 1007/1598-99)(859) göze çarpmaktadır.

46- Kara Kadı Medresesi: Tire

Kurucusu bilinmemektedir. Medrese II. Bayezid Devrinde mevcuttu(860). Bugün Tire'de böyle bir medrese yoktur ve yeri de bilinmemektedir.

Paye bakımından, 950/1545-44'ten önce 30'lu idi(861). 976/1568-69'dan önce de aynı durumdaydı(862).

Müderrisleri arasında, Kara Dede Kemaleddin Efendi (ö. 975/1567-68)(863) ve Küçük Taceddin Efendi (ö. 973/1565-66)(864) bulunmaktadır.

47- Şeyhülislâm Efdal-zade Medresesi: İstanbul

Şeyhülislâm Efdal-zade Hamîduddin Efendi yaptırmıştır. Tahsilden sonra Bursa Kaplıca Medresesi'ne müderris oldu. Fatih'in ilk devirlerinde azlolunup İstanbul'a geldi. Bir süre sonra padişah tarafından Bursa'daki Murâdiye Medresesi (865) 50 akçe ve imareten kifâyet miktarında iâşe ile verildi. Daha sonra İstanbul'a gelerek Semâniye Medreseleri'nin Karadeniz cihetindeki üçüncü medrese(866) olan Çifte Ayakkurşunlu Medrese'ye müderris oldu. Fatih'in vefatından sonra İstanbul'da taun çıkınca çocuklarıyla şehrin dışında bir köye çekildi. Fakat haftada 4 gün medreseye gelerek derse devam etti. Bunu gören II. Bayezid ona İstanbul kadırlığını verdi ve 901/1494-95'te Şeyhülislâm(867) olan Efdalzâde, 903/1497-98'de(868) veya 908/1502-3'te(869) vefat etti ve Eyyub'da defnolundu. Medresesi, Sahn Medreseleri'nin Akdeniz cihetindeki Ayakkurşunlu Medrese'nin karşısındadır, Malta Çarşısı başındadır.

Efdal-zade'nin adı, Vakıf Tahrir Defteri'nde Ahmed Çelebî olarak geçmekte ve bu kayıt 927/1519 tarihini taşımaktadır. Vakfiyesinin tarihi zikredilmemiştir. Eserlerini sağ iken yaptığına göre medrese, 908/1502-3'ten önce inşa edilmiş ve vakfiyesi de bu tarihten önceye ait olmalıdır. Vakfiyeye göre, medresesine 42 cilt kitap vakfetmişti(870).

Paye bakımından, vakfiyesine göre 40'lı idi. Ancak, 965/1557-58'de Samsûnî-zade'ye şart-ı vâkıfa aykırı olarak 30 akçe ile verilmişti(871). 990/1582'de 50'liler arasına girmiş(872) ve 1009/1600-1'de aynı durumunu koruyordu(873). 1063/1652-53'te ise Dâhil hükmü ile veriliyordu(874).

Müderrislerinden, Kara Abdurrahman Efendi (ö. 976/1568-69)(875), Azmi Pîrî Çelebi (ö. 990/1582)(876) ve Aydın'lı Ömer Efendi (ö. 1016/1607-8)(877) göze çarpmaktadır.

48- Ali Paşa Medresesi: Edirne

Burada bu isimde bir medrese bulunduğunu 910/1504-5 ve 916/1510-11 tarihli(878) in'âm kayıtlarından anlıyoruz. Kurucusu, Atik Ali Paşa olmalıdır(879). Zira onun Edirne'de

camii ve zaviyesi bulunmaktadır(880).

Medresenin yerini, kuruluş tarihini ve payesini bilemiyoruz.

Müdürrisi olarak İdris Efendi (ö. 916/1511) bilinmektedir(881).

49- Molla Halil Medresesi: Kütahya

Halîlî diye tanınan Halil b. Mahmud-i Germiyânî yaptırmıştır. Bazı medreselerde müdürrislikten sonra İstanbul'da Semâniye'den birine müdürris olmuşken, II. Bayezid Edirne'deki medresesini yaptırdığında müdürrisliğini buna verdi. Daha sonra İstanbul kadısı ve Rumeli kazaskeri olan Halîlî Efendi, Yavuz'un ilk devirlerinde vefat etti(882).

Bugün mevcut olmayan medresenin Sa'dî b. Uveys imzasını taşıyan vakfiyesi(883), 910/1504-5 tarihini taşımaktadır. Buna göre medresenin bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olması gerekir.

Vakfiyesine göre 20'li idi(884). Kanuni Devri'nde de durumunu korumaktaydı(885).

Müdürrisi olarak Vildan Efendi (ö. 965/1558'den sonra) (886) bilinmektedir.

50- Hacı Hasan-zade Medresesi: İstanbul

II. Bayezid'in kazaskerlerinden Balıkesir'li(887) Mehmed b. Mustafa b. Hacı Hasan yaptırmıştır. Rumeli kazaskeri iken 911/1505-6'da vefat ederek camii(888) ve medresesi avlusunda defnolunmuştur(889).

Çırçır ve Haydar'ın baş tarafında bulunan medrese ve mekteb bugün mevcut değildir. Vakfiyesi 911/1505 tarihlidir ki medrese de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır(890).

Paye bakımından, vakfiyesine göre 30'lu idi(891). Medresede 15 öğrenci bulunuyordu(892). Medrese 994/1585-86'dan önce 40'li idi(893). 1008/1599-600'de ise 50'liler arasında bulunuyordu(894).

Müdürrislerinden, Şeyhülislâm Kadri Efendi (ö. 955/

1548-49)(895), Aydın'lı Pîr Ahmed Çelebi (ö. 932/1525-26) (896), Tasköprü-zade 'İsamuddin Ahmed Efendi (ö. 968/1561) (897), Mîrim Kösesi (ö. 957/1550-51)(898), Atâullah Ahmed Efendi (ö. 979/1571-72)(899) ve Da'îfi-zade Mehmed Efendi (ö. 1023/1614-15)(900) meşhurdur.

5I- II. Bayezid Medresesi: İstanbul

II. Bayezid yaptırmıştır. 851/1447-48'de doğup, 886/1481-82'de padişah oldu ve 918/1512-13'te vefat etti. Türbesi İstanbul'daki camii önündedir. İstanbul(901), Edirne, Amasya(902), Baba kasabasında(903) ve İnebahtı'da(904) mes-cid ve medreseleri vardır.

Bugün İstanbul Bayezid Meydanı'nda Belediye Kütüphanesi olarak kullanılan medresenin yapımı, camiin tamamlanmasından bir yıl sonra 912/1506-7'de başlamış ve 913/1507-8'de tamamlanmış olmalıdır(905). Vakfiyenin tarihi 911/1505-6 (906)'dır. Medreseyi Papaz-oğlu Yusuf adında bir mimar yapmıştır. Bir derslik ve 19 odadan oluşmaktadır. Evliya Çelebi, 70 kubbeden meydana gelmiş olduğunu söylerse de(907) bu kubbelerin tamamı 46'dır.

Medreselerin lağvından sonra bina uzun zaman boş kalmış, bir ara erzak dağıtım yeri, daha sonra fakirler için yerleşme yeri ve ondan sonra da bir süre yurt olarak kullanılan medrese, daha sonra harap olmaya yüz tutmuş ve bunun üzerine İstanbul Belediyesince restore ve tamir edilerek, 1945'te kütüphane haline getirilmiştir.

Resmî açılışı, Sivrihisar'lı Şeyh Baba Yusuf tarafından yapılan medresede(908), vakfiyesine göre Şeyhülislâmların müderrislik yapması şart koşulmuştu(909). Ancak Şeyhülislâmların işlerinin çokluğu yüzünden, öğretim için yerlerine vekil bıraktıkları ve böylece ders vekâleti müessesesinin doğduğu anlaşılmaktadır.

Paye itibariyle, inşasını takiben 50'li idi(910). Zira Zenbilli Ali Efendi 150 akçe ile Şeyhülislâm iken buraya müderris olmasından da 50 akçe ilâvesiyle 200 akçe almaya başlamıştı. Daha sonraki devirlerde de aynı durumu koruduğu

görülüyor(911).

Müderripleri: Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi(ö. 932/1525-26)(912), İbn Kemal Efendi (ö. 940/1534)(913), Sa'dî Efendi (ö. 945/1538-39)(914), Çivi-zade Muhyiddin Efendi (ö. 954/1545-46)(915), Abdulkadir Efendi (ö. 955/1548-49)(916), Fenârî-zade Muhyiddin Çelebi (ö. 954/1548)(917), E-bu's-Su'ûd Mehmed Efendi (ö. 982/1574)(918), Zekeriyya Efendi (ö. 1001/1593)(919), Kadı-zade Ahmed Şemseddin Efendi (ö. 988/1580-81)(920), Ma'lûl Emir-zade Seyvid Mehmed Efendi (ö. 993/1585-86)(921), Çivi-zade Mehmed Efendi (ö. 995/1587)(922), Abdulkadir Şeyhî Efendi (ö. 1002/1593-94)(923), Bostan-zade Mehmed Efendi (ö. 1006/1597-98)(924), Hoca Sa'deddin Efendi (ö. 1008/1599-600)(925) ve Sun'ullah Efendi (ö. 1021/1612-13)(926) gibi Şeyhülislâmlardır.

52- Selçuk Sultan Medresesi: Serez

II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan yaptırmıştır. Babasından önce vefat edip, İstanbul'da babasının türbesi arkasında husûsî türbesine defnedildi(927). Serez'de medresesi, cami(928) ve zaviyesi vardır. Medresenin kat'î inşa tarihini ve son durumunu bilemiyoruz. Vakfiyesi 914/1508-9 tarihli olduğuna göre medrese, bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır. Serez bugün Yunanistan'ın Makedonya'sının Selânik sancağına bağlı(929) bulunmaktadır. Molla Yegân tarafından tescil edilip, İbn Kemal ile Fenârî-zade Mehmed Efendiler tarafından tasdik edilen vakfiyede 12 odalı medreseye yapılan vakıflar yer almaktadır(930).

Paye bakımından, vakfiyesine göre 20'li idi. 929/1522-23'te de 20'li(931) olan medrese, 966/1558-59'da(932) ve 977/1569-70'te 50'liler arasında(933) bulunuyordu.

Müderripleri arasında, Hüsameddin Efendi (ö. 961/1553-54)(934), Niğde'li Kasım Efendi (ö. 970/1562-63)(935), Derviş Mehmed Efendi (ö. 977/1569-70)(936) ve Hasan Bey-zade (ö. 977/1569-70'ten sonra)(937) görülmektedir.

53- Karagöz Paşa Medresesi: Kütahya

II. Bayezid Devri vezirlerinden Karagöz Ahmed Paşa'nın eseridir(938). Ocaktan yetişerek 906/1500-1'de Ocak Ağası, iki yıl sonra Kastamonu valisi ve 911/1505-6'da Hasan Paşa yerine Anadolu valisi olmuş, 917/1511-12'de de Kütahya'da Şah Kulu asileri tarafından şehid edilmiştir. Türbesi Kütahya Parkı'ndadır(939). Medresesi mevcut değildir. Halen ayakta duran camiin tarihi 915/1509'dur(940). Paşa'nın Filibe'de de bir medresesi vardır(941).

Vefatından önce Receb 915/Ekim-Kasım 1509'da vakfını yapmış ve şehadetinden sonra 917/1511-12'de vakfiyesi düzenlenmiştir. Cami üzerindeki kitabeden, cami, medrese ve mektebin, Paşa'nın vasiyeti üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu kitabe, camiin 1311/1893'te yapılan tamirinde konulmuştu(942). M. Cevdet de, vakfiyenin tarihini 915/1509-10 olarak gösterir(943).

Paye bakımından medrese, 942/1535-36'dan önce 20'li (944) iken 989/1581'den önce 30'lular arasında bulunuyordu (945).

Müderrislerinden Arap-zade Abdalbaki Efendi (ö. 971/1563-64)(946) ve Pîrî-zade Mahmud Efendi (ö. 1007/1598-99) (947) bilinmektedir.

54- Canbaz Mustafa Medresesi: İstanbul

Canbaz Mustafa diye tanınan Mustafa b. Abdullah yaptırmıştır(948). Vakfiyesi 917/1511-12 olduğuna göre bu tarihte sağ olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra vefat ederek, Koca Mustafa Paşa'daki camii avlusuna defnolunmuştur(949). Ayvansarâyî onun, medresesinden bahsetmemektedir.

Koca Mustafa Paşa Camii'nin kuzey tarafında yer alan Canbaz Mustafa Camii(950) yıkılmış olup, bazı duvar kalıntıları vardır(951). Medrese de buradaydı. Ondan da bir eser kalmamıştır. Vakfiyesine bakarak medresenin 917/1511-12'de veya buna yakın bir tarihte yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Paye bakımından medresenin, vakfiyesine göre aşağı seviyede olduğu görülmektedir(952). Daha önce 13 akçe alan ..

müdürlere, gelirlerin artmasıyla 950/1543-44'ten önce 20 akçe verilmeye başlamış(953), daha sonra da payesi yükselerek 991/1583'te 40'lular arısına girmiş(954), 1004/1595-96-da da aynı durumunu koruyordu(955).

Müdürleri arasında, Gazâlî-zâde Abdullah Efendi (ö. 977/1569-70)(956), Geylânî Mehmed Efendi (ö. 1026/1617-18) (957) ve Dizdar-zade Şeyh Ahmed Efendi (ö. 1032/1622-23) (958) bulunmaktadır.

55- Ca'fer Çelebi Medresesi: İstanbul

Tâci Bey-zade Tevkî'î Ca'fer Çelebi yaptırmıştır. İlim tahsil ederek İstanbul'da Mahmud Paşa Medresesi müdürlüğüne kadar yükselmişken, II. Bayezid Devri'nde nişancı olup Padişah'ın son devirlerinde azledilmiştir. Yavuz Devri'nde bazı arpalıklar ilâvesiyle tekrar nişancı olmuş, daha sonra Anadolu kazaskeri iken Amasya'daki Yeniçeri ayaklanmasının kışkırtıcısı olduğu ithamıyla 8 Receb 920/29 Ağustos 1514'te katledilmiştir. Kabri İstanbul'da Balat üstündeki camii haziresindedir. Heves-name adlı bir destanı ile ahlâka ait bir kitabı vardır(959). Bir de mükemmel Divanı vardır(960).

Medrese 918/1512-13 tarihli vakfiyenin şart-ı vâkıf bölümündeki bir kayda göre(961), vâkıfın şartı gereğince daha sonraki tarihlerde cami avlusundaki odalar tahvil edilerek meydana gelmiştir.

Vakfiyede medresenin payesi belirtilmemiş olup, 971/1563-64'ten önce 20'li idi(962).

Müdürlüğü olarak Ahmed b. Mahmud Efendi (ö. 977/1569) (963) bilinmektedir.

56- Firuz Ağa Medresesi: Havza

II. Bayezid'in Kızlar Ağası(964) ve hazinedar başı (965) olan Firuz Ağa yaptırmıştır. 918/1512-13'te vefat etmiş ve İstanbul'da Sultan Ahmed'deki camii avlusundaki türbesine defnedilmiştir(966).

Hüseyin Hüsameddin'in verdiği bilgiye göre medrese, 900/1494-95'te kârgir olarak inşa edilmiş, 1300/1884'te ka-

sabanın kaza haline getirilmesiyle bir ara Hükümet Konağı olarak kullanılmış, dersliği de hapisbaneye çevrilmiştir. 1322/1904-5'te de Kaymakam Abdurrahman Nâilî Bey tarafından tamamen yıktırılarak yerine büyük bir Hükümet Konağı yaptırılmıştır(967).

Pâye bakımından, vakfiyesine göre 20'li idi(968). 1148 /1736'da 40'lı olduğunu görüyoruz(969).

57- Hâtûniye Medresesi: Trabzon

II. Bayezid(970) yaptırmıştır. Hanımı Gülbaha Hâtun için inşâ ettirmiştir. Yavuz'un annesi olan Gülbahar Hâtun, 911/1505-6'da vefat etmiş ve imâret dâiresinde gömülmüştür (971). Camii, 920/1514-15'te yapılmış olduğuna göre(972), medrese de bu tarihte yapılmış olmalıdır. Camiin girişinde bulunan medrese yakılmıştır(973).

Medrese, Sultâniye Medresesi(974) diye bilinirdi. Trabzon müftüsüne meşruttu. Pâye bakımından 937/1530-31'de 50'li olduğu gibi, 1003/1594-95'te(975) de 50'li iken 1009/1600-1'de 60'lı idi(976).

Müderrisleri arasında Ali b. Kasım Zeytûnî Efendi (ö. 979/1571-72)(977) ve Sücâaddin İlyas Efendi (ö. 1014/1605-6)(978) gibi şahsiyetler vardır.

58- Ahmed Paşa Medresesi: Çorlu

II. Bayezid Devri paşalarından Hersek-zade Ahmed Paşa (ö. 922/1516) yaptırmış olabilir. Yavuz Devri paşalarından Dukakin-zade Ahmed Paşa (ö. 920/1523-24) veya başka bir Ahmed Paşa da olabilir. Medreseye ilk tayin, 933/1526-27'lerde olduğuna göre(979), medrese bu tarihten önce yapılmıştır. Bugün Çorlu'da böyle bir medrese bilinmediği gibi, yeri de bilinmemektedir. Çorlu Medresesi diye de anılan medrese, Ahmed Paşa Medresesi olarak da geçmektedir(980).

Pâye bakımından, 933/1526-27'de 50'li idi. 1007/1598-99'da da aynı seviyede bulunmakta idi(981).

Müderrisleri arasında, Şeyhülislâm Çivi-zade Muhyiddin Efendi (ö. 954/1545-46)(982), Emin Kösesi (ö. 968/1560-61)

(983), Muslihiddin Mustafa Niksârî Efendi (ö. 969/1561)
(984), Seyhülislâm Abdülkadir Seyhî Efendi (ö. 1002/1593-
94)(985), Abdulkerim Efendi (ö. 996/1587-88)(986), Çalık
Ya'kûb Efendi (ö. 975/1567-68)(987) ve Zü'n-Hûn Efendi
(ö. 1027/1618-19)(988) bulunmaktadır.

59- Cezerî Kasım Paşa Medresesi: İstanbul

II. Bayezid, Yavuz ve Kanûnî devirlerinde yaşamış olan
Cezerî Kasım Paşa tarafından yaptırılmıştır(989).

Medrese Eyyub'da Zal Mahmud Paşa Caddesi üzerinde ah-
şaptan(990) yapılmıştı. İnşa tarihini bilemiyoruz. 1918'de
ayakta idi(991). Cami 921/1515-16'da(992) Yavuz Devri'nde
yapılmıştır. Medrese de bu tarihte yapılmış olabilir.

Pâve bakımından 978/1570-71'de 30'lu iken(993), 993/
1585'te 40'lu(994), 999/1590-91'de 50'liler arasında bulun-
yordu(995). 1063/1652-53'te ise Dâhil hükmüyle veriliyordu
(996).

Müderrislerinden Şefe-zade Abdurrahman Efendi (ö. 990
/1582)(997) ve Hevancı Ali Efendi (ö. 1015/1606-7)(998) gi-
bi kimseler vardır.

60- Seyfiye Medresesi: Ankara

Seyfîddin Medresesi(999) ve Mâh-i Bülendiyye Medresesi
(1000) de denilen medresenin, kim tarafından ve hangi tarih-
te yapıldığı bilinmemektedir. Yeri de meçhuldür. Evliyâ Çe-
lebi, Ankara'nın meşhur medreseleri arasında sayar(1001).

Tayinlerden, müderrisliğinin müftülere şart kılınmış
olduğu anlaşılan(1002) medrese, pâve bakımından 968/1560-61-
den önce 50'li(1003) olduğu gibi, 1001/1593'te de hatt-ı hü-
mâyûnla Dâhil 50 ile veriliyordu(1004). 1063/1652-53'te de
aynı durumdaydı(1005).

Müderrisleri arasında, Taşköprü'lü Muslihiddin Mustafa
Efendi (ö. 935/1528-29)(1006) ve Tokat'lı Mubharrem Efendi
(ö. 1005/1596-97)(1007) gibi zevat vardır.

61- Hoca Dursun Medresesi: Kandıra

Kanuni Devri ricâlından olduğu anlaşılan Hoca Dursun

Efendi yaptırmıştır. Hakkında bilgiyi ancak 670 no.lu Tapu Defteri'nde özetlenen vakfiyesinden edinebiliyoruz. Buna göre vakfiye 927/1521'de tescil edilmiştir ki, medrese de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olabilir(1008). Bugün Kandıra'da böyle bir medrese yoktur.

Pave bakımından, kuruluşunda 20'li idi(1009). Daha sonra yükselerek XVI. yy. sonunda Haric payesine yükselerek 50'li olmuştur(1010).

Müderri olarak, Ahmed Efendi(1011) bilinmektedir.

62- Kasım Paşa Medresesi: Bozöyük

Kanuni Devri vezirlerinden Güzelce Kasım Paşa yaptırmıştır. II. Bayezid'in sarayında yetişmiş, Yavuz Devri'nde rikâb-i humâyûn ağalığı ile taşraya çıkmış(1012), 922/1516'da Hama, sonra Adana mutasarrıfı, arkasından Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi, 927/1520-21'de üçüncü vezir, 929/1522-23'te Mısır valisi tayin edilmiş ve aynı yıl içinde azlolunmuş, 930/1523-24'te tekrar Mısır valisi ve azilden sonra Budin valisi olmuştur. 935/1528-29'da yeniden üçüncü vezir, 937/1530-31'de Mora sancağı ile mütekaid olmuş ve 939/1532-33'te vefat etmiştir. Gelibolu'da yatar(1013). İstanbul'da, kendi adıyla anılan semtte(1014) ve Bozöyük'te medreseleri vardır(1015).

Medreseyi Anadolu Beylerbeyi iken 927/1520-21'den önce yaptırmış olmalıdır. Zira Anadolu Beylerbeyi iken Kütahya'da oturmakta idi. Cami ve medrese ayaktadır(1016).

Paye bakımından, 940/1533'ten önce(1017) 40'lı idi.

Müderri olarak Muhyiddin Mehmed Vefâyî (ö. 940/1533-34)(1018) bilinmektedir.

63- Müfti Ahmed Paşa Medresesi: Bursa

Hızır Bey'in oğlu ve Müftî lakabıyla tanınan Ahmed Paşa'nın eseridir. Sinan ve Ya'kub Paşaların kardeşi olup, tahsilden sonra henüz 20 yaşındayken günde 40 akçe ile Semâniye'den birine müderri olmuş, kardeşi Sinan Paşa ile Fatih'in arası açılması üzerine Ahmed Paşa'yı da Sahn'dan alarak Üsküp'teki İshak Paşa Medresesi'ne tayinle Üsküp ka-

dılığını ilâve etmişti.

II. Bayezid, cülûsundan sonra ona Üç Şerefeli'nin birini ve peşinden Semâniye'den birini vermişti(1019). 886/1481-82'de(1020) 100 akçe ile Bursa müftüsü olan Ahmed Paşa 927/1520-21'de vefat ederek Emir Sultan'da defnolundu(1021).

Bursa Ulu Camii yakınında bulunan ve Müftü Medresesi diye bilinen medreseye(1022) Küçük İnebey(1023) ve Aşağı İnebey Medresesi(1024) de denilmektedir. Eynebey Subaşı Medresesi'ne yakın olmasından dolayı bu adı almış olmalıdır. 11 oda ve bir kubbeli derslikten meydana gelmekteydi. Bugün yıkılarak sadece cephe duvarından 1-2 m kadar bir kısım ayakta kalmıştır(1025).

Paye bakımından, inşa yıllarını takiben 20'li(1026) iken 960/1552-53'te 30'lu payesinde bulunuyordu(1027). 1063/1652-53'te ise Haric, hattâ Mûsile-i Sahn itibariyle veriliyordu(1028).

Müderrislerinden, Nazır-zade Ramazan Efendi (ö. 983/1575-76)(1029), Şemseddin Ahmed Efendi (ö. 974/1566)(1030) ve Hızır Bey (ö. 990/1582)(1031) bilinmektedir.

64- Kürkçü Başı Medresesi: İstanbul

Kürkçü Başı Ahmed b. Abdül-Muâmin yaptırmıştır(1032). Kanuni Devri'nde yaşamıştır. Kabri Şam'dadır. Medresesi Topkapı'dadır(1033). Vakıflarının vakfiyesi Abdurrahman b. Ali el-Fenârî imzasıyla 928/1521 tarihini taşımaktadır(1034). Vakfiyede vakfın nâzırlığı medresenin müderrisine şart kılınmıştı. Bu tarihten önce kurulmuş olduğu anlaşılan medrese, Şehremini Caddesi'nin kuzey tarafındaki benzin istasyonunun arkasında idi. Halen ayakta olan caminin sol tarafında yer alıyordu(1035). Sonradan yıkılmıştır.

Paye bakımından, vakfiyesine göre 20'li idi(1036). 994/1585-86'dan önce 40'lular arasında bulunuyor(1037) ve 1009/1600-1'de 50'li(1038) medreseler arasında bulunuyordu. Nihayet 1063/1652-53'te Dahil payesinde bulunuyordu(1039).

Müderrislerinden, Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi (ö.

1015/1606-7)(1040) ve Mehmed Efendi (ö. 1029/1619-20)(1041) meşhurdur.

65- Mustafa Paşa Medresesi: Gebze

Kanuni Devri vezîr-i a'zamlarından Mustafa Paşa yaptırmıştır(1042). Bosna asıllı olup, saraydan yetişerek Kapıcıbaşı, Beylerbeyi, Rumeli Beylerbeyi, üçüncü vezir, 928/1521-22'de Mısır valisi, 929/1522-23'te ikinci vezir oldu ve 935/1528-29'da vefat ederek cenazesi Gebze'ye getirilip (1043) türbesine defnolundu(1044). Medresesi Gebze'dedir. Halen ayakta durmaktadır. 928/1521-22'de(1045) Mimar Sinan yapmıştır(1046). Camiin kuzeyinde yer alan medrese 16 oda ve bir derslikten meydana gelmiştir. Paşa, medresenin kütüphanesine 46 cilt tefsir ve şerhi, 17 cilt fetva kitabı ve 47 cilt diğer kitaplar olmak üzere toplam 165 cilt kitap vakfetmiş ve 4 cilt kitabın da Eskişehir'deki Somacık Çiftliği'nde okunmasını şart koşmuştu(1047).

Paye bakımından 931/1524-25'te 50'li olduğu gibi(1048) 992/1584'te de aynı idi(1049).

Müderrisleri arasında, Şeyhülislâm Mehmed Ebu's-Su'ûd Efendi (ö. 982/1574)(1050), Muhaşşî Sinan Efendi (ö. 986/1578)(1051), Abdulcabbar Acemî (ö. 966/1558-59)(1052), Şeyhülislâm Hâmid Efendi (ö. 985/1577-78)(1053), Kara Abdurrahman Efendi (ö. 976/1568-69)(1054) ve Kara Kasım Efendi (ö. 982/1574-75)(1055) gibi simalar vardır.

66- Sultan Süleyman Medresesi: Çorlu

Kanuni yaptırmıştır. Medrese, Çorlu'nun içinden Edirne'ye geçen yolun solundaki camiin bitişiğinde idi. Şimdi yeri park halindedir. Camiin kitabesine göre inşa tarihi 928/1521-22'dir. Mimar Sinan'ın inşa ettiği bu tek kapılı (1056) medrese de bu tarihte yapılmış olmalıdır. Evliya Çelebi, Çorlu'nun en meşhur medresesinin, İmaret Camii yakınındaki bu medrese olduğunu kaydeder(1057). Medrese 1325/1907-8'de ayakta idi(1058).

Paye bakımından, 947/1540-41'den önce 40'li iken(1059)

daha sonra 50'li pâyesine yükselmisti. 1001/1592-93'te Dâhil hükmü ile veriliyordu(1060).

Müdürrislerinden, Ruûs Mustafa Çelebi (ö. 995/1586-87) (1061) ve Sinâneddin Yusuf Efendi (ö. 1019/1610-11)(1062) göze çarpmaktadır.

67- Abdulvâsi' Medresesi: Dimetoka

Kurucusu olan Abdulvâsi' b. Hayreddin Hızır, Paşa Livâsi'na bağlı ve bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Dimetoka'da doğup, tahsilini memleketinde ve İstanbul'da tamamlayarak daha sonra İran'a gidip Herat'ta tahsilini geliştirmiş(1063) ve II. Bayezîd'in son zamanlarında İstanbul'a dönmüştür(1064). Yavuz'un cülûsundan sonra sıra ile Edirne Taşlık, İstanbul Mahmud Paşa, Edirne Üç Şerefeli'nin birinde müdürrislik yapmış ve Semâniye'den birine tayin olmuşken henüz göreve başlamadan Edirne'de II. Bayezîd Medresesi verilmişti. Daha sonra kazaya ayrılarak Bursa ve 927/1520-21'de İstanbul kadısı oldu. İki gün sonra Anadolu ve aynı yıl içinde Rumeli Kazaskeri olmuştur. 929/1522-23'te 100 akçe yevmiye ile tekaude ayrıldıktan sonra bütün malını dağıtıp, kitaplarını da Edirne Ülenâsına vakfettikten sonra Hacc'a gitti ve orada 945/1538-39'da vefat etti. Vâsi'î mahlası ile şiirleri vardır(1065). Medrese, 929/1522-23'ten sonra inşâ edilmiş olmalıdır.

Pâve bakımından 940/1533-34'ten önce 20'li idi. Medresenin müdürrisliği, kurucusu tarafından kendi mülâzimlerine şart kılınmıştı(1066). Pâvesi 961/1554'te 30'lu(1067) ve 1004/1595-96'da da 50'liler arasında bulunuyordu(1068).

Müdürrislerinden Bağdâdî-zade Hasan Çelebi (ö. 986/1578-79)(1069) ve Hüsam Efendi (ö. 989/1581-82)(1070) meşhurdur.

68- Tâlî Efendi Medresesi: İstanbul

Karabâlî b. Seyyid Tâceddin Efendi yaptırmıştır. 959/1522-23'te vefat edip, Zeyrek Câmii yakınında inşâ ettirdiği medresesinde defnolunmuştur(1071). Aydın'lıdır. İstanbul'da

Atik Ali Paşa, Edirne Üç Şerofeli'den biri ve 918/1512-13'te Semâniye'den Akdeniz cihetindeki dördüncü medrese olan (1072) Avakürşunlu Medrese'de müderrislik yaptı. 80 akçe ile tekaude avrılmışken 100 akçe ile 923/1517'de tekrar Semâniye'den Akdeniz cihetindeki birinci medrese olan (1073) Başkürşunlu Medrese'ye müderris oldu. İstanbul'daki mescidi avlusunda yatmaktadır (1074).

Medrese bugün mevcut değildir. Pâyesi 1063/1652-53'te Mûsile-i Hâric olarak veriliyordu (1075). Daha önceki durumu hakkında bilgimiz yoktur.

69- Hâtûniye Medresesi: Manisa

Yavuz'un hanımı ve Kanuni'nin annesi Hafsa Sultan yaptırmıştır. Kırım Hanı Mengli Giray'ın kızı (1076) olan ve Ayşe adıyla da anılan (1077) Hafsa Sultan, 940/1534'te vefat etmiş (1078) ve İstanbul'da Yavuz Sultan Selim Türbesi yanındaki hususi türbesine defnolunmuştur. Manisa'daki medresesi harap olup, kitabesi de mevcut değildir. Aydın Yenişehir'i'nde de bir medresesi vardır (1079).

Vakfiyesi 929/1523 (1080) tarihli olduğuna göre medrese de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır. Bu sırada zaten Kanuni Manisa'da şehzade idi (1081). Medresenin 10 odası ve bir dersliği bulunmaktaydı (1082). Medrese'ye Sultâniye Medresesi de denilir (1083).

Pâye bakımından, vakfiyesine göre 40'lı idi (1084). 944/1537-38'de de aynı durumda (1085), 955/1548-49'da 50'li (1086), 963/1555-56'da müderrisine müftülükle beraber günde 80 akçe veriliyordu (1088).

Müderrislerinden Kaba Mütfe Efendi (ö. 976/1568-69) (1089) ve Muhyiddin Mehmed b. Hüsameddin Efendi (ö. 965/1557-58) (1090) meşhurdur.

70- İbrahim Paşa Medresesi: Bezargrad

Kanuni'nin ikinci Vezîr-i A'zam'ı Makbul İbrahim Paşa yaptırmıştır (1091). Epir'de Parga yakınlarında bir köyde

doğup, çocukluğunda 6 yaşında esir edilerek Osmanlı Sarayına alınmış(1092), burada Has-Odabaşılığa kadar yükselmiş ve 929/1522-23'te Pîrî Paşa yerine vezîr-i a'zam olmuş(1093), Kanuni'nin kızkardeşi Hatice Sultan'la evlenerek padişaha enişte olmuştu. İki defa Rumeli Beylerbeyi ve Irâkayn Seferi'nde Serasker Sultan olan Paşa, 942/1536'da idam edilerek (1094) Galata'da Canfedâ Tekkesi Havlusuna defnolunmuştur (1095). Hezargrad-Kavala'da cami, mekteb, medrese ve Dâru'l-Hadîs'i vardır(1096).

Hezargrad medresesinin inşa tarihini ve son durumunu bilemiyoruz. 929/1522-23'ten önce Rumeli Beylerbeyi iken yaptırmış olabilir.

Paye bakımından, 960/1552-53'ten önce 30'lu(1097), 967/1559-60'tan önce 40'lı(1098) idi. 983/1575-76(1099) ve 990/1582 tarihlerinde de Haric payesine çıkmış olduğu anlaşılmaktadır. 1063/1652-53'te de aynı payede idi(1100).

Müderrisleri arasında, Kaba Lütî Efendi (ö. 976/1568-69)(1101) ile Ümmüveled-zade Ali b. Abdulaziz Efendi (ö. 980/1572-73)(1102) bulunmaktadır.

71- Ahî Çelebi Medresesi: Edirne

Kurucusu, Kemaleddin Tebrîzî'nin oğlu olup, İstanbul'a gelerek Mahmud Paşa semtinde dükkân açıp tabiblik yaparken (1103) Fatih tarafından kendi Dâru's-Şifâ'sına hekimbaşı olarak tayin edilen, II. Bayezid, Yavuz ve Kanuni devirleri tabîb-i sultânîsi olarak hizmet gören Ahî Mehmed Çelebi'dir ki, 930/1523-24'te hac dönüşünde Mısır'da vefat ederek İmam Şâfi'î türbesi yakınında defnolunmuştur(1104).

Medrese hakkında kaynaklarda çok az bilgi vardır. Anlaşılan XVI. yy. içinde yıkılmıştı. Mecdî'deki "Muhtasarât okunmak için"(1105) kaydından, ilk yapıldığı devirde 20'li bir medrese olduğu anlaşılmaktadır.

72- Defterdar Ahmed Medresesi: İstanbul

II. Bayezid ve Yavuz Devri baş defterdarlarından Ahmed Çelebi yaptırmıştır(1106). Fatih'in meşhur veziri Zağnos

Paşa'nın oğlu olan Ahmed Çelebi, birinci Defterdarlığını II. Bayezid Devri'nde 905/1499-500'den 907/1501-2 tarihine kadar yapmış(1107), ikinci Defterdarlığını da Yavuz ve Kanuni devirlerinde yaparak 927/1520-21'de azledilerek(1108) 931/1524-25'te vefat eden Ahmed Çelebi, İstanbul'da Sofular Camii karşısında Ekmel Tekkesi Kabristanı'nda yatmaktadır (1109).

Medrese, Çapa'da Lütü Paşa Sokağı'nda(1110), yine kendi yaptırdığı ve fakat Lütü Paşa Mescidi diye tanınan (1111) Ahmed Çelebi Mescidi yanındaydı(1112). Mescid 924/1518'de yapılmış olduğuna göre medresede buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıydı. Bugün mevcut değildir.

Paye bakımından, Tapu Kaydı'na göre 40'lı idi(1113). Sonraki durumları hakkında bilgimiz yoktur.

73- İbrahim Paşa Medresesi: Malkara

Kurucusu ve ne zaman yapıldığı bilinmeyen ve bugün ortada bulunmayan bu medresenin varlığını bir tevcihten anlıyoruz(1114).

Müderresi olarak Muhyiddin Seydi Mehmed Efendi (ö. 931/1524-25)(1115) bilinmektedir.

74- Abdusselâm Medresesi: Küçük Çekmece-İstanbul

Kanuni Devri Baş Defterdarlarından Abdusselâm Efendi'dir(1116). Mısır'ın fethinden sonra İstanbul'a getirilerek maliyede çalıştırıldı. 931/1524-25'te Baş Defterdar tayin edilip(1117) bir yıl sonra azlolundu(1118). Bundan sonra Küçük Çekmece'de ikamet etti ve orada vefat edip türbesine defnolundu(1119). Vefat tarihi bilinmemektedir. 931/1524-25 tarihi doğru değildir(1120). Evliya Çelebi'nin "azîm medresedir"(1121) diye sitayişle bahsettiği Çekmece Medresesi'nin kesin inşa tarihini bilmiyoruz. Abdusselâm Efendi 932/1525-26'da Çekmece'ye çekildiğine göre bu tarihlerde yaptırmış olabilir. Mimar Sinan'ın(1122) yapmış olduğu medrese

son zamanlara kadar ayakta iken, Vakıflar İdaresi'nce satılıp yıkılmıştır. Hattâ bugün ayakta bulunan ve zamanında medresenin dersliği olan(1123) mescid de yıkılarak taşları satılmışken, sonradan mahallelilerce yeniden yapılmıştır.

Paye bakımından medrese, vakfiyesine göre 20'li idi. (1124). 944/1537-38'den önce 30'lu(1125), 966/1558-59'dan önce 40'lı(1126) ve 992/1584'ten önce 50'liler arasında bulunuyordu(1127). 1006/1597-98'de de aynı durumunu koruyordu (1128) ve 1063/1652/53'te yine Haric 50 ile veriliyordu (1129).

Müderrislerinden, Ağa-zade Mehmed Efendi (ö. 993/1585) (1130) ve Potur Salih Efendi (ö. 1010/1601-2)(1131) meşhurlardandır.

75- Ma'cûnî Kasım Efendi Medresesi: İstanbul

Yavuz Devri ricalinden Ma'cûnî Kasım Efendi yaptırmıştır. 932/1525-26 tarihli vakfiyesine göre Kasım Efendi'nin İstanbul'da cami, medrese ve mektebi vardır(1132). Medrese ve mektep, Çukur Bostan'ın güneyinde, Ma'cûnî Mescidi Mahallesi'nde iken bugün bunlardan eser kalmamıştır(1133).

Vakfiyesine göre müderrise günde 7 akçe veriliyordu (1134).

76- Pîrî Mehmed Paşa Medresesi: İstanbul

Yavuz ve Kanuni Devri vezîr-i a'zamlarından Pîrî Mehmed Paşa yaptırmıştır. Kendisi Cemâleddin Aksarâyî soyundan olup(1135), babası Muhyiddin Mehmed Çelebi Osmanlılar'ca Amasya'ya getirilmişti. Pîrî Paşa, tahsilini orada tamamladıktan sonra II. Bayezid Devri'nde İstanbul'a gelerek Sofyâ, Silivri, Galata Kadısı ve Fatih İmaretî mütevellisi, II. Bayezid'in son devirlerinde Baş Defterdar oldu(1136). Yavuz Devri'nde bir süre Rumeli Defterdarlığı yaptı(1137), 923/1517'de de Yunus Paşa yerine vezîr-i a'zam oldu(1138). 926/1519-20'de Yavuz'un vefatıyla Kanuni'nin yanında yerini korudu. 3 yıl da ona vezîr-i a'zamlık yaptıktan sonra 929/1522-23'te(1139) tekaude ayrılarak, yerine İbrahim Paşa ve-

zîr-i a'zam oldu(1140). Kanuni'nin Alman Seferi dönüşünde Edirne'de 939/1532-33'te oğlu tarafından zehirlenerek şehid oldu(1141). Silivri'de camii avlusunda medfundur. Silivri ve Zeyrek'te medreseleri vardır(1142).

Medrese, Paşa tarafından, Sütlüce'de yatan İshak Karamânî(1143) için zaviye olarak yaptırılmış ve onun vefatından sonra vâkıfı tarafından(1144) medreseye çevrilmişti(1145). Bu tarih 933/1526-27 yıllarına rastlamaktadır(1146). Bugün medrese mevcut değil(1147) ve yeri arsa olarak durmaktadır.

Paye bakımından, vakfiyesine göre 40'lı idi(1148). Müderrise 40 akçe verildiğini belirten vakfiye, sonradan tanzim edilmiştir. Çünkü Sürûrî Efendi buraya 25 akçe ile tayin edilmişti. Medrese 977/1569-70'ten önce 50'li payesinde bulunuyordu(1149).

Müderrislerinden, Surûrî Mustafa Efendi (ö. 959/1551-52)(1150), Şeyhülislâm Ma'lûl Emîr-zade Seyyid Mehmed Efendi (ö. 993/1585-86)(1151), Kâtip-zade Zeynelâbidîn Efendi (ö. 1011/1602-3)(1152) ve Aydın'lı Ömer Efendi (ö. 1016/1607-8)(1153) gibi kimseler vardır.

77- Hüsrev Paşa Medresesi: Diyarbakır

Kanuni Devri vezirlerinden Deli Hüsrev Paşa yaptırmıştır. Sâdâr Lala Mustafa Paşa'nın küçük kardeşi olup, Çanşigîrbaşı(1154), Kapıcılar Kethüdâsı, 922/1516'da Konya, 928/1521-22'de Diyarbakır ve 938/1531-32'de Haleb Beylerbeyi oldu. Daha sonra Şam ve Rumeli Beylerbeyi olan Paşa 941/1534-35'te Mısır valisi ve 943/1536-37'de vezir oldu. İkinci vezirliğe kadar yükselmiş olduğu halde 951/1544-45'te vefat etti(1155). Fatih'te Hırka-i Şerif yakınındaki Türbenin bulunduğu sokağa Paşa'nın adı verilmiştir. Hüsrev Paşa'nın, Diyarbakır'da bugün cami olarak kullanılan medresesi ve bir de Haleb'de cami ve medresesi vardır.

Diyarbakır'daki medrese, büyükçe bir avlu etrafında sıralanmış bir çok odalardan meydana gelmektedir. 934-40/

1528-33 yılları arasında inşa edilmişti. Dersliği bugün aynı adla cami olarak kullanılmaktadır(1156).

Tevcihlerden, Diyarbakır müftüsüne meşrut olduğu(1157) anlaşılan medrese, 950/1543-44'ten önce 40'lı iken bu tarihten itibaren 50'liler arasına girmişti(1158).

Müderrisleri arasında, Kara Dede Kemâleddin Efendi (ö. 975/1567-68)(1169), Muslihiddin Lârî Efendi (ö. 979/1571-72)(1170) ve Kara Tâceddin Efendi (ö. 991/1583)(1171) bulunmaktadır.

78- Hançeriye Medresesi: Bursa

Han-zade Hançerli Fatma Sultan yaptırmıştır(1172). II. Bayezid'in şehzadesi Sultan Mahmud'un kızı olan Hançerli Sultan, 939/1532-33'te vefat ederek Eyyub'da defnolundu (1173).

İstanbul Tapu Defteri'ndeki 939/1533 tarihli vakfiyeye göre vakfın nezâreti Bursa kadısına meşrut kılınmıştır. Bu vakfiye, Mehmed b. Ali el-Fenârî imzasını taşımaktadır (1174). Medresenin de 939/1532-33'ten önce yapılmış olması gerekir.

Medrese 950/1543-44'te 40'lı idi. Vakfiyesine göre de aynı pâvede idi(1175). 995/1586-87'de Hâriç pâyesine yükselerek 50'liler arasına girmişti(1176). 1001/1592-93'te de aynı durumunu koruyordu(1177).

Hançeriye Medresesi, Bursa'da Musa Baba denilen yerde iken bugün hiç bir eser kalmamış(1178) ve yerine Millî Kütüphane yapılmıştır(1179).

Müderrislerinden, Kastamonu'lu Şücâ' Efendi (ö. 1019/1610-11)(1180) ve Abdurrahman Efendi (ö. 992/1584-85)(1181) meşhurdur.

79- Üçbaş Medresesi: İstanbul

Nûreddin Hamza b. Atâullah yaptırmıştır. Karasu'ya tabi Üçbaş Köyü'nden olduğu için(1182) Üçbaş diye tanınmıştır. Tahsilden sonra Manisa, İznik, Eyyub, Edirne Üç Şerefeli'nin biri ve Amasya II. Bayezid Medresesi'nde müderris

ve orada müftü oldu. Görevini bırakıp 70 akçe ile mütekaid olan Nureddin Efendi, 940/1533-34'te vefat etti. Kabri İstanbul'da Üçbaş diye bilinen mescidi avlusundadır(1183).

Bugün Karagümrük'te Zincirlikuyu'da Saray Ağası Caddesi üzerinde ayakta duran mescid ve odalar, mescidin kitabesine göre 939/1532-33'te Mimar Sinan tarafından yapılmış olup, odaları halen Öğrenci Yurdu olarak kullanılmaktadır. Mescid'in aynı zamanda medreseye derslik vazifesini gördüğü anlaşılmaktadır(1184).

80- İskender Paşa Medresesi: Trabzon

Yavuz'un Mirlivâ'sı İskender Paşa yaptırmıştır. 918-40/1512-34 tarihlerinde Trabzon'da bulunmuş ve burada cami, medrese ve çeşme yaptırmıştır(1185). Medrese 1063/1652-53'te çalışır durumdaydı(1186). Bugün mevcut değildir.

81- Mustafa Paşa Medresesi: Gelibolu

Kanuni Devri vezirlerinden Yanlak Mustafa Paşa yaptırmıştır. Bosna'lı olup, Yanya Beyi, 926/1519-20'de Kaptan-ı Derya ve Şah Huban'la evlenerek vezir oldu. 938/1531-32'de Şam Beylerbeyi olduktan sonra 940/1533-34'te İstanbul'da vefat etti. Eyyub'da türbesinde yatmaktadır. Gelibolu'da cami, medrese ve mektebi vardır(1187). Medrese, Osmanlılar Devri'nin sonlarına kalmamıştır(1188).

82- Hayreddin Paşa Medresesi: Midilli

Barbaros Hayreddin Paşa yaptırmıştır. Muhtemelen 871/1466-67'de Midilli'de doğmuştur(1189). Babasının adı Nurullah'tır(1190). 925/1519'da Cezayir Beylerbeyi iken Osmanlı hakimiyetini kabul ederek(1191) 940/1533-34'te İstanbul'a gelip Kaptan-ı Derya oldu(1192) ve 953/1546'da vefat etti. (1193). Beşiktaş'ta Mimar Sinan'a yaptırmış olduğu(1194) türbesinde yatmaktadır. Beşiktaş'ta medresesi, kütüphanesi (1195), sıbyan mektebi ve Dâru'l-Kurrâ'sı(1196) ve Midilli'de diğer bir medresesi vardır.

Paşa'nın Kaptan-ı Derya'lığı zamanında yapılmış olan (1197) Midilli Medresesi'nin kesin inşâ tarihini ve son du-

rumunu bilemiyoruz. 940-53/1534-46 tarihlerinde 12 yıl Kaptan-ı Deryâ'lık yapmış olduğuna göre medrese bu tarihlerde yapılmış olmalıdır.

Medresenin paye bakımından 30'lu olduğu bilinmektedir (1198).

Müdürrisi olarak Pîrî Reis (ö. 973/1565-66)(1199) bilinmektedir.

83- Eyhem Ahmed Efendi Medresesi: İstanbul

Kurucusu, Molla Yegân-zade Yusuf Bâli'nin oğlu Şemseddin Ahmed Yegânî'dir. Eyhem Çelebi diye meşhur olmuştur. Bazı yerlerde ve Amasya'da kadı olduktan sonra II. Bayezid Birsâ kadılığını ona verdi. Buradan azledilip tekrar Amasya Kadısı olan Ahmed Efendi, Yavuz tarafından tekrar azlolunarak Gelibolu kadılığı verildi. Yevmi 50 akçe ile tekaude ayrılarak vefatına kadar aynı akçe ile devam etti(1200). 941/1534-35'te vefat ederek camii haziresine defnolundu (1201).

Medrese, İstanbul Kasım Paşa semtinde idi(1202). Medrese, Eyhem Çelebi'nin vefatından önce yapılmıştır.

84- Pîrî Mehmed Paşa Medresesi: Silivri

Pîrî Mehmed Paşa yaptırmıştır(1203). Paşa 941/1534-35'te vefat ettiğinde buradaki medrese ve camii civarında defnolduğuna göre(1204), medrese bu tarihten önce yapılmış olmalıdır. Cami bugün ayakta olduğu halde medrese yıkılmıştır.

Paye bakımından, 963/1555-56'dan önce 20'li(1205), 972/1564-65'ten önce 40'li(1206), 1001/1592-93'ten önce yine 40'li(1207) iken 1007/1598-99'dan önce 50'liler arasında idi(1208).

Müdürrislerinden, Ahî-zade Mehmed Efendi (ö. 989/1581) (1209), Tezkireci Taceddin Efendi (ö. 1018/1609-10)(1210) ve Galatavî Ahmed Efendi (ö. 1007/1588-89'dan sonra)(1211) meşhurdur.

85- Cemaleddin Medresesi: Cankırı

Kurucusu, yeri ve tarihi bilinmemektedir. 925/1535-36-dan önce yapıldığı ve müderrisine 25 akçe verildiği muhakkaktır. 1063/1652-53'te Dahil itibar olunuyordu(1212).

Müderrisi olarak Abdurrahim b. Seydi Ali (ö. 983/1574-75)(1213) bilinmektedir.

86- Hekim-zade Medresesi: İstanbul

Kurucusu Kanuni Devri kadılarında Muhyiddin Efendi'dir(1214). Bazı yerlerde kadılıklarda bulunduktan sonra Medine kadısı iken 950/1543-44'te vefat etmiştir(1215).

Medrese, Laleli'de Laleli Camii bitişiğindeki Taş Han'ın arkasında Ağa Yokuşu ve Fethi Bey Caddesi'nin köşesinde (1216) ve bugün mevcut olmayan Molla Kestel Camii harîminde (1217) idi. 942/1535-36'da inşâ olunmuştu(1218). Bu yüzden Molla Kestel Medresesi(1219) de denilmektedir. Bugün mevcut değildir.

Vakfiyesine göre müderrise 25 akçe verilmesi şart koşulmuştu(1220).

Paye bakımından, vakfiyesine göre 20'li olduğu gibi, inşasını takiben tayin edilen ilk müderris de günde 20 akçe ile tayin edilmisti(1221). 994/1585-85'da ise 40'lular arasında bulunuyordu(1222). 1063/1652-53'te Haric 50 ile verilmisti(1223).

Müderrislerinden, Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi (ö. 1015/1606-7)(1224), Ahmed Efendi (ö. 1032/1622-23)(1225) ve İbrahim Efendi (ö. 1016/1607-8)(1226) meşhurdur.

87- Hüsrev Bey Medresesi: Bosna

Kanuni Devri ümerasından Hüsrev Bey yaptırmıştır. II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'ın oğlu olan Hüsrev Bey ilk defa İskenderiye, sonra Semendre ve daha sonra da Bosna Beyi olmuş, 30 yıldan fazla bu görevde kalmış(1227) ve Bosna, Dalmaçya, Hırvatistan, Sırbistan ve Macaristan fütuhatında mühim rol oynamış(1228), Karadağ isyanında Koçi Kabilesi ile savaşırken 948/1541-42'de(1229) şehit olmuş ve cenazesi getirilerek Bosna'daki kendi yaptırdığı türbesine defnolunmuş-

tur(1230). Ruus Defteri'nde Paşa(1231) denildiğine göre Hüsrev Bey'in vezarete yükseldiği anlaşılmaktadır. Hüsrev Bey'in bu medresesi Bosna'nın ortasında olup, önceleri ananesine nisbetle Selçukiye denildiği gibi sonraları Kurşunlu Medrese de deniliyordu(1232). Evliyâ Çelebi'nin "cümleden mezeyyen ve mükellef" dediği medrese bugün ayakta(1233). 12 hücre ve dersliği vardır. Kapısı üzerinde üç satırlık bir kitabesi vardır(1234). Buna göre medrese 943/1536-37'de yapılmıştır. Müderrisliği Bosna müftüsüne meşruttu(1235).

Paye bakımından, 954/1547'den itibaren Sahn payesiyle verilmeye başlamıştı(1236). 992/1548'de Dahil hükmü ile ve 60'la veriliyordu(1237). 993/1585'te ise Dahil hükmü ile veriliyordu(1238).

Müderrisleri arasında, Çalık Yakub Efendi (ö. 975/1567-68)(1239) görülmektedir.

88- Kazzaziye Medresesi: Bursa

Fatih Devri vezirlerinden Kazzaz Oğlu Süle Mehmed Paşa yaptırmıştır. Bursa'da Kara Şeyh Camii civarında bulunan (1240), Kazzaziye(1241), Kazzazhane(1242) ve Alboyacılar (1243) Medresesi de denilen medreseye Çendik Mustafa Efendi'nin müderris olduğu 1069/1658-59'dan itibaren Çendik Medresesi(1244) de denilmeye başlandı. 12 hücre vardı ve 1324/1906-7'de ayakta idi, 40 tane de öğrencisi vardı(1245). Şimdi mevcut değildir.

Paye bakımından 963/1555-56'dan önce 20'li(1246), 1000/1591-92'den önce 40'lı(1247) ve 1005/1596-97'de 50'liler arasında bulunuyordu(1248).

Müderrislerinden, Cürcan Efendi (ö. 969/1561-62)(1249) ve Hacı Hasan-zade (ö. 979/1571-72)(1250) meşhurdur.

89- Anbar Kadı Medresesi: Edirne

Kurucusu ve tarihi hakkında bilgimiz yoktur. 944/1537-38'den önce yapıldığı kesindir(1251). Hibri(1252), Bâdî Efendi(1253) ve Evliya Çelebi(1254) sadece medresenin adını zikreder. Evliya Çelebi zamanında gayet ma'mûr olan medresenin bugün yeri bile bilinmemektedir. Peremeci(1255) de

sadece medresenin adını zikreder.

Hibrî'nin Edirne'deki aşağı payeli medreseler arasında saydığı medrese, 944/1537-38'de ve 954/1547-48'de de 20'li idi(1256).

Müderrisleri arasında Kevsec Hasan Efendi (ö. 966/1558-59)(1257) ve Fevrî Ahmed Efendi (ö. 978/1570-71)(1258) bilinmektedir.

90- Abdülbaki Medresesi: Tire

Kanuni Devri ilerigelenlerinden olduğu anlaşılan Abdülbaki Efendi yaptırmıştır. Hayatı hakkında yeterli bilgimiz yoktur. 944/1537-38'den bir kaç yıl önce medreseyi inşa ettirmiştir(1259).

Bugün mevcut olmayan medrese, inşa tarihinde 40'li idi (1260). Daha sonraki durumu belli değildir.

Müderresi olarak Baldır-zade Abdurrahman Efendi (ö. 977/1569-70)(1261) bilinmektedir.

91- Güzelce Kasım Paşa Medresesi: İstanbul

Kurucusu Kanuni Devri vezirlerinden Güzelce Kasım Paşa'dır(1262). Vakfiyesinin tarihi 951/1545'tir(1263). Ancak İstanbul'daki cami ve medrese bu tarihten daha önce yapılmıştır. Medrese 944/1537-38'de(1264) Mimar Sinan tarafından yapılmıştır(1265). Medrese caminin yol aşırısındaydı(1266). Osmanlılar'ın son zamanlarına yetişmemiştir.

Kasım Paşa, medreseyi Sürûrî Şeyh Mustafa Çelebi için yaptırmış ve müderresliğini ona meşrut kılmış, o da ikindiden sonra Mésnevî okutmak şartıyla kabul etmişti(1267).

Paye bakımından, vakfiyesine göre 50'li idi(1268). Zaten ilk müderresi Sürûrî Efendi de günde 50 akçe alıyordu (1269). 1004/1595-96'da da aynı durumda idi(1270).

Müderreslerinden, Sürûrî Efendi, Şeyhülislâm Çivi-zade Mehmed Efendi (ö. 995/1587)(1271).ve Yavuz Çelebi (ö. 1013/1604-5)(1272) tanınmaktadır.

92- Hamamiye Medresesi: İstanbul

Kanuni Devri müderreslerinden Hüsameddin Efendi yap-

tırmıştır. Kendisi, Edirne kadılığından emekli Şucâ'addin Rûmî'nin hizmetinde bulunmuş ve 929/1522-23'te onun vefatı üzerine mülâzim olarak ilk defa günde 20 akçe ile Serez'de Selçuk Sultan Medresesi'ne tayin edilmiş ve sonra kadılığa ayrılarak 300 akçe yevmiye ile bir çok yerlerde görev yapıp tekaude ayrılmışken 961/1553-54'te vefat ederek Sultan Selim Hamamı yakınında yaptırdığı mescid ve medresesi sahasına defnolunmuştur(1273). Medreseye Hamamiye denildiği gibi, kendisine de Papas Hüsam denilmiştir(1274).

Bugün mevcut olmayan medrese, 945/1538-39'da yapılmıştı(1275). Osmanlılar'ın son zamanlarına yetişmemiştir.

Paye bakımından, inşa tarihinde 40'lı iken(1276) 960/1552-53'te 50'liler arasında bulunuyordu(1277). 995/1586-87 yılında da aynı durumunu koruyordu(1278).

Müderrislerinden, Atâullah Ahmed Efendi (ö. 979/1571-72)(1279), Abdülkerim Efendi (ö. 996/1587-88)(1280) ve Vu-sûlî Hamza Efendi (ö. 1003/1594-95)(1281) meşhurdur.

93- Kadri Efendi Medresesi: Bursa

Şeyhülislâm Abdülkadir b. Mehmed Efendi yaptırmıştır. Mülâzemetten sonra bazı medreselerde, İstanbul'da Hacı Hasan-zade, Bursa'da Murâdiye ve 925/1519'da Semaniye'den Akdeniz cihetindeki dördüncü medrese olan(1282) Ayakkurşunlu Medrese'ye müderris oldu. Daha sonra kazaya ayrılan Abdülkadir Efendi, 927/1520-21'de Bursa, 929/1522-23'te İstanbul kadısı ve aynı yıl Anadolu Kazaskeri olduktan sonra 944/1537-38'de günde 150 akçe ile tekaude ayrıldı. Bu arada Hacca gidip döndüğünde 945/1538-39'da(1283) Şeyhülislâm oldu. Çok geçmeden 200 akçe ile Bursa'da tekaude ayrıldı ve 955/1548-49'da vefat ederek mescid ve medresesi avlusunda defnolundu(1284). Bazı şiirleri vardır(1285).

Medresenin kesin inşa tarihini bilemiyoruz. Ancak 945-55/1538-49 yıllarında Bursa'da bulunduğu göre, Kadri Efendi, medreseyi de bu on yıl içinde yaptırmış olmalıdır. Bugün medreseden eser kalmamıştır(1286).

Pâye bakımından, 960/1552-53'ten önce 20'li iken(1287) 971/1563-64'ten önce 40'lı(1288) ve 1009/1600-1'de 50'li idi(1289).

Müdürrisleri arasında, Mustafa Efendi (ö. 968/1560-61) ve Kızılca Hayreddin oğlu Abdullah Efendi (ö. 1026/1617) (1290) gibi kişiler vardır.

94- Haseki Sultan Medresesi: İstanbul

Kanuni'nin gözdesi ve Şehzade Mehmed'in annesi Haseki Mürrem Sultan yaptırmıştır. Aslı hakkında çeşitli rivâyetler vardır. Avrupalılar Roxelane ve Rossa derler. Bir rivâyete göre Galiçya'da Dîpa nehri üzerindeki Rogatino kasabasından ve fakir bir papazın kızıdır(1291). Saraya câriye olarak gelip, İslâm terbiyesiyle yetiştirilmiş, zekâsı ve güler yüzlülüğü sebebiyle de Pâdişah'ın hanımı olma şerefini kazanmış, zamanla Pâdişah'ın en yakın bir danışmanı olmuş ve 965/1557-58'de vefat ederek(1292) Süleymâniye Câmii önünde Kanuni'nin türbesi karşısında müstakil türbesine defnolunmuştur.

Eserleri bugün İstanbul-Haseki'de hâlâ ayakta. Bundan başka İstanbul'da tekmeden medreseye çevirdiği Ka'riyye Medresesi ve kendisi için Kanuni'nin Kudüs, Mekke ve Medîne'de inşa ettirdiği medreseler vardır(1293). Haseki Medresesi, diğer eserleriyle beraber Mimar Sinan tarafından yapılmıştır (1294). Kitâbesine göre inşâ tarihi 946/1539-40'tır(1295). 16 oda ve bir derslikten meydana geliyordu. 1961'de Vakıflarca restore edilip, bugün diyânet İşleri Başkanlığı'nca kiralanmıştır. Arapca vakfiyesi 958/1551-tarihlidir(1296). Vakfiyeye göre müdürrise 50 akçe yevmiye veriliyordu. 16 adede öğrencisi vardı.

Medrese 946/1539-40'ta da 50'li idi(1297). 960/1552-53 tarihinde 60'lı ve 1008/1599-600'de de yine aynı durumda idi(1298). Medrese, Semâniye'nin Dokuzuncusu sayılmaktadır (1299).

Müdürrislerinden, Şeyhülislâm Abdülkadir Şeyhî Efendi

(ö. 1002/1593)(1300), Şeyhülislâm Bostan-zade Mehmed Efendi (ö. 1006/1597-98)(1301), Emrullah Efendi (ö.992/1584)(1302), Hoca Sa'deddin-zade Es'ad Efendi (ö. 1034/1625)(1303), Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (ö. 1053/1644)(1304) ve Ahî-zade Yahyâ Efendi (ö. 1020/1611-12)(1305) bilinmektedir.

95- Molla Arap Medresesi: Tire

Kurucusu hakkında bilgimiz yoktur. Aydınoğulları Devri'nden kalmış da olabilir. Bugün medrese mevcut olmadığı gibi yeri de belli değildir.

Paye bakımından, 946/1539-40'tan önce 40'lı iken(1306) 979/1571-72'den önce 50'liler arasında bulunuyordu(1307). Ancak Tire'li Şeyhî Efendi, 990/1582-83'te 40'la tayin edilmişti(1308). 1063/1652-53'te ise Dahil hükmü ile veriliyordu(1309).

Müdürrislerinden, Pepegi Latif Efendi (ö. 977/1569-70) (1310) ve Tire'li Şeyhî Efendi (ö. 1024/1615-16)(1311) meşhurdur.

96- Defterdar Nazlı Mahmud Efendi Medresesi: İstanbul

Kanuni Devri Baş Defterdarlarından Nazlı Mahmud Efendi yaptırmıştır. 944/1537-38'de Baş Defterdar tayin edilmiş, 949/1542-43'te azlolunmuş, 951/1544-45'te tekrar Defterdar olmuş ve 953/1546-47'de vefat etmiştir(1312). Eyyub'da camii dahilinde vattmaktadır. Ahşap medresesi caminin yanında (1313) bulunmaktadır.

Halen Defterdar İskelesi'nde bulunan camii, kitabesine göre 947-48/1540-42'de tamamlanmış olduğuna göre medrese de bu tarihte yapılmış olmalıdır. Bugün medrese mevcut değildir.

97- Hacı Kadın Medresesi: İstanbul

Kanlıca İskender Paşa'nın kızı Mihrişah Hatun yaptırmıştır(1314). 947/1540-41'de vefat edip Samatya'daki camii avlusuna defnedilmiştir(1315). Hacı Kadın diye meşhur olmuştur. Mimar Sinan'ın eseri olan medresesinin(1316).yeri kesin olarak bilinmemektedir. Tuhfe-i Mi'mârîn'de Üsküdar-

da olduğu kaydedilir(1317). İnşâ tarihi de bilinmemektedir. Hacı Kadın'ın vefatından sonra ve 960/1552-53'ten önce yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Medrese, Osmanlılar'ın son devirlerine kadar gelememiştir.

Paye bakımından, kuruluş yıllarında, 964/1556-57'den önceleri 20'li iken, 998/1589-90'dan önceleri 40'liler arasında bulunmaktaydı(1318).

Müderrisleri arasında, Mîrim Kösesi Mehmed Efendi (ö. 987/1579-80)(1319) ve Azmî-zade Mustafa Efendi (ö. 1040/1630-31)(1320) gibi zevat bulunmaktadır.

98- Lütfi Paşa Medresesi: Tire

Kanuni Devri vezîr-i a'zamlarından Lütfi Paşa yaptırmıştır. Aslen Arnavud olan Paşa, Saray Ağalığı'ndan vezarete yükselmiş, 944/1537-38'de Ayas Paşa yerine vezîr-i a'zam olmuş ve 947/1540-41'de azlolunmuştur(1321). Yavuz'un kızı Devlet Şah Sultan'la evlenerek Kanuni'nin eniştesi olan Paşa'nın Tevârîh-i Âl-i Osman ve Âsaf-name gibi eserleri vardır. Medrese(1322), 947/1540-41'de yapılmış ve ilk müderris olarak Kara Ca'fer Efendi tayin edilmişti(1323). Son durumu bilinmiyor.

Paye bakımından, inşasını takiben 50'li idi(1324).

Diğer müderrisleri hakkında da bilgimiz yoktur.

99- Muhyiddin Bey Medresesi: Hakale-Amasya

Sultan Süleyman Devri ricalinden Muhyiddin Bey, 947/1540-41'de yaptırmıştır(1325). Medrese hakkında başka hiç bir bilgimiz yoktur.

100- Sinan Çelebi Medresesi: Yenipazar

Osmanlılar Devri'nde Kosova vilâyeti sancaklarından ve Sırbistan'la Karadağ arasında bulunan Yenipazar'da Kanuni Devri baş-defterdarlarından Sinan Çelebi'nin bir medresesi vardı. Kanuni şehzade iken ona defterdar olan(1326) Sinan Çelebi, onun cülûsundan sonra önemli memuriyetlerde bulunup 953/1546-47'de baş-defterdar olarak 955/1548-49'da görevinden azledilmiştir. Biraz sonra da vefat etmiştir(1327).

Sinan Çelebi, medresesini hocası Necmi Efendi için yaptırmıştır. Necmi Efendi, ilk müderris(1328) ve Emîr Hasan Çelebi de 947/1540-41'den önce onun yerine müderris olduğuna göre(1329) medrese, bu tarihten bir süre önce yapılmıştır.

Paye bakımından, 947/1540-41'den önce 30'lu idi(1330). Diğer müderrisleri hakkında bilgimiz yoktur.

101- Sittî Hatun Medresesi: İstanbul

Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi'nin kızı Sittî Şah Hatun yaptırmıştır. Vefatında Zeyrek başında babasının mektebi avlusunda babasının yanına defnedilmiştir(1331). Bugün Topkapı'da Silivrikapı Caddesi'nde mescidi ayaktaadır. Diğer eserleri yıkılmıştır. Medresenin kesin inşa tarihini bilemiyoruz. Vakfiyesi 947/1540 tarihli(1332) olduğuna göre, medrese bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır.

Paye bakımından, vakfiyesine göre 20'li idi(1333). 982/1574-75'ten önce 40'lular arasında(1334) ve 996/1587-88'de 50'liler arasında bulunuyordu(1335). 1003/1594-95'te de aynı durumda idi(1336).

Müderrislerinden, Hızır Bey (ö. 987/1579-80)(1336a) ve Ohri'li Hüsam Efendi (ö. 1008/1599-600)(1337) gibi şahsiyetler meşhurdur.

102- Çuhacı Hacı Medresesi: Edirne

XVI. yy. ortalarında yaşamış olduğu anlaşılan ve hayatı hakkında yeterli bilgimiz bulunmayan Çuhacı Hacı İlyas yaptırmıştır.

Medrese, Lârî Camii arkasında(1338) ve Lâleli Medresesi Sokağı'nda idi(1339). Küçük Lâleli ve Astarıcı Hacı Medresesi(1340) de denilen medrese, zamanla harap olup, mezbahaya çevrilmiştir. 1275/1858 tarihindeki tamirinde konulan kitabedeki "hayrun kabûl" kelimelerinden Ebced hesabıyla medresenin 948/1541-42'de inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır(1341). Medresenin zamanla harap olması üzerine Edirne Müftüsü Kureyşî-zade Hacı Mehmed Fevzî Efendi'nin önderliği

ile zenginlerden Menzilci Ali Ağa, anılan tarihte medreseyi yenilemiştir(1342).

Paye bakımından, 965/1557-58'den önce 30'lu(1343), 1000/1591-92'de 50'li durumunda idi(1344). Hibri Efendi'nin Hâric payeli medreseler arasında saydığı(1345) medresenin, Bâdi Efendi Hâric itibariyle 30'lu olduğunu söylemektedir (1346). 1063/1652-53'te ise medresenin Hâric 50'li iken bulunan Mehmed Efendi'nin "tarık eskisi" olmasından dolayı Şeyhülislâm tavsiyesiyle Mûsile-i Sahn itibar olunarak aynı şahsa verildiği(1347) görülmektedir.

Müdrislerinden, Abdurraûf Efendi (ö. 1009/1600-1) (1348) ve Kemal-zade Ali Efendi (ö. 1005/1596-97)(1349) gibi zevat meşhurlardandır.

103- Hüsameddin Medresesi: Edirne

Hayatı hakkında bilgimiz bulunmayan Hüsameddin adında birisi yaptırmış, 1159/1746'da çıkan yangında yanarak yok olmuşken, 1234/1818'de Ekmekçi Köylü Ali Ağa yeniden ve ahşap olarak yaptırmıştır. Bu yüzden medreseye Ekmekçi Köylü Medresesi de denilmektedir(1350). Bâdi Efendi'nin Altûnî Mahallesi'nde Ekmekçi Köylü Medresesi Sokağı'nda 2 no.da bulunduğunu söylediği medresenin, Osman Nuri Bey, Üç Şere- feli yanında olduğunu kaydeder(1351). İlk inşa tarihini bilemiyoruz. Ancak 948/1541-42'de Ali Efendi'nin Rumeli Kazaskeri Ebu's-Su'ûd Efendi tarafından 20 akçe ile buraya tayin edilmesine(1352) bakarak, bu tarihten önce kurulmuş olduğunu tesbit edebilmekteyiz.

Paye bakımından, 948/1541-42'de 20'li iken, 996/1587-88'de 40'lı payesine yükselmışti(1353). 1042/1632-33'ten önce(1354) aşağı payeli medreseler arasında iken, Evliya Çelebi onu meşhur medreseler arasında zikretmektedir(1355).

Müdrislerinden, Kınalı-zade Ali Efendi (ö. 979/1572) ve Mustafa Efendi (ö. 1024/1615-16)(1356) bilinmektedir.

104- Emîniye Medresesi: Edirne

Kurucusu, kitabede Ca'fer Efendi ve Mehmed Emin Çelebi

olarak gösterilirken Atâî(1357) ve Bâdî Efendi sadece Şehremini Ca'fer Çelebi olarak zikretmiştir. 949/1542-43'te (1358) Edirne'de vefat etmişse de kabri bilinmemektedir. Medrese Şehremini tarafından inşa edilmiş olmasından dolayı veya Mehmed Emin Çelebi'ye izafeten Emîniyye medresesi, Sarıca Paşa Mahallesi'nde bulunmasından dolayı Sarıca Paşa Medresesi olarak tanınır(1359). Ca'fer Çelebi medreseyi tamamlamadan vefat etmiş ve oğlu Emîn-zade tamamlamıştır (1360). Emin-zade Mehmed Efendi 993/1585'te burada müderris iken vefat etmiştir. Daha sonra medresenin harap olmaya yüz tutması üzerine yine vâkıf evlâdından Mehmed Tahir Efendi, ikinci defa yeniden yaptırmıştır. Onun için buna kitabede bânî-i sâni denilmiştir. Bu kitabe bugün Edirne müzesinde bulunmaktadır(1361). Sonradan çatısı ahşaptan yapılan medrese(1362) daha sonra yanarak yok olmuştur(1363).

Paye bakımından, 965/1557'den önce 20'li(1364), 993/1585'te yine aynı(1365), 999/1594-95'ten önce 30'lu(1366) ve 1000/1591-92'de 50'li idi(1367).

Müderrisleri arasında, Tepegöz Hızır Efendi (ö. 970/1562)(1368) ve Pirlöpe'li Hasan Efendi (ö. 1005/1596-97) (1369) gibi meşhurlar vardır.

105- Papas-zade Mustafa Çelebi Medresesi: İstanbul

Papas-oğlu diye meşhur olan Mustafa Efendi yaptırmıştır(1370). Ayvansarâyî onun paşa olduğunu ve Hoca Sa'deddin Efendi'nin onun damadı olduğunu kaydetmektedir(1371). Vefat tarihi bilinmemektedir. Vakfiyesi 949/1542-43'te düzenlenmiş olduğuna göre Kanuni Devri'nde yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Çelebi'nin bu medreseden başka Bayezid'de Koska'da Sekbanbaşı Yakup Ağa Mahallesi'nde(1372) bir de Dâru'l-Hadîs'i vardır.

Medrese Koca Mustafa Paşa'daydı(1373). Bugün mevcut değildir. İnşa tarihi de bilinmemektedir. Vakfiyesi 949/1542-43 tarihlidir. Medrese de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olabilir. Vakfiyede medrese ile beraber Dâru'l-Hadîs de zikredilmektedir(1374).

Devrinde Semendre Beyi olan Ali Bey, II. Bayezid Devri'nde de önemli hizmetlerde bulunmuş ve Yavuz Devri'nin ilk yıllarında vefat etmiştir(1398). Medresenin inşa tarihini ve son durumunu bilemiyoruz.

Paye itibariyle 950/1543-44'ten önce 20'li idi(1399). 975/1567-68'den önce aynı durumda idi(1400).

Müdürrislerinden Nihâlî Ca'fer Çelebi (ö. 950/1543-44) (1401), Küçük Taaeddin Efendi (ö. 973/1565-66)(1402) ve Küçük Muhyiddin Efendi (ö. 975/1567-68)(1403) bilinmektedir.

108- Pulad Bey Medresesi: Mardin

Kurucusu hakkında yeterli bilgimiz yoktur. Osmanlılar Devri'nde ve XVI. yy. ortalarında yapılmış olduğu sanılmaktadır. XIX. yy.sonlarına doğru yıkılmış olmalıdır(1404).

109- Şehzade Medresesi: İstanbul

Kanuni yaptırmıştır. 900/1494-95'te doğup, 926/1519-20 tarihinde padişah olmuş ve 974/1566-67'de vefat etmiştir (1405). Türbesi, İstanbul'daki caminin mihrabı önündedir. Osmanlı Padişahları arasında en uzun padişahlık yapan Kanuni, Osmanlı sınırlarını en geniş noktalara ulaştırdığı gibi yine padişahlar arasında en çok hayrat sahibi olan ve imar faaliyetinde bulunan da yine odur. Eserleri arasında, İstanbul'da kendi adıyla anılan cami, etrafında 4 medrese, Dâru'l-Hadîs, Tıb Medresesi, Dâru's-Şifâ(1406), mekteb(1407) (1407), Dâru'l-Kurrâ, babası Yavuz için yaptırdığı medrese, Mekke'de medreseler, Şam'da Gökmeşdan'da medrese, Üsküdar'da kızı Mihrimah Sultan için yaptırdığı medrese, mekteb, kârısı Haseki Sultan için İstanbul'da yaptırdığı medrese, Dâru's-Şifâ, mekteb(1408), Çorlu'da medrese(1409) ve Rodos'ta medresesi vardır. Oğlu Şehzade Mehmed'in 950/1543-44'te Manisa'da vefatı üzerine onun adına 951/1544-45'te İstanbul'da Yeniçeri Odaları yakınında iki minareli bir cami, doğusunda bir medrese, kible tarafında bir Dâru't-Ta'lîm ve bir çok tesisler yaptırdı(1410). Cami, Farsça kitabesine göre 951/1544-45'te yapılmaya başlanmış ve "ma'bed-i ümmet-i Re-

sül" kelimelerinin delâlet ettiği 955/1548-49'da(1411) tamamlanmıştır. Medresenin inşası ise 950/1543-44'te tamamlanmış olmalı ki, Kazvîni Ahmed Efendi, medresenin ilk müderrisi olarak bu tarihte tayin edilmişti(1412). Külliye-nin mimarı Sinan'dır(1413). Manzume bütünüyle ayakta ve bir kısmı yurt olarak kullanılmaktadır.

Paye bakımından, ilk kuruluş tarihi olan 950/1543-44'te medrese 50'li iken(1414), 955/1548-49'dan itibaren 60'lı payesine yükselmiştir(1415). 987/1579-80'de de aynı durumda idi(1416).

Müderrisleri arasında, Şeyhülislâm Hâmid Efendi (ö. 985/1577-78)(1417), Ahî-zade Mehmed Efendi (ö. 989/1581)(1418), Kâtib-zade Zeynelâbidîn Efendi (ö. 1011-1602-3)(1419), Şeyhülislâm Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi (ö. 1015/1606-7)(1420), Kara Abdurrahman Efendi (ö. 1016/1607-8)(1421) ve Sarı Hoca Mehmed Efendi (ö. 1026/1617-18)(1422) gibi zevat yer almaktadır.

110- Hatice Sultan Medresesi: İstanbul

Kurucusu kesin olarak belli değildir. Hatice Sultan adına yapılmıştır. Yavuz'un kızı olan Hatice Sultan, 950/1543-44'te Aksaray'da camiini yaptırmış ve daha sonra vefat ederek Y. Sultan Selim Camii avlusunda anne ve babası yanında defnolunmuştur(1423). Hatice Sultan'ın oğlu Osman Şah tarafından yaptırılmış olması muhtemel olan ve Aksaray yakınında bulunan medrese(1424), cami ile birlikte yola gitmiş olmalıdır. Medrese 950-72/1543-65 tarihleri arasında (1425) yapılmıştı. Kızıl Musluk diye şöhret bulmuştur(1426).

Paye bakımından, 972/1564-65'ten önce 40'lı(1427) iken 979/1571-72'de 50'li(1428) ve 1008/1599-600'de de yine aynı durumda idi(1429).

Müderrisleri arasında, Hasan Bey-zade Ahmed Efendi (ö. 995/1586-87)(1430) ve Yavuz Çelebi (ö. 1013/1604-5)(1431) gibi isimler vardır.

111- Defterdar İbrahim Paşa Medresesi: İstanbul

Maliye küttaablarından iken Kanuni'ye baş defterdar olan Şerife-zade İbrahim Paşa yaptırmıştır. 949/1542-43'te defterdar ve 951/1544-45'te ma'zul olmuş(1432) ve vefatında Eyyub'da İdris Köşkü yakınında defnolunmuştur(1433). İstanbul'un Çarşamba semtinde Mehmed Ağa Camii yakınında mescid ve medresesi vardır(1434). Sinan'ın eseri olan ve Saray A-ğası Caddesi'nde bulunan(1435) mescid ve medresenin yerinde bugün evler bulunmaktadır.

112- Ümmüveled Medresesi: İstanbul

Ümmüveled diye meşhur olan Hüsameddin Efendi'nin oğlu Zeynelâbidîn'in oğlu Abdulaziz Efendi yaptırmıştır. Tahsilden sonra İstanbul'da Davud Paşa, Bursa'da Manastır Medresesi'nde müderrislikten sonra kadılığa ayrılarak birçok yerlerde görev yapmış, tekrar öğretime dönerek Trabzon Medresesi'nde, 935/1528-29'da Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'nde(1436) müderris olmuş, tekrar kadılığa dönüp Haleb'de görev yapmış ve arkasından Amasya müftüsü olmuştur(1437). Oradaki II. Bayezid Medresesi'nin müderrisliği Amasya müftülüğüne meşrut olduğuna göre orada da müderrislik yapmış olmalıdır. Günde 70 akçe ile tekaude ayrılmışken 950/1543-44'te vefat etti. Bir süre Manisa kadılığı da yapmış olan Abdulaziz Efendi'nin Sadru'sh-Şerî'a üzerine Hâşiyesi, Arapça kasideleri ve İstanbul'da evinin karşısındaki medresesinin dışında Emîr Buhârî Zâviyesi yanında mektebi vardır(1438). Şiirleri sanatlıdır(1439).

İstanbul'da Fatih semtinde Küçük Karaman'da(1440) bulunan medresesi, Nişancı Medresesi karşısında(1441) bugünkü Nişancı Fırını'nın batı tarafında karşı köşede idi. Şimdi yerinde evler vardır. İnşa tarihini kesin olarak bilemiyoruz. 951/1544-45'ten sonra ve 967/1559-60'tan önce yapılmış olmalıdır. Vakfiyesi 951/1544-45 tarihini ve Ebu's-Su'ûd imzasını taşımakta ve burada medresenin daha sonra yapılacağı kaydedilmekte(1442) ve en eski tayin de 967/1559-60'tan önceye ait bulunmaktadır(1443). Medrese ile beraber ya-

pılan mescidin aynı zamanda medresenin dersliğı olduğu anlaşılmaktadır. Medreseyi Mimar Sinan inşa etmiştir(1444).

Pave bakımından, 967/1559-60'tan önce 30'lu(1445) iken 995/1586-87'de 50'li(1446), 997/1588-89'da da aynı durumda (1447) idi. 1063/1652-53'te ise Dâhil hükmü ile verililiyordu (1448).

Müderrişleri arasında, Ümmüveled-zade Ali Efendi (ö. 980/1572-73)(1449) ve Raziye Kadın Damadı Mudurnu'lu Mehmed Efendi (ö. 1022/1613-14)(1450) bulunmaktadır.

113- Hüsrev Paşa Medresesi: Haleb

Kurucusu Kanuni Devri vezirlerinden Deli Hüsrev Paşa'dır. Serdar Lala Mustafa Paşa'nın küçük kardeşi olup, Çanakkale başı(1451), Kapıcılar Kethüdası, 922/1516'da Konya, 928/1521-22'de Diyarbakır ve 938/1531-32'de Haleb Beylerbeyi oldu. Daha sonra Şam, Rumeli Beylerbeyi olan Paşa, 941/1534-35'te Mısır valisi ve 943/1536-37'de vezir oldu. İkinci vezirliğe kadar yükselmiş olduğu halde 951/1544-45'te vefat etti(1452). İstanbul'da Yenibağçe'de yatmaktadır. (1453). Medresenin inşası 952/1545-46'da(1454), yani Hüsrev Paşa'nın vefatından bir yıl sonra tamamlanmıştır. Bugün Haleb İç Kalesi'nin dışında ve güneyinde Hüsrev Paşa Camii ayakta(1455). Medrese de burada olmalıydı. Son durumunu bilemiyoruz.

İlk tevcihten Haleb müftüsüne meşrut olduğu anlaşılan medrese, 952/1545-46'da 50'li idi(1456). 974/1566-67'de de aynı durumda idi(1457).

Müderrişleri arasında, Kara Dede Kemaleddin Efendi (ö. 975/1567-68)(1458), Selânikî Nasûh Efendi (ö. 981/1573-74) (1459), Ali Denî Efendi (ö. 978/1570-71)(1460) ve Acem Yahyâ Efendi (ö. 981/1573-74'ten sonra)(1461) bulunmaktadır.

114- Kepenekçi Sinan Medresesi: İstanbul

Kurucusu, Kanuni Devri şeyhlerinden Kepenekçi Hoca Sinan Efendi'dir. İstanbul'lu bir Müsevî iken bir gece rüyasında Hz. Muhammed'i görmüş ve Müslüman olmuştur. Rüyasını

Kanuni'ye arz edince vazife tayin edilmiş ve tasavvufa sülûk etmiştir. 970/1562-63'te vefat etmiştir. Bâtıl dinleri reddeden bir risalesi ile İstanbul'da(1462) Kantarcılar Mescidi, mektebi(1463) ve medresesi vardır(1464). Edirnekapı dışında Emîr Buhârî Camii karşısında yatmaktadır(1465).

Medresenin kesin inşa tarihini bilemiyoruz. Bugün hâlâ ayakta olan mescidin tarihi 952/1545-46(1466) olduğuna göre medresenin de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olduğu düşünülebilir. Bugün medrese mevcut değildir.

Paye bakımından, kuruluşunu takiben 20'li iken(1467), 958/1551'den önce 30'lu(1468), 963/1555-56'larda 40'lı(1469) ve 967/1559-60'tan önce 50'liler arasında(1470) bulunuyordu. 1008/1599-600'de de aynı durumda idi(1471).

Müderrisleri arasında, Mu'îd-zade Mehmed Efendi (ö. 983/1575-76)(1472) ve İmam-zade Ahmed Efendi (ö. 1009/1600-1)(1473) gibi zevat yer almaktadır.

115- Mihrimah Sultan Medresesi: Üsküdar-İstanbul

Kanuni yaptırmıştır(1474). Kızı Mihrimah Sultan için inşa ettirmiştir. Meşhur vezîr-i a'zam olan Rüstem Paşa'nın eşi bulunan Mihrimah Sultan, 965/1557-58 yılının son aylarında vefat edip(1475), Süleymaniye Camii avlusunda babası yanındaki türbesinde yatmaktadır.

Üsküdar'da iskelenin karşısında bulunan Mihrimah Sultan külliyesi, cami, medrese, mekteb ve imaretten oluşmaktadır. Bazı kaynaklar, külliye-yi Mihrimah Sultan'ın yaptırdığını kaydederler(1476). Masrafların büyük bir kısmı Mihrimah Sultan tarafından karşılanmıştır(1477). Bundan başka Mihrimah Sultan'ın Edirnekapı'da babasının ruhuna yaptırdığı medrese ve mekteb de vardır.

Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Camii'nin kitabesi 954/1547-48 tarihli olup, doğusunda yer alan ve bugün Dispanser olarak kullanılan medrese de bu tarihte tamamlanmıştı(1478). Külliye Mimar Sinan'ın eseridir(1479). Medrese 16 odalı ve bir dershanelidir(1480). Vakfiyeye göre Mihrimah Sultan, bu medresede tatil günleri dışında şer'î özürlü olmaksızın öğre-

timi bırakmıyacak müderrise günde 50 akçe, öğrenciler arasında en bilgili ve amel sahibi olarak seçilecek mu'îde 5 akçe, medresede öğrenci olan ve şer'î ma'zereti olmaksızın dersi terketmeyen 14 öğrencinin her birine 2'şer akçe... verilmesini şart koşmuştu(1481). Demek ki medrese 50'li idi. 1008/1599-600'de de aynı durumda idi(1482).

Müderrislerinden, Şeyhülislâm Çivi-zade Mehmed Efendi (ö. 995/1587)(1483) ve Hasan Kethüdâ-zade Mehmed Efendi (ö. 1020/1611-12) meşhurdur(1484).

116- Rüstem Paşa Medresesi: İstanbul

Kurucusu, Kanuni Devri vezîr-i a'zamlarından Rüstem Paşa'dır. Aslen Hırvat, Arnavud veya Boşnak(1485) olduğu söylenen Paşa, sarayda yetiştikten sonra Rikâb Ağalığı, Diyarbakır valiliği(1486) yapıp, daha sonra vezirlikle 946/1539-40'ta Kanuni'nin kızı olan Mihrimah Sultan'la evlendi. 951/1543-44'te vezîr-i a'zam oldu(1487). 960/1552-53'te Şehzade Mustafa olayında azledildi. 962/1554-55'te tekrar sadarete yükselerek 968/1560-61'de vefat etti. İstanbul'da Şehzade Camii avlusundaki özel türbesine gömüldü(1488). İstanbul, Tekirdağ, Kütahya, Hayrabolu ve Rusçuk'ta birer tane medresesi vardır(1489). Mimar Sinan'ın yaptığı(1490) ve bugün Mahmud Paşa'da halen ayakta duran medrese, 22 oda ve bir derslikten oluşmaktadır. Şimdi yurt olarak kullanılmaktadır. Medrese, 954/1547-48'de tamamlanarak öğretime açılmıştı(1491).

Paye bakımından, öğretime 50'li payesiyle başlamış, 1008/1599-600'de de yine aynı durumda idi(1492).

Müderrisleri arasında, Atâullah Ahmed Efendi (ö. 979/1571-72)(1493) ve Azmi Pîrî Çelebi (ö. 990/1582)(1494) gibi şahsiyetler vardır.

117- Sultan Medresesi: Vize

Kurucusu bilinmemektedir. 960/1552-53'ten önce Vize Medresesi adıyla buraya bir müderris tayin edildiğini(1495) ve burada sonraki devirlere kadar intikal etmiş "Sultaniye

Medresesi" adıyla bir medrese bulunmakta(1496) olduğunu biliyoruz.

Pâve bakımından, 954/1547-48'den 960/1552-53'e kadar 30'lu idi(1497). Daha sonraki devirlerde de aynı durumunu koruyordu(1498).

Müderris olarak Fevrî Ahmed Efendi (ö. 978/1570-71) (1499) bilinmektedir.

118- Yavuz Selim Medresesi: İstanbul

Kurucusu, Kanuni'dir(1500). Babası için Fatih'te Çarşamba'da Halic'e bakan sırtta Bonos Sarayı'nın verinde(1501) cami, imaret, türbe, mekteb, Dârü'ş-Şifâ(1502), Yavuz Selim'in tahta çıktığı Yeni Bahçe'deki Halıcılar Köşkü yanında bir medrese(1503) yaptırdı. Medreseyi Mimar Sinan'a yaptırmıştır(1504). Medresenin inşaatı 955/1548-49'da(1505) tamamlanmıştı. Kanuni Yeni Bahçe'deki bütün bostan ve bahçeleri medreseye vakfetmişti(1506). Medreseyi Yavuz'un yaptırdığını söyleyenler de vardır(1507). Medrese şimdi Türk Yazı Sanatları Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Böğün Vatan Caddesi üzerinde bulunan "Halıcılar Köşkü Medresesi" ve "Sultan Selim-i Kadim Medresesi" diye anılan Medrese, kuruluşunu takiben 60'lı idi(1508). 966/1558-59'da (1509) ve 1008/1599-600'de(1510) de aynı durumda idi.

Müderrisleri arasında, Seyhülislâm Ma'lûl Emîr-zade Seyyid Mehmed Efendi (ö. 993/1585-86)(1511), Seyhülislâm Bostan-zade Mehmed Efendi (ö. 1006/1597-98)(1512), Seyhülislâm Zekeriyâ Efendi (ö. 1001/1592-93)(1513), Niğbolu'lu Osman Efendi (ö. 1000/1592)(1514), Keçmîr-zade Yahvâ Efendi (ö. 1008/1599-600)(1515), Hoca Sa'deddin-zade Seyhülislâm Mehmed Efendi (ö. 1024/1615-16)(1516), Hoca Sa'deddin-zade Seyhülislâm Es'ad Efendi (ö. 1034/1625)(1517), Hoca Sa'deddin-zade Abdülaziz Efendi (ö. 1027/1618)(1518) ve Azmî-zade Mustafa Efendi (ö. 1040/1630-31)(1519) gibi zevat bulunmaktadır.

119- Kanuni Süleyman Medresesi: Rodos

Kanuni yaptırmıştır(1520). Bugün Yunanistan'da bulunan

Rodos adası Kanuni Devri'nde Pîrî Paşa kumandasında dört aylık kuşatmadan sonra 929/1522'de fethedildi. Padişah'ın da katıldığı bu fetihten sonra Saint Jean Kilisesi camiye çevrilerek ilk cuma namazı kılındı ve 929/1523'te adadan ayrıldı(1521).

Medrese, camiin yanında idi(1522). Kanuni 956/1549'da yaptırıp öğretime başlatmıştı(1523). Cami yıkılıp 1223/1808 yılında yeniden yapılmış(1524) ve yıkılan medresenin yerine de Ahmed Midhat ve arkadaşları tarafından Medrese-i Süley-mâniye adıyla yeni bir medrese kurulmuş ve daha sonra da İ-talyan mektebine çevrilmiştir(1525).

Paye bakımından, kuruluşunu müteakib 50'li idi(1526). 957/1550'de de yine aynı durumda idi(1527).

Müderrisleri arasında, Vankulu Mehmed Efendi (ö. 1000/1591-92)(1528) ve Tezkireci Tâceddin Efendi (ö. 1018/1609-10)(1529) gibi simalar vardır.

120- Rüstem Bey Medresesi: Tarsus

Kurucusu ve kuruluş tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Bir tevcih kaydında 957/1550'de burada bu adla bir medrese bulunduğunu anlıyoruz(1530). Bugün Tarsus'ta böyle bir medrese bilinmemektedir.

Müderrisi olarak Zeynelâbidîn Efendi'nin 13 akçe ile 26 Ramazan 957/8 Ekim 1550'de burada bulunduğunu biliyoruz(1531).

121- Rüstem Paşa Medresesi: Kütahya

Kanuni Devri sadrazamlarından Rüstem Paşa(1532) yaptırmıştır. Kütahya'da halen ayakta duran ve Karagöz Camii civarında bulunan medresenin kapısı üzerindeki kitabeden (1533) medresenin 957/1550'de yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Paye bakımından, kuruluşunda 40'lı idi(1534). 976/1562-63'te de aynı durumda idi(1535).

Müderrislerinden Kınalı-zade Ali Efendi (ö. 979/1572) (1536) ve Hacı Hasan-zade Mehmed Efendi (ö. 979/1571-72)

(1537) gibi şahsiyetler vardır.

122- Sofu Mehmed Paşa Medresesi: Sofya

Kanuni Devri vezirlerinden Sofu Mehmed Paşa yaptırmıştır. Paşa, Enderun'dan yetişip 941/1534-35'te Rumeli Beylerbeyi, 944/1537-38'de vezir, sonra ikinci vezir, 952/1545-46'da Bağdad Beylerbeyi, 954/1547-48'de Bosna Beylerbeyi, 958/1551'de Budin Beylerbeyi olmuş ve aynı yıl orada vefat etmiştir(1538). Sofya'da cami ve medresesi(1539) ve İstanbul'da Paşa Kapusu'nda Dâru'l-Hadîs'i vardır(1540).

Evliya Çelebi medreseden bahsederken: "Medrese-i Koca Mehmed Paşa imareti vardır. Kubbeleri rasâs-ı nilgün ile mesturdur. Dersiâm ve talebelerinin lahmiyye ve şem'iyeye ve vezâif-i muayyeneleri vardır."(1541) demektedir.

Kesin inşâ tarihini ve son durumunu bilemiyoruz. Ancak 958/1551'den önce(1542) kurulmuş olduğu muhakkaktır.

Paye bakımından, 958/1551'den önce 40'lı(1543) iken, 961/1553-54'ten önce 50'liler arasında bulunuyordu(1544).

Müderrislerinden, Neccar-zade Mehmed Efendi (ö. 977/1569-70)(1545), Dârib Muhyiddin Efendi (ö. 973/1565-66) (1546) ve Harem Efendi (ö.970/1562-63)(1547) bilinmektedir.

123- Yahyalı Mehmed Paşa Medresesi: Belgrad

Yavuz ve Kanuni Devri paşalarından Yahyalı Mehmed Paşa yaptırmıştır. II. Bayezid Devri vezîr-i a'zamlarından Yahya Paşa'nın oğludur. Vidin Beyi, Semendre ve Belgrad Beylerbeyi olduktan sonra 940/1533-34'te(1548) Mora'daki Koron Kalesi'ni düşman elinden geri aldı ve 942/1535-36'da tekrar Semendre Beyi oldu. Daha sonra Bâli Paşa yerine(1549) Budin Beylerbeyi olup, orada bir çok kaleler fethettikten sonra 958/1551'de vefat etti. Belgrad'da imaret ve medresesi vardır(1550).

124- Arslan Paşa Medresesi: Belgrad

Yahyalı Mehmed Paşa'nın oğlu Arslan Paşa yaptırmıştır. Babası Mehmed Bey'in 944/1537-38'deki Vertizo zaferinden sonra Kanuni, oğlu Arslan Bey'i Posega (Pojeaga) sancak beyi

taýin etmiş(1551), 949/1542-43'te Peşte kuşatmasına katılmış(1552), daha sonra Belgrad sancak beyi olmuş(1553), 972/1564-65'te Budin beylerbeyliği yapmış(1554) ve 974/1566-67'de idam edilmiştir(1555). Medreseyi, Belgrad Sancak Beyi bulunduğu 959/1551-52'ye yakın tarihlerde yaptırmış olmalıdır. Son durumunu da bilemiyoruz.

Paye bakımından, 988/1580-81'de Sahn payesi ile 50 akçeli ve içil hükmüyle veriliyordu. Müderrisi aynı zamanda Belgrad müftüsü bulunuyordu(1556). 992/1584-85'te de aynı durumda idi(1557).

Müderrislerinden, Mehmed Efendi (ö. 988/1580'den sonra)(1558) ve Mahmud Efendi (ö. 992/1584'ten sonra)(1559) bilinmektedir.

125- A'mâ Hasan Efendi Medresesi: İstanbul

Yenişehir'li Hasan Efendi yaptırmıştır. Galata, Filibe, Selânik, Trablus-Şam ve Üsküb kadısı olduktan sonra a'mâ olup azledildi ve 960/1552-53'te vefat etti(1560).

Medrese, Fatih'te Müftü Hamamı(1561) yanında idi. Bugün mevcut değildir. Kurucusunun vefat tarihi olan 960/1552-53'ten önce yapılmış olmalıdır.

Paye bakımından, 966/1587-88'den önce 20'li idi(1562).

Müderrisi olarak Ahmed Efendi (ö. 1033/1623-24)(1563) bilinmektedir.

126- Gökdere Medresesi: Bursa

Paşa Çelebi yaptırmıştır(1564). Hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. II. Bayezid Devri'nin seçkin simalarından olup, Edirne ve İstanbul'da Sahn Medreseleri'nin birinde müderrislik yapan Zeyrek-zade Paşa Çelebi olması muhtemeldir. Zeyrek-zade, Edirne'ye dönerken yolda vefat etmişti(1565). Yakınında bulunan Kaygan Medresesi yıkıldıktan sonra yanlış olarak bu medreseye Kaygan Medresesi denilmiştir(1566). Gökdere Medresesi denilmesinin sebebi de, Gökdereli-zade Mehmed Efendi'nin burada müderris olmasıdır (1567). Medrese Kaygan Mahallesi'nde cami civarında idi

(1568). 1333/1914-15'te(1569) mevcut iken bugün ayakta değildir.

Paye bakımından, 960/1552-53'ten önce 30'lu idi(1570).

Müdürrisi olarak Hasan Çelebi (ö. 960/1552-53)(1571) bilinmektedir.

127- Hacı Ferhad Medresesi: Kefe

Kurucusu, Hacı Ferhad adında birisidir. Kanuni Devri ricalinden olmalıdır. Evliya Çelebi Kefe'den bahsederken 5 tane medresesi bulunduğunu ve mükemmelinin Hacı Ferhad Medresesi olduğunu söyler(1572). İnşa tarihini ve son durumunu bilemiyoruz. XVI. yy.ın ortalarına doğru yapılmış olmalıdır. 1063/1652-53'te ayakta idi(1573).

Tevcihattan, müdürrisliğinin Kefe müftüsüne meşrut olduğu anlaşılan medrese, paye bakımından 960/1552-53'te 50'li idi(1574). 993/1585'te de aynı durumda idi(1575). 1063/1652-53'te ise Dahil olarak veriliyordu(1576).

Müdürrislerinden Yamalı Abdi Efendi (ö. 969/1561-62) (1577), Uzun Şems Efendi ve İbn İshak Efendi (ö. 993/1585'ten sonra)(1578) bilinmektedir.

128- Hasan Çelebi Medresesi: İstanbul

Kurucusu Hasan Çelebi'dir. Beyşehir'li olup, mülâzemetten sonra Bursa'da bazı medreselerde ve bu arada Gökdere Medresesi'nde müdürris, Galata, Trablus, Selânik, Midilli, Filorine, Vardar Yenice'si ve Yanbolu kadısı oldu. 960/1552-53'te vefat etti(1579).

Medrese, İstanbul'da Müftü Hamamı yakınında idi(1580). Şimdi mevcut değildir.

129- Hayreddin Paşa Medresesi: Beşiktaş-İstanbul

Barbaros Hayreddin Paşa yaptırmıştır(1581). Vakfiyesine göre Beşiktaş'ta 12 odalı olan medresenin 960/1552'de yapımı tamamlanmıştı(1582). Kütüphanesi içinde bulunan medresenin dersliği, yanındaki mescid idi(1583). Bugün Beşiktaş'taki Barbaros manzumesinden sadece türbesi kalmıştır (1584).

Vakfiyesine göre haftada iki defa talebesine tefsir okutan müderrise günde 50 akçe ve talebelere 5'er akçe verilmesi şart koşulan medrese, 992/1584'te(1585) ve 1007/1598'de(1586) 50'li medrese olarak devam ediyordu.

Müderrisleri arasında Ahî-zade Mehmed Efendi (ö. 989/1581)(1587), Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi (ö. 1021/1612-13)(1588) ve Saçlı Emir-zade Abdulvahhab Efendi (ö. 1002/1593-94)(1589) bulunmaktadır.

130- Rüstem Paşa Medresesi: Tekirdağ

Vezîr-i A'zam Rüstem Paşa yaptırmıştır(1590). Halen ayakta bulunan cami, kitabesine göre 960/1553'te inşa edilmiş(1591) olduğuna göre medrese de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır. Külliye Sinan tarafından yapılmıştır(1592). Bugün sadece cami ile bedesten ayaktaadır.

Paye bakımından, 973/1565-66'da 40'lı(1593) iken 1000/1591-92'de 50'li payesine yükselmişti(1594).

Müderrislerinden İvaz Efendi (ö. 968/1560-61'den sonra)(1595), Sirek-zade Mehmed Efendi (ö. 1009/1600-1)(1596), Hüseyin Efendi (ö. 1012/1603-4)(1597) ve La'li Mehmed Efendi (ö. 1020/1611-12)(1598) bilinmektedir.

131- Battal Gazi Medresesi: Seyitgazi

Kanuni yaptırmıştır(1599). Cami, imaret ve büyük bir tekkeden ibaretken, tekke 960/1552-53'ten 966/1559-60'e kadar Seyid Gazi kadısı olan İşretî Mustafa Efendi'nin tekli-fi üzerine medreseye çevrilip, ilk olarak kendisine verilmişti(1600). Kendisinden sonra müftülere verildi(1601).

Paye bakımından, 966/1559-60'ta 50'li idi(1602). 996/1587-88'de yine aynı durumda iken(1603), 1063/1652-53'te de hiç bir değişiklik görülmemiştir(1604).

Diğer müderrisleri arasında, Akyazılı Sinan Efendi (ö. 980/1572-73)(1605) ve Taceddin Efendi (ö. 1004/1595-96'dan sonra)(1606) bulunmaktadır.

132- Süleymaniye Medresesi: İstanbul

Kanuni yaptırmıştır(1607). Haliç tarafında bulunan iki

medrese 960/1552-53'te, batı taraftaki iki medrese 966/1558-59'da(1608), diğer kısımları ise 974/1566-67'de tamamlanmıştır(1609). Külliye Mimar Sinan'ın eseridir(1610) ve zamanının hesabına göre 537 yük, 82.900 akçe harcanmıştı. (1611). Dört medreseden Marmara tarafında, Tıb Medresesi'ne bitişik olan ve bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nin idare ve okuma salonunun bulunduğu bölüme Birinci Medrese, onun doğusunda bir yolla ayrılan ve kütüphanenin deposu ile sergi salonu olarak kullanılan bölüme İkinci Medrese, Cami'in Haliç tarafında bulunan iki medreseden kible tarafındakine Üçüncü Medrese ve yanındakine Dördüncü Medrese denilmekteydi (1612). Dâru'l-Hadîs, Cami'in kible tarafında uzanmaktadır. Tıb Medresesi ise bugünkü Süleymaniye Doğum Evi, Dâru's-Şifâ bugünkü Askerî Basımevi, imaret Türk-İslâm Eserleri Müzesi olarak kullanılan yer ve İkinci Medrese'nin bitişiginde uzanan fevkanî öğrenci odaları ve sıbyan mektebi de yine Kütüphane tarafından kullanılmaktadır.

Paye bakımından medreseler 60'lı idi(1613). Vakfiyeye göre her medresede 15'er öğrenci bulunması da şart koşulduğuna göre toplam 60 öğrenci bulunmaktaydı. Buna Dâru'l-Hadîs'in 15 öğrencisi(1614) ve Tıb Medresesi'nin 8 öğrencisi de ilâve edilirse Külliye'nin öğrenci sayısı 83'e ulaşır. Medrese, 1008/1599-600'de de aynı durumda idi(1615). Süleymanîye Medreseleri, kuruluşundan sonra itibarî olarak da en yüksek seviyedeki medreselerin başında yer almaktaydı.

Müderrislerinden, Birinci Medrese'de, Niğbolu'lu Osman Efendi (ö. 1000/1592)(1616), Hoca Sa'deddin-zade Şeyhülislâm Es'ad Efendi (ö. 1034/1625)(1617) ve Hoca Sa'deddin-zade Abdulaziz Efendi (ö. 1027/1618)(1618),

İkinci Medrese'de, Şeyhülislâm Kadı-zade Ahmed Şemseddin Efendi (ö. 988/1580-81)(1619), Şeyhülislâm Abdulkadir Şeyhî Efendi (ö. 1002/1593-94)(1620), Mîrim Kösesi-zade Abdülkerim Efendi (ö. 996/1587-88)(1621), Şeyhülislâm Bostanzade Mehmed Efendi (ö. 1006/1597-98)(1622), Kemal Bey-zade Mehmed Efendi (ö. 1007/1598-99)(1623) ve Hoca Sa'deddin-za-

de Şeyhülislâm Mehmed Efendi (ö. 1024/1615-16)(1624),

Üçüncü Medrese'de, Ağa-zade Mehmed Efendi (ö. 993/1595) (1625), Keçîmîr-zade Yahyâ Efendi (ö. 1008/1599-600)(1626), Kara Abdurrahmân Efendi (ö. 1016/1607-8)(1627) ve Azmî-zade Mustafa Efendi (ö. 1040/1630-31)(1628),

Dördüncü Medrese'de, Şeyhülislâm Civi-zade Mehmed Efendi (ö. 954/1545-46)(1629) ve Sarı Hoca Mehmed Efendi (ö. 1026/1617-18)(1630),

Süleymâniye Medreseleri'nden birinde Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi (ö. 1015/1606-7)(1631) gibi meşhur zevât bulunmaktadır.

133- Haseki Sultan Medresesi: Kudüs

Kanuni'nin hanımı Haseki Sultan'ın(1632) Kudüste bir medresesi bulunduğunu sonraki tevcihlerden anlamaktayız (1633). Bunu da Kanuni yaptırmış olmalıdır.

Medrese, 1063/1652-53'te Dâhil hükmüyle veriliyordu (1634).

134- Sultan Süleyman Han Medresesi: Mekke

Kurucusu Kanuni'dir(1635). Ka'be etrafında bir yüksek minare ile 4 mezheb için 4 medrese yaptırdı(1636). Mimar Sinan'ın yaptığı eser(1637) 972/1564-65'te tamamlandı(1638). 46 odası bulunan medreselerden her birinde 15'er öğrenci, bir mu'îd ve bir müderris bulunmaktaydı. Medreselerin en büyüğü, aynı zamanda Mekke kadısının oturduğu yer olan Mâlikî mezhebine aid olanı idi. Müderrisinin maaşına yılda 50 altın eklenerek Harem-i Şerif nâzırlığı ilâve edilirdi. Bu medresenin ilk müderrisi, Mekkî Hüseyin b. Ebî Bekr Efendi'dir. Hanefî Medresesi Şeyh Kutb-i Mekkî'ye verilmiş, Şâfi'î Medresesi de Abdulaziz ez-Zemzemî'ye verilmişti. Hanbelî Mezhebine ait medresede ders verebilecek müderris bulunmadığından Dâru'l-Hadîs kabul edilerek Mekkî Hüseyin b. Ebî Bekr Efendi'nin dâmâdı İbn Asaf'a verilmişti. Hanefî Medresesi'nde Tefsir, Tıb ve Usul okutulması; Şâfi'î Medresesi'nde Şâfi'î fıkhi okutulması ve Hanbelî Medresesi de Dâru'l-

Hadîs olup, Kütüb-i Sitte okutulması şart koşulmuştu(1639). Medreseler bugün mevcut değildir.

Paye bakımından medreseler inşasını takiben 50'li idi (1640). 995/1586-87'de de İçel hükmiyle yine 50 akçe ile verililiyordu(1641). 1007/1598-99'da da aynı durumda idi(1642).

135- Süleyman Han Medresesi: Şam

Kanuni yaptırmıştır(1643). Medrese Şam'da Gökmeşdan'da bulunmaktadır(1644). 973/1565-66'da tamamlanmış olmalıdır. (1645). Mimar Sinan'ın yaptığı(1646) mânzume bugün kısmen ayakta olup, bir kısmı müze olarak kullanılmaktadır.

Paye bakımından, kurulduğu sıralarda 60'lı olduğu anlaşılmaktadır. Müderrisliği Şam müftüsüne meşrut olan medreseye yapılan tevcihlerde 60'lı medreselerden sonra buraya tayin yapıldığı görülmektedir. 50'li bir medreseden terakki edenlere de bu medrese verililiyordu(1647). Medrese '1063/1652-53'te de 60'lı idi(1648).

Müderrisleri arasında Zırva Tâceddin Efendi (ö. 974/1566-67)(1649) ve Abdulkerim Efendi (ö. 1003/1594)(1650) bulunmaktadır.

Bu tarihlerden sonra Osmanlı medreseleri eski parlak devrini geride bırakmış ve gerilemeye ayak uydurarak gitgide önemini kaybetmiştir.

Şimdi biz buradan Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri'ne geçerken tekrar geriye dönüyor ve aynı devirlerdeki Dâru'l-Hadîsleri teker teker ele alıp, incelemek istiyoruz.

1 Sözen, Metin, Anadolu Medreseleri, İstanbul 1970, I, 126.

2 Meriç, R. Melul, Akşehir Türbe ve Mezarları, Türkiyat Mecmuası, İstanbul 1936, V, 141-213; M. Ferit-M. Mesut, Selçuk Veziri Sahib Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri, İstanbul 1924, s. 87-94; Konyalı, İ. Hakkı, Akşehir, İstanbul 1945, s. 279-95.

3 Evliya Çelebi, Seyahatname, İstanbul 1314, IX, 285-90.

4 Turan, Osman, Celâleddin Karatay Vakıfları ve Vakfiyeleri, Belleten, XII, 45.

- 5 Erten, Süleyman Fikri, Antalya Vilâyeti Tarihi, İstanbul 1940, s. 62-63; E. Çelebi, a.g.e., IX, 285-90.
- 6 Turan, O., Mubarizeddin Ertokuş ve Vakfiyesi, Belleten, XLIII, 415-30; Uzunçarşılı, Kitabeler, İstanbul 1929, II, 221-23.
- 7 Eyice, Semavi, Mescid, İslâm Ansiklopedisi, VIII, 115.
- 8 (Eldem), Halil Edhem, Kavseriye Şehri, İstanbul 1915 (1334), s. 30-32; Ünver, Süheyl, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerinin Bir Kısımına Dair, Vakıflar Dergisi, Ankara 1938, I, 19-20; Selçuk Tababeti, Ankara 1940, s. 52-55; Yetkin, S., Anadolu'da Selçuklu Şifâhaneleri, Türk Kültürü, Ankara 1963, X, 23-31.
- 9 (Eldem), a.g.e., s. 88-97; Öney, Gönül, Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Külliyesi, Belleten, Ankara Temmuz 1966, CXIX, 377-80; A. Cemal, Kayseri, İstanbul 1932, s. 65-69.
- 10 (Eldem), a.g.e., s. 64 vd.; A. Cemal, a.g.e., s. 59-63.
- 11 (Eldem), a.g.e., s. 98-105; M. Ferit-M. Mesut, A. g.e., s. 102-4.
- 12 Eyice, a.g.m., IA, VIII, 113.
- 13 Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul 1982, VI, 1203.
- 14 Kunder, H. Baki, Kitabelerimiz, VD, II, 432-34; W. Ruben-A. Sayılı, Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Caca Bey Medresesi'nde Yapılan Araştırmalar, Belleten, XI, 637 vd.; Ruben, W., Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri, Belleten, XI, 603 vd.; Ülgen, Ali Saim, Kırşehir'de Türk Eserleri, VD, II, 254-56.
- 15 Konyalı, İ. Hakkı, Adideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi, Konya 1964, s. 909-14.
- 16 Aynı eser, s. 802-18; Yetkin, S. Kemal, İslâm Mimarisi, Ankara 1959, s. 197-200.
- 17 Eflâkî, Ahmed, Ariflerin Menkıbeleri (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1964, s. 27-28; Konyalı, a.g.e., s. 819-41; Turan, O., Selçuk Devri Vakfiyeleri I: Şemseddin Altın-Aba, Vakfiyesi ve Hayatı, Belleten, XI, 201 vd.
- 18 Sözen, a.g.e., II, 193.
- 19 Eflâkî, a.g.e., III, 458; Konyalı, a.g.e., s. 844-45; İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler (Çev. İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1971, s. 20. Burada İbn Kalem, ah olarak geçer.
- 20 Arseven, Celal Esat, Türk Sanatı Tarihi, İstanbul 1970, s. 122-27; Konyalı, a.g.e., s. 845-76; Yetkin, S. Kemal, a.g.e., s. 194-97.

- 21 Konvalı, a.g.e., s. 876-83; Turan, O., Selçuk Devri Vakfiyeleri (Karatay Medresesi Vakfiyesi), Bellefen, XLV, 86-88; Ünver, Selçuk Tababeti, Ankara 1940, s. 65-66, 95.
- 22 Sözen, a.g.e., II, 240.
- 23 Aynı eser, II, 220.
- 24 E. Çelebi, a.g.e., II, 21; (Eldem), a.g.e., s. 105; Konvalı, a.g.e., s. 884-86.
- 25 Konvalı, a.g.e., s. 731.
- 26 Oral, Zeki, Konya'da Sırcalı Medrese, Bellefen, XXV, 361; A. Cemal, Konya, İstanbul 1932, s. 50; Ernst Diez-Oktay Aslanapa, Türk Sanatı, İstanbul 1946, s. 69, 305; Konvalı, a.g.e., s. 888-99; Uzluk, Ş., Konya Abideleri, Konya 1939, s. 16-25; Yetkin, S. Kemal, a.g.e., s. 176-78.
- 27 Sözen, a.g.e., II, 198.
- 28 Eflâkî, a.g.e., I, 207; 402-3; Konvalı, a.g.e., s. 759-64, 900-1.
- 29 Ülkütaşır, M. Ş., Sinop'ta Selçukîler Zamanına Ait Tarihî Eserler, Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi, İstanbul 1949, V, 140-43.
- 30 Arseven, a.g.e., s. 128-29; Ernst Diez-Oktay Aslanapa, a.g.e., s. 75; R. Nazif-İ. Hakkı Uzunçarşılı, Sivas Şehri, İstanbul 1938, s. 108-12; Turan, O., Selçukîlular Zamanında Sivas Şehri, A. Ü. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara 1951, XI, 447-57.
- 31 Eflâkî, a.g.e., I, 534; Arseven, a.g.e., s. 130-32; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 73-74; 85-87; M. Ferit-M. Mesut, a.g.e., s. 107-19; Nazif-Uzunçarşılı, a.g.e., s. 115-21; Oktay, S., Sivas'ta Gök Medrese, Arkitekt, İstanbul 1948, s. 113-15; Turan, O., Selçukîlular Zamanında Sivas Şehri, aynı yer; Yetkin, S. Kemal, a.g.e., s. 190-94.
- 32 Taneri, Aydın, Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı Teşkilâtı, Ankara 1978, s. 5.
- 33 Sözen, a.g.e., II, 247.
- 34 Diez-Aslanapa-M. Koman, Karaman Devri Sanatı, İstanbul 1950, s. 177-83; Gabriel, Albert, Niğde Türk Eserleri (Çev. A. Akif Tütenk), Ankara 1962, Çevirenin Eki, s. 73.
- 35 Eflâkî, a.g.e., I, 175-76.
- 36 Sözen, a.g.e., II, 207.
- 37 Aynı eser, II, 229.
- 38 " " , II, 242.
- 39 " " , II, 215.

- 40 Sözen, a.g.e., II, 216.
- 41 Diez-Aslanapa-Koman, a.g.e., s. 33; Konyalı, Alanya, İstanbul 1946, s. 356-58; Sözen, Oba Pazarı Çevresi ve Oba Medresesi, Sanat Tarihi Yıllığı, İstanbul 1965, s. 143-54.
- 42 H. Hüsameddin, Amasya Tarihi, İstanbul 1927-35, I, 197; Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 94 vd.
- 43 Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 93.
- 44 Sözen, a.g.e., II, 226.
- 45 Aynı eser, II, 225.
- 46 " " , II, 224.
- 47 Kuran, Aptullah, Karamanlı Medreseleri, VD, VIII, 213-14.
- 48 Sözen, a.g.e., II, 228.
- 49 Önge, Yılmaz, Çankırı Dâru's-Şifâsı, VD, V, 251-55; Ünver, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanındaki Vakıf Hastanelerinin Bir Kısımına Dair, VD, I, 22; Selçuk Tababeti, s. 70-72; Yetkin, Ş., Anadolu Selçuklu Şifahaneleri, UTK, X, 29.
- 50 Ferit-Mesut, Selçuklu Veziri Sahip Ata İle Oğullarının Hayrat ve Eserleri, s. 134; Uzunçarşılı, Kitâbeler II, 49, 50.
- 51 Sözen, a.g.e., II, 164.
- 52 Aynı eser, II, 236.
- 53 Yınanç, Mükrimin Halil, Diyarbakır, İA, III, 611, 616; Tokay, İ., Diyarbakır, s. 34; Darkot, Besim, Diyarbakır, İA, III, 604; Balin, Remzi, Diyarbakır, İstanbul 1966, s. 42.
- 54 Sözen, a.g.e., II, 187.
- 55 Aynı eser, II, 189.
- 56 Balin, a.g.e., s. 42; Kuban, D., Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sarunları, İstanbul 1965, s. 141-42; Tokay, a.g.e., s. 34-35.
- 57 Eyice, a.g.m., İA, VIII, 114; Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 228-30.
- 58 E. Çelebi, a.g.e., IX, 304 vd.; Tekindağ, M. Cenab Şehâbeddin, Ermenak, İA, IV, 316-17.
- 59 Aslanapa, Ortaçağın En Eski Yatılı İlim ve Kültür Müesseseleri, TK, XII, 38; Konyalı, Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi, İstanbul 1960, s. 292-96.
- 60 Sözen, a.g.e., II, 221-22.
- 61 Akçay, İ., Yakutiye Medresesi, VD, VI, 146-52; As-

- lanapa, a.g.m., TK, XII, 34-43; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 70; Konyalı, Erzurum Tarihi, s. 302-35.
- 62 Sözen, a.g.e., II, 244.
- 63 Aynı eser, II, 153.
- 64 Kuran, a.g.e., s. 30-33.
- 65 Sözen, a.g.e., II, 246.
- 66 Diez-Aslanapa-Koman, a.g.e., s. 50-54; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 301; Konyalı, Abideleri ve Kitabeleriyle Karaman Tarihi, İstanbul 1967, s. 455-60; Kuran, Karamanlı Medreseleri, VD, VII, 211-12.
- 67 Diez-Aslanapa-Koman, a.g.e., s. 55-56; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 97; Konyalı, Karaman Tarihi, s. 461-62.
- 68 A. Cemal, Konya, İstanbul 1932, s. 83-84; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 97-98; Konyalı, Karaman Tarihi, s. 405-52; Uzunçarşılı, İbrahim Bey'in Karaman İmaretı, Belleten, I, 56-64.
- 69 Sözen, a.g.e., II, 204. Burada tarih 1248 olarak, hem de iki defa tekrarlanır. Bu tarihin Hicrî karşılığı ise 646'dır.
- 70 Sözen, a.g.e., II, 204.
- 71 Aynı eser, II, 213.
- 72 (Eldem), Kayseriye Şehri, s. 124.
- 73 Aynı eser, s. 1.
- 74 Aynı eser, s. 52; Kuran, Anadolu Medreseleri, s. 12-14.
- 75 Ruben, W., Kırşehir'de Dikkatimizi Çeken Sanat Abideleri, Belleten XLIV, 603-40; Ülgen, a.g.m., VD, II, 256-58.
- 76 Eflâkî, a.g.e., I, 430; Konyalı, Konya Tarihi, s. 785-88; Bir Hüccet İki Vakfiye, VD, VII, 97-99.
- 77 Eflâkî, a.g.e., I, 377; Konyalı, Konya Tarihi, s. 791-92.
- 78 Konyalı, Konya Tarihi, s. 842-43.
- 79 Sözen, a.g.e., II, 238.
- 80 Konyalı, Konya Tarihi, s. 883.
- 81 Sözen, a.g.e., II, 241.
- 82 Eflâkî, a.g.e., I, 91.
- 83 Konyalı, Konya Tarihi, s. 886-87.
- 84 Sözen, a.g.e., II, 237.
- 85 Ertem, Süleyman Fikri, Antalya Tarihi (III. Kısım), Antalya 1948, s. 50; Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 249, Not 2.

- 86 Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 75-76, Not 2.
- 87 M. Çağatay Uluçay-İ. Gökçen, Manisa Tarihi, İstanbul 1939, s. 90; Uluçay, Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar, İstanbul 1940, s. 142-44.
- 88 J. H. Mordtmann-M. Halil Yinanç, Dulkadirîliler, IA, III, 654-62.
- 89 Sözen, a.g.e., II, 158.
- 90 İlter, Fügen, Erken Devir Mimarisinde XII. ve XIII. Yüzyıl Artukoğulları Medreselerinin Yeri, VD, VIII, 203; Kuran, a.g.e., s. 21; Ünver, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerin Bir Kısımına Dair, VD, I, 18; Selçuk Tababeti, s. 16-20.
- 91 İlter, a.g.m., VD, VIII, 204; Minorsky, V., Mardin, IA, VII, 317 vd.
- 92 Sözen, a.g.e., II, 181.
- 93 Aynı eser, II, 116-18.
- 94 " " , II, 151.
- 95 " " , II, 219.
- 96 İlter, a.g.m., VD, VIII, 203; Kuran, a.g.e., s. 21; Ünver, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerin Bir Kısımına Dair, VD, I, 18; Selçuk Tababeti, s. 16-20.
- 97 Sözen, a.g.e., II, 174.
- 98 Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 63; Kâtip Ferdî, Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi, İstanbul 1913 (1331), s. 30-60.
- 99 Ünver, Selçuklu Tababeti, s. 18.
- 100 Sözen, a.g.e., II, 171.
- 101 K. Ferdî, a.g.e., s. 30.
- 102 İlter, a.g.m., VD, VIII, 205; Kuran, a.g.e., s. 33-36.
- 103 Konyalı, Karaman Tarihi, s. 745-48.
- 104 Arseven, a.g.e., s. 190-91; Diez-Aslanapa-Koman, a.g.e., s. 166-75; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 98; (Eldem), Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, İstanbul 1909 (1327), No. 11-12 ve 1910 (1328), No. 13-14; Uzunçarşılı, Karamanoğlu Ali Bey Vakfiyesi, VD, II, 48-80 (64-65); Ülgen, A. Saim, Niğde'de Ak Medrese, VD, II, 81-82; Yetkin, Suut Kemal, a.g.e., s. 346.
- 105 Arseven, a.g.e., s. 119; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 70; Kuran, Tokat ve Niksar'da Yağlıbasan Medreseleri, VD, VII, 39-41; Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 59.
- 106 Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 161-65; Menteşeoğulla-

rı, İA, VII, 724-31; Wittek, Paul, Mentеше Beyliği (Çev. Orhan Şaik Gökyay), Ankara 1944, s. 136-37; Yetkin, Suut Kemal, a.g.e., s. 348.

107 Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 161-78; Mentешеođulları, İA, VII, 724-31; Wittek, a.g.e., s. 128, Not 429.

108 Eflâkî, a.g.e., II, 259; Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 165; Mentешеođulları, İA, VII, 725-26; Wittek, a.g.e., s. 128, Not 429.

109 İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler, s. 56; Sözen, a.g.e., II, 230.

110 Boratav, Pertev N., Battal, İA, II, 344-51; E. Çelebi, a.g.e., III, 16; K. Çelebi, Cihannümâ, İstanbul 1145, s. 642; Lewis, Bernard, 1641-1642'de Bir Karayit'in Türkiye Seyahatnâmesi, VD, III, 97-106.

111 Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 69; Nazif-Uzunçarşılı, a.g.e., s. 113-15; Turan, a.g.m., A.Ü.Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, XI, 447-57; Yetkin, S. Kemal, a.g.e., s. 187-90.

112 Sözen, a.g.e., II, 231.

113 Eflâkî, a.g.e., I, 127, 475, II, 195.

114 Sözen, a.g.e., II, 183.

115 Aynı eser, II, 223.

116 " " , II, 185.

117 " " , II, 232.

118 Bursalı, Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1342, I, 216; Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinde İlmîye Teşkilâtı, Ankara 1965, s. 229; Sözen, a.g.e., II, 234. Burada ayrıca bir de Ferište-ođlu Medresesi'nden bahsedilir ki, İbn Melek Medresesi'nin diğer adı olduğunun anlaşılammış olduğu görölüyor. Ayrıca E. Çelebi, a.g.e., IX, 72. Medrese'yi Aydın-ođlu Mehmed Bey yaptırmıştır. Kendisi Aydın'da vali iken (Mecdî, Mehmed, Terceme-i Şakâyık, İstanbul 1269, s. 66) İbn Melek (ö. 797/1394-95), ona hoca ve medreseye müderris olmuştu. (Mecdî, aynı yer). Mehmed Bey'in bu medreseyi hocası için yaptırmış olmasından dolayı İbn Melek Medresesi diye meşhur olmuştur. Ođlu Süleyman Şah tarafından da medreseye vakıflar düzenlenmişti. Tire'ye bağlı Kili-seli Pınar Köyü bunlardandır (Akin, Himmet, Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma, Ankara 1968, s. 157). Ferište-ođlu (Nişancı Mehmed Paşa, Osmanlı Sultanları Tarihi, İstanbul 1942, s. 140) ve Tire Medresesi (Mecdî, 207, 454, 495; Atâî, Nev'î-zade Atâullah b. Yahyâ, Hadâyîkü'l-Hakâyık fî Tekmileti's-Şakâyık, İstanbul 1268, s. 125; Âlî Mustafa, Gelibolu'lu, Kühü'l-Ahbâr, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe yazma 5959, 35a, 36b.) de denilen medrese, paye bakımından 958/1551'den önce 30'lu medreseler arasına gir-

mişti (Atâî, s. 125). Müderrisleri arasında, Aydınlı Pîr Ahmed Çelebi (Mecdî, s. 398) ve Pepegî Latîf Efendi (Mecdî, s. 141-42) gibi kimseler vardır.

119 Sözen, a.g.e., II, 235, Resim 43.

120 Aynı eser, II, 239.

121 " " , II, 176.

122 A. Cemal, Tokat, İstanbul 1932, s. 65-66; Kuran, Tokat ve Niksar'da Yağlıbasan Medreseleri, VD, VII, 41-43; Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 3-4.

123 Kuran, Anadolu Medreseleri, s. 22-23.

123a Eflâkî, a.g.e., II, 292-93; Üçok, Bahriye, Kirman'da Müslüman Kutluk Devletinde İki Kadın Hükümdar, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1961, IX, 81-87; Beygu, A., Erzurum Tarihi, İstanbul 1936, s. 116-36; Darkot, Erzurum, İA, IV, 344; Diez-Aslanapa, a.g.e., s. 69, 75, 85; E. Çelebi, a.g.e., II, 210-11; Konyalı, Erzurum Tarihi, s. 336-60; Ferit-Mesut, a.g.e., s. 36, Not 1; Yetkin, S. Kemal, Çifte Minare, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, II-III, Ankara 1952; Yetkin, S. Kemal, Erzurum Çifte Minareli Medresesi, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, IV, Ankara 1954; Yetkin, S. Kemal, a.g.e., s. 178-86.

123b Aslanapa, Ortaçağın En Eski Yatılı İlim ve Kültür Müesseseleri, TK, XII, 38; Sayılı, Aydın, Vâcidiye Medresesi, Belleten, XII, 663 vd.; Sayılı, Rasathane Konusu ile İlgili Olarak Tire'de Kısa Bir Araştırma, Belleten, XII, 683-87.

123c Eyice, a.g.m., İA, VIII, 116.

124 Tekindağ, Mescid, İA, VIII, 71.

125 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı, s. 1; Baltacı, Cahit, XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976, s. 15.

126 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı, s. 2 vd., Baltacı, a.g.e., aynı yer; Tekindağ, Medrese Dönemi, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1973, s. 11.

127 Atay, Hüseyin, Medreselerin Islahı, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV, 1.

128 Tekindağ, a.g.m., Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, s. 12.

129 Atay, a.g.m., A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV, 85-86.

130 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı, s. 7-10; Tekindağ, a.g.m., Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, s. 12 vd.

131 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İلميye Teşkilâtı, s. 11 vd.

132 Fatih'in bir Tıb Medresesi kurduğunu iddia etmek mümkün görülmemektedir. Gerçi Fatih zamanında İstanbul'da özel tıb öğreniminin mevcut olmadığını söylenemez. Ancak formelleşmiş ve kuruluş halinde örgütlenmiş bir tıb öğreniminin var olduğu da söylenemez. Bk. Aydın Sayılı, Bizde Tıb Öğrenimi Üzerine, Belleten, XXXV, 232.

133 Tekindağ, a.g.m., Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, s. 16-17; Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İلميye Teşkilâtı, s. 33 vd.

134 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İلميye Teşkilâtı, s. 1; Tekindağ, a.g.m., Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, s. 11; Baltacı, a.g.e., s. 15; Tekindağ, Mes-cid, İA, VIII, 71.

135 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İلميye Teşkilâtı, s. 1; Baltacı, a.g.e., s. 15; Tekindağ, a.g.m., İA, VIII, 71-72; Medrese Dönemi, Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, s. 9.

136 "Orhan Bey, saltanatının üçüncü yılında İzmit'i fethettikten sonra oradaki mebâni-i kadîmeden birini medreseye kalbetti. Memâlik-i Osmâniye'de ilk medrese budur. Lâkin İzmit aksâ-yi memlekette olduğundan medresesi matlûb derecede feyz ve şöhret bulmadı. Hükûmetin altıncı senesinde İznik'i aldı. Ehemmiyet-i mevkiine ve şöhret-i kadîmesine nazaran merkez-i hükûmet yaptı. Zaman-ı kadîmdeki şöhretinin ihyâsı maksadıyla mebâni-i kadîmeden birini medrese hâline vaz'ettirdi" (Ârif Bey, Devlet-i Osmâniye'nin Teessüs ve Takarruru Devrinde İlim ve Ülemâ, Dâru'l-Funûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, I (1922), 139).

137 Uzunçarşılı, Murad I, İA, VIII, 587.

138 Bk. 136 no.lu dipnot.

139 E. Çelebi, a.g.e., III, 7.

140 Mehmed Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, İstanbul 1308-15, II, 46.

141 Belediye Kütüphanesi, M. Cevdet Yazmaları, O. 117 /1, vr. 42a.

142 Neşrî, Mehmed, Cihannümâ, Köymen nşr., I, 186.

143 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 9802.

144 Belîğ, İsmâil, Güldeste-i Riyâz-i İrfân ve Vefeyât-i Dânişverân-i nâdire-dân, Bursa 1302/1884, s. 239.

145 Kadrî, Abdulkadir, Bursa Rehberi, Bursa 1329, s. 73.

146 Peremeci, O. Nuri, Edirne Tarihi, İstanbul 1940, s. 140.

- 147 SO, III, 132.
- 148 Vakfiye sureti Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 732, s. 74 vd.dadır.
- 149 Kâmil Kepeci Notları, basılmamış, s. 55 vd.; Bursa Şer'î Sicilleri, IV, 115.
- 150 Neşrî, a.g.e., I, 203.
- 151 Aşıkpaşa-zade, Tevârih-i Âl-i Osmân, İstanbul 1332/1914, N. Atsız nşr., s. 129.
- 152 Oruç Bey, Oruç Bey Tarihi, İstanbul 1973, N. Atsız nşr., s. 44.
- 153 Kepeci, adı geçen notlar, s. 39.
- 154 Aynı yer.
- 155 Gökbilgin, M. Tavvib, Bursa Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında, Necati Lügal Armağanı, Ankara 1968, s. 222.
- 156 (Seydî-zade), Tarih-i Silsile-i Ulemâ, Süleymâniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, 2142, s. 129.
- 157 Başbakanlık Arşivi, Maliyeden Müdevver Defter, 5455, s. 258.
- 158 İlmîve Salnamesi, İstanbul 1334, s. 334.
- 159 Mecdî, s. 303.
- 160 Turgut, A. Memduh, İznik ve Bursa Tarihi, Bursa 1935, s. 156.
- 161 Kepeci, adı geçen notlar, s. 26.
- 162 Aynı yer.
- 163 Mecdî, s. 158.
- 164 Aynı eser, s. 391 vd.
- 165 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Haremeyn, I, 109.
- 166 Ayverdi, Ekrem Hakkı, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, İstanbul 1966, s. 461.
- 167 Turgut, a.g.e., s. 157.
- 168 SO, IV, 15.
- 169 Aynı yer.
- 170 Kepeci, adı geçen notlar, s. 13.
- 171 Vezâif Defteri, Belediye Kütüphanesi, M. Cevdet Yazmaları, O. 70, s. 316, 383; Atâî, s. 141, 177, 246.
- 172 Mecdî, s. 446 vd.
- 173 "Yıldırım Mahallesi'nde Molla Yegân denmekle meşhur Kara Eyne Bey'in bina eylediği medrese harâb olmakla

Çağrısan Köyü mahsûlâtı medrese-i mezbûrenin vezâifine tayin olunduğu" iddiasına karşı "Eyne Bey mütevellisi inkâr edecek bir çok kismeler medrese Molla Yegân Medresesi demekle şöhret-vâb olup, lâkin bânisi Kara Eyne Bey'dir. Hat-tâ bundan akdem mütevellî olanlardan Hacı İsmail Ağa ve Hüseyin Ağa karye-i mezbûre mahsûlâtından müderrislerin vazifelerini verip medresenin dahi tamiratını yaptıkları isbat olunmakla mütevelliyeye medresenin tamiri ekîden tenbîh... E-vâhir-i Zi'l-Ka'de 1130/Ekim 1718" Bk. Bursa Şer'î Sicilleri, C, 67; Buradan naklen Ayverdi, a.g.e., s. 441.

174 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 5781 "Mevlânâ Kasım, der Medrese-i Mevlânâ Yegân bi-Bursa..."

175 Mecdî, 405 vd.

176 Belîğ, a.g.e., s. 256.

177 Âlî, a.g.e., vr. 470b.

178 SO, I, 448.

179 Vakıflar Genel Müdürlüğü, defter 579, s. 336 vd.

180 SO, IV, 15.

181 Ayverdi, a.g.e., I, 442.

Buradan itibaren dokuz tane dipnot numarası mükerrerdir: 173-181.

173 Vakıflar Genel Müdürlüğü, defter 590, s. 266, defter 608, s. 384.

174 Gökbilgin, a.g.m., N. Lügal Armağanı, s. 262.

175 Kepeci, adı geçen notlar, sıra 14.

176 Vakfiye Cemâziye'l-Evvel sonları 833/Mart 2. yarısı 1430 tarihlidir.

177 Baykal, Kâzım, Bursa ve Anıtları, İstanbul 1950, s. 95.

178 Kepeci, adı geçen notlar, s. 37.

179 Ayverdi, a.g.e., I, 445.

180 Belîğ, a.g.e., s. 660.

181 Âlî, a.g.e., vr. 62ab.

182 Cerîde-i İlmîyye, sayı 8, s. 518.

183 Uşşâkî-zade, Şekâik Zeyli, İstanbul Üniversite Kütüphanesi, TY, 6191, vr. 76b.

184 OM, I, 257. Vefeyât-name sahibidir.

185 Belîğ, a.g.e., s. 367. Günde 50 akçe ile.

186 Atâî, s. 46.

- 187 Ayverdi, a.g.e., s. 122.
188 " , a.g.e., s. 198.
189 Mecdî, s. 343; OM, I, 199 vd.; Ayverdi, a.g.e., s. 258:
190 Atâî, s. 150; Vezâif Defteri, s. 256.
191 Mecdî, s. 161 vd.; Atâî, s. 11; aynı eser, s. 149; Başbakanlık Arşivi, Mâliyeden Müdevver Defter, 233, vr. 134; Topkapı Sarayı Arşivi, D. 6625.
192 E. Çelebi, Seyahatname, IX, 53.
193 Atâî, s. 25-26; 230 vd.
194 Ayverdi, a.g.e., s. 372.
195 Mecdî, s. 401.
196 Başbakanlık Arşivi, İbnülemin Evkaf, 1433.
197 Peremeci, a.g.e., s. 138.
198 Mecdî, s. 395-98.
199 Güner, Hamza, Kütahya Camileri, Kütahya, 1964, s. 16.
200 Medresenin planı için bk. Ayverdi, a.g.e., s. 449 vd.
201 Kâmil Kepeci, adı geçen notlar, s. 60; Ayverdi, Yıldırım Bayezid'in Bursa Vakfiyesi ve bir İstibdalnamesi, VD, VIII, 37-47; Ayverdi, a.g.e., I, 448; Turgut, a.g.e., s. 155; Taşköprü-zade, Ahmed, eş-Sekâyiku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye, Kahire 1310/1892 (Vefeyâtu'l-A'yân'ın kenarında), I, 166; Topkapı Sarayı Arşivi, D. 5781; E. 10597/1.
202 Kepeci, adı geçen notlar, s. 60.
203 Kurdoğlu, Faik, Tire Tarihi ve Turistik Değerleri, Tire 1957, s. 12.
204 Mecdî, s. 345 vd. Molla Kadı-zade'nin talebelerindendir.
205 Aynı eser, s. 398. Molla Kadı-zade onun dul annesi ile evlenmiştir, üvey oğlu ve talebesidir.
206 Âlî, a.g.e., vr. 122a; Mecdî, s. 207 vd.
207 K. Çelebi, Fezleke, İstanbul 1286-87, I, 302.
208 Bâdî, Ahmed, Riyâz-i Belde-i Edirne, Bayezid Devlet Kütüphanesi, 10391-93, III, vr. 18a; Hibri, Abdurrahman, Enisü'l-Müsâmirin, Fatih Millet Kütüphanesi, Emîri, T. 68, vr. 28a.
209 Atâî, a.g.e., s. 242. Günde 30 akçe ile.
210 Aynı eser, s. 245. Günde 25 akçe ile.

- 211 Aynı eser, s. 279. Günde 25 akçe ile.
- 212 Âlî, a.g.e., vr. 117b.
- 213 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 150a.
- 214 Âlî, a.g.e., vr. 470a. Günde 25 akçe ile.
- 215 OM, III, 97 vd. Eserini bu medresede iken yazdı.
- 216 Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, İstanbul 1972, s. 171; Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, İstanbul 1329, I, 357; III, 189; Türkiye'de Vakıf Âbideler ve Eski Eserler, Ankara 1972, I, 291.
- 217 M. Cevdet, Ahıyyetü'l-Fityân, Vakfiyeler Listesi, s. 186.
- 218 Uzunçarşılı, Hacı İvaz Paşa'ya Dair, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, XIV; 42.
- 219 Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi Mehmed ve II. Sultan Murad Devri, s. 549; Mecdî, s. 313.
- 220 Baldır-zade, Mehmed Selîsî, Vefeyât, İ.Ü. Kütüphanesi, TY. 9656, vr. 15; Turgut, a.g.e., s. 156.
- 221 Baykal, a.g.e., s. 95; Ayverdi, a.g.e., s. 445.
- 222 Gökbilgin, XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, İstanbul 1952, s. 196, 177 ve 181, 198.
- 223 Âlî, a.g.e., vr. 123b; Mecdî, s. 223 vd.; OM, II, 53.
- 224 Belediye Kütüphanesi, M. Cevdet Yazmaları, O. 91, vr. 238 vd.
- 225 Mank, Ali b. Bâlî, el-İkdu'l-Manzûm fî Zikri Efâ-dili'r-Rûm, Kahire 1310 (Vefeyâtu'l-A'yân'ın II, 193'ten itibaren kenarında), s. 211-15; Atâî, s. 236; Hibrî, a.g.e., s. 67:
- 226 Hibrî, a.g.e., s. 31.
- 227 el-İkd, s. 358 vd.
- 228 Atâî, s. 264.
- 229 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 25a.
- 230 Aynı yer.
- 231 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 5781.
- 232 E. Çelebi, a.g.e., s. 58. Burada Hacı Ömer Camii adıyla geçer. Medrese de Ulu Cami Dâru'l-Kurrâsı olarak gösterilir, burada İbn Kesîr ve Kırâat-i Seb'a okunduğu kaydedilir.(s. 60).
- 233 (Eldem), Anadolu'da İslâmî Kitâbeler, Târîh-i Os-mânî Encümeni Mecmuası, No. 35, s. 733; Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 20 vd.

- 234 SO, IV, 31. Vefatı, 816/1413'tür.
- 235 Bunu medresenin kitabesinden anlıyoruz.
- 236 Mecdî, s. 101-2:
- 237 Hoca Sa'deddin Efendi, Tâcü't-Tevârih, İstanbul 1279, II, 440; Âlî, a.g.e., vr. 62b.
- 238 Mecdî, s. 225-26; Âlî, a.g.e., vr. 124ab.
- 239 H. Hüsameddin, a.g.e., III, 203.
- 240 Mecdî, s. 315 vd.
- 241 Aynı eser, s. 319-23; Âlî, a.g.e., vr. 164b.
- 242 Atâî, s. 136; Âlî, a.g.e., vr. 471a.
- 243 Âlî, a.g.e., vr. 365a.
- 244 Atâî, s. 117.
- 245 Ayverdi'nin, Belediye Kütüphanesi M. Cevdet Yazmaları Kısmı, Fermanlar, No. 5'te diye gösterdiği vakfiye bulunamamaktadır.
- 246 Mecdî, s. 56-57.
- 247 Aynı eser, s. 57-58; Âlî, a.g.e., vr. 31a.
- 248 Mecdî, s. 111 vd.; OM, I, 290.
- 249 Mecdî, s. 117-20; Sa'deddin, a.g.e., II, 453 vd.; Âlî, a.g.e., vr. 64b.
- 250 Mecdî, s. 206-7; Âlî, a.g.e., vr. 122a; Sa'deddin, a.g.e., II, 505.
- 251 Mecdî, s. 123, 146 vd., 158; OM, I, 122, 294; Belîğ, a.g.e., s. 407; Âlî, a.g.e., vr. 117ab.
- 252 Belîğ, a.g.e., s. 83.
- 253 Mecdî, s. 391; Âlî, a.g.e., vr. 203a.
- 254 Mecdî, s. 392 vd.; Atâî, s. 8-11; OM, I, 346.
- 255 Topkapı Sarayı Arşivi, E. 10597/2, D. 5781, 9802, E. 10597/1.
- 256 Kepeci, adı geçen notlar, s. 38.
- 257 SO, III, 610:
- 258 Başvekâlet Arşivi, Vakfiyeler, 162/9; Topkapı Sarayı Arşivi, D. 7087.
- 259 Baldırzade, adı geçen yazma, vr. 33a.
- 260 Uzunçarşılı, Kütahya Şehri, İstanbul 1932, s. 109.
- 261 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 608, s. 297. Bu tarih 825/Mart 1422 olmalıdır. Mescidin kitabesi 837/1433-34'tür.

262 Aslı bulunamıyan bu vakfiyenin varlığını Başvekâlet Arşivi, Tapu Defteri No. 12, vr. 188'den anlıyoruz. Bu Tapu Defteri'nin tarihi 860/1456'dır.

263 SO, I, 442 vd.; Gökbilgin, a.g.e., s. 246.

264 Gökbilgin, a.g.e., s. 247.

265 Oruç Paşa'nın Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 591, s. 179'da sadece Bursa ve diğer şehirlerdeki cami vs. hayrâtı ile ilgili 823/1420-21 tarihli bir vakfiye sureti vardır.

266 Aşık Paşa-zade, Tevârîh-i Âl-i Osmân, İstanbul 1332/1914, s. 85 ve 103.

267 Oruç Bey, Oruç Bey Tarihi, Nihal Atsız nşr., İstanbul 1973, s. 72.

268 Uzunçarşılı, Hacı İvaz Paşa'ya Dair, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, XIV, 34.

269 Mecdî, s. 51 vd.; OM, III, 66.

270 Tâib; Hasân Efendi, Hâtıra yahut Mir'ât-ı Bursa, Bursa 1323, s. 24.

271 Belîğ, a.g.e., s. 65.

272 Vakfiyenin sureti Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 591, s. 191-95'tedir. K. Çelebi, a.g.e., I, 72: Bu zat, Belîğ, a.g.e., s. 456 ve (Seydî-zade), a.g.e., 69b'de Cenâ-nî (Cenâbî) Efendi diye geçer.

273 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 61a.

274 Aynı eser, vr. 69b.

275 Belîğ, a.g.e., s. 339. Baldır-zade, a.g.e., vr. 42b'de bu zat Bostan Çelebi (ö. 1043/1633) olarak ve günde 50 akçe aldığı bildiriliyor.

276 Belîğ, a.g.e., s. 350.

277 Aynı eser, s. 343.

278 Tâib, a.g.e., s. 24.

279 Bu tarih, mezar taşında yazılıdır. Ayverdi, a.g.e., s. 420.

280 H. Hüsameddin, a.g.e., III, 179.

281 Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 82.

282 H. Hüsameddin, a.g.e., III, 201.

283 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 570, s. 45-50.

284 Aynı yer.

285 Topkapı Sarayı Arşivi, E. 4094.

286 Aynı yer. Bu zeyl 1 Rebî'u'l-Âhir 843/11 Eylül

1439 tarihlidir.

287 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 7099. Şah Melek Paşa'ya ait bir vakfiye sureti daha vardır ki Vakıflar Genel Müdürlüğü, Küçük Vezir Nezareti, s. 586'dadır. Tarihi 1205/1790 olup, sonradan konmuş bir tarih olsa gerektir.

288 Bu köprü, Mihal Bey Köprüsü'dür. Gökbilgin, a.g.e., Vakfiyeler kısmı, s. 247.

289 Aynı eser, s. 28. Receb/Nisan ayında yapılmıştır.

290 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 833/1431 tarihli vakfiye.

291 Hibrî, a.g.e., vr. 32; Gökbilgin, a.g.e., s. 28.

292 Âlî, a.g.e., vr. 116b; Mecdî, s. 135-39; OM, I, 292 vd.; SO, II, 271 vd.; Belîğ, a.g.e., s. 258 vd.

293 Hibrî, a.g.e., vr. 32.

294 Vakfiye 833/1420-30 tarihlidir.

295 Topkapı Sarayı Arşivi, 1070 no.lu Tapu Defteri, s. 249 vd. Muharrem başları/Ekim başları. Vakfiyede tarih 933/1526 olarak yanlış yazılmıştır. Gökbilgin, a.g.e., s. 253.

296 Gökbilgin, a.g.e., s. 67; Hibrî, a.g.e., vr. 68.

297 Mecdî, s. 476.

298 Köy, Amasya-Vezirköprü'ye bağlıdır. H. Hüsameddin, a.g.e., I, 419, III, 200.

299 Yörgüç, Yörüklüce'den bozmadır. SO, IV, 652.

300 (Eldem), Yörgüç Paşa ve Evlâdına Ait Birkaç Kitabe, Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası, IX, 530-41.

301 Aynı makale, s. 537. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, s. 215. Burada, Gök Medrese'nin alt tarafında nehre yakın düzlükte olduğu söylenir.

302 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 7625.

303 Bu isim vakfiyeden çıkmaktadır. Şevval ortaları 835/Haziran ortaları 1432 tarihli vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 589, s. 248'dedir.

304 Bergama'daki tesisleri ilâ ilgili olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde 830/1426 tarihli bir vakfiyesi daha vardır.

305 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 632, s. 414 vd. Ramazan ortaları/Nisan sonları.

306 Gökbilgin, Edirne ve Paşa İivası, s. 281, Başvekâlet Arşivi, Tapu Defteri, No. 12, vr. 257 vd.'dan naklen.

307 Ayverdi, a.g.e., s. 211 vd.; SO, I, 401.

308 Ayverdi, a.g.e., s. 270'da Belediye Kütüphanesi,

M. Cevdet Yazmaları, Fermanlar Kısmı, Dosya 38'den naklederse de gösterilen yerde bulunamamıştır.

309 SO, III, 176.

310 Bâdî, a.g.e., I, 90.

311 Aynı yer.

312 İstanbul Miftürlüğü, Ser'î Siciller, Tasra Medreseleri, Defter No. 159, vr. 2a. Defter 28 Sa'bân 1332/11 Temmuz 1914 tarihlidir.

313 Mecdî, s. 111 vd.; OM, I, 290.

314 Belediye Kütüphanesi, M. Cevdet Yazmaları, O. 91, vr. 238 vd.

315 Topkapı Sarayı Arşivi, E. 10597/1.

316 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 607, s. 212. Tarihi (suret) Rebî'û'l-Âhir sonları 831/Şubat ortaları 1428'dir.

317 SO, I, 323.

318 Gökbilgin, a.g.e., s. 333 dipnot. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, s. 557'de, onun babasının adının Paşa Yiğit olduğunu söyler. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 632/8, s. 428-31'de de İsa Bey diye kayıtlıdır.

319 Mecdî, s. 125.

320 Aynı yer; OM, I, 333 vd.

321 Mecdî, s. 421.

322 Aynı eser, s. 381-82.

323 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 7365.

324 Ayverdi, a.g.e., s. 316 vd.

325 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Evrak, Kuyûd-i Kadîme, No. 1371, s. 60.

326 Meselâ: Pağdâdî-zade 50 (Topkapı Sarayı Arşivi, D. 5781) ve Pîr Ahmed 60 (aynı arşiv, E. 10597/1-2) akçe almakta idiler.

327 Âlî, a.g.e., vr. 123a.

328 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 212b.

329 Aynı yer. 925/1519'da.

330 Aynı eser, vr. 215b.

331 " " , aynı yer. 933/1527'de.

332 Aynı yer. 935/1528-29'da.

333 " " . 937/1531'de.

- 334 Aynı yer. 943/1536-37'de.
335 " " . 945/1538'de.
336 " " ; Âlî, a.g.e., vr. 372b vd. 949/1542'de.
Medreseye 60 akçe ile geldi. 968/1561'de vefat etti.
337 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 212b. 953/1546'da.
338 Aynı yer; Âlî, a.g.e., vr. 360b. 964/1557'de vefat etti. 954/1547'de medresede bulundu.
339 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 212b. 964/1557'de.
340 Aynı eser, vr. 192a.
341 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 5781, 9802, E. 10597/1-2.
342 Kurdoğlu, Fevzi, Gelibolu ve Yöresi Tarihi, İstanbul 1938, s. 48.
343 Atâî, s. 23 vd. 929/1523'e kadar.
344 Aynı yer. Günde 20 akçe ile.
345 Mecdî, s. 395. Şakâyik müellifinin dayısıdır.
346 Atâî, s. 115. Günde 25 akçe ile.
347 Aynı eser, s. 154. Günde 30 akçe ile.
348 " " , s. 248. Günde 25 akçe ile.
349 Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 110.
350 Başvekâlet Arşivi, Tapu Defterleri, No. 12, vr. 192, No. 75, vr. 241 vd. Vakfiyenin aslı ve sureti yoktur.
351 I. Murad Devri'nde de bir Saruca Paşa vardır. SO, III, 199.
352 Sa'deddîn, a.g.e., I, 356; SO, III, 199.
353 SO, aynı yer. II. Murad 855/1451'de vefat ettiğine göre Paşa 2 yıl kadar Fâtih'e vezirlik yapmış demektir.
354 Peremeci, a.g.e., s. 273.
355 Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1982, I, 553.
356 SO, II, 7.
357 Turgut, a.g.e., s. 156.
358 Kepeci, adı geçen notlar, s. 5.
359 Mank Ali, a.g.e., s. 124-33, 164-78 ve 265-76.
360 Aynı eser, s. 166.
361 Atâî, s. 29.
362 Mank. Ali, a.g.e., s. 166.
363 Atâî, s. 177-78.

- 364 Mecdî, s. 85.
- 365 SO, IV, 21.
- 366 Ayverdi, a.g.e., II, 288.
- 367 Bâdî, a.g.e., I, 103, II, 92.
- 368 Ayverdi, a.g.e., II, 288.
- 369 Bâdî, a.g.e., II, 225; Hibrî, a.g.e., vr. 23; Peremeci, a.g.e., s. 53.
- 370 Cuma namazı önce burada kılındı ve Edirne'de bundan eski cami yoktur. Hibrî, a.g.e., vr. 23.
- 371 Bâdî, a.g.e., II, 225.
- 372 Âlî, a.g.e., vr. 473b. Abdolvahhâb Halebî, günde 50 akçe alıyordu. Topkapı Sarayı Arşivi, E. 10597/1.
- 373 Hibrî, a.g.e., vr. 31.
- 374 Bu medreseye ait vakfiye, 22 Zi'l-Hicce 827/15 Kasım 1524 tarihlidir. Uzunçarşılı, Hacı İvaz Paşa'ya Dair, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, XIV, 42.
- 375 Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 190. Burada bu medrese "Kazova'da bir medrese yaptı ve Bursa'da da yaptı. Cümle vakfından Mekketu'llah'ın fakirlerine ve Medîne'nin fakirlerine akçe tayin etti. Her yıl anlara verirler" denilerek Kazova'da gösterilir.
- 376 Uzunçarşılı, a.g.m., adı geçen dergi, XIV, 25-58.
377. Başvekâlet Arşivi, İbnülemin Tevcîhât Kayıtları, 1166.
- 378 SO, II, 117-18.
- 379 Peremeci, a.g.e., s. 144.
- 380 Kepeci, adı geçen notlar, s. 18.
- 381 Meriç, Rifkî Melul, Edirne'nin Târihî ve Mimârî Eserleri Hakkında, Türk Sanat Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri, İstanbul 1963, s. 471; Gökbilgin, a.g.e., s. 42.
- 382 Meriç, a.g.m., aynı yer.
- 383 E. Çelebi, a.g.e., II, 408.
- 384 Mecdî, s. 94 vd.
- 385 Aynı yer; SO, III, 136.
- 386 SO, aynı yer.
- 387 Danişmend, İ. Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul 1971-72, I, 189, 302; Turhan Bey'in Yenişehir'de bir cami ve mescidi, bir medresesi, bir de hamamı vardır.
- 388 Cemâziye'l-Evvel başları 850/ Temmuz sonları 1446

tarihli olan bu suretin aslı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Dolap No. 229, Genel No. 1731, Eski No. 360'ta olup, dolap çok karışıktır.

389 Gökbilgin, a.g.e., s. 342. Bu medreseye Gazi Turhan Bey Medresesi de denir.

390 Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri IV, İstanbul 1974, s. 785-87.

391 Atay, Hüseyin, Medreselerin Islahı, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1981, XXV, 1.

392 Tekindağ, a.g.m., a.g.e., s. 12.

393 Ayvansarâyî, Vefeyât-i Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl, Üniversite Kütüphanesi, TY, 2539, 1ab; Hüdâvendigâr Vilâyeti Sâlnâme-i Resmîyesi, 1325, Bursa, s. 26.

394 E. Çelebi, a.g.e., I, 314; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II, 150; Ünver, Fatih Külliyesi ve Devri İlim Hayatı, İstanbul 1946, s. 9.

395 Fatih Mehmed II. Vakfiyeleri, Ankara 1938, s. 42.

396 Ayverdi, a.g.e., III, 318; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', İstanbul 1281, I, 3.

397 Ünver, Fatih Külliyesi ve Devri İlim Hayatı, s. 11.

398 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 3-5; E. Çelebi, a.g.e., I, 126.

399 Atâî, s. 16.

400 Peçevî, İbrahim, Tarih, İstanbul 1281-83, I, 501; Âlî, a.g.e., vr. 459b.

401 Boyar, A. Sami, Tanin Gazetesi, 28.8.1951 sayısı.

402 Ayverdi, a.g.e., III, 321.

403 Boyar, aynı gazete, aynı sayı.

404 Mecdî, s. 183; Sa'deddin, a.g.e., II, 490; Âlî, a.g.e., vr. 120a; Nişancı, a.g.e., s. 176.

405 Başvekâlet Arşivi, Kâmil Kepeci tasnifi Ruûs Defteri 216, s. 9.

406 Ruûs, 236, s. 335.

407 Atâî, s. 449.

408 Mecdî, s. 142.

409 Ergin, Osman, Fatih İmaretî Vakfiyesi, İstanbul 1945, s. 11.

410 Fatih Mehmed II Vakfiyeleri, s. 43.

411 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 118.

- 412 Ergin, Türk Şehirlerinde İmar Sistemi, İstanbul 1939, s. 20.
- 413 Sakir Şevket, Trabzon Tarihi, s. 59.
- 414 Ayverdi, a.g.e., s. 276.
- 415 Gülergin, Filâhi, Trabzon İli ve Çevresindeki Tarihî Eserler, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 1618, s. 8.
- 416 Bk. Ayasofya Medresesi.
- 417 Fatih Mehmed II Vakfiyeleri, Eyyub Vakfiyesi, s. 10-11.
- 418 Tekindağ, İstanbul, İA, V-2, 1201.
- 419 Soyboğa, Coşkun, Eyyub Âbideleri, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 727, s. 26.
- 420 Ayvansarâvî, Hadîka, I, 8; E. Çelebi, a.g.e., I, 138; K. Çelebi, inşaatın 861/1456-57'de başladığını söyler. Krş. Mir'âtü'l-Kâinât, 351b.
- 421 Ülgen, A. Saim, Fatih Camii, VD, I, 92; Konvalı, Azadlı Sinan, İstanbul 1950, s. 89.
- 422 Âlî, a.g.e., vr. 154a.
- 423 Kivâmi, Fetihname-i Sultan Mehmed, Fr. Babinger nşr., İstanbul 1955, s. 71.
- 424 Karadeniz cihetindeki birinci medreseye Çınarlı Medrese de denilmektedir. Atâî, s. 418.
- 425 Topkapı Sarayı Hazine Kütüphanesi, No. 1835; Topkapı Sarayı Arşivi, No. 7744; Türk-İslâm Eserleri Müzesi, T. 2182: 209; Aynı Müze, No. 2202; Topkapı Sarayı Hazine Kütüphanesi, No. 16/1141; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 28, Anadolu Vakfiye Defteri, s. 27-51; Başvekâlet Arşivi, Fâtih Devri Vesikaları, No. 108; Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Arşivi (Ergin, Fatih İmaretî Vakfiyesi, s. 29); Tapu ve Kadastro Arşivi (Ergin, aynı eser, s. 36); Topkapı Müzesi Arşivi, No. 3882.
- 426 Bk. Fatih Mehmed II Vakfiyeleri, s. 93-95.
- 427 İلميye Salnamesi, s. 339; Mecdî, 171 vd.; Devhatü'l-Meşâyih, s. 13.
- 428 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 429 Mecdî, s. 485.
- 430 Aynı eser, s. 498.
- 431 Atâî, s. 292 vd.; Devhatü'l-Meşâyih, s. 31; İلميye Salnamesi, s. 402.
- 432 Atâî, s. 296.

- 433 Atâî, s. 253.
- 434 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 435 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 436 Mecdî, s. 386-87.
- 437 Aynı eser, s. 534 vd.
- 438 Atâî, s. 416-17.
- 439 Devhatü'l-Meşâyih, s. 167; İlmiye Salnâmesi, s. 342; Mecdî, s. 302 vd.; Atâî, s. 277; Kara Çelebi-zade, Abdülaziz Efendi, Süleymannâme, Bulâk 1248, s. 201-2; Sa'deddin, a.g.e., II, 549 vd.
- 440 Mecdî, s. 441 vd.; Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 207; İlmiye Salnâmesi, s. 364; Âlî, a.g.e., vr. 359a; SO, III, 345.
- 441 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 442 İlmiye Salnâmesi, s. 416; Atâî, s. 431; Devhatü'l-Meşâyih, s. 28.
- 443 Atâî, s. 157, 316-17.
- 444 Aynı eser, s. 491-92.
- 445 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 446 Mecdî, s. 141-42.
- 447 Atâî, s. 434 vd.
- 448 Mecdî, s. 446 vd.; İlmiye Salnâmesi, s. 361.
- 449 Bk. Dipnot 433.
- 450 Atâî, s. 410 vd.; Devhatü'l-Meşâyih, s. 36; İlmiye Salnâmesi, s. 410; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 62.
- 451 Atâî, s. 323-24; İlmiye Salnâmesi, s. 412; SO, II, 427.
- 452 Bk. Şeyhülislâm Efdal-zade Medresesi.
- 453 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 454 Bk. Aynı yer.
- 455 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 456 Bk. Aynı yer.
- 457 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 458 Bk. Aynı yer.
- 459 Mecdî, s. 177; İlmiye Salnâmesi, s. 336; Devhatü'l-Meşâyih, s. 12; Sa'deddin, a.g.e., II, 487. İlk üç kaynakta vefat tarihi 901/1495-96'dır.

- 460 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 461 Mecdî, s. 443-44; Âlî, a.g.e., vr. 359a; Devhatü'l-Meşâyih, s. 19; İlmiye Salnâmesi, s. 355.
- 462 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 463 Atâî, s. 183-86; Âlî, a.g.e., vr. 476ab; Devhatü'l-Meşâyih, s. 19; İlmiye Salnâmesi, s. 376-77.
- 464 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 280; Mecdî, s. 392 vd.
- 465 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 466 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 467 Atâî, s. 281-82; Devhatü'l-Meşâyih, s. 20; İlmiye Salnâmesi, s. 399-400; Vezâif Defteri, s. 363; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I/185.
- 468 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 469 Bk. Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi.
- 470 Atâî, s. 540.
- 471 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 472 Atâî, s. 552 vd; Devhatü'l-Meşâyih, s. 39 vd; İlmiye Salnâmesi, s. 422.
- 473 Atâî, s. 641-42.
- 474 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 475 Atâî, s. 175 vd.; Devhatü'l-Meşâyih, s. 43.
- 476 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 477 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 478 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 479 Bk. Hâkâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 480 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 481 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 482 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 483 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 484 Bk. Aynı yer.
- 485 H. Hüsameddin, Amasya Tarihi, I, 281.
- 486 Mecdî, s. 339.
- 487 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 281.
- 488 Aynı yer.
- 489 Nişancı, a.g.e., s. 200. Burada Ak Şemseddin oğullarından olduğu kaydedilir.
- 490 Âlî, a.g.e., vr. 166a.

- 491 . Meccî, s. 339-40; Sa'deddin, a.g.e., II, 571; M. Râşid b. Osman Nüzhet, Zübdetü'l-Vekâyi' der Belde-i Celîle-i Bursa, Fatih Millet Kütüphanesi, Emîrî, T. 89, vr. 108a.
- 492 H. Hüsameddin, Amasya Tarihi, I, 343.
- 493 Bk. Eski İbrahim Paşa Medresesi: İstanbul.
- 494 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 495 Aynı yer.
- 496 Gökbilgin, Edirne Hakkında Yazılmış Tarihler, Edirne'nin 600. Fetih Yılı Armağanı, Ankara 1965, s. 94.
- 497 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 420.
- 498 Atâî, s. 406.
- 499 Hibrî, a.g.e., vr. 16b.
- 500 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 501 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 502 Bk. Aynı yer.
- 503 Bk. Aynı yer.
- 504 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 327.
- 505 Aynı yer.
- 506 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 507 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, Vakfiyeler Kısmı, s. 194.
- 508 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 509 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, Vakfiyeler Kısmı, s. 194.
- 510 Aynı yer.
- 511 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 512 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213b; Atâî, s. 47 vd.; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 296.
- 513 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210b, 216a; Atâî, s. 137.
- 514 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 5.
- 515 Atâî, s. 508, 519.
- 516 Bk. Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi.
- 517 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 56b; Atâî, s. 519-20.
- 518 Meccî, s. 190-91.
- 519 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 53.
- 520 Aynı yer.

- 521 Atâî, s. 641.
522 Aynı eser, s. 494.
523 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 26a.
524 Aynı eser, vr. 106a.
525 Atâî, s. 641-42.
526 Aynı eser, s. 568; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 74a; Devhatü'l-Meşâyih, s. 46-47; İlmive Salnamesi, s. 441-45.
527 Atâî, s. 630-31; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 39a, 85a.
528 Tekindağ, Rum Mehmed Paşa, İA, VII, 594.
529 Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 191.
530 Tekindağ, aynı makale, İA, VII, 595.
531 Atâî, s. 310.
532 Aynı yer.
533 Vezâif Defteri, s. 363.
534 Atâî, s. 310; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 30b, 67b.
535 Atâî, s. 591-92.
536 Aynı eser, s. 592-93.
537 Tâib, a.g.e., s. 9.
538 Sehî, Tezkire, İstanbul 1325, s. 22.
539 Tapu Defteri, 670, s. 156; İstanbul Vâkıfları Tahrir Defteri, s. 42.
540 Aynı yerler.
541 Atâî, s. 239.
542 Vezâif Defteri, s. 97.
543 Bk. Dipnot 461.
544 Bk. Dipnot 463.
545 Bk. Dipnot 448.
546 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
547 Bk. Aynı yer.
548 Bk. Dipnot 443.
549 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210b, 215b; Atâî, s. 434 vd.
550 Bk. Dipnot 472.
551 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
552 Bk. Aynı yer.

- 553 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
554 Bk. Süleymânîye Dâru'l-Hadîsi.
555 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinde İlmîye Teşkilâtı,
s. 229.
556 İlmîye Salnamesi, s. 328.
557 Mecdî, s. 39, 138.
558 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 201; Mecdî,
s. 136.
559 Ayverdi, a.g.e., III, 120.
560 OM, I, 292; Koyunluoğlu, A. Memduh Turgut, Bursa
ve İznik Tarihi, Bursa 1935, s. 156.
561 Cerîde-i İlmîye, sayı 8, s. 518.
562 Mecdî, s. 138.
563 Tapu Defteri, 670, s. 461; İstanbul Vakıfları
Tahrir Defteri, s. 165.
564 Atâî, s. 523.
565 Aynı yer; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 77b.
566 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
567 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 94.
568 Bk. Mahmud Paşa Medresesi: İstanbul.
569 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 43-44.
570 E. Çelebi, a.g.e., VIII, 63.
571 Tapu Defteri, 670, s. 161; İstanbul Vakıfları
Tahrir Defteri, s. 44.
572 Atâî, s. 112.
573 Aynı eser, s. 567.
574 " " , s. 406.
575 Hibrî, a.g.e., vr. 29a.
576 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
577 Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 175.
578 Bâdî, a.g.e., II, 84.
579 Tâib, a.g.e., s. 13.
580 Ayverdi, a.g.e., III, 16.
581 E. Çelebi, a.g.e., IX, 9.
582 Mecdî, s. 485.
583 Gazzî Mekkî Seyahatnamesi, Tarih Semineri Dergisi,
1/2, s. 35.

- 584 Atâî, s. 54.
585 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
586 Bk. Aynı yer.
587 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 186.
588 SO, IV, 354.
589 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 204; SO, IV, 354. Burada 872/1467-68'de şehîd olduğu yazılıdır.
590 Ayverdi, a.g.e., III, 474.
591 Konyalı, İstanbul Âbideleri, İstanbul tarihsiz, s. 74.
592 Tâcî-zade Sa'dî Çelebi Münşeatı, Necati Lügal-Adnan Erzi nşr., İstanbul 1956, s. 60.
593 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 307.
594 Atâî, s. 47.
595 Aynı eser, s. 418.
596 " " , s. 303.
597 Vezâif Defteri, s. 464.
598 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
599 Bk. Aynı yer.
600 Hibrî, Defter-i Ahbâr, Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi, No. 2418, vr. 58a; Bâdî, a.g.e., II, 82; Tâib, a.g.e., s. 17 vd.
601 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 26.
602 Âlî, a.g.e., vr. 160a.
603 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 26.
604 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 82.
605 Tapu Defteri, 670, s. 270.
606 Atâî, s. 23.
607 Aynı eser, s. 618.
608 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
609 Bk. Aynı yer.
610 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 216a; Mecdî, s. 459-60.
611 Bk. Dipnot 433.
612 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
613 Bk. Aynı yer.
614 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210a, 216a; Atâî, s. 410 vd.; Devhatü'l-Meşâvih, s. 36; İlmiye Salnâmesi, s. 410;

- Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 62.
- 615 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 616 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 617 (Seydî-zade), a.g.e., a.g.e., vr. 210a, 213b;
Atâî, s. 315.
- 618 Fâtih Mehmed II Vakfiyeleri, s. 323 vd.
- 619 Mecdî, s. 309.
- 620 Başvekâlet Arşivi, Kâmil Kepeci Tasnifi Ruûs Def-
terleri, No. 239, s. 290.
- 621 Mecdî, s. 214.
- 622 Atâî, s. 132.
- 623 Aynı eser, s. 182, 727.
- 624 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 625 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213b, 215b; Mecdî, s.
534 vd.; Âlî, a.g.e., vr. 367b vd.
- 626 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 627 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 628 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 76b; Atâî, s. 507.
- 629 Tâib, a.g.e., s. 19.
- 630 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 439-40.
- 631 Atâî, s. 418.
- 632 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 96b.
- 633 Atâî, s. 418 vd.
- 634 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 96b.
- 635 İlmiye Salnâmesi, s. 334.
- 636 Mecdî, s. 106.
- 637 İlmiye Salnâmesi, s. 334.
- 638 Mecdî, s. 106.
- 639 Aynı yer; İlmiye Salnâmesi, s. 334-35.
- 640 SO, III, 161. Burada Bursa'da yatmakta olduğu ya-
zılıdır.
- 641 Manbourny (Manbûrî), Ernest, İstanbul Rehber-i Sey-
yâhîn, İstanbul 1925, s. 315.
- 642 Tapu Defteri, 670, s. 452; İstanbul Vakıfları Tah-
rir Defteri, s. 162.
- 643 Aynı yerler.
- 644 Atâî, s. 273.

- 645 Aynı eser, s. 406.
646 Bk. Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi.
647 Ayverdi, a.g.e., III, 102.
648 Aynı yer.
649 Mecdî, s. 158, 396; Atâî, s. 19; Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 221; Âlî, a.g.e., vr. 203a.
650 Koyunluoğlu, a.g.e., s. 156.
651 Mecdî, s. 158.
652 Belîğ, a.g.e., s. 389 vd.
653 Ayverdi, a.g.e., II, 119.
654 Atâî, s. 325.
655 Aynı yer.
656 Mecdî, s. 452.
657 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
658 Uzunçarşılı, Kitâbeler, I, 126-27.
659 SO, IV, 106.
660 İlmîye Salnamesi, s. 339.
661 Mecdî, s. 81 vd.
662 Peremeci, a.g.e., s. 114.
663 Gökbilgin, Edirne Şehrinin Kurucuları, Edirne Armağanı, s. 164.
664 Peremeci, a.g.e., s. 94.
665 Aynı yer.
666 Bâdî, a.g.e., I, 93.
668 Atâî, s. 271.
669 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 101b-102a.
670 Bâdî, a.g.e., I, 93.
671 Hibrî, a.g.e., vr. 17a.
672 Atâî, s. 271.
673 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 101b.
674 Aynı eser, vr. 102a.
675 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 234.
676 SO, II, 251.
677 Aynı yer.
678 " " .

- 679 Aynı yer.
680 Ayverdi, a.g.e., III, 89.
681 Aynı yer.
682 Aynı eser, III, 124.
683 " " , III, 120.
684 Mecdî, s. 431.
685 Atâî, s. 711.
686 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
687 Atâî, s. 165 vd.
688 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
689 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 77b. Burada "Şânî Efen-
di yerine" denilmektedir. Atâî, s. 711.
690 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 195.
691 Aynı yer.
692 Ayverdi, a.g.e., III, 455.
693 Atâî, s. 515.
694 Aynı eser, s. 531.
695 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
696 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
697 Sehî, a.g.e., s. 20; Latîfî, Tezkire, İstanbul
1314, s. 76. Burada onun Bursa'lı olduğu yazılıdır.
698 Mecdî, s. 216.
699 M. Râşid, a.g.e., vr. 97a.
700 Mecdî, s. 218; Âlî, a.g.e., vr. 123b; SO, I, 193.
701 Aynı yerler; M. Râşid, a.g.e., vr. 97a.
702 Erler, Şefik, Bursa'da Eski Eserler ve Şöhretler,
Bursa 1965, s. 94.
703 Koyunluoğlu, a.g.e., s. 156.
704 Ayverdi, a.g.e., III, 117-18.
705 Aynı yer.
706 Aynı eser, III, 118.
707 Atâî, s. 29.
708 Aynı eser, s. 492.
709 Vezâif Defteri, s. 342.
710 Bk. Dipnot 448.
711 Bk. Dipnot 567.

- 712 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
713 Bk. Aynı yer.
714 Bk. Dipnot 687.
715 Hibrî, Defter-i Ahbâr, vr. 58a; Tâib, a.g.e., s. 15; Ayvansarâvî, Hadîkatü'l-Vüzerâ, I, 104-5; Tapu Defteri, VII, 278; Uzunçarşılı, Dâvud Paşa, IA, III, 497. Burada 905/1499'da vefat ettiği kaydedilir.
716 Tapu Defteri, 670, s. 764.
717 Ayverdi, Fatih Devri Mimari Eserleri, İstanbul 1953, s. 16.
718 Tapu Defteri, 670, s. 764.
719 Aynı defter, s. 866.
720 Atâî, s. 16.
721 Aynı eser, s. 32.
722 Bk. Dipnot 544.
723 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
724 Bk. Aynı yer.
725 Atâî, s. 308-9.
726 Aynı eser, s. 500.
727 Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 30. II. Bayezid'in hayatı ve eserleri için bk. II. Bayezid Medresesi: İstanbul.
728 T.T.B. Türkiye, Orta Anadolu, 1967.
729 E. Çelebi, a.g.e., V, 60.
730 Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 30.
731 Atâî, s. 160.
732 Aynı eser, s. 123.
733 Vezâif Defteri, s. 315.
734 Mecdî, s. 294.
735 Bk. Atâullah Efendi Dâru'l-Hadîsi.
736 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 126.
737 Aynı eser, I, 292 vd.
738 Sa'deddin, a.g.e., II, 211.
739 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 292 vd.
740 Mecdî, s. 404.
741 Aynı eser, s. 319; Atâî, s. 49; Sa'deddin, a.g.e., II, 211.
742 Atâî, s. 26.

- 743 Aynı eser, s. 51.
744 Bk. Dipnot 439.
745 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
746 Atâî, s. 49 vd.
747 Tâib, a.g.e., s. 12.
748 Dânişmend, a.g.e., V, 10.
749 Aynı eser, V, 11; Tâib, a.g.e., s. 12.
750 Aynı yerler.
751 Danışmend, a.g.e., I, 380; Tâib, a.g.e., s. 12.
Burada 888/1483'te Selânik sancağını verildiği; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 26'da da aynı yılda azlolunduğu kaydedilir.
752 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 26.
753 SO, I, 234.
754 Aynı yer. Burada onun Selânik'ta vefat ettiği, Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 26'da da orada yatmakta olduğunu kavdedilir.
755 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 430.
756 Atâî, s. 234.
757 Aynı eser, s. 452.
758 Vezâif Defteri, s. 353.
759 Bk. Dipnot 544.
760 Sa'deddin, a.g.e., II, 42.
761 Câmîin kapısı üzerindeki "hayrun cemîl" sözleriyle, Şâir Ahmed Paşa'nın "harem-i binâ" kelimeleri Ebced hesabıyla 893/1487-88 tarihini göstermektedir. Bk. Sa'deddin, a.g.e., II, 212; Bâdî, a.g.e., I, 90; Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 357 vd.
762 Aslanapa, Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi, 600. Fetih Yılında Edirne Armağanı, Ankara 1965, s. 226.
763 Peremeci, a.g.e., s. 68 vd.
764 Mecdî, s. 330 vd.
765 Atâî, s. 246.
766 Aynı eser, s. 393.
767 " " , s. 330.
768 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
769 Bk. Aynı yer.
770 Bk. " " .
771 Bk. Dipnot 625.

- 772 Bk. Süleymaniye Dâru'l-Hadîsi.
773 Bk. Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi.
774 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 279; Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 82.
775 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 279; Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 130.
776 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 279.
777 Mevdî, s. 331.
778 Atâî, s. 728.
779 Bk. Ca'fer Paşa Dâru'l-Hadîsi.
780 Dânişmend, a.g.e., V, 13.
781 Tâib, a.g.e., s. 21.
782 Nişancı, a.g.e., s. 185; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 161.
783 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 161.
784 Manbûrî, s. 305.
785 Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 194.
786 Tapu Defteri, 670, s. 935 vd.; İstanbul Vâkıfları Tahrir Defteri, s. 366 vd.
787 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 162; Manbûrî, s. 305.
788 Tapu Defteri, 670, s. 935 vd.; İstanbul Vâkıfları Tahrir Defteri, s. 366 vd.
789 Atâî, s. 530; Vezâif Defteri, s. 98.
790 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
791 Bk. Aynı yer.
792 Atâî, s. 145 vd.; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 215b.
793 Bk. Dipnot 437.
794 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
795 Bk. Aynı yer.
796 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
797 Zeyl alâ Fasli'l-Ahiyyeti'l-Fityâni't-Türkiyye fî Kitâbi'r-Rihle l'İbn Battûta, I, 248.
798 Mevdî, s. 331; Sa'deddin, a.g.e., I, 568.
799 Bk. Dipnot 464.
800 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 623, s. 100 vd.
801 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 186. Burada babasının adı Hüisrev olarak geçer.

- 802 Mecdî, s. 224; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 186 (burada vefat tarihi 912/1506-7); Atâî, s. 16 (kenarda bu tarih 960/1552-53'tür ki imkânsızdır).
- 803 Meriç, a.g.e., s. 98.
- 804 İstanbul Medreseleri Listesi, Üniversite Kütüphanesi, TY, 8866.
- 805 Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri, s. 58.
- 806 Atâî, s. 17.
- 807 Aynı eser, s. 525.
- 808 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 809 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 149.
- 810 Zeyl, I, 182; H. Hüsameddin, a.g.e., I, 149.
- 811 H. Hüsameddin, a.g.e., I, 306; SO, II, 46.
- 812 Atâî, s. 300; H. Hüsameddin, a.g.e., I, 306.
- 813 Konyalı, İstanbul Âbideleri, s. 8.
- 814 SO, III, 495; Tâib, a.g.e., s. 20.
- 815 Tâib, a.g.e., s. 20; Danişmend, a.g.e., V, 12.
- 816 Tâib, a.g.e., s. 20.
- 817 Koçu, Reşad Ekrem, Ali Paşa, İA, I, 331.
- 818 Hibri, Defter-i Ahbâr, vr. 58b.
- 819 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 67; Koçu, a.g.m., İA, I, 331.
- 820 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 150.
- 821 Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri, s. 26.
- 822 Tapu Defteri, 670, s. 222; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 67 vd.
- 823 Atâî, s. 122.
- 824 Aynı eser, s. 627.
- 825 Mecdî, s. 388 vd.; Devhatü'l-Meşâyih, s. 22-23; İlmiye Salnamesi, s. 369; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 66, 131.
- 826 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 827 Bk. Aynı yer.
- 828 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 829 Atâî, s. 568; Devhatü'l-Meşâyih, s. 46-47; İlmiye Salnamesi, s. 41-45; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 74a.
- 830 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.

- 831 SO, I, 92.
832 Vezâif Defteri, s. 365.
833 Mecdî, s. 444.
834 Atâî, s. 647.
835 Aynı eser, s. 519.
836 Vezâif Defteri, s. 365.
837 Bk. Dipnot 461.
838 SO, I, 49.
839 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 34a.
840 Vezâif Defteri, s. 185.
841 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 34ab.
842 Vezâif Defteri, s. 185, 198.
843 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 34b.
844 Bâdî, a.g.e., I, 91; Gökbilgin, Edirne ve Paşa Li-
vası, s. 56.
845 İlmîye Salnamesi, s. 94.
846 Onur, Oral, Edirne Kitabeleri, İstanbul 1973, s.
145.
847 Mecdî, s. 293.
848 Aynı eser, s. 38I.
849 Atâî, s. 237.
850 Aynı eser, s. 290, 392, 405, 694.
851 Hibrî, Enîsü'l-Müsâmirîn, vr. 16b.
852 Bâdî, a.g.e., I, 91.
853 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
854 Bk. Dipnot 439.
855 Bk. Dipnot 461.
856 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
857 Bk. Aynı yer.
858 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
859 Atâî, s. 416-17.
860 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 276.
861 Atâî, s. 119.
862 Aynı eser, s. 123.
863 Atâî, s. 119 vd.
864 Aynı eser, s. 49 vd.

- 865 Devhatü'l-Meşâyah, s. 14; İlmîye Salnamesi, s. 341 vd. Bu kaynaklarda yanlışlıkla "Kostantiniyye'de" denilmektedir.
- 866 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 216a.
- 867 Devhatü'l-Meşâyah, s. 14; İlmîye Salnamesi, s. 341.
- 868 Mecdî, s. 192.
- 869 Sa'deddin, a.g.e., II, 497; Devhatü'l-Meşâyah, s. 14; İlmîye Salnamesi, s. 341; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 185.
- 870 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 199.
- 871 Atâî, s. 312.
- 872 Aynı eser, s. 325.
- 873 " " , s. 562.
- 874 Vezâif Defteri, s. 375.
- 875 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 876 Bk. Aynı yer.
- 877 Bk. Aynı yer.
- 878 Defter-i İn'âmât, s. 97.
- 879 Bk. Atik Ali Paşa Medresesi: İstanbul.
- 880 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 67; Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 394.
- 881 Defter-i İn'âmât, s. 417.
- 882 Mecdî, s. 324.
- 883 Tapu Defteri, 670, s. 169.
- 884 Aynı yer; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 47.
- 885 Kâmil Ekrem, Gazzî Mekki Seyahatnamesi, Tarih Semineri Dergisi, 1/2, İstanbul 1937, s. 37.
- 886 Aynı yer.
- 887 Sehî, a.g.e., s. 26.
- 888 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 88.
- 889 Sehî, a.g.e., s. 27.
- 890 Tapu Defteri, 670, s. 631; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 247-48.
- 891 Aynı yerler.
- 892 " " .
- 893 Atâî, s. 392.
- 894 Aynı eser, s. 532.

- 895 Bk. Kadri Efendi Medresesi.
896 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
897 Bk. Dipnot 437.
898 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
899 Bk. Atâullah Efendi Dâru'l-Hadîsi.
900 Atâî, s. 568.
901 Öz, Tahsin, İstanbul Camileri, Ankara 1962-65, II,
60:
902 Hibri, Defter-i Ahbâr, vr. 38b; Uzunçarşılı, Baye-
zîd II., IA, II, 397.
903 SO, III, 505; Kâtip Çelebi, Fezleke-i Tarih, vr.
61ab.
904 Vezâif Defteri, s. 101, 273.
905 Ortaç, Ümit, Bâyezid II. Camii ve Külliyesi, Ta-
rih Semineri Kütüphanesi, Tez No. 704, s. 42.
906 Aşık Çelebi, Menâzıru'l-Avâlim, vr. 326a; K. Çele-
bi, Takvîmü't-Tevârîh, Ali Emîrî Kütüphanesi, T. 128, vr.
59ab; Nişancı, a.g.e., s. 190-91.
907 E. Çelebi, a.g.e., I, 144.
908 Sa'deddin, a.g.e., II, 598.
909 Aynı eser, II, 211; Atâî, s. 36; E. Çelebi, a.g.
e., I, 315; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 14.
910 Mecdî, s. 302; Atâî, s. 277.
911 Mecmû'atü'r-Resâil, Esad Efendi Kütüphanesi, No.
3788, vr. 71a.
912 Bk. Dipnot 439.
913 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
914 Bk. Dipnot 461.
915 Bk. Dipnot 431.
916 Bk. Kadri Efendi Medresesi.
917 Bk. Dipnot 825.
918 Bk. Dipnot 463.
919 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
920 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
921 Atâî, s. 281-82; Devhatü'l-Meşâyih, s. 20.
922 Bk. Dipnot 431.
923 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
924 Bk. Dipnot 450.

- 925 Atâî, s. 431; Devhatü'l-Meşâvih, s. 28; İlmiye Salnamesi, s. 416; (Seydî-zade), a.g.e., vr.415a.
- 926 Bk. Dipnot 472.
- 927 SO, I, 38.
- 928 Başvekâlet Arşivi, M. Cevdet, Ma'ârif, No. 1915.
- 929 Dârkot, Besim, Serez, İA, X, 516.
- 930 Başvekâlet Arşivi, Mâliyeden Müdevver Defter ve Vakfiyeler, B Cedveli, No. 1.
- 931 Atâî, s. 12.
- 932 Aynı eser, s. 35.
- 933 " " , s. 18.
- 934 Bk. Hamâmiye Medresesi.
- 935 Atâî, s. 35; OM, I, 400.
- 936 Atâî, s. 18.
- 937 Aynı yer.
- 938 M. Cevdet, Zeyl, I, 195.
- 939 Kağnicioğlu, Celal, Tarihî ve Turistik Yönüyle Kütahya, İstanbul 1964, s. 67.
- 940 Gökbilgin, Kütahya, İA, VI, 1125.
- 941 Atâî, s. 112.
- 942 Kağnicioğlu, a.g.e., s. 67.
- 943 M. Cevdet, a.g.e., I, 195.
- 944 Atâî, s. 38.
- 945 Aynı eser, s. 418.
- 946 " " , s. 38-39.
- 947 " " , s. 418.
- 948 Tapu Defteri, 670, s. 904.
- 949 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 76.
- 950 Ayverdi, XIX. Asırda İstanbul Haritası, İstanbul 1958, E3.
- 951 Öz, Tahsin, İstanbul Camileri, I, 38.
- 952 Tapu Defteri, 670, s. 904; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 356 vd.
- 953 Atâî, s. 132.
- 954 Aynı yer.
- 955 Aynı eser, s. 674.
- 956 " " , s. 132; Âlî, a.g.e., vr. 471a.

- 957 Atâî, s. 591-92.
958 Aynı eser, s. 674.
959 Mecdî, s. 355; SO, II, 68-69. Burada vefat tarihi 921/1515-16'dır.
960 Latîfî, a.g.e., s. 117.
961 Mecdî, s. 337; SO, II, 69.
962 Atâî, s. 135.
963 Aynı ver.
964 SO, IV, 32.
965 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 155.
966 Aynı eser, I, 156; SO, IV, 32.
967 H. Hüsâmeddin, a.g.e., I, 365 vd.
968 İstanbul Vâkıfları Tahrir Defteri, s. 23 vd.
969 H. Hüsâmeddin, a.g.e., I, 369.
970 Bk. II. Bayezid Medresesi: İstanbul.
971 Şakir Şevket, a.g.e., s. 121.
972 Aynı ver.
973 Gülergin, Bilgi, Trabzon İli ve Çevresi Tarih Eserleri, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tez No. 1618, s. 14.
974 Atâî, s. 11, 464.
975 Aynı eser, s. 11, 526.
976 " " , s. 526.
977 " " , s. 479.
978 " " , s. 526.
979 Mecdî, s. 463.
980 Atâî, s. 18.
981 Aynı eser, s. 624.
982 Bk. Dipnot 448.
983 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
984 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
985 Bk. Aynı yer.
986 Bk. " " .
987 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
988 Bk. Aynı yer.
989 Bk. Kasım Paşa Medresesi: Bursa.
990 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 280.

- 991 Şehremâneti İhsâiyat Mecmûası, 1337, s. 97.
992 Aynı yer.
993 Atâî, s. 339.
994 Aynı eser, s. 647.
995 " " , s. 517.
996 Vezâif Defteri, s. 365.
997 Atâî, s. 339.
998 Aynı eser, s. 517.
999 " " , s. 242; Galanti Avram, Ankara Tarihi, İstanbul 1950, s. 97.
1000 Zevl, I, 248.
1001 Mecdî, s. 339; E. Çelebi, a.g.e., II, 430.
1002 Mecdî, s. 392; Atâî, s. 409, 590.
1003 Atâî, s. 157.
1004 Ruûs, 253, s. 43.
1005 Vezâif Defteri, s. 225.
1006 Bk. Dipnot 464.
1007 Atâî, s. 409.
1008 Tapu Defteri, 670, s. 335 vd.; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 109.
1009 Tapu Defteri, 670, s. 336; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 109.
1010 (Seydî-zâde), a.g.e., vr. 88a.
1011 Aynı yer.
1012 Simer, Faruk, Kasım Paşa, İA, VI, 386 vd.
1013 SO, IV, 47.
1014 Ayvansarâvî, Hadîkatü'l-Üevâmî', II, 3.
1015 Tapu Defteri, 670, s. 112 vd.; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 431 vd.
1016 T.T.B., Aegean Region, 1968 (Turistik Rehber).
1017 Mecdî, s. 480.
1018 Aynı yer.
1019 Aynı eser, s. 197; Sa'deddin, a.g.e., II, 500.
1020 SO, I, 196.
1021 Mecdî, s. 197; Koyunluoğlu, a.g.e., s. 156.
1022 Mecrî, s. 197; Ünver, Hızır Bey Çelebi, s. 47.

- 1023 Koyunluoğlu, a.g.e., s. 156.
1024 Ayverdi, a.g.e., III, 119.
1025 Aynı yer.
1026 Atâf, s. 240.
1027 Mecdî, s. 111.
1028 Vezâif Defteri, s. 198.
1029 Atâf, s. 240-41.
1030 Mecdî, s. 111-12.
1031 Atâf, s. 272.
1032 Tapu Defteri, 670, s. 1009; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 392.
1033 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 187.
1034 Tapu Defteri, 670, s. 1010; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 392-93.
1035 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 187.
1036 Tapu Defteri, 670, s. 1010, : İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 392-93.
1037 Atâf, s. 511.
1038 Aynı eser, s. 568.
1039 Vezâif Defteri, s. 98.
1040 Bk. Süleymânîve Dâru'l-Hadîsi.
1041 Atâf, s. 560-61.
1042 Boşnak, Çoban, Gâzî ve Mısırlı Paşa adlarıyla ta-
nınır.
1043 SO, IV, 372.
1044 Atâf, s. 103.
1045 Zeyl, I, 269.
1046 Meriç, a.g.e., s. 96.
1047 Zeyl, I, 269.
1048 Atâf, s. 183.
1049 Aynı eser, s. 447.
1050 Bk. Dipnot 463.
1051 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1052 Bk. Aynı yer.
1053 Bk. Dipnot 567.
1054 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.

- 1055 Bk. Aynı yer.
1056 Meriç, a.g.e., s. 33.
1057 E. Çelebi, a.g.e., III, 296.
1058 İlmîye Salnamesi, s. 104.
1059 Mecdî, s. 481.
1060 Ruûs, 253, s. 77.
1061 Atâî, s. 296-97.
1062 Aynı eser, s. 536.
1063 Sehî, a.g.e., s. 29.
1064 Bu devirde kazasker oldu. Sehî, aynı yer.
1065 Mecdî, s. 394 vd.
1066 Atâî, s. 123.
1067 Aynı eser, s. 246.
1068 Hibrî, Enîsü'l-Misâmirîn, vr. 28b.
1069 Atâî, s. 247-48.
1070 Aynı eser, s. 262-63.
1071 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 268.
1072 (Sevdî-zade), a.g.e., vr. 215a.
1073 Aynı eser, vr. 213a.
1074 Sa'deddin, a.g.e., II, 559; Mecdî, s. 316-17.
Burada vefatı 920/1514 olarak geçer. Ancak bu imkânsızdır.
1075 Vezâif Defteri, s. 98.
1076 Meydan Larousse, V, 520.
1077 SO, I, 49; Gökçen, İbrâhim, Manisa Tarihinde Vakıflar ve Hayırlar, İstanbul 1946, s. 122.
1078 Danışmend, a.g.e., II, 162.
1079 Atâî, s. 558.
1080 Gökçen, a.g.e., I, 131.
1081 Uluçay, Çağatay, Kanuni Sultan Süleyman ve Ailesi İle İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar, Kanuni Armağanı, İstanbul, 1976, s. 231.
1082 Gökçen, a.g.e., I, 122.
1083 Atâî, s. 22.
1084 Gökçen, a.g.e., I, 128.
1085 Mecdî, s. 487.
1086 Atâî, s. 109.

- 1087 Aynı eser, s. 163.
1088 Ruûs, 238, s. 117.
1089 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1090 Mecdî, s. 495-96.
1091 Frenk, Makbul, Maktûl ve Parga'lı diye anılır.
1092 Gökbilgin, İbrahim Paşa, İA, V-2, 908 vd.
1093 Tâib, a.g.e., s. 24-25.
1094 Danışmend, a.g.e., V, 16; Gökbilgin, a.g.m., İA, V-2, 914.
1095 Tâib, a.g.e., s. 26; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 39.
1096 Gökbilgin, a.g.m., İA, V-2, 914.
1097 Atâî, s. 121.
1098 Aynı eser, s. 177.
1099 " " , s. 244.
1100 Vezâif Defteri, s. 379.
1101 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1102 Atâî, s. 177-78.
1103 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 239.
1104 Mecdî, s. 423 vd.
1105 Aynı eser, s. 424.
1106 Tapu Defteri, 670, s. 528; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 189.
1107 Danışmend, a.g.e., V, 245.
1108 Aynı eser, V, 248.
1109 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 189-90.
1110 Kütükoğlu, Mübâhat S., 1869'da Faal İstanbul Medreseleri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 7-8, İstanbul 1977, s. 312.
1111 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 189.
1112 Tapu Defteri, 670, s. 528.
1113 Aynı yer.
1114 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 72a.
1115 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1116 Âlî, a.g.e., vr. 201a; SO, III, 337.
1117 Danışmend, a.g.e., V, 248.

- 1118 Avnı ver; SO, III, 337.
1119 Avnı yerler.
1120 Öz, a.g.e., I, 18.
1121 E. Çelebi, a.g.e., III, 291.
1122 SÂ'î, Mustafa Nakkaş, Tezkiretü'l-Ebniye, Ankara 1965, s. 11.
1123 Vakfiyede ayrıca bir mescidden bahsedilmediği halde medrese görevlileri arasında imam ve müezzinden söz edilmesi, dersliğin aynı zamanda mescid olarak da kullanıldığını gösteriyor.
1124 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 182.
1125 Atâî, s. 129.
1126 Aynı eser, s. 44.
1127 " " , s. 433.
1128 " " , s. 624-25.
1129 Vezâif Defteri, s. 454.
1130 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1131 Atâî, s. 456-57.
1132 Tapu Defteri, 670, s. 930; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 365; Avvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 206.
1133 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 365.
1134 Tapu Defteri, 670, s. 930.
1135 Peçevî, a.g.e., I, 20.
1136 SO, II, 43.
1137 Turan, Şerâfeddin, Pîrî Mehmed Paşa, İA, IX, 559.
1138 Atâî, s. 103; SO, II, 43.
1139 Hibrî, Defter-i Ahbâr, vr. 59a; SO, II, 43; Tâib, a.g.e., s. 23.
1140 Aynı yerler.
1141 Turan, S., a.g.m., İA, IX, 560; SO, II, 43; Avvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 137; Tâib, a.g.e., s. 23. Bu son ikisinde vefat tarihi 940/1533-34; Atâî, s. 103. Burada da 941/1534-35'tir.
1142 Turan, S., a.g.m., İA, IX, 561.
1143 İshak Karamânî'nin kabri Meşrûtiyet yıllarında Sütlüce'den alınıp Taşkasap'taki Nolla Gürânî'nin kabri karşısına nakledildi. İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 427.
1144 Atâî, s. 24.

1145 Ayvansarâvî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 138; E. Çelebi, a.g.e., I, 47. Burada medreseden şöyle söz edilir: Kostantin, Hz. Vahvâ adına 360 kubbeli bir manastır yaptırmış, içine 3.000 papaz koymuştu. Buraya bir sahrınç yapıp içine 40 çeşme akıtılmış ve üzerine bir medrese yapılmıştı. Burası Zeyrek başında olup, ona Pîrî Paşa Medresesi, sahrıncın mahzenine de Soğuk Su denir.

1146 Atâî, s. 24.

1147 Öz, a.g.e., I, 123.

1148 Tapu Defteri, 670, s. 1107; İstanbul Vâkıfları Tahrir Defteri, s. 127; Atâî, s. 24.

1149 Atâî, s. 128.

1150 Âlî, a.g.e., vr. 369a; Atâî, s. 23 vd.; Ayvansarâvî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 4.

1151 Bk. Dipnot 921.

1152 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.

1153 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.

1154 Peçevî, a.g.e., s. 22.

1155 Atâî, s. 104; SO, II, 272.

1156 Balın, a.g.e., s. 36.

1157 Atâî, s. 119.

1158 Aynı yer.

Burâdan itibaren on aded dipnot atlanmıştır.

1169 Atâî, s. 119 vd.

1170 Aynı eser, s. 169-70; Âlî, a.g.e., vr. 474b-475a.

1171 Atâî, s. 287.

1172 Başvekâlet Arşivi, M. Cevdet Tasnifi, Maârif, No. 558.

1173 SO, I, 59.

1174 Tapu Defteri, 670, s. 112; İstanbul Vâkıfları Tahrir Defteri, s. 436-37.

1175 Atâî, s. 112.

1176 Aynı eser, s. 463.

1177 " " , s. 624; (Sevdî-zade), a.g.e., vr. 49b.

1178 Kovunluoğlu, a.g.e., s. 159.

1179 Balcioğlu, Meliha, Orta Zamanda Bursa, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 376, s. 27.

1180 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.

- 1181 Atâî, s. 279.
1182 SO, IV, 581.
1183 Aynı yer; Mecdî, s. 401-2.
1184 Sâ'î, a.g.e., s. 11; E. Çelebi, a.g.e., I, 307.
1185 Şakir Şevket, a.g.e., s. 152.
1186 Vezâif Defteri, s. 246.
1187 SO, IV, 372; Âlî, a.g.e., vr. 346a.
1188 Mecmû'atü'r-Resâil, vr. 71b.
1189 Danişmend, a.g.e., I, 307.
1190 Vakıflar Genel Müdürlüğü, No. 571, İstanbul Sâni Defteri, s. 184-90.
1191 Danişmend, a.g.e., II, 51.
1192 Peçevî, a.g.e., I, 39; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 92.
1193 Danişmend, a.g.e., II, 249; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 92; Peçevî, a.g.e., I, 39.
1194 Meriç, a.g.e., s. 104.
1195 Konyalı, Hayreddin Paşa Vakfiyesi, Yeni Sabah Gazetesi, 24 Ağustos 1943.
1196 E. Çelebi, a.g.e., I, 451.
1197 Atâî, s. 55.
1198 Aynı yer.
1199 Aynı eser, s. 55-56.
1200 Mecdî, s. 332-33.
1201 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 6; Eyhem, Arapçada mecnun demektir. Bu kelimeyi Câhid Baltacı (a.g.e., s. 564) Eyyuhum şeklinde okumuştur. Bunun isim olarak hiç bir anlamı olmamakla beraber, bu şekilde yanlış okuyan ilk ve tek kişi Baltacı değildir.
1202 Mecdî, s. 333.
1203 Bk. Pîrî Mehmed Paşa Medresesi: İstanbul.
1204 Atâî, s. 103.
1205 Aynı eser, s. 264.
1206 " " , s. 434.
1207 " " , s. 532.
1208 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 94b.
1209 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.

- 1210 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1211 (Sevdî-zade), a.g.e., vr. 47a, 94b.
1212 Atâî, s. 230. Cahit Baltacı (a.g.e., s. 77), bu medreseyi Ankara'da arayıp orada göstermeye çalışmaktadır.
1213 Atâî, s. 230 vd.
1214 Mecdî, s. 505'te babasının adı Muhyiddin olup, kendi adının bilinmediğini; Âlî de, a.g.e., vr. 366a'da Hakîm-zade Muhyiddin; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 149'da ise Mevlânâ Muhyiddin el-Ma'rûf bi'bnî'l-Hakîm olarak kaydetmektedir.
1215 Mecdî, s. 505.
1216 Ayverdi, a.g.e., III, 464.
1217 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 149.
1218 Atâî, s. 55.
1219 Aynı eser, s. 511, 525.
1220 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 149.
1221 Atâî, s. 55.
1222 Aynı eser, s. 525.
1223 Vezâif Defteri, s. 313.
1224 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1225 Bk. Aynı yer.
1226 Atâî, s. 525.
1227 Peçevî, a.g.e., I, 44.
1228 Okıç, M. Tayyib, Hüsrev, İA, V-1, 602.
1229 Aynı makale, İA, V-1, 604.
1230 Aynı yer; Peçevî, a.g.e., I, 45.
1231 Ruûs Defteri, 208, s. 84.
1232 Ayverdi, Yugoslavya'da Türk Âbideleri, s. 54.
1233 Okıç, a.g.m., İA, V-1, 605.
1234 Ayverdi, Yugoslavya'da Türk Âbideleri, s. 64
1235 Atâî, s. 439.
1236 Ruûs Defteri, 208, s. 84.
1237 " " , 242, s. 265.
1238 " " , 246, s. 29.
1239 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1240 Belîğ, a.g.e., s. 389 kenarda.
1241 Atâî, s. 25. Câhit Baltacı Gazzazhane (a.g.e., s.

208, 270, 406) ve Gazzâziye (s. 208, 322, 340, 490, 526) diyor.

- 1242 Atâî, s. 565.
1243 Ayverdi, a.g.e., III, 119.
1244 Koyunluoğlu, a.g.e., s. 156.
1245 Ayverdi, a.g.e., III, 119.
1246 Atâî, s. 25.
1247 Aynı eser, s. 458.
1248 " " , s. 564.
1249 " " , s. 25-26; Âlî, a.g.e., vr. 369a.
1250 Atâî, s. 168-69.
1251 Aynı eser, s. 17.
1252 Hibrî, Enisü'l-Müsâmirîn, vr. 17a.
1253 Bâdî, a.g.e., I, 95.
1254 E. Çelebi, a.g.e., III, 446.
1255 Peremeci, a.g.e., s. 115.
1256 Atâî, s. 17, 142.
1257 Aynı eser, s. 17.
1258 " " , s. 143; Âlî, a.g.e., vr. 471b.
1259 Atâî, s. 129.
1260 Aynı yer.
1261 " " .
1262 Bk. Kasım Paşa Medresesi: Bozöyük.
1263 Tapu Defteri, 670, s. 112 vd.; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 431 vd.
1264 Atâî, s. 24.
1265 Meriç, a.g.e., s. 78, 96.
1266 E. Çelebi, a.g.e., I, 419.
1267 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 3.
1268 Tapu Defteri, 670, s. 112; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 431.
1269 Atâî, s. 24.
1270 Aynı eser, s. 592.
1271 Bk. Dipnot 431.
1272 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1273 Atâî, s. 11-12.

1274 Aynı eser, s. 12. Sakalının çokluğundan dolayı Papas denmiştir.

1275 Atâî, s. 15.

1276 Aynı yer.

1277 Aynı eser, s. 111.

1278 " " , s. 393.

1279 Bk. Atâullah Efendi Dâru'l-Hadîsi.

1280 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.

1281 Atâî, s. 393.

1282 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 215a.

1283 Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 207; SO, III, 345. Burada bu tarih 948/1541-42'dir.

1284 Mecdî, s. 441 vd.; İlmiye Salnamesi, s. 364; SO, III, 345; Alî, a.g.e., vr. 359a: Burada bu tarih 950/1543-44; Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 207'de ise 954/1547-48'dir.

1285 Mecdî, s. 443; İlmiye Salnamesi, s. 364.

1286 Koyunluoğlu, a.g.e., s. 158.

1287 Atâî, s. 20.

1288 Aynı eser, s. 135.

1289 " " , s. 491.

1290 " " , s. 20, 590-91.

1291 Gökbilgin, Hürrem Sultan, IA, V-1, 593.

1292 SO, I, 32.

1293 Atâî, s. 168; Defter-i İn'âmât, s. 384; Vezâif Defteri, s. 204-5; 352, 471; Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 510; Eyyub Sabri Paşa, Mir'âtü'l-Haremeyn, İstanbul 1306, s. 891-92.

1294 Sâ'î, a.g.e., s. 10; E. Çelebi, a.g.e., I, 317.

1295 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 101.

1296 Esad Efendi Kütüphanesi, No. 3752/1.

1297 Atâî, s. 129.

1298 Aynı eser, s. 165, 545.

1299 " " , s. 404.

1300 " " , s. 327; Devhatü'l-Meşâyih, s. 33; İlmiye Salnamesi, s. 404.

1301 Atâî, s. 410 vd.; Devhatü'l-Meşâyih, s. 36; İlmiye Salnamesi, s. 410; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 62.

- 1302 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1303 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1304 Atâî, s. 568; Devhatü'l-Mesâyah, s. 46-47; İlmî-ye Salnamesi, s. 441-45.
1305 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1306 Atâî, s. 129.
1307 Aynı eser, s. 172.
1308 " " , s. 576.
1309 Vezâif Defteri, s. 305.
1310 Mecdî, s. 141-42.
1311 Atâî, s. 578-79.
1312 Danişmend, a.g.e., V, 251-52.
1313 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 276.
1314 Ünver, Hızır Bey Çelebi, İstanbul 1944, s. 49; Ayverdi, a.g.e., III, 415. Her iki kaynak da, yanlış olarak medreseyi Hızır Bey'in kızı Hacı Kadın'ın yaptırdığını yazar.
1315 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 89; Erdoğan, Abdulkadir, Şeyh Vefâ, İstanbul 1941, s. 35. Burada Vefâ'da yaptığı zikredilir.
1316 Meriç, a.g.e., s. 35, 98.
1317 Aynı eser, s. 39.
1318 Atâî, s. 739. 740.
1319 Aynı eser, s. 255.
1320 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1321 Tâib, a.g.e., s. 27; Danişmend, a.g.e., V, 17. Burada 948/1541'de azledildiği yazılıdır.
1322 Atâî, s. 16.
1323 Aynı yer.
1324 " " .
1325 H. Hüsâmeddin, a.g.e., I, 344.
1326 Atâî, s. 159.
1327 Danişmend, a.g.e., V, 251.
1328 Atâî, s. 139.
1329 Aynı eser, s. 118.
1330 Aynı yer.
1331 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 121.

- 1332 Tapu Defteri, 670, s. 457; İstanbul Vakıfları (Tahrir Defteri, s. 164.
- 1333 Aynı yerler.
- 1334 Atâî, s. 272.
- 1335 (Şeydî-zade), a.g.e., vr. 38b.
- 1336 Atâî, s. 648.
- 1337 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 1338 Onur, a.g.e., s. 189.
- 1339 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 1340 Peremeci, a.g.e., s. 114.
- 1341 Bâdî, a.g.e., I, 92; Onur, a.g.e., s. 189.
- 1342 Aynı yerler.
- 1343 Atâî, s. 16.
- 1344 Aynı eser, s. 734.
- 1345 Hibrî, Enîsü'l-Müsâmirîn, vr. 16a.
- 1346 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 1347 Vezâif Defteri, s. 351.
- 1348 Atâî, s. 442 vd.
- 1349 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 1350 Bâdî, a.g.e., I, 93.
- 1351 Peremeci, a.g.e., s. 114.
- 1352 Atâî, s. 166.
- 1353 Aynı yer; aynı eser, s. 578.
- 1354 Hibrî, Enîsü'l-Müsâmirîn, vr. 17a.
- 1355 E. Çelebi, a.g.e., III, 446.
- 1356 Bk. Dipnot 687; Atâî, s. 578.
- 1357 Atâî, s. 287.
- 1358 Aynı yer.
- 1359 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 1360 T.T.K., Dr. Süheyl Ünver Arşivi, No. 59; Atâî, s. 287.
- 1361 Edirne Müzesi, No. 1553; Onur, a.g.e., s. 190.
- 1362 Bâdî, a.g.e., I, 92.
- 1363 Peremeci, a.g.e., s. 114.
- 1364 Atâî, s. 37.

- 1365 Aynı eser, s. 287.
1366 " " , s. 406.
1367 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 48a.
1368 Atâî, s. 37.
1369 Aynı eser, s. 406-7, 490.
1370 Tapu Defteri, 670, s. 406.
1371 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 58.
1372 Şehremaneti İhsâiyat Mecmuası, 1337, s. 96.
1373 Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Fihristi, 1860/1, Kadı 6.
1374 Tapu Defteri, 670, s. 406.
1375 Aynı yer; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 136.
1376 Atâî, s. 263.
1377 Aynı eser, s. 401.
1378 " " , s. 702.
1379 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 71a.
1380 Atâî, s. 702 vd.
1381 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1382 Mukaddime sahibi İbn Cezerî'nin oğlunun elinde yetişmiş olduğu için bu lakabı almıştır. Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 79; Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 193.
1383 SO, IV, 47.
1384 Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, s. 433; Peçevî, a.g.e., I, 34. Burada Temeşvar'da vefat ettiği yazılıdır.
1385 Aşık Paşa-zade, a.g.e., s. 193; SO, IV, 47; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 79; Koyunluoğlu, onun 890/1485'te vefat ettiğini yazarsa da doğru değildir.
1386 M. Râşid, Zübdetü'l-Vekâyi' der Belde-i Celîle-i Bursa, vr. 86b; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 280.
1387 Gökçen, a.g.e., s. 203.
1388 M. Râşid, a.g.e., vr. 86b.
1389 Atâî, s. 40.
1390 E. Çelebi, a.g.e., II, 17.
1391 Atâî, s. 41.
1392 Aynı eser, s. 281.
1393 " " , s. 536.
1394 " " , s. 303.

- 1395 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1396 Bk. Dipnot 921.
1397 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1398 SO, III, 495.
1399 Mecdî, s. 473; Atâî, s. 120.
1400 Atâî, s. 120.
1401 Mecdî, s. 473 vd.
1402 Atâî, s. 49 vd.
1403 Aynı eser, s. 120.
1404 Göyünç, XVI. yy.da Mardin Sancağı, s. 119.
1405 Ayvansarâyî, Vefeyât-i Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl, vr. 2a; Hüdâvendigâr Vilâyeti Salname-i Resmîyesi, 1325, s. 27; SO, I, 43.
1406 Hibrî, Defter-i Ahbâr, vr. 40a; K. Çelebi, Cihan-nümâ, s. 693.
1407 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 16.
1408 Peçevî, a.g.e., I, 425; Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 197.
1409 E. Çelebi, a.g.e., III, 296; Sâ'î, a.g.e., s. 10.
1410 Mehmed b. Ömer el-Âşık, Menâzîru'l-Avâlim, vr. 356b.
1411 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 15.
1412 Atâî, s. 14; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 211b.
1413 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
1414 Atâî, s. 14.
1415 Aynı yer.
1416 Ruûs, 236, s. 58.
1417 Bk. Dipnot 567.
1418 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1419 Bk. Aynı yer.
1420 Bk. Aynı yer.
1421 Bk. Aynı yer.
1422 Bk. Aynı yer.
1423 SO, I, 31; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 120; Öz, İstanbul Camileri, I, 124.
1424 Meriç, a.g.e., s. 95.
1425 Atâî, s. 145.

- 1426 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 58a.
1427 Atâî, s. 145.
1428 Aynı eser, s. 283.
1429 " " , s. 663.
1430 " " , s. 296.
1431 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1432 Danişmend, a.g.e., V, 251.
1433 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 109. Burada, Sütlüce'de yatmakta olduğu yazılıdır.
1434 SO, I, 94.
1435 Sâ'î, a.g.e., s. 11; Ayverdi, XIX. Asırda İstanbul Haritası, D/6.
1436 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 218a.
1437 Mecdî, s. 407.
1438 Aynı eser, s. 408; SO, III, 338.
1439 Sehî, a.g.e., s. 46.
1440 Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Fihristi, 1860/1.
1441 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 212.
1442 İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, s. 412.
1443 Atâî, s. 177.
1444 Sâ'î, a.g.e., s. 11.
1445 Atâî, s. 177.
1446 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 34a.
1447 Aynı eser, vr. 40a.
1448 Vezâif Defteri, s. 99, 186.
1449 Atâî, s. 177-78.
1450 Bk. Mudurnu'lu Mehmed Efendi Dâru'l-Hadîsi.
1451 Peçevî, a.g.e., s. 22.
1452 Atâî, s. 104; SO, II, 272.
1453 SO, II, 272.
1454 Atâî, s. 119.
1455 Sauvaget, J., Halep, IA, V-1, 122.
1456 Atâî, s. 119.
1457 Aynı eser, s. 145.
1458 " " , s. 119 vd.

- 1459 Aynı eser, s. 181.
1460 " " , s. 145.
1461 Aynı yer.
1462 Aynı eser, s. 90.
1463 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 180.
1464 Atâî, s. 90.
107. 1465 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 180; SO, III,
1466 Aynı yerler.
1467 Atâî, s. 208.
1468 Aynı eser, s. 257.
1469 " " , s. 45.
1470 " " , s. 234.
1471 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 108b.
1472 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1473 Atâî, s. 444.
1474 Bk. Süleymâniye Medreseleri.
1475 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 24; Konyalı, Mimar Koca Sinan ve Eserleri, İstanbul 1950, s. 163; SO, I, 83. Burada 964/1556-57'de vefat ettiği yazılıdır.
1476 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 186; Manbûrî, a.g.e., s. 322; Konyalı, Mimar Koca Sinan ve Eserleri, s. 169.
1477 Peçevî, a.g.e., s. 428.
1478 Atâî, s. 51; Nişancı, a.g.e., s. 302. Burada 950/1543-44'te tamamlandığı yazılıdır.
1479 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
1480 Mecmû'atü'r-Resâil, Es'ad Efendi Kütüphanesi, No. 3752, vr. 15b.vd.
1481 Aynı mecmua, vr. 15b.
1482 Atâî, s. 343.
1483 Bk. Dipnot 431.
1484 Atâî, s. 541-42.
1485 Ş. Altundağ-Ş. Turan, Rüstem Paşa, İA, IX, 800.
1486 SO, II, 377.
1487 Tâib, a.g.e., s. 29; SO, II, 377; Peçevî, a.g.e., I, 22. Aslında bu tarih 951/1543-44 (yazma, vr. 13b) olduğu halde burada 947/1539-40 olarak yazılmıştır.

- 1488 Hibrî, Defter-i Ahbâr, vr. 60a; Tâib, a.g.e., s. 30; SO, II, 377; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 116.
- 1489 Atâî, s. 150.
- 1490 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
- 1491 Atâî, s. 150.
- 1492 Aynı eser, s. 713.
- 1493 Bk. Atâullah Efendi Dâru'l-Hadîsi.
- 1494 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 1495 Atâî, s. 142.
- 1496 Mecmû'atü'r-Resâil, vr. 72b.
- 1497 Atâî, s. 142.
- 1498 Mecmû'atü'r-Resâil, vr. 72b.
- 1499 Atâî, s. 143; Âlî, a.g.e., vr. 471b.
- 1500 Bk. Süleymâniye Medreseleri.
- 1501 Manbûrî, a.g.e., s. 275.
- 1502 Peçevî, a.g.e., I, 425.
- 1503 E. Çelebi, a.g.e., I, 315.
- 1504 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
- 1505 Mecdî, s. 500.
- 1506 E. Çelebi, a.g.e., I, 315.
- 1507 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 125.
- 1508 Mecdî, s. 500.
- 1509 Ruûs, 216, s. 9.
- 1510 Atâî, s. 619.
- 1511 Bk. Dipnot 921.
- 1512 Bk. Dipnot 450.
- 1513 Bk. Ankaravî Dâru'l-Hadîsi.
- 1514 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 1515 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
- 1516 Bk. Dipnot 475.
- 1517 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 1518 Bk. Hâkâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 1519 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 1520 Bk. Süleymâniye Medreseleri.
- 1521 Darkot, Rodos, İA, IX, 756.

1522 Balducci, Hermes, Rodos'ta Türk Mimarisi (Çev. Celâleddin Rodoslu), Ankara 1945, s. 137; Çakan, İffet, Osmanlılar Devri'nde Rodos, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 713, s. 23.

1523 Atâî, s. 113.

1524 Balducci, a.g.e., s. 119.

1525 Aynı yer.

1526 Atâî, s. 113.

1527 Ruûs, 209, s. 118.

1528 Atâî, s. 157, 316-17.

1529 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.

1530 Ruûs, 209, s. 117.

1531 Aynı yer.

1532 Bk. Rüstem Paşa Medresesi: İstanbul.

1533 Uzunçarşılı, Kitabeler, I, 120.

1534 Atâî, s. 165.

1535 Aynı eser, s. 262-63.

1536 Bk. Dipnot 687.

1537 Atâî, s. 168-69.

1538 SO, IV, 113; Peçevî, a.g.e., I, 29: Burada Sofu Mehmed Paşa'yı bir Yahudi'nin zehirlediği ve Yahudi'nin, bunun 40. Mehmed olduğunu söylediği yazılıdır.

1539 Atâî, s. 104.

1540 SO, IV, 113.

1541 E. Çelebi, a.g.e., III, 398.

1542 Atâî, s. 125.

1543 Aynı yer.

1544 Aynı eser, s. 47.

1545 " " , s. 125-26.

1546 " " , s. 47.

1547 " " , s. 38, 631.

1548 Danişmend, a.g.e., II, 162.

1549 Peçevî, a.g.e., I, 29.

1550 Aynı eser, I, 30; SO, IV, 113.

1551 Danişmend, a.g.e., II, 200.

1552 Aynı eser, II, 233.

1553 " " , II, 275.

- 1554 SO, I, 319.
1555 Aynı yer; Danişmend, a.g.e., II, 341.
1556 Ruûs, 238, s. 163.
1557 Ruûs, 242, s. 265.
1558 Ruûs, 238, s. 163.
1559 Ruûs, 242, s. 265.
1560 SO, II, 120.
1561 Aynı yer.
1562 Atâî, s. 683.
1563 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1564 Koyunluoğlu, a.g.e., s. 155.
1565 SO, II, 37.
1566 Ayverdi, a.g.e., III, 120.
1567 Koyunluoğlu, a.g.e., s. 155.
1568 Balçioğlu, a.g.e., s. 25.
1569 Cerîde-i İlmiyye, sayı 8, s. 518.
1570 Mecdî, s. 505.
1571 Bk. Hasan Çelebi Medresesi.
1572 E. Çelebi, a.g.e., VII, 676.
1573 Vezâif Defteri, s. 381.
1574 Atâî, s. 31.
1575 Ruûs, 246, s. 47.
1576 Vezâif Defteri, s. 381.
1577 Atâî, s. 31.
1578 Ruûs, 246, s. 47.
1579 Mecdî, s. 505-6.
1580 Aynı eser, s. 506.
1581 Bk. Hayreddin Paşa Medresesi: Midilli.
1582 Atâî, s. 55; SO, I, 200.
1583 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 92.
1584 Medrese ve diğer eserler, 1930-40 arasında Barbaros Meydanı açılırken yıktırılmıştır. Baltacı, a.g.e., s. 243, dipnot 711.
1585 Ruûs, 244, s. 102.
1586 Atâî, s. 544.

- 1587 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1588 Bk. Dipnot 472.
1589 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1590 Bk. Rüstem Paşa Medresesi: İstanbul.
1591 Tuncel, Mehmet, Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ
Camileri, Ankara 1974, s. 31.
1592 Meriç, a.g.e., s. 85.
1593 Atâî, s. 432.
1594 Aynı eser, s. 490.
1595 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 4a.
1596 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1597 Atâî, s. 490.
1598 Aynı eser, s. 549-50.
1599 Bk. Şehzâde Medresesi: Ankara.
1600 Atâî, s. 56.
240. 1601 Aynı eser, s. 145, 392; Ruûs, 244, s. 74; 252, s.
1602 Atâî, s. 57.
1603 Aynı eser, s. 392.
1604 Vezâif Defteri, s. 321.
1605 Atâî, s. 176.
74b. 1606 Aynı eser, s. 392; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 35a,
1607 Bk. Şehzâde Medresesi.
1608 Atâî, s. 40, 165, 260.
1609 Aynı eser, s. 100.
1610 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
1611 Peçevî, a.g.e., I, 424; Âlî, a.g.e., vr. 336b.
1612 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 209b-210b.
1613 Süleymâniye Vakfiyesi, s. 83-84.
1614 Aynı eser, s. 82.
1615 Atâî, s. 618-19.
1616 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1617 Bk. Aynı yer.
1618 Bk. Hâkâniye Dâru'l-Hadîsi.
1619 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.

- 1620 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1621 Bk. Aynı yer.
1622 Bk. Dipnot 450.
1623 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1624 Bk. Dipnot 475.
1625 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
1626 Bk. Aynı yer.
1627 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1628 Bk. Aynı yer.
1629 Bk. Dipnot 431.
1630 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
1631 Bk. Aynı yer.
1632 Bk. Haseki Sultan-Medresesi: İstanbul.
1633 Vezâif Defteri, s. 204, 205, 352, 471.
1634 Aynı yerler.
1635 Bk. Süleymâniye Medresesi.
1636 Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 199; E. Çelebi, a.g.
e., I, 161.
1637 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
1638 Eyyub Sabri Paşa, a.g.e., V, 760.
1639 Aynı yer.
1640 " " ; Atâî, s. 268.
1641 Ruûs, 249, s. 28.
1642 Atâî, s. 763.
1643 Bk. Şehzade Medresesi.
1644 Âlî, a.g.e., vr. 337a.
1645 Atâî, s. 110.
1646 Sâ'î, a.g.e., s. 12.
1647 Atâî, s. 110, 283; Âlî, a.g.e., vr. 471b.
1648 Vezâif Defteri, s. 135.
1649 Atâî, s. 110; Âlî, a.g.e., vr. 471b.
1650 Atâî, s. 330.

II. BÖLÜM: OSMANLI DARU'L-HADİSLERİ

A- Osmanlılar'a Kadar Dâru'l-Hadîsler:

Hadis öğretim ve tedkiklerine tahsis edilmiş olan bu medreselerin ilki, Haleb Atabeklerinden Nureddin Mahmud b. Zengi (541-569/1146-1174) tarafından Şam'da açılmış olup kurucusunun lakabına nisbetle "en-Nûriyye" adıyla anılmıştır(1). İkincisi Musul'da açılmış olup, bunların peşinden, Eyyûbîler'den el-Melikü'l-Kâmil el-Medresetü'l-Kâmilîyye'yi (622/1225), el-Melikü'l-Eşref Şam'da el-Medresetü'l-Eşrefîyye'yi kurdular. Yine bu sırada Seyfüddîn Mahmûd b. 'Urve (ö. 620/1223) adına Dâru'l-Hadîs-i 'Urviyye'nin Şam'da binasız olarak Emeviyye Câmii içinde açıldığı nakledilmektedir(2).

Anadolu Selçuklularının meşhur veziri Sâhib Atâ da, Konya'da İnce Minare Dâru'l-Hadîsi'ni(3), İlhanlı veziri Şemseddin Cüveynî Sivas'ta Çifte Minare Dâru'l-Hadîsi'ni (670/1271-72) kurmuştur.

İlkönce camilerde halkalar (mecalis) şeklinde tedris edilen hadis ilminin önemine binaen Dâru'l-Hadîs'ler doğmuş ve Osmanlılar'dan önce bir çok Dâru'l-Hadîs kurulmuştu. Osmanlılar Devri'nde ise ilk Dâru'l-Hadîs, I. Murad Devri'nde Çandarlı Hayreddin Paşa tarafından İznik'te inşâ ettirilmişti(4). Daha sonra II. Murad tarafından Edirne'de bir Dâru'l-Hadîs yaptırılmıştır. Bunları takiben XVI. yy. içinde bir çok Dâru'l-Hadîs kurulmuştur(5).

Dâru'l-Hadîsler, özellikle Hz. Muhammed'in söz, fiil ve takrirlerinden meydana gelen hadislerin tahsil edildiği yerlerdir. Osmanlılar'da da durum aynı olmakla beraber, buralarda Tefsir gibi diğer İslâmî ilimlerin okutulduğu(6) da anlaşılmaktadır. Dâru'l-Hadîs'lerde hadis ilminden rivayet, dirâyet, isnad, terâcim-i ahvâl ve tenkîd-i ahvâl-i rivâyet-te dair mevzular okutulur ve senedleriyle birlikte ezberletirilirdi. Hadis kitaplarından ise, Osmanlı Dâru'l-Hadîsle-

ri'nde Sahîh-i Buhârî, Sahîh-i Müslim(7) ve Meşârik(8) gibi eserlerle bunların şerhleri ve Usûl-i Hadîs'e dair eserler takib edilir, müderrislerine, hadisle meşguliyetlerinden dolayı "Muhaddis" veya müderris denilirdi. Buralarda talebe olabilmek için umumî medreseleri bitirmek(9) veya devam edilmek istenilen Dâru'l-Hadîs'e talebe olunabilecek kadar tahsil görmüş olmak gerekirdi. Keza buralarda müderris olabilmek için de hadis ilminde ehliyet(10) ve liyakat sahibi olmak gerekirdi. Bu yüzden Dâru'l-Hadîs'ler, umumiyetle umumî medreselerden yüksek telakkî edilmişlerse de ileride görüleceği gibi, Osmanlılar'da Dâru'l-Hadîsler'in de medrese sistemi içinde umumî medreseler gibi çeşitli seviye ve dereceleri bulunmaktadır.

Süleymaniye Medreseleri yapılmaya kadar en yüksek müderrislik Sahn-i Semân müderrisliği iken, Süleymaniye Medreseleri'nin inşasından sonra müderrisler, İbtidâ-i Altmışlı, yani 60 akçe yevmiyeliden başlayarak Hareket-i Altmışlı, Mûsıla-i Süleymâniye, Hâmise-i Süleymâniye, Süleymâniye ve müderrisliğin son kademesi olarak Dâru'l-Hadîs-i Süleymâniye müderrisliğine kadar bir derece takib ederlerdi ki, bu medreselerden her birinin miktarı belli idi ve bazen görülen lüzum ve ihtiyaca göre bu miktar artırılırdı(11).

Mûsıla-i Süleymâniye müderrisliği "kibâr-i müderrisîn" denilen müderrisliklerin ilk kademesi olup, bunun bir derece üstünde Hâmise-i Süleymâniye müderrisliği(12) ve onun da üstünde Süleymâniye'nin dört medresesinden birinin müderrisliği, en son da Dâru'l-Hadîs müderrisliği geliyordu.

Dâru'l-Hadîs medresesi üstünde müderrislik olmayıp, buranın müderrisi, isterse mahrec mevleviyetleri denilen Kudüs, Haleb, Eyüb, Selânik, Tırhala Yenişehir, Galata, İzmir, Sofya, Trabzom ve Girid kadılıklarından birine tayin olunurdu. Eğer Dâru'l-Hadîs müderrisi kadılık istemezse o zaman mahrec mevleviyetlerinden açık olan kadılık Dâru'l-Hadîs müderrisinin bir derece altındaki Süleymaniye müderrislerinden herhangi birine teklif edilirdi.

Dâru'l-Hadîs müderrisliği açık olursa oraya Süleymâniye müderrislerinin kıdemlisi ve onun yerine de Hâmîse-i Süleymâniye, onun yerine de Mûsıla-i Süleymâniye müderrislerinin kıdemlileri tayin olunurdu.

Bu mâlûmâtta sonra Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri'ni kronolojik sıra ile tanıtmaya çalışacağız. Ancak burada Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri'ne bir hazırlık olarak daha önceki Dâru'l-Hadîsleri kısa kısa görelim:

1- Dâru'l-Hadîsi'n-Nûriyye: Şam

Kurucusu, el-Melikü'l-'âdil lakabıyla tanınan Haleb ve Şam Atabeyi Nûreddin Ebu'l-Kasım Muhammed b. 'Îmâdeddin ez-Zengî(511-569/1118-1174)'dir. 541/1146'da tarih sahnesine çıkan Nûreddin, Haçlılar'la çetin mücadelelerden sonra 11 Şevvâl 569/15 Mayıs 1174 günü Şam'da, boğaz iltihabından vefat etti ve iç-kaleye defnedildi. Daha sonra na'şısı, Sûku'l-Havvâsîn girişinde kendi yaptırmış olduğu medreseye nakledildi(13). Her tarafta camiler, medreseler, hastahaneler ve kervansaraylar yaptırdı. Şam'da, İbn Asâkir'in müderris olarak bulunduğu en eski Dâru'l-Hadîs'i yaptırdı(14). Diğer medreseleri: Şam'da, es-Salâhiyye, el-'Îmâdiyye, el-Kilâse, en-Nûriyyetü'l-Kübrâ ve en-Nûriyyetü's-Suğrâ(15); Haleb'de, el-Halviyye, en-Nûriyye ve eş-Şu'aybiyye(16); diğer yerlerde: Hama'da 2, Humus'ta 2 ve Ba'lbek'te bir medrese(17).

Bilinen müderrisi, İbn Asâkir: Şam'lı tarihçi. Adı, Ali b. el-Hasan b. Hibetullah Ebu'l-Kasım eş-Şâfi'î. 499/1105'te Şam'da doğdu. Bağdad'da ve İran'ın başlıca şehirlerinde tahsilini tamamladıktan sonra, Şam'da el-Medresetü'n-Nûriyye'de müderris oldu. 571/1176'da vefat etti. En önemli eseri, Târîhu Medîneti Dimâşk'tır. Bu eserinde Şam'la ilgisi bulunan belli başlı ricalin hal tercümelerini toplamıştır. Aslında 80 cilt tutan eserin I. ve II. cildi 1329-1330/1911 yılında Şam'da tab'edilmiştir. Eserin ancak bir kaç cildi zamanımıza ulaşabilmiştir(18).

2- Musul Dâru'l-Hadîsi: Musul

Dâru'l-Hadîslerden bahseden müellifler bu Dâru'l-Hadîs'e hiç temas etmezler. Dâru'l-Hadîs'i kimin yaptırdığı hakkında da hiç bilgimiz yoktur. İsmâ'îl b. Alî el-Hudayrî-(ö. 603/1206-7)'nin, Musul'daki bu Dâru'l-Hadîs'te birkaç yıl müderrislik yaptığına göre(19), ikinci Dâru'l-Hadîs bu olmalıdır.

3- el-Medresetü'l-Kâmilîyye: Kahire

Eyyûbî Sultanlarından el-Melikü'l-Kâmil Nâsıruddîn Muhammed tarafından 622/1225'te kurulmuştur. Buranın ilk müdürü, İbn Dihye Ebu'l-Hattâb Ömer b. el-Hasan'dır(20).

4- el-Medresetü'l-Eşrefîyye: Şam

el-Melikü'l-Eşref Ebu'l-Feth Mûsâ tarafından 626/1228-29'da kurulmuştur. Müderrisleri arasında tanınmış hadisçilerden İbnu's-Salâh eş-Şehrezûrî ile Muhyiddin en-Nevevî kayda değer. İbnu's-Salâh'ın tam adı, Ebû Amr Osmân b. Abdurrahmân Takiyyuddîn el-Kürdî eş-Şehrezûrî eş-Şâfi'î'dir. 577/1181'de Kuzey Irak'ta Erbil'e bağlı Şehrezûr köylerinden birinde doğdu. Babası da Salâhaddîn adında Şâfi'î fıkhında derin bir bilgindi. Fıkıhı babasından okudu. Fıkıh, hadis, usul ve tefsir ilimlerini enine boyuna, Musul'da oranın âlimlerinden tahsil etti. Sonra Bağdâd, Horasan ve Şam diyarlarını dolaşıp, âlimlerinden ilim öğrendi. Bu arada bilhassa hadis ilmine önem verdi. Sonra babası Haleb'de Eşediyye Medresesi'nde öğretime başlayınca İbnu's-Salâh da seyahati bırakıp Şam'a yerleşti. O, 35 yaşında iken babası Haleb'de 618/1221'de vefat etti. İbnu's-Salâh Şam'da hadis konusunda zamanının eşsiz bir bilgini haline geldi. el-Medresetü'n-Nâsırıyye'de bir süre müderrislik yaptı, sonra el-Medresetü'r-Revâhiyye'de müderris oldu. el-Melikü'l-Eşref, Şam'daki Dâru'l-Hadîs'ini tamamlayınca ilk müderris olarak orada göreve başladı. Medrese'de 13 yıl çalıştı. Burası Asrûniyye Çarşısı'nın başında, şehrin batı tarafındadır. Sonra Sittu'sh-Sâm Zümrüd Hâtûn bint Eyyûb Medresesi'nde göreve

başladı. Bu da şehir içinde el-Bîmâristân en-Nûrî'nin kıblesindedir. 643/1245'te vefat etti. Giyimine, kılık kıyâfetine, bir hadisçiye yakışır bir şekilde özen gösterirdi(21). İmam Nevevî'nin tam adı, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî eş-Şâfi'î'dir. Muhyiddin Nevevî diye meşhurdur. Havarân'a bağlı Nevâ'da 631/1233'te doğmuş, orada Kur`ân öğrenmiş ve Şam'a gelip, el-Médresetü'r-Revâhiyye'de Kemâleddîn İshâk el-Mağribî'den fıkıh, usûl-i fıkıh, hadîs, usûl-i hadîs, mantık, nahiv ve usûlu'd-dîn öğrendi. Şihâbuddîn Ebû Şâme'den sonra Dâru'l-Hadîs'in müderrisi oldu. Nevâ'da 677/1278'de vefat etti. Eserlerinden bazıları: el-Erba'ûn en-Neveviyye (Hadis), Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Muttakîn (Şâfi'î fıkhı), Tehzîbu'l-Esmâ` ve'l-Lugât, et-Tibyân fî Âdâbi Hameleti'l-Kur`ân ve Riyâdu's-Sâlihîn(22).

5- Dâru'l-Hadîsi'l-Urviyye: Şam

Ayrıca bir binası yoktur. el-Câmi'u'l-Umevî'de, Seyfeddîn Muhammed b. Urve(ö. 620/1223)'ye nisbetle bu adla kurulmuştur. Bir de kütüphanesi vardır(23).

6- İnce Minare Dâru'l-Hadîsi: Konya

Yukarıda zikredilen Dâru'l-Hadîs'lerden sonra hemen Anadolu'da da güzel bir sanat eseri olarak Konya'da Dâru'l-Hadîs'in kuruluşu dikkati çeker. Selçuklu vezirlerinden Sahib Ata adıyla tanınan Fahreddin Ali b. Hüseyin'in inşa ettirdiği, aynı zamanda İnce Minareli Dâru'l-Hadîsi diye meşhur olan bu müessese, VII/XIII. yy.ın ikinci yarısında kurulmuştur(24). Kısmen harap olmakla beraber, el'ân ayakta ve sanat mütehassıslarının ilgisini üzerine çekmektedir(25).

7- Kadı Hürremşah Dâru'l-Hadîsi: Konya

Dâru'l-Hadîs'in kurucusu Kadı Hürrem Şah, Konya kadınlar kadısı Ebu'l-Me'âlî Ahmed'in babasıdır. Mevlânâ Ahmed, Sultan Alâeddin Camii'nin 634/1236 tarihli vakfiyesini tanzim etmişti(26). Dâru'l-Hadîs, Şeyh Sadreddin Konevî Mahallesi'nde ve Kapı Çeşmesi'nden Sadreddin Konevî'ye giderken İmam Bagavî sırasında ve Sadreddin Konevî türbesine varmadan biraz önce soldadır. Dâru'l-Hadîs yıkılmış ve bugün sa-

dece taş söveli ve kemerli kapısıyla, kapısının solundaki musluğu kalmıştır. Dâru'l-Hadîs II. Bayezid devrinde ayakta ve faaldi(27).

8- Çifte Minareli Dâru'l-Hadîsi: Sivas

Keykâvus tarafından yaptırılan Dâru's-Şifâ'nın karşısında 670/1271-72'de İlhanlı veziri Şemseddin Muhammed Cüveynî yaptırmıştır. Medresenin bugün ancak giriş cephesi kalmıştır(28).

Osmanlılar'dan önceki bu az miktarda Dâru'l-Hadîslerden sonra Osmanlılar'ın bu alanda neler yaptıklarını görmek üzere şimdi Osmanlı Dâru'l-Hadîs'lerine geçebiliriz.

B- Osmanlılar'da Dâru'l-Hadîsler:

Bu kısımda Osmanlı Dâru'l-Hadîslerini mümkün olduğu kadar detaylı olarak ele alıyoruz.

1- Hayreddin Paşa Dâru'l-Hadîsi: İznik

Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa yaptırmıştır. Hayreddin Paşa, 770/1368-69'da paşa olmuş, 789/1387'de Yenice'de vefat etmiştir. Cenazesi İznik'e nakledilerek mermer hücreye defnolunmuştur(29).

Bu ilk Osmanlı Dâru'l-Hadîsi'nin vakfiyesi elimizde yoktur. Dâru'l-Hadîs'in varlığını bazı kayıtlardan öğreniyoruz. Msl.: Bir kayıтта "vakf-ı medrese-i Dâru'l-Hadîs-i Merhum Hayreddin Paşa, nefis-i İznik'te serhâne (başçı dükânı) bu medresenin vakıflarındandır" denilmektedir(30).

Dâru'l-Hadîs'in Yeşil Cami ile Nilüfer İmâreti ve Şeyh Kutbuddîn Câmii'nin çevirdiği alanla İznik Suru arasında (31) veya Paşa Câmii yanında(32) bulunduğu ileri sürülür. Cami ile birlikte yapılmışsa 780/1378-79'da inşâ edilmiş olmalıdır.

Müderrişi:

İdrîs Efendi: Burada 934/1527-28'den itibaren 3,5 yıl müderrişlik yapmıştır. Hayatı hakkında bilgimiz yoktur. Anadolu medreselerine mutasarrıf olan müderrişlerin adları ile bu medreselerde kaç yıl kaldıklarını bildiren bir defterde, İznik'te Süleyman Paşa Medresesi yanında bir Dâru'l-Hadîs'ten bahsedilmektedir ki bu, Hayreddin Paşa Dâru'l-Hadîsi olmalıdır. Burada İdrîs Efendi'nin müderriş olduğundan söz edilmektedir(33). Müderriş hakkında daha fazla bilgimiz yoktur.

2- Hüdâvendigâr Dâru'l-Hadîsi: İştîp(34)

Üçüncü Osmanlı Sultanı Murad Hüdâvendigâr yaptırmıştır. Kendisi 726/1326'da doğup, 761/1360'ta padişah oldu(35). Türbesi Bursa-Çekirge'de camii ve medresesi karşısındadır.

Merhumun Bursa'da camii, üstünde medresesi, imareti, misafirhanesi, Eski Kaplıca denen kaplıcası, Hisar Camii, Bilecik ve Yenişehir'de birer camii, yine Yenişehir'de Post-nişin Baba için zaviyesi, İznik'te annesi Nilüfer Hatun için yaptırdığı imareti(36) ve İştîp'te bir Dâru'l-Hadîs'i vardır.

Dâru'l-Hadîs, Hüdâvendigâr Câmii önünde bulunmaktaydı. ve İlm-i Hadîs okutuluyordu(37). İştîp şehri 782/1380-81'de Rumeli Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa (ö. 806/1404) tarafından fethedilmiş(38) olduğuna göre Dâru'l-Hadîs, bu tarihi takip eden yıllarda inşa edilmiş olmalıdır.

Müderrisleri hakkında bilgimiz yoktur.

3- Dâru'l-Hadîs Medresesi: Edirne

Sultan II. Murad yaptırdı. 806/1403-4'te doğup, 824/1421'de padişah oldu ve 855/1451'de Edirne'de vefat etti(39). Bursa'da cami, medrese, imaret(40), zaviye(41) ve mektebi(42); Edirne'de cami, Dâru'l-Hadîs Medresesi(43) ve fethettiği yerlerde birçok mescid, cami, hangâr ve imaretleri vardır. Türbesi, Bursa'da cami, medrese ve imareti yanındadır.

Dâru'l-Hadîs Medresesi kale dışında Manyas mevkiinde İbn-i Arab Mahallesi'ndedir. Dâru'l-Hadîs olarak yapılmışken(44) açıldığı günden itibaren aynı zamanda cami olarak da kullanılmıştır. Bugün hâlâ cami olarak kullanılmaktadır. Cami'in yanında bulunan ayrı bir Dâru'l-Hadîs Medresesi'nin ise(45) II. Murad'a ait olduğuna dair bugün bilinen bir vesîka yoktur. İhtimal ki Dâru'l-Hadîs, tamamen camiye çevrilinece onun yerine camiin batı tarafında bir medrese yapılmıştır.

Bugün camide bulunan kitabeye göre Dâru'l-Hadîs'in inşası 20 Şa'bân 838/23 Mart 1435'te bitirilmiştir(46). Neşri de bu görüşe katılıyor(47). Şimdi tek kubbeli bir cami ve minaresi ile ayakta durmaktadır. Yanındaki medrese yıkılmıştır(48).

Sultan II. Murad, Dâru'l-Hadîs için Edirne içindeki vakıflarından başka Vize livasının Pınarhisar nâhiyesinde 4 köy vakfetmişti(49). 23 Şa'bân 838/26 Mart 1435 tarihli vakfiyesinde de Tahtakale'de hamam, 2 fırın, toplam 121 dükkân, 13 oda ile 15 dükkân daha, Tahtakale civarında 4 dükkân, Tahtakale çarşısı ve içinde 15 dükkân, ayrıca 11 dükkân, 7 oda, medreseye bitişik diğer bir dükkân, başka 17 dükkân, 3 ev ve büyük bir değirmen zikredilmektedir(50).

Paye bakımından, vakfiyesine göre 30'lu durumundaydı. Müderrise günde 50 akçe verilen(51) Dâru'l-Hadîs'e II. Bayezîd, Hoca Sinan Paşa'yı günde 100 akçe ile tayin etmişti (52). Ancak 100 akçe sadece Hoca Sinan Efendi'ye ait bir imtiyazdı. Hammer bu konuda yanılmıştır(53). Dâru'l-Hadîs, 974/1566-67(54), 984/1576-77(55) ve 992/1584'te(56) 60'lılar arasında bulunuyordu. Hasan Bey-zade Tarihi'nde müderrise günde 60, 2 mu'îde 10'ar akçe verildiği(57) kaydedildiği gibi Bâdî Efendi de 60'lı payesinde bulunduğunu yazar (58).

Müderrisleri:

1- Fahreddin Acemî: II. Murad ve Fâtih Devri müderrislerindedir. II. Murad Devri'nde Acemistan'dan gelen Fahreddin Acemî, önce Bursa'da Sultaniye Medresesi müderrisi Fenârî-zade'ye mu'îd olmuş, daha sonra bazı medreselerde müderrislik yapmış ve II. Murad tarafından günde 30 akçe ile müftü tayin edilmişti. Padişahın, maaşını artırma teklifine karşılık da "levâzim-i lâzime ve havâyic-i mühimmeye yettiği denlü beytü'l-mâl helâldir. Amma vefk-i hâcet ve kadr-i kifâyetten ziyade helâl değil, vebâldir" diyerek kabul etmedi. Vefatına kadar müftülükte kaldı ve Edirne'de II. Murad'ın Dâru'l-Hadîsi'nde müderrislik yaptı(59). Hattâ Fazlullah Hurûfî taraftarlarının Edirne Üç Şerefeli Camii'nde idam edilerek yakılmasına fetvâ verdi. Fatih Devri'nde 865/1460-61'de vefat ederek Edirne'de Dâru'l-Hadîs Camii mihrabı önünde defnedildi(60). Şeyhülislâm Alâeddin Arabî, onun

mu'fidi idi(61).

2- Sinan Paşa(62): Adı Sinaneddin Yusuf b. Hızır Bey'-dir. Hoca Paşa diye meşhur olmuştur. 16 Receb 844/11 Aralık 1440 Pazar günü Bursa'da doğup, tahsilden ve bazı medreselerde müderrislikten sonra Fâtih onu Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne müderris tayin etmişken daha sonra kendisine hoca edindi. Ali Kuşçu İstanbul'a geldiğinde Fâtih, Sinan Paşa'nın ondan riyâziye tahsil etmesini istemişti. O da öğrencisi Molla Lütfi'yi Ali Kuşçu'nun derslerine göndererek ondan riyaziye öğrendi ve padişahın emriyle Kadı-zade-i Rûmî'nin Çağmînî'ye yazdığı şerhe hâşiye yazdı. Daha sonra Fâtih, 875/1470-71'de kendisine vezir tayin etti. 881/1476-77'de padişahla arası açılarak vezirlikten azledildi ve hattâ hapsedildi. Bunun üzerine İstanbul'daki bütün ülemâ, dîvâna gidip, eğer onu hapisten çıkarmazsa bütün kitaplarını yakıp, Osmanlı ülkesini terkedeceklerini söylediler. Bunun üzerine padişah, Sinan Paşa'yı hapisten çıkarıp ülemâya teslim etti. Daha sonra Seferihisar kadılığını ve müderrisliğini verdi. Bundan sonra mâcerâ devam etti. II. Bayezid'in cülûsunda ise günde 100 akçe ile Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi tekrar verildi. 888/1483'te Gelibolu Beyi oldu ve 891/1486'da İstanbul'da vefat etti(63). Ebû Eyyûb el-Ensârî civarında defnolundu(64). Ancak Bâdî Efendi Edirne'de mezar taşını bulduğunu kaydeder(65).

Eserleri:

- Hâşiye alâ Şerhi'l-Mûlahhas: Çağmînî Şerhi(66),
- Tezkiretü'l-Evliyâ(67),
- Hidâye'den Tahâret Bahsi(68),
- Mevâkıf'tan cevâhir ve a'râza hâşiye(69),
- Kâdî Beyzâvî'ye kısmî bir hâşiye(70),
- Ahlâk-nâme (Nasîhat-nâme),
- Risâle fi'l-Münferice ve Tasyîrihâ Hâddeten Kable en Tasîra Kaimeten(71),
- Aşk-nâme(72).

Sarı Kérez Nûreddin Efendi, Dâru'l-Hadîs Medresesi'nde Sinan Paşa'nın mu'îdi idi(73).

3- Molla Lütfi: Lutfullah b. Hasan'dır. Sarı Lütfi diye meşhur olmuştur. Tokat'lı olup, Sinan Paşa'nın yetiştirmesidir. Ali Kuşçu İstanbul'a geldiğinde Sinan Paşa'nın, ona Molla Lütfi'yi gönderip riyaziyeyi onun vasıtasıyla öğrendiğini yukarıda görmüştük. Fatih'in gadrine uğrıyarak Seferihisar'a sürülen hocası Sinan Paşa ile birlikte oraya kadar gitmişti. II. Bayezid'in cülûsu ile İstanbul'a gelip, Hazîne-i Âmire'de hâfız-ı kütüb oldu. Daha sonra Bursa'da Yıldırım Bâyezid, Filibe'de Şehâbeddin Paşa, 40'la Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi, İstanbul'da Semâniye'den biri ve sonra da günde 60 akçe ile Bursa Murâdiye müderrisi oldu. Bazı fikirlerinin padişaha kadar ulaşması üzerine padişah, Hoca-zade ve Molla İzârî'yi onu teftişle görevlendirdi. Onlar da zındıklığına hükmederek katline fetvâ verdiler ve hüküm 900/1495'te infâz edildi(74).

Eserleri:

- Hâşiye alâ Şerhi'l-Metâli'(75),
- " " Şerhi'l-Miftâh(76),
- " " Şerhi'n-Nesefiyye,
- Risâletü'l-Mevzû'ât(77),
- es-Seb'u's-Şidâd (elyazma)(78),
- Risâle fî Tahkîkî'l-Îmân(79),
- " fî İlmi'l-Âdâb,
- el-Metâlibü'l-Îlâhiyye (elyazma)(80),
- Şerhu'l-Buhârî (kısmen)(81),
- Tercemetü'l-Ferec ba'de's-Şidde(82),
- Merâtibü'l-Mevcûdât (elyazma),
- Mebâhisü'l-Burhân (elyazma),
- el-Fark beyne'l-Hamd ve's-Şükr (elyazma risâle),
- Şerhu'l-Mevâkîf (elyazma)(83),
- Ta'rîfü'l-Hikme (" risâle).

4- Mâşî Şemseddîn Ahmed Efendi: Mevlânâ Mâşî diye meşhur olmuştur(84). Bazı medreselerden sonra 910/1504-5'te(85) İstanbul Kalenderhane, Edirne Dâru'l-Hadîs ve Amasya II. Bayezid Medresesi'nde müderris ve Amasya müftüsü oldu. II. Bayezid Devri'nde vefat etti(86).

5- Şucâ'addîn Efendi: Mecdî'de zikredilmemektedir. Burada müderris iken 9 Cemâziye'l-Evvel 915/25 Ağustos 1509'da in'âm verildi(87).

6- Karasi'li Nûreddin b. Yûsuf Efendi: Kısa boylu, sarı tüylü ve etli olduğundan Sarı Kêrez denilmiştir(88). Hatîb-zâde, Hoca-zâde ve Sinan Paşa'dan ders aldı. II. Bayezid Devri'nde Sinan Paşa padişahın emriyle Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne tayin edilince Nûreddin Efendi onun müfîdi oldu. Daha sonra mülâzemetle bazı medreselerde müderrislik yaptı ve sonra Bursa Yıldırım Bâyezîd, Üsküb İshâk Paşa(89), Edirne Dâru'l-Hadîs ve 922/1516'da Sahn medreselerinden Akdeniz cihetindeki birinci medrese olan(90) Başkurşunlu Medrese'ye müderris oldu. Burada müderris iken 20 Receb 913/26 Kasım 1507(91) ve 15 Muharrem 914/17 Mayıs 1508'de(92) in'âm verildi. Daha sonra medresesinden ayrılarak günde 80 akçe ile mütakaîd olmuşken Sultan Selim Han, İstanbul kadısı tayin etti. Bundan sonra Anadolu ve Rumeli kazaskerliklerinde bulundu ve kazaskerlikten sonra tekrar Sahn'a ve oradan da İstanbul kadılığına dönmüşken 928/1521-22'de vefat etti(93). İstanbul'da yaptırdığı mescidinin avlusunda defnolundu(94). Mecdî ve Sa'deddin'de zikredilen bazı eserleri:

- Murtazâ (fıkıh)(95),
- Evvibe an Es'ileti Kara Seydî,
- Hâşiye-i Şerh-i Miftâh,
- " " Mevâkıf(96),
- Ta'likât ale'l-Hidâye,
- Risâle-i Kalemîyye(97).
- Hâşiye alâ Metâli'i'l-Enzâr Şerhi Tavâli'i'l-Envâr (98).

7- Küçük Bedreddin Efendi: Adı Bedreddin Mahmud olup, Küçük Bedreddin diye meşhur olmuştur. Tahsilden sonra Balıkesir'de, İstanbul Kalenderhane'de, Mustafa Paşa'da, Edirne Dâru'l-Hadis Medresesi'nde, 924/1518'de Semâniye'den Akdeniz cihetindeki üçüncü medrese olan(99) Çifte Ayakkurşunlu Medrese'ye, daha sonra Ayasofya Medresesi'ne terfî ederek 928/1521-22'de(100) buraya müderris oldu. Günde 80 akçe alırken 100 akçe yevmiye ile tekaude ayrıldı ve 946/1539-40'ta vefat etti(101). Bazı kitapların bazı yerlerine ta'lîk ve hâşiyeler yapmış, fakat hiç birini tamamlıyamamıştır.

8- Kara Haydar Efendi: Tahsilden sonra Karahisar, Bursa Manastır, Edirne Dâru'l-Hadis ve 925/1519'da(102) II. Bayezid Medresesi'ne müderris oldu ve yeri İbn Kemal Efendi"ye verildi. Buradan kazaya ayrılarak Haleb kadısı olan Haydar Efendi, 30 akçe ile mütekaid olduktan sonra Kanuni Devri'nde vefat etti. İstanbul'da bir mescidi vardır(103).

9- Şeyhülislâm İbn Kemal Efendi: Asıl adı Şemseddin Ahmed b. Süleyman olup, Kemal Paşa-zâde diye meşhur olmuştur. Tokat'lı olduğu halde Edirne'ye nisbet edilmiştir. Ümerâdan Süleyman Bey'in oğludur. Kendisi de II. Bayezid'in ümerasından iken ilim yolunu tutarak Molla Lütfi, Kestelli, Hatîbzâde ve Ma'rûf-zâde'den ders aldıktan sonra ilkin Edirne Taşlık Medresesi'nde, günde 40 akçe ile Üsküb İshak Paşa, Edirne Halebî ve Üç Şerefeli medreselerinde(104), 918/1512-13'te Semâniye'den Karadeniz cihetindeki Çifte Ayakkurşunlu Medrese'ye(105) müderris oldu. Daha sonra Edirne II. Bayezid Medresesi'ne müderris olan İbn Kemal, kazaya ayrılarak Edirne kadısı ve 922/1516'da(106) Anadolu kazaskeri oldu. 925/1519'da(107) azlolunduktan sonra Kara Haydar Efendi yerine günde 100 akçe ile Edirne Dâru'l-Hadis ve arkasından da tekrar II. Bayezid Medresesi müderrisi oldu(108).

Kanuni Devri'nde 932/1525-26'da Şeyhülislâm oldu ve fikhî meseleleri halletme hususundaki iktidarından dolayı "Müfti's-Sekaleyn" adını aldı. 8 yıl bu makamda kaldıktan

sonra 2 Şevval 940/16 Nisan 1534 Perşembe günü vefat etti. Edirnekapı dışındaki Ahmed Buhârî ve Mahmûd Çelebi Zâviyesi-ne defnolundu(109). Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazan İbn Kemâl'in 200 kadar eseri vardır ki bunların bir kısmı:

- Dekâyiku'l-Hakâyık(110),
- Dîvân-i Eş'âr(111),
- En'âm Sûresi Tefsiri,
- Eşkâlü'l-Ferâiz(112),
- el-Felâh, Şerhu'l-Merâh(113),
- Galatâtü'l-Avâmm,
- Hadâyiku'l-Ezhâr,
- Hadâyiku'l-Hakâyık,
- Hâşiye alâ Evâili'l-Keşşâf(114),
- " " Evâili Envâri't-Tenzîl(115),
- " " Sadri's-Şerî'a,
- " " Şerhi'l-Miftâh(116), "Tağyîru'l-Miftâh",
- " " Şerhi's-Seyyid,
- " " Şerhi't-Tehâfüt(117),
- " " Şerhi't-Telvîh,
- " ale'l-İşârât ve't-Tenbîhât(118),
- Havâşî ale'l-Muhâkemât(119),
- el-Islâh(120),
- Izhâru'l-Izhâr(121),
- el-İzâh(122),
- Kanije Muharebesi(123),
- el-Kelimâtü'l-Arabiyye,
- Kit'alar (Arapça),
- Mecmûatü'l-Fetâvâ,
- Mecmû'atü'r-Resâil,
- İmkânü't-Talâsim,
- Risâle fî enne Esmâallahi Te'âlâ Tevkifiyye,
- " " Beyâni'r-Rûh,
- " " Beyâni Ma'ne'l-Ca'l,
- " " Duhûli Veledi'l-Bint fi'l-Mevkûf alâ Ev-lâdi'l-Evlâd,

- Risâle fî Ademi Nisbeti's-Şerr ila'llah,
- " " Hakkı Mes`eleti'l-Ecel,
- " " Lafzı Çelebi,
- " " Müfredâti'l-Elfâz,
- " " Şerhi'l-Hadîs "İzâ tehayyertüm fi'l-u-
mûr",
- " " Tahkîki enne mâ yasduru bi'l-kudreti ve-
'l-ihtiyâr,
- Risâle fî Tahkîki Kelimeti's-Salevât,
- " " Tahkîki'l-Havâss ve'l-Mezâyâ,
- " " Takdîmi'l-Haber,
- " " Tefsîri "min" et-Teb'îziyye,
- " " fi'l-Me'âdi'l-Cismânî,
- " " fi's-Sa'îd ve's-Şakî,
- " " fî Tahkîki Haşri'l-Ecsâd,
- " " Tafsîli mâ kıyle li-Ebeveyni'r-Resûl,
- " " Vücûbi'l-Vâcib,
- " " Tahkîki Ta'rîbi'l-Kelimâti'l-Acemiyye,
- Risâle-i Yâiyye,
- Risâletü'l-Es`ile ve'l-Ecvibe,
- Risâletü'l-İstihlâf,
- Risâletü'r-Radâ',
- Risâletü't-Tafra,
- Risâletü't-Tavriyye,
- Risâletü'l-Vücûd,
- Şerh alâ Hadîsi "bu'istü min hayri kurûni Benî Â-
dem karnen fe-karnen",
- Şerhu Du'âi'l-Kunût,
- " " Kasîdeti'l-Hamriyye,
- Şerhu Erba'în,
- Şerhu'l-Hidâye,
- Şerhu'l-Ferâizi's-Sirâciyye,
- Şerhu't-Ta'rîfât,
- Tabakâtü'l-Fukahâ',
- Tağyîru't-Tenkîh,

- Tefsîru Sûreti'l-Mülk.
- Ferâidü'l-Fevâid,
- Kavâ'idü'l-Fürs,
- Kütüb-i Sitte'den 100 Hadis Tercemesi,
- Mecmû'a-i Eş'âr.ve'l-Fevâid,
- Nigâristan (Şeyh Sa'dî'nin Gülistan'ına nazîre),
- Risâle fî Haşri'l-Ecsâd,
- " " Kavâ'idi'l-Fârisî,
- " " Ta'allukı'n-Nefs,
- " " Tahkîki'l-Müşâkele,
- " fi'l-Hıdâb,
- " fi'l-Kadâ` ve'l-Kader,
- Risâle-i Feth-i Mısr,
- Risâletü'z-Zamâir,
- Rubâ'ıyyât (ona atfedilir),
- Şurûtu's-Salât,
- Tahkîkât Şerife ve Tasavvurât Acîbe,
- Tevârîh-i Âl-i Osmân.

10- Leys-zâde Pîr Ahmed Efendi: Mülâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra Üsküb İshak Paşa ve İstanbul Mustafa Paşa medreselerinde müderris oldu. Daha sonra kadılığa ayrılarak Üsküb'de kadılık yaptı. Sonra tekrar tadrîse dönüp, Edirne Halebî ve Dâru'l-Hadîs medreselerinde müderrislik yaptı. Daha sonra 927/1521'de Semâniye'den Karadeniz cihetindeki üçüncü medrese olan(124) Ayakkurşunlu Medrese'ye müderris oldu. Buradan tekrar kadılığa dönerek Mısır kadısı olduktan sonra günde 100 akçe ile tekaude ayrılarak, 952/1545'te vefat etti(125). Eser yazmadı.

11- Kocaeli'li Muhyiddin Mehmed b. Mehmed Efendi: Mülâzemetle Malkara Medresesi'nde, İstanbul Eski İbrahim Paşa, İznik Orhan Gazi, Edirne Dâru'l-Hadîs, İstanbul Koca Mustafa Paşa ve Semâniye'den birinde müderris oldu. Yavuz Devri'nde İstanbul kadısı, Anadolu ve Rumeli Kazaskeri olan Muhyiddin Efendi, günde 120 akçe ile tekrar Sahn müderrisi

olmuşken bu görevden ayrılarak Mısır kadısı oldu ve hac dönüşünde 931/1524-25'te vefat etti. İstanbul Fatih Camii yakınında müfessir Şeyh-zade'ye nisbet edilen mescidin avlusunda babası Mevlânâ Muslihiddin Mehmed'in yanında yatmaktadır. Hamid'li Kara Seydi'nin sorularına cevaplarını ihtiva eden bir risalesi vardır(126).

12- Aydın'lı Pîr Ahmed Çelebi: Mülâzemetle Tire İbn Melek, İstanbul Hacı Hasan-zade, Edirne Halebî ve Dâru'l-Hadîs Medresesi ve İstanbul'da Sahn-i Semân'ın birine müderris oldu. 932/1525-26'da vefat etti(127). Eser yazmadı.

13- İshak Çelebi b. İbrahim Üskübî: Tahsilden sonra Edirne İbrahim Paşa, Sonra Üsküb'de, Bursa Kaplıca, İznik'te Orhan Gazi, Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne, 935/1528-29'da Semâniye'den Akdeniz cihetindeki dördüncü Medrese olan (128) Ayakkurşunlu Medrese'ye müderris oldu ve yerine Ümmüveled-zade Abdulaziz Efendi getirildi. Buradan kazaya ayrılarak 942/1535-36'da Şam kadısı oldu ve 943/1536-37'de vefat etti(129). Evlenmemiştir.

Eserleri:

- Dîvân,
- Risâle-i İmtihâniyye,
- Selîm-name.

14- Ümmüveled-zade Abdulaziz Efendi: 935/1528-29'da İshak Çelebi yerine(130).

15- Emîr Hasan Rûmî Efendi(131): Bazı medreselerde müderrislikten sonra Edirne Ali Bey, İstanbul Dâvûd Paşa, İbrahim Paşa ve Edirne Dâru'l-Hadîs medresesine müderris oldu (132). 939/1532-33'te burada müderris iken vefat etti(133).

Eserleri:

- Hâşiye alâ Ferâizi's-Seyyidi's-Şerîf,
- " " Şerhi'l-Mes'ûdi'r-Rûmî (ilm-i âdâb),
- " ale't-Telvîh.

16- Eyhem-zade Mustafa Yegânî Paşa Çelebi: Tahsilden

sonra Bursa Kaplıca, Edirne Halebi ve Dâru'l-Hadîs Medreselerinde müderris oldu. 939/1532-33'te burada müderris iken İstanbul'a gelerek orada vefat etti(134).

Eserleri:

Havâşî alâ Miftâhi's-Seyvidi's-Şerif ve şiirleri vardır.

17- Muhaşşî Sinan Efendi: Amasya'lı olup, 893/1488'de Sonusa (Uluköy)'de doğmuş ve Muhyiddin Fenârî ile Alâeddin Cemâli'den okuyup, 927/1521'de Sultan Süleymân'ın hocası Hayreddin Efendi'den mülâzemetle 928/1522'de 25 akçe ile Gelibolu Saruca Paşa, 930/1524'te 30'la Edirne Taşlık, 938/1531-32'de 40'la İstanbul Davud Paşa, 940/1533-34'te 50 ile Gebze Mustafa Paşa, 941/1534-35'te Emîr Hasan Rûmî yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne, 942/1535-36'da Semâniye'den Akdeniz cihetindeki ikinci medrese olan(135) müderris oldu ve yeri Pervîz Efendi'ye verildi. 945/1538-39'da 60'la Edirne II. Bayezid Medresesi'ne müderris, 946/1539-40'ta Haleb kadısı olan Sinan Efendi, burada iken Bağdad Beylerbeyi Üveys Paşa'nın teftişine memur edildi. Paşa'nın durumunu arzetmesi azline sebep oldu. Fakat Haleb'e dönüşünde Paşa'ya Haleb Beylerbeyliği verildi ve Safer 946/Haziran-Temmuz 1539'da Paşa'nın arzıyla bu defa da Sinan Efendi azledildi. İstanbul'a dönmüşken Akşehir'e geldiğinde Şam kadılığı ile müjdelendi. 951/1544'te Bursa, 952/1545'te Edirne, 954/1547'de İstanbul kadısı olup, henüz İstanbul'a varmadan Anadolu kazaskerliği müjdesini aldı. 958/1551'de azlolunduktan sonra hacca gidip, dönüşünde 969/1561-62'de 180 akçe ile Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'ne müderris oldu. Burada iken Kadî Beyzâvî Tefsiri'ne Hâşiye yazdı ve Muhaşşî unvanını aldı. Bunun üzerine nöbette ona 10 mülâzim verildi, yevmiyesi önce 30 ve sonra 40 akçe artırıldı. 983/1575-76'da 200 akçe ile tekaude ayrıldı ve 90 yaşını geçmiş olduğu halde 12 Safer 986/20 Nisan 1578 Pazar günü vefat etti. Kayınpederi Sarıkırız Mescidi avlusunda yatmaktadır(136).

Eserleri:

- Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beyzâvî,
- Hidâye'nin Mu'âmelâtından Kerâhiye ve Vesâyâ bölümlerine Hâşiye,
- Şerh-i Mevâkîf,
- Miftâh'a Ta'lîk,
- Telfîh'a " ,
- Tecrîd'e " .

18- Pervîz Abdullah Efendi: II. Selim ve III. Murad Devri müderrislerindedir. Ümerâdan Nişancı Abdi Bey'in oğlu olup, Kemal Paşa-zade'den mülâzemetle ilk defa 30 akçe ile İstanbul Eski İbrahim Paşa, 939/1532-33'te Mahmud Paşa, 942/1535-36'da Muhaşşî Sinan Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, 945/1538-39'da Semâniye'den Akdeniz cihetindeki ikinci medrese olan(137) Çifte Başkurşunlu Medrese'ye müderris oldu. 950/1543'te azlolunmuş iken 951/1544'te tekrar Semâniye'den Karadeniz cihetindeki ikinci medrese olan(138) Çifte Başkurşunlu'ya müderris oldu. 955/1548'de Bağdad, 957/1550'de Haleb, 961/1554'de Şam, 962/1555'te Kahire, 965/1557-58'de Edirne, 968/1560-61'de İstanbul kadısı, 971/1563-64'te Anadolu kazaskeri oldu ve 974/1566-67'de azlolundu. 984/1576'da tekrar kadılığa dönerek Mekke kadısı olup 987/1579'da orada vefat etti. Cebel-i Mu'allâ'da Hadîce-i Kübrâ civarına defnolundu.

Eserleri:

- Telhîs-i Telhîs-i Miftâh,
- Şerh-i Telhîs-i Telhîs,
- Risâle-i Velâyet,
- Hidâye'ye Ta'lîkât,
- Risâle fi'l-Vaz',
- Telhîs-i Tuhfeti'l-Ma'ânî,
- Mirkatu's-Semâ` : Ali Kuşçu'nun Astronomi'ye dair Farsça Risalesi'nin genişletilerek tercemesidir.
- Teshîl (Tıb).

Ayrıca İstanbul'da medresesi ve Bursa'da va'z-kürsüsü

Ayrıca İstanbul'da medresesi ve Bursa'da va'z kürsüsü vardır.(138).

19- Emîn Kösesi Yahyâ Çelebi: Adı Yahyâ b. Nûreddin Hamza olup, Emîn Kösesi diye meşhur olmuştur. Babası II. Bâyezîd Devri'nde hassa emîni idi. 892/1486-87'de doğup, tahsil ve mülâzemetten sonra bir süre Ayas Paşa'ya hocalık yaptı. 924/1518-19'da önce 25 akçe ile Bursa Kasım Paşa, sonra Şa'bân 926/ Temmuz-Ağustos 1520'de 30 akçe ile İstanbul Eski İbrâhîm Paşa, 930 sonu/Kasım sonu 1524'te Rûkneddin Çelebi yerine 40'la Bursa Yıldırım Han Medresesi, 934/1527-28'de Humâyûn-name sahibi Ali Çelebi yerine 50 akçe ile Edirne Halebî, 941/1534-35'te Eyu Seydi yerine misliyle Çorlu Ahmed Paşa, Muharrem 943/Haziran-Temmuz 1536'da Perviz Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne, Rebî'u'l-Evvel 944/Ağustos 1537'de Kara Salih yerine Semâniye'den Akdeniz cihetindeki dördüncü medrese olan(139) Ayakkurşunlu Medrese'ye, Rebî'u'l-Âhir 946/Ağustos-Eylül 1539'da Manav Abdi yerine Bursa Murâdiye, 946 sonu/Nisan başları 1540'ta Hâfız Acem yerine Ayasofya medresesine müderris olunca "kâne Yahyâ müstahikkan li-Ayasofya" cümlesini Ebced hesabıyla kendisi tarih düşürmüştü. 957/1550'de İstanbul kadılığından mütekaid Karasi'li Hasan Çelebi yerine Semâniye'den Akdeniz cihetindeki ikinci medrese olan(140) Çifte Başkurşunlu Medrese'ye müderris olup, aynı yıl vefat eden Kemal Çelebi yerine Bağdad kadısı, 960 sonu/Kasım başları 1553'te 80 akçe ile mütekaid olup, yerine Fudayl Efendi geldi. 964/1556-57'de Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi tamamlandınca önce 100 akçe ile oraya müderris oldu. Zî'l-Ka'de 967/Ağustos 1560'ta iâde satmak töhmetiyle azlolundu(141). Yeri İstanbul kadılığından ma'zûl Niksârî Efendi'ye verildi. Muharrem 968/ Ekim 1560'ta üzüntüsünden vefat etti(142). Kendisi köse idi. Parlak gençlere düşküdü(143).

Eserleri:

- Beyzâvî Tefsîri'nden bazı yerlere dair risâleler,

- Vikaye'den bazı yerlerle ilgili risaleler.

Ayrıca Arapça ve Farsça çok güzel şiirleri de vardır.

Doğumu için "'ammerahu'llah", ölümü için "Yahyâ Çelebi gitdi şâd ide Celîl ânı" ve "rahimehu'llahu rehmeten" Ebced hesabıyla tarih düşürülmüştür.

Hocası Zenbilli Ali Efendi'nin kızını aldı. 75 yaşında vefat etti(144).

20- Mîrim Kösesi Mehmed b. Kutbeddin Efendi: Babası Kutbeddin Mehmed Çelebi'nin annesi Mevlânâ Ali Kuşçu'nun kızıdır. Kendi annesi de Mevlânâ Hoca-zade'nin kızıdır. Mülâzemetle ilk olarak Bursa Veliyyüddin Oğlu Ahmed Paşa, sonra İstanbul Hacı Hasan-zade, Bursa Yıldırım Bayezid, İstanbul Atik Ali Paşa, İznik Orhan Gazi, Edirne Dâru'l-Hadîs ve Bursa Murâdiye medreselerinde müderris oldu. Daha sonra kadılığa ayrılarak Halep, Edirne ve İstanbul kadısı ve Anadolu Kazaskeri olduktan sonra 150 akçe ile azlolunmuşken, 954/1547-de Semâniye'den Karadeniz cihetindeki birinci medrese olan (145) Başkurşunlu Medrese'ye müderris oldu. 957/1550'de vefat etti.

Eserleri:

- Astronomi ile ilgili bir kitap,
- Şerhu'l-Kâfiye (tamamlayamadı).

Ayrıca İstanbul'da bir mescidi vardır(146).

21- Kemal Çelebi: Tahsilini tamamladıktan sonra Hüsam Çelebi'nin mu'fidi oldu. Bazı medreselerde görev yaptıktan sonra İznik Medresesi ve Edirne Üç Şerefeli Medreseleri'nin birinde, Semâniye Medreseleri'nin birinde ve Bursa Murâdiye Medresesi'nde müderris oldu. Edirne Dâru'l-Hadîsi'nde müderrislikte bulunduğunu, aşağıdaki Abdulcabbar Acemî'nin bunun yerine müderris olduğunu kaydından anlayabiliyoruz(147). 957/1550'de vefat etti. Eseri yoktur.

22- Abdulcabbar Acemî: Mülâzemetle 930/1524 sıralarında 20 akçe ile Bursa Hamza Bey, arkasından Atabey'de Ağras Medresesi müderrisi olduktan sonra 30'lu pâyesine yükle-

rek Ankara müftüsü oldu. 40'lıpayesine yükseldikten sonra 947/1540'ta İmam-zade yerine Gebze Mustafa Paşa Medresesi'ne, 949/1542-43'te Kemal Çelebi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, 955/1548'de Küçük Şems yerine Semâniye'den Akdeniz cihetindeki birinci medrese olan(148) Başkurşunlu Medrese'ye, 958/1551'de 60 akçe ile Kara Çelebi yerine Bursa Murâdiyesi'ne müderris, Safer 965/1557-58'de Amasya mutasarrıfı oldu ve 966. başları/Ekim 1558'de vefat etti. Amasya'da yatmaktadır. (149). Eseri yoktur.

23- Müeyyed-zade Abdulvahhâb Efendi: Tahsilden sonra mülâzim olmaksızın önce 40 akçe ile Perviz Efendi yerine İstanbul İbrahim Paşa, 940 sonu/Haziran ortaları 1534'te Sinan Efendi yerine aynı akçe ile Dâvûd Paşa'ya naklolundu ve 941/1534-35'te 50 akçe ile Kara Çelebi yerine Edirne Halebî müderrisi oldu. 944/1537-38'de Ayas Paşa tarafından azledilip medresesi Vâsi' Alisi'ne verildi. 946/1539-40'te Kemal Çelebi yerine İznik Orhaniyesi, 955/1548'de Abdülcabbar Ace-mî yerine Edirne Dâru'l-Hadîs ve 960/1553'te Perviz Efendi yerine Sahn, Sâfêr 965/Aralık 1557'de Abdülcabbar Efendi yerine 60 akçe ile Bursa Murâdiyesi müderrisi oldu ve burada görevde iken Rebî'û'l-Evvel 970/Kasım 1562'de vefat edip yerine Manav Tâceddîn geldi(150). Eseri yoktur.

24- Kara Abdurrahman b. Mustafa Efendi: Konya'lı olup, Kadrî Efendi'den mülâzemetle önce 20 akçe ile Bursa Molla Hüsrev Medresesi, sonra 25, sonra 30'la Konya Nalıncı Medresesi, aynı akçe ile İstanbul Murad Paşa Medresesi müderrisi olup, 950 sonu/Mart 1544'te 40'a talibler arasında yapılan imtihanı kazanarak İstanbul Efdal-zade, 954/1547'de Hâmid Efendi yerine Gebze Mustafa Paşa, 960 sonu/Kasım 1553'te Müeyyed-zade Abdulvahhâb Çelebi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, 963/1555-56'da Mu'allim-zade yerine Semâniye'den Akdeniz cihetindeki üçüncü medrese olan(151) Çifte Ayakkurşunlu Medrese ve Muharrem 967/Ekim 1559'da Ayasofya Medresesi müderrisi oldu. Zi'l-Hicce 967/Ağustos-Eylül 1560'ta azlolunup 70 akçe ile mütkeaid oldu ve yerine Şeyhî Efendi getirildi.

Sevvâl sonları 976/Nisan ortaları 1569'da vefat etti(152). Eseri yoktur.

25- Kaba Lutfi Efendi: Ebu's-Su'ûd Efendi'nin amca-zadesi olup Kaba Lutfi diye meşhur olmuştur. Çivi-zade Medresesi'nde Ebu's-Su'ûd Efendi'den mülâzemetle önce 20 akçe ile Edirne İbrahim Paşa Medresesi'ne müderris olup, 25 payesine yükselmiş, sonra 30'la Hezargrat İbrahim Paşa Medresesi'ne müderris olmuş ve 40'a yükselerek 960/1552-53'te Mehmed Paşa-zade yerine İstanbul Mahmud Paşa, 961/1554'te Muallim-zade yerine Manisa Sultanîyesi'ne müderris ve müftü olup, 963/1555-56'da Kara Abdurrahman yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, Sa'bân 970/Nisan 1563'te İvaz Efendi yerine Semâniye'den birine ta'yi'n edilmiş ve bir ay sonra, kabul etmeyen selefi yerine Bursa Murâdiye Medresesi'ne müderris olmuştur. Rebî'u'l-Âhir 976/Eylul-Ekim 1568'de vefat etti(153). Medrese Sinan Çelebi'ye verildi. Eseri yoktur.

26- Çalık Ya'kûb b. Bayram Efendi: Ankara'lıdır. Tahsilden sonra İstanbul'a gelip, Humâyûn-nâme sahibi Ali Efendi ve Çivi-zade Efendi'den mülâzemetle önce 20 akçe ile Hasköy Mahmud Paşa Medresesi müderrisi olup, burada 25'e yükselerek daha sonra 30'la buradan ayrılmıştı. Daha sonra 40'la Filibe'de Karagöz Paşa, 50 ile Bosna Hüsrev Paşa, 965/1557'de Salih Molla Efendi yerine yine 50 eli Çorlu Ahmed Paşa, Sa'bân 970/Nisan 1563'te Kaba Lutfi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne ve Safer başı 971/20 Eylül 1563'te Molla Efendi yerine Semâniye'den Karadeniz cihetindeki dördüncü medrese olan(154) Ayakkurşunlu Medrese'ye müderris oldu. Rebî'u'l-Evvel 972/Ekim 1564'te Bağdad kadısı olup, 975/1567'de vefat etti. Eseri yoktur(155).

27- Gezer(156) Seydi-zade: Bunun burada görev yaptığını, aşağıdaki Mu'îd-zade'nin 974/1566'da bunun yerine geldiği ifadesinden anlıyoruz.

28- Mu'îd-zade Mehmed Efendi: Receb 922/Ağustos 1516'da doğup, Kanuni'nin hocası Hayreddin Efendi'den mülâzemet-

le önce 25 akçe ile Edirne İbrahim Paşa, sonra 30'la Eski Cami, 40'la İstanbul Kepenekçi, Safer 971/Eylül-Ekim 1563'te 50 akçe ile Bursa Manastır, Cemâziye'l-Evvel 974/Kasım-Aralık 1566'da Gezer Seydi-zade yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne müderris oldu. Birkaç yıl sonra 60'a yükselerek, Rebî'u'l-Ahir 980/Ağustos-Eylül 1572'de 80 akçe ile Şam müftüsü olup, yeri Kara Kasım Efendi'ye verildi. Receb 983/Ekim 1575'te 500 akçe ile Sultan Süleyman Medresesi müderrisi ve mevleviyetle Kudüs kadısı oldu. Aynı yıl Zi'l-Hicce/Mart 1576'da vefat etti.

Eserleri:

- Muhâkemât beyne Tefsîreyi'l-Kadî ve'l-Keşşâf,
- Ta'likât ale'l-Hidâye,
- " ale'l-Miftâh.

Ayrıca resâleleri, fetvâları ve Arapça birkaç tane de şiiri vardır(157).

29- Kara Kasım Efendi: Edirne kadısı Bedreddin Gulâm'dan mülâzemetle Receb 972/Şubat 1565'te Bitlice Mustafa yerine Gebze Mustafa Paşa Medresesi'ne müderris olmuşken, Şevvâl 976/Mart-Nisan 1569'da azlolunup yeri Niksârî Kayını'na verildi. Rebî'u'l-Ahir 980/Ağustos-Eylül 1572'de Mu'fid-zade yerine Edirne Dâru'l-Hadîs ve Muharrem 981/Mayıs 1573'te Semâniye'den birine müderris oldu, yeri Kadı-zade'ye verildi. Cemâziye'l-Evvel 982/Ağustos-Eylül 1574'te vefat etti. Eseri yoktur(158).

30- Şeyhülislâm Kadı-zade Ahmed Şemseddin Efendi: Amasya'lı olup, 918/1512'de(159) doğmuştur. Tahsilden sonra Kadri Efendi'den mülâzemetle günde 25 akçe ile Bursa Ferhâdiye, 30 akçe ile Hâmid Efendi yerine Veliyyüddin oğlu Ahmed Paşa Medresesi müderrisi oldu. 950 sonu/Şubat sonları 1544'te 40'a tâlibler arasında imtihan emredilip, Rumeli kazaskeri Ebu's-Su'ûd Efendi ile Anadolu kazaskeri Mîrim Kösesi önünde imtihanla Bursa Kaplıca Medresesi müderrisi oldu. 953/1546-47'de İsa Paşa-zade Halil Bey yerine İstan-

bul Atik Ali Paşa, 955/1548'de İmam-zade yerine Üç Şerefeli, 957/1550'de Emin Kösesi yerine Semâniye'den Akdeniz ci-
hetindeki ikinci medrese olan(160) Çifte Başkurşunlu Medre-
se, 960 başları/Nisan başları 1543'te Süleymâniye Medrese-
seleri'nden doğu taraftaki iki medrese tamamlanınca Mi'mâr-
zade ile buna verildi. Daha sonra kadılığa ayrılarak Safer
963/Aralık-Ocak 1555-56'da Haleb kadısı olmuşken, Zi'l-Ka'-
de 967/Ağustos 1560'ta 80 akçe ile tekaude ayrılık, yeri
Mu'allim-zade Efendi'ye verildi. Vezîr-i A'zam Semiz Ali
Paşa zamanında İstanbul teftişiyle görevlendirilip, hizmet-
leri beğenilerek Rebî'u'l-Evvel 971/Ekim-Kasım 1563'te Per-
viz Efendi yerine İstanbul kadılığı ile mükâfatlandırıldı.
Rebî'u'l-Âhir 974/Ekim-Kasım 1566'da Hâmid Efendi yerine
Rumeli kazaskerliğine gelmişken, aynı yıl Zi'l-Hicce/Hazi-
ran 1567'de Pâdişah hocası Atâullah Efendi ile atışması,
kazaskerlikten olmasına sebep oldu, yerine Mu'allim-zade
getirildi. 150 akçe ile talebe okutmakla meşgulken Vezîr-i
A'zam Mehmed Paşa ile aralarına soğukluk girip, Edirne'ye
taşındı ve Safer 981/Haziran 1573'te hocası Kara Kasım ye-
rine 200 akçe ile Edirne Dâru'l-Hadîsi'ne müderris oldu.
Rebî'u'l-Âhir 982/ Temmuz-Ağustos 1574'te vefat eden oğlu
Sermin kadısı Abdurrahman Efendi'ye üzüntüsünden Dâru'l-Ha-
dîs'i bıraktı ve İstanbul'a geldi, yerine Azmi Efendi geti-
rildi. Aynı yıl Ramazan/Aralık-Ocak 1574-75'te III. Murad
tahta çıktığında gündeliğini 50 akçe artırdı. Safer 983/Ma-
yıs-Haziran 1575'te Sinan Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-
Hadîsi verilmişken bir ay sonra Abdurrahman Efendi yerine
tekrar Rumeli kazaskeri oldu. 5 Şa'bân 985/18 Ekim 1577'de
vefat eden Hâmid Efendi yerine Şeyhülislâm oldu. 11 Rebî'u-
'l-Âhir 988/26 Mayıs 1580 Çarşamba günü mide rahatsızlığı-
ndan vefat edip, Fâtih'te Küçük Karaman'da Çukur Hamam'a ya-
kın evi karşısındaki mescid ve Dâru'l-Kurrâsı avlusuna def-
nedildi(161).

Eserleri:

- Hâşiye-i Beyzâvî,

- Hâşiye-i Tecrîd (Mâhiyet bahsi),
- Hâşiye alâ Sadri's-Şerî'a (baş tarafı),
- Hâşiye-i Şerh-i Miftâh (ikinci fennin sonuna kadar)
- Şerhu'l-Hidâye (Kitâbu'l-Vekâle'nin tamamı),
- Ta'likât ale'l-Mevâkîf,
- " ale't-Telvîh,
- Terceme-i Ma'deni'l-Cevâhir ve Ravzati'l-Havâtır,
- Fetâvâ vs.

Çırçır Mescidi de onun eseridir(162).

31- Azmi Pîrî Çelebi: Defterdar Pîr Ahmed Çelebi'nin oğludur. Kınalı-zade Ali Efendi'den mülâzemetle 20 akçe ile Rusçuk Rüstem Paşa, Rebî'u'l-Evvel 968/Kasım 1561'de 40'la İstanbul Rüstem Paşa, Rebî'u'l-Âhir 982/ Temmuz-Ağustos 1574-te Kadı-zade yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, Rebî'u'l-Âhir 984/ Temmuz 1576'da Semâniye'den Karadeniz cihetindeki dördüncü medrese olan(163) Ayakkurşunlu ve Rebî'u'l-Âhir 987/Haziran 1579'da(164) Süleymâniye'den üçüncü medreseye(165) müderris ve 18 Şevvâl 988/26 Kasım 1580'de hatt-ı humâyûnla(166) Şeh-zade Mehmed'e muallim tayin edildi. Receb 990/ Temmuz-Ağustos 1582'de vebadan vefat edip(167), Eyyûb'da defnolundu.

Eserlerinden bazıları:

- Manzum Vasiyetnâme,
- Mekârimü'l-Ahlâk,
- Terceme-i Mihr-u-Müşterî(168).

32- Kemal Bey-zade Mehmed Efendi: Ahmed Çelebi'den mülâzemetle 40 akçe ile İstanbul İbrahim Paşa Medresesi'ne (169) müderris olmuşken, Safer 976/Ağustos 1568'de buradan ayrılarak Muharrem 981/Mayıs 1573'te Yeni Ali Paşa, Rebî'u'l-Âhir 984/ Temmuz 1576'da Azmi Pîrî Mehmed Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne, aynı yıl Receb/Ekim'inde Semâniye'den birine müderris olup, Dâru'l-Hadîs Saçlı Emir-zade'ye verildi. Şa'bân 987/Eylül-Ekim 1579'da Ayasofya ve Rebî'u'l-Evvel 988/Nisan-Mayıs 1580'de(170) Süleymâniye ikinci medrese müderrisi oldu(171). Muharrem 993/Ocak 1585'-

te Haleb, Receb 994/Haziran-Temmuz 1586'da Eyyub, Zi'l-Ka'de 998/Eylul 1590'da Kahire kadısı oldu ve Muharrem 1000/Ekim-Kasım 1591'de azlolundu. Cemâziye'l-Âhir 1003/Şubat-Mart 1595'te Edirne kadılığına tayin edilen Kemal Bey-zade, Cemâziye'l-Âhir 1004/Şubat 1596'da ayrıldı. Receb 1005/Şubat-Mart 1597'de tekrar Eyyub kadısı oldu ve 18 Şevvâl 1007/14 Mayıs 1599'da vefat ederek(172) Eyyub kabristanına defnolundu. Eseri yoktur.

33- Saçlı Emîr-zade(173) Abdolvahhâb Efendi: Saçlı Emîr Kîsûdar Efendi'nin büyük oğlu olup(174), babasından mü-lâzemetle 40'tan ma'zûl iken Safer 981/Haziran 1573'te İstanbul Hayreddin Paşa Medresesi'ne müderris, aynı yıl Cemâziye'l-Âhir/Ekim'inde Seyid Gazi müftüsü oldu. Muharrem 983/Nisan-Mayıs 1575'te azlolunup, Muharrem 984/Nisan 1576'da Semâniye'den Akdeniz cihetindeki ikinci medrese olan(175) Çifte Başkurşunlu Medrese'ye ve aynı yıl Receb/Ekim ayında Kemal Bey-zade yerine günde 60 akçe ile Edirne Dâru'l-Hadis Medresesi'ne müderris oldu. Rebî'u'l-Âhir 985/Haziran-Temmuz 1577'de İzmir kadısı olup, Muharrem 987/Mart 1579'da azlolundu. Receb 994/Haziran-Temmuz 1586'da Medîne kadısı olmuşken Rebî'u'l-Evvel 998/Ocak 1590'da azledilip sonra Receb 1000/Nisan-Mayıs 1592'de tekrar Medîne kadısı oldu ve Şevvâl 1002/Haziran-Temmuz 1594'te vefat etti(176). Eseri yoktur.

34- Ağa-zade Mehmed Efendi: Ebu's-Su'ûd Efendi'den mü-lâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra günde 40 akçe ile Çekmece Abdüsselâm Medresesi müderrisi, Zi'l-Ka'de 975/Mayıs 1568'de Siyavuş Paşa hocası, Receb 976/Aralık-Ocak 1568-69'da İstanbul Mustafa Paşa, Şa'bân 977/Ocak 1570'te Sokollu Mehmed Paşa'nın İstanbul Kadırga Limanı'nda yaptırdığı medrese tamamlanarak oraya, Safer 979/Temmuz 1571'de Semâniye'den Akdeniz cihetindeki birinci medrese olan (177) Başkurşunlu Medrese'ye, Ramazan 981/Ocak 1574'te Süleymâniye'den üçüncü medreseye(178), Receb 983/Ekim 1575'te

Edirne Selîmiyesi müderrisi olmuşken, Cemâziye'l-Evvel 984/Ağustos 1576'da cehâlet töhmetiyle azlolundu. Rebî'u'l-Âhir 985/Haziran-Temmuz 1577'de Saçlı Emîr-zade Abdulvahhâb Efendi yerine tekâuden Edirne Dâru'l-Hadîsi'ne müderris oldu. Şa'bân 990/Ağustos-Eylul 1582'de oradan da azlolunarak medrese Emrullah Efendi'ye verildi. Zi'l-Hicce 991/Aralık-Ocak 1583-84'te Edirne kadısı oldu ve 993/1585'te vefat etti(179). Eseri yoktur.

35- Emrullah Efendi: Mülâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra Şevvâl 981/Ocak-Şubat 1573'te İstanbul'deki Şah Sultan Zâviyesi medreseye çevrilip 40 akçe ile önce buna verildi ve Zi'l-Ka'de 982/Şubat-Mart 1575'te azlolundu. Rebî'u'l-Âhir 985/Haziran-Temmuz 1577'de Cenâbî Efendi yerine Hânkâr, Şa'bân 988/Eylul-Ekim 1580'de Manak Ali yerine Haseki, Ramazan 989/Ekim 1581'de Abdurrahîm Efendi yerine Semâniye'den Karadeniz cihetindeki üçüncü medrese olan(180) Çifte Ayakkurşunlu Medrese'ye ve Şa'bân 990/Ağustos-Eylul 1582'de Ağa-zade yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne müderris oldu. Aynı yıl Zi'l-Ka'de/Aralık ayında Amid kadısı olup, yeri Keçimîr-zade'ye verildi. Şa'bân 992/Ağustos 1584'te vefat etti(181). Eseri yoktur.

36- Keçimîr-zade Yahyâ Efendi: Yanlış olarak Keçmîrî-zade diye de anılır. Tahsilini tamamladıktan sonra Hasan Bey Efendi'den mülâzemetle 40'lı bir medreseden ma'zûl iken Cemâziye'l-Âhir 984/Eylul 1576'da Yeni İbrahim Paşa ve Zi'l-Ka'de 990/Aralık 1582'de Emrullah Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Ramazan 992/Eylul 1584'te Sahn hükmiyle Bursa Murâdiyesi teklif edildiye de kabul etmiyerek azlolundu. Dâru'l-Hadîs Karaman'lı Küçük İshak Efendi'ye verildi. Ramazan 994/Ağustos-Eylul 1586'da Semâniye'den birine müderris, Zi'l-Hicce 995/Kasım 1587'de Mekke nakîbi olup, Cemâziye'l-Âhir 997/Nisan-Mayıs 1589'da İstanbul Yavuz Selim Medresesi'ne ve Şevvâl 998/Ağustos 1590'da Süleymâniye'den üçüncü medreseye müderris(182), Cemâzi'ye'-

'1-Âhir 1002/Mart 1594'te Galata, Cemâziye'l-Âhir 1003/Nisan-Mayıs 1595'te Üsküdar kadısı oldu. Cemâziye'l-Âhir 1005/Ocak-Şubat 1597'de azlolunup, Rebî'u'l-Âhir 1008/Ekim-Kasım 1599'da vefat etti. Tophane'de Arab Ahmed Türbesi'nde yatmaktadır. Mirî mahlası ile Tezkiretü'ş-Şu'arâ` ve bazı yerlerde şiirleri ve Terceme-i Mihr-u-Müşterî adlı bir eseri vardır(183).

37- Karaman'lı Küçük İshak Efendi(184): Ebu's-Su'ûd Efendi'den mülâzemetle 40'lı bir medreseden ma'zûl iken Receb 983/Ekim 1575'te Remzi-zade yerine İstanbul Haydar Paşa Medresesi müderrisi olmuştu. Rebî'u'l-Âhir 988/Mayıs-Haziran 1580'de rikâb-ı humâyûna arz-ı hâl etmesi üzerine azlolundu ve yerine Osman Efendi verildi. 23 Cemâziye'l-Evvel 989/25 Haziran 1581'de(185) Küçük Mahmûd yerine Edirne Üç Şerefeli'den birine, 24 Ramazan 992/29 Eylül 1584'te Keçimîr-zade yerine 60 akçe ile(186) ve Sahn hükmiyle buraya müderris oldu. Receb 994/Mayıs-Haziran 1586'da İzmir kadısı oldu ve yeri Kastamonu'lu Şucâ' Efendi'ye verildi. Buradan Şevvâl 995/Eylül 1587'de azlolunup Muharrem 999/Kasım 1590'da tekrar İzmir kadısı oldu. Receb 999/Nisan-Mayıs 1591'de azlolunup Rebî'u'l-Âhir 1000/Ocak-Şubat 1592'de Yenişehir kadısı olmuşken 40 gün sonra ayrılarak Cemâziye'l-Âhir 1001/Mart 1593'te üçüncü defa İzmir kadısı olup, Şa'bân 1003/Nisan-Mayıs 1595'te azlolundu. Muharrem 1004/Eylül 1595'te ikinci defa Yenişehir kadısı, Receb 1004/Mart 1596'da Bosna Sarayı kadısı olduysa da bunu kabul etmiyerek azlolundu. Şevvâl 1007/Mayıs 1599'da dördüncü defa İzmir kadısı tayin edildi. Rebî'u'l-Âhir 1008/Ekim-Kasım 1599'da Kütahya kadılığı verilmişken bunu da kabul etmiyerek azlolundu. 1010/1601-2'de vefat etti(187). Eseri yoktur.

38- Kastamonu'lu Şucâ' Efendi: 974/1566-67'de mülâzim olup, günde 40 akçe ile Bursa Hançeriye Medresesi'nden ayrılmışken Zi'l-Hicce 991/Aralık-Ocak 1583-84'te Abdolvahhâb Efendi yerine Kasım Paşa Medresesi'ni, Receb 994/Mayıs-Ha-

ziran 1586'da Küçük İshak yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne ve Zi'l-Ka'de 1001/Ağustos 1593'te Bostan-zade Mehmed Efendi yerine Semâniye'den birine müderris oldu, yerine Sîrek-zade geldi. Şevvâl 1002/Haziran-Temmuz 1594'te Kudüs kadısı olup, Zi'l-Hicce b004/Ağustos 1596'da azlolundu. Zi'l-Ka'de 1005/Haziran-Temmuz 1597'de tekrar Kudüs kadısı olup, Şevvâl 1006/Mayıs 1598'de buradan azlolundu. Ramazan 1008/Mart-Nisan 1600'de Tokat kadısı oldu ve Şa'bân 1010/Ocak-Şubat 1602'de azlolundu. Muharrem 1013/Haziran 1604'te Yenişehir kadısı, Cemâziye'l-Âhir 1013/Ekim-Kasım 1604'te Selânik kadısı olup, 2 gün sonra Yenişehir kadılığına döndü ve Cemâziye'l-Âhir 1014/Ekim-Kasım 1605'te azlolunup, aynı yıl Zi'l-Hicce/Nisan-Mayıs 1606'da tekrar eski görevine döndü. Şa'bân 1015/Aralık 1606'da azlolunup 6 Muharrem 1019/31 Mart 1610 Perşembe günü vefat etti(188). Eseri yoktur.

39- Sîrek-zade Mehmed Efendi: II. Selîm'in hocası Sîrek Muhyiddin Efendi'nin oğludur. 5 Zi'l-Ka'de 945/25 Mart 1539 Perşembe gecesi doğdu. Mülâzemetle Şa'bân 971/Mart-Nisan 1564'te Hayrabolu Rüstem Paşa, Şa'bân 973/Mart 1566'da 40'la Rodosçuk Rüstem Paşa, Muharrem 983/Nisan-Mayıs 1575'te İznik Orhan Gazi medreselerinde müderris oldu ve Cemâziye'l-âhir 985/Ağustos-Eylül 1577'de azlolunup, Rebî'u'l-Âhir 987/Haziran 1579'da Edirne Üç Şerefeli Medreseleri'nin birinde ve nihayet Safer 993/Şubat 1585'te(189) Semâniye'den Akdeniz cihetindeki birinci medrese olan(190) Başkurşunlu Medrese'de müderris oldu. Zi'l-Ka'de 995/Ekim 1587'de Bağdad, Rebî'u'l-Evvel 998/Ocak 1590'da Trablus-Şam kadısı olmuşken burayı kabul etmiyerek Cemâziye'l-Evvel/Mart ayında Manisa kadısı oldu. Receb 999/Mayıs 1591'de azlolunup, Safer 1000/Kasım-Aralık 1591'de Trablus-Şam kadısı oldu. Muharrem 1001/Ekim 1592'de azlolunup tekrar tedrise dönerek Zi'l-Ka'de 1001/Ağustos 1593'te Kastamonu'lu Şucâ' Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, Zi'l-Ka'de 1003/Temmuz 1595'te Semâniye'den birine müderris oldu ve yeri Kemal-zade'ye verildi. Cemâziye'l-Evvel 1004/Ocak 1596'da Selânik kadısı

oldu ve Safer 1005/Ekim 1596'da azlolunup, Safer 1008/Eylul 1599'da Gelibolu kadılığı verilmişken burayı kabul etmiyerek Şa'bân 1008/Şubat-Mart 1600'de İzmir kadılığı verildi. Aynı yıl Berat Gecesi/1 Mart 1600'de vefat etti.

Eserleri:

- Şakâyık'a Zeyl ve kenarında ilâveler,
- Eşbâh ve Nezâir'e Ta'likât,
- Ebu's-Su'ûd Tefsiri kenarında kelimeleri vardır (191).

40- Kemal-zade Ali Efendi: Edirne'li olup, mülâzemetten sonra 40 akçe ile İbrahim Paşa Medresesi'nden ayrılmışken 990 sonu/1582 sonunda Edirne Astarıcı Hacı Medresesi hâric i'tibar olunup, buna verildi. Rebî'u'l-Evvel 997/Ocak-Şubat 1589'da Kara Muhyiddin'den boşalan Halebiye, Zi'l-Ka'de 1003/Temmuz 1595'te mütekâ'id olan Sîrek-zade yerine Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne müderris oldu ve Şevvâl 1005/Mayıs-Haziran 1597'de vefat etti. Yeri Aydın'lı Ömer Efendi'ye verildi(192). Eseri yoktur.

41- Aydın'lı Ömer Efendi: Nâzır-zade'den mülâzemetle 40 akçe ile Efdal-zade Medresesi'nden ma'zûl iken Rebî'u'l-Ahir 996/Mart 1588'de Yeni Ali Paşa Medresesi açılıp, Fehmi Efendi ve Ca'fer Efendi ile imtihan ferman buyrulmuştu. Zeyrek Camii'nde hapsolunup, Bostan-zade Efendi ve Dökmezi-zade Efendi huzurunda Hidâye'nin Kitâb-ı İcâre'sinden okuyup, Fehmi Efendi üstün gelip, Ca'fer Efendi Kasım Paşa Medresesi'ne verildi. Bu da Şeyh Ali yerine Şâhilden indirilen Soğukkuyu Pîrî Paşa Medresesi'ne gönderildi. Receb 998/Mayıs 1590'da Ma'rifetullah Efendi yerine Rodos müftülüğüne nakledildi. Receb 1003/Mart-Nisan 1595'te azledilip yeri Bağdâdî-zade'ye verildi. Ramazan 1005/Nisan-Mayıs 1597'de Potur Sâlih yerine Semâniye'den birine, aynı yıl Şevvâl/Mayıs-Haziran ayında Edirne'li Kemal-zade Ali Efendi yerine 60 akçe ile Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne ve Cemâziye'l-Ahir 1008/Aralık-Ocak 1599-600'de Şucâ' Efendi yerine Mani-

sa müftülüğüne verildi ve yerine Ohri'li Hüsam Efendi geldi. Cemâziye'l-Âhir 1009/Aralık 1600'de Kavalalı-zade yerine Edirne Sultan Selim Han Medresesi verildi. Safer 1010/Ağustos 1601'de Potur Salih yerine Manisa Murâdiyesi müderrisi olup Safer 1016/Haziran 1607'de vefat etti. Medresesi Tezkireci Ahmed Efendi'ye verildi(193). Eseri yoktur.

42- Ohri'li Hüsam Efendi: İstanbul'a gelip, bazı ülemâdan mülâzemetle 40 akçe ile Sittî Hâtun Medresesi'nden ayrılmışken Şevvâl 999/Ağustos 1591'de Abdu'l-Mu'tî yerine Topkapı Ahmed Paşa Medresesi, Şa'bân 1004/Nisan 1596'da Pirlipe'li Hasan Efendi yerine Üç Şerefeli'nin birine, Cemâziye'l-Âhir 1008/Aralık Ocak 1599-600'de Ömer Efendi yerine Dâru'l-Hadîs'e, Receb 1008/Ocak-Şubat 1600'de Abdulganî-zade yerine Sahn'a geldi. 18 Ramazan 1008/2 Nisan 1600'de vefat edip, yeri Müte'accem Efendi'ye verildi(194).

43- Tezkireci Tâceddin Efendi(195): Ankara'da doğup, tahsilden ve Kadı-zade'den tezkirecilikle mülâzemetten sonra bazı medreselerde müderrislikte bulunarak 40'la Silivri Pîrî Paşa Medresesi'nden ma'zûl iken Receb 1001/Nisan 1593'te Tarsûsî yerine Lüleburgaz'da Sokollu Mehmed Paşa Medresesi müderrisi olmuştu. Muharrem 1004/Eylül 1595'te selefi yerine İstanbul Fethiye Sokollu ve aynı yıl Zi'l-Ka'de/Temmuz 1596'de Bağdâdî-zade yerine Rodos Kanuni Sultan Medresesi müderrisi ve Rodos müftüsü oldu(196). Ancak kabul etmiyerek azlolundu. Receb 1008/Ocak-Şubat 1600'de Ohri'li yerine Edirne Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Şa'bân 1010/Şubat 1602'de Hayreddin-zade Abdullah Efendi yerine Ankara müftülüğü verildi. Şevvâl 1013/Mart 1605'te azlolunup selefi iâde edildi. Zi'l-Ka'de 1015/Mart 1607'de Kara Habib yerine Bursa Kaplıca Medresesi verildi. Cemâziye'l-Evvel 1017/Ağustos-Eylül 1608'de Abdullah Efendi yerine tekrar Ankara müftüsü oldu. 1018/1609-10'da vefat edip, yeri Ankara'lı Yahyâ Efendi'ye verildi(197). Eseri yoktur.

44- İstanbul'lu Ali Çelebi: 1002/1593-94'te Edirne E-

mîniyye Medresesi'nde(198) ve 1008/1599-600'de Râzî Efendi yerine Üç Şerefeli'ye müderris oldu(199). Şa'bân 1010/Şubat 1602'de Kasım Paşa Medresesi'nden ayrılıp yerine Baba Tâceddin Efendi geldi(200). Edirne Dâru'l-Hadîsi'nden de Ramazan 1011/Şubat-Mart 1603'te ayrılıp yerine Bahsî Efendi geldi(201). Hayatının bundan sonrasını bilemiyoruz.

45- Isparta'lı Mehmed Bahsî Efendi: Şeyhülislâm Çivizade Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra 40'la İstanbul Hasan Paşa Medresesi'nden ayrılmış iken Şevvâl 1004/Haziran 1596'da Arab Sinan yerine Murad Paşa Medresesi müderrisliği, Cemâziye'l-Evvel 1006/Aralık 1597'de Rodos müftülüğü verildi. Bunu kabul etmiyerek azledildi. Ramazan 1007/Nisan 1599'da Vahyî-zade yerine Yeni Ali Paşa Medresesi, Cemâziye'l-Âhir 1008/Aralık-Ocak 1599-1600'de selefi Sinan Efendi yerine Bursa Sultânîsi, Safer 1009/Ağustos-Eylül 1600'de Şerif Efendi yerine Gazanfer Ağa Medresesi, Muharrem 1010/Temmuz 1601'de Köse Mahmud yerine Sahn, Ramazan 1011/Şubat-Mart 1603'te İstanbul'lu Ali Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîsi verildi. Şa'bân 1012/Ocak 1604'te ayrılarak medrese Zu'n-Nûn Efendi'ye verildi. Safer 1013/Temmuz 1604'te Şerif Efendi yerine Süleymâniye medreselerinin birine ve Zi'l-Hicce 1014/Nisan 1606'da Ali Beyzade İbrahim Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi, Rebî'u'l-Âhir 1015/Ağustos 1606'da Ca'fer Efendi yerine Mekke kadılığı verildi. Ramazan 1015/Ocak 1607'de selefi geri getirilip, ancak bir gün kadılık yapmış oldu. Cemâziye'l-Evvel 1017/Ağustos-Eylül 1608'de Abdalcabbar-zade yerine Kahire kadısı olup, Rebî'u'l-Evvel 1018/Ağustos 1609'da azlulundu ve yerine Ahî-zade mahdumu Yahyâ Çelebi geldi. Receb 1021/Eylül 1612'de Sarı Hoca yerine Bursa kadılığı teklif edilip kabul etmeyince bu görev Hasan Efendi'ye verildi. Receb 1022/Ağustos-Eylül 1613'te Nihâlî Efendi yerine Edirne kadısı oldu. Receb 1023/Ağustos 1614'te azledilip yeri Çeşmî Efendi'ye verildi. Muharrem 1027/Ocak 1618'de Nihâlî

Efendi yerine İstanbul kadılığına gelip, Cemâziye'l-Âhir 1027/Haziran 1618'de ayrılarak bu göreve Şerif Efendi getirildi. Bir süre sonra Menemen kadılığı arpalık verildi. Şa'bân 1028/Ağustos-Eylül 1619'da Rumeli kazaskerliğine nakledilen Ganî-zade Efendi yerine Anadolu kazaskeri oldu. Cemâziye'l-Evvel sonu 1029/Mayıs başı 1620'de azledilip, bu makama Şerif Efendi getirildi, kendisi de arpalığına döndü. 1030/1621'de arpalıklar kaldırılıp, sonra yine geri verildi. Şa'bân 1032/Haziran 1623'te Bursa'ya gönderildi. III. Murâd'ın cülûsiyle, eskisi gibi vazife ve arpalık verilerek gönülleri alındı. 1033/1623-24'te vefat etti. Keskin Dede Türbesi'nde yatmaktadır. Bahsî mahlası ile şiirleri vardır (202).

46- Zu'n-Nûn Efendi: Rumeli'nde Badracık kasabasında doğup, tahsilini tamamladıktan sonra Bağçe hocalığı madde-sinden mülâzemetle bazı medreselerde müderrislik yapıp 40 akçe ile Nöbethane Mahallesi'ndeki Ahmed Paşa Medresesi'ne müderris olmuşken Safer 1005/Ekim 1596'da 50 pâyesine yükseldi. Rebî'u'l-Evvel 1007/Ekim 1598'de Galata'lı Ahmed Çelebi yerine Çorlu Ahmed Paşa Medresesi verildi. Zi'l-Ka'de 1009/Mayıs 1601'de Yumurta Vâizi yerine Bursa Hançeriye Medresesi'ne nakledildiyse de kabul etmiyerek azledildi. Rebî'u'l-Âhir 1010/Ekim 1601'de Hüsam Efendi yerine Edirne Eski Cami Medresesi verildi. Zi'l-Ka'de 1011/Nisan-Mayıs 1603'te Yok Yok Muslihiddin yerine Edirne Kapısı pâyesi verildi. Şa'bân 1012/Ocak 1604'te Bahsî Efendi yerine Dâru'l-Hadîs müderrisi oldu ve Zi'l-Hicce 1014/Nisan 1606'da Babakuşî Oğlu yerine Bosna kadılığına tayin edilerek yeri Baba Tâceddin Efendi'ye verildi. Buradan da 1016/1607'de azledilip yeri Sofu Mehmed Efendi'ye verildi. Şevvâl 1018/Ocak 1610'da Edirne kadılığı Muzaffer Efendi'ye verilip Dimetoka boşalınca buna verildi. Ramazan 1020/Kasım 1611'de burası Zeynelâbidîn Efendi'ye arpalık tayin edildi. Sonra Birgi kadılığı verilip, Ramazan 1023/Ekim 1614'te Ömer Efendi ye-

rine Tire kadılığına nakledildi. Rebî'u'l-Evvel 1024/Şubat 1615'te azledilip, bu göreve Abdurrezzak getirildi. Sonra yerine iâde edildi ve Receb 1027/ Temmuz 1618'de vefat ederek yeri Muharrem Çelebi'ye verildi(203). Eseri yoktur.

47- Baba Tâceddin Efendi: Karaman diyarında doğup, Baba Tâc Efendi diye ve Lâle-'izâr zade hocalığı ile meşhur oldu. İstanbul'a gelip Küçük Mustafa Efendi'den okuyup mülâzemetiyle şereflendikten sonra bazı medreselerde müderrislik yaparak 40'la Nişancı-yi Atik Medresesi'nden ayrılmışken Zi'l-Hicce 1006/ Temmuz 1598'de Ali Bey-zade Şah Çelebi yerine Zeyni Çelebi Medresesi verildi. Ramazan 1010/Mart 1602'de Vasfî Efendi yerine Üç Şerefeli Medresesi'ne müderris oldu. Cemâziye'l-Âhir 1013/Kasım 1604'te Emîr Sahib Tâc yerine Amasya müftülüğüne nakledilip kabul etmiyerek yerinde kaldı. Zi'l-Hicce 1014/Nisan 1606'da Zu'n-Nûn Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîsi'ne geldi. Safer 1016/Haziran 1607 tarihinde Sahn müderrisi Ali H^Vâbî 60 akçe ile Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne gelip, değış-tokuş yoluyla bu, Sahn'a gitti. Cemâziye'l-Evvel 1017/Ağustos-Eylul 1608'de Veli Efendi yerine Manisa kadısı olmuşken kabul etmiyerek azledildi. Şevvâl 1018/Ocak 1610'da vefat etti(204). Eseri yoktur.

48- Emîr Ali H^Vâbî Efendi: Bursa'da doğup tahsilini tamamladıktan sonra Kadı-zade Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müderrislik yapıp 40 akçe bir medreseden mazzûl iken 1005 sonu/ Temmuz ortaları 1597'de 50 ile Mekke'de bir medresede müderris oldu. Sonra İstanbul'a gelip, mülâzemetle Safer 1011/ Temmuz 1602'de Ömer Efendi yerine Yıldırım Hân, Ramazan 1011/Şubat 1603'te Medîne Sultan Murâd Hân Medresesi'ne müderris olup, kabul etmiyerek azledildi. Receb 1013/Kasım-Aralık 1604'te Ca'fer Efendi yerine Kızıl Musluk Medresesi'ne müderris oldu. Rebî'u'l-Evvel 1015/ Temmuz 1606'da Sun'î Efendi yerine Sahn, Safer 1016/Haziran 1607'de 60'la Baba Tâceddin yerine Dâru'l-Hadîs Medresesi'ne müderris oldu. Cemâziye'l-Evvel 1017/Ağustos 1608'de ay-

rılıp yerine Abdullatif-zade geldi. Safer 1019/Mayıs 1610'-da Vâlîde Sultan Medresesi müderrisi oldu. 22 Cemâziye'l-Âhir 1021/20 Ağustos 1612'de vefat etti, medrese de lağve-dildi(205). Eseri yoktur.

49- Pepegî Latif-zade Mehmed Efendi: 974/1566-67'de doğup, tahsilden sonra Çivi-zade Efendi'den mülâzemetle 40 akçe ile Perviz Efendi Medresesi'nden ayrılmışken Zi'l-Hicce 1007/Haziran-Temmuz 1599'da Veli Efendi yerine Mustafa Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Ramazan 1011/Şubat-Mart 1602'de Şems Efendi-zade yerine Yeni Ali Paşa, Şa'bân 1012/Ocak 1603'te Hısım Yahyâ Efendi yerine Şah Sultan, Receb 1013/Kasım-Aralık 1604'te Astarıcı Sinan yerine Kalenderhane ve Safer 1016/Haziran 1607'de İpekli yerine Semâniye'den birine, Cemâziye'l-Evvel 1017/Ağustos-Eylul 1608'de Ali H^Vâbî yerine 60'la Edirne Dâru'l-Hadîsi'ne, Zi'l-Ka'de 1017/Şubat-Mart 1609'da Kara Gülmez Efendi yerine Selîmiye'ye müdirris oldu, yeri Karaca Ahmed Efendi'ye verildi. Cemâziye'l-Âhir 1021/Ağustos 1612'de Uşşâkî-zade yerine Süleymâniye'den birine müderris oldu. Şevvâl 1021/Kasım-Aralık 1612'de Yenişehir kadısı olup, Ramazan 1022/Ekim-Kasım 1614 tarihinde vefat etti(206). Eseri yoktur.

50- Karaca Ahmed Efendi: Hamîd vilâyetinden olup, Kadı-zade'den mülâzemetle 40'lı bir medreseden ma'zûl iken Ramazan 1007/Nisan 1599'da İpekli yerine(207) Haydar Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Şa'bân 1008/Şubat-Mart 1600'de Ağras, Cemâziye'l-Âhir 1010/Aralık 1601'de Selânik müftüsü olan Ahmed Efendi, kabul etmeyince Zi'l-Ka'de 1011/Nisan-Mayıs 1603'te Edirne Eski Cami Medresesi'ne ve Receb 1013/Kasım-Aralık 1604'te Semâniye'den birine müderris ve arkasından Manisa Müftüsü olduysa da kabul etmiyerek Eski Cami Medresesi'ne döndü. Rebî'u'l-Evvel 1014/Temmuz-Ağustos 1605 tarihinde İstanbul Hânkâh Medresesi ve Zi'l-Hicce 1014/Nisan 1606'da yine Semâniye, Safer 1017/Mayıs-Haziran 1608'de 60'la Eyyub Medresesi, Zi'l-Ka'de 1017/Şubat-Mart 1609'da

Latif-zade yerine Edirne Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Cemâziye'l-Evvel 1019/ Temmuz-Ağustos 1610'da azlolunup, yeri Bâli Efendi'ye verildi. Şa'bân 1022/Eylul-Ekim 1613'te Edirne II. Bayezid Medresesi müderrisi olup, Zi'l-Hicce 1022/Ocak-Şubat 1614'te Kudüs kadılığına tayin edildi ve Rebî'u'l-Evvel 1024/Nisan 1615'te vefat etti(208).

Eserleri:

- Câmî'ye Ta'lîkler,
- Dürer ve Gurer'e Hâşiyeler,
- Kâfiye Şerhi,
- Zeyl-i Şakâyk.

51- Molla Bâli-i Karamânî: Karaman kasabalarından birinde dünyaya gelip, tahsilden sonra Anadolu Sadrı olan Hubbâ Mollası'ndan mülâzemetle öğretim meslekine girmiş, 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken Zi'l-Ka'de 1008/Mayıs-Haziran 1600'de Şehzâde yerine Beşiktaş Sinan Paşa müderrisi, Safer 1011/ Temmuz-Ağustos 1602'de Veli Efendi yerine Rodos müftüsü olmuştu. Rebî'u'l-Evvel 1015/ Temmuz 1606'da Talu'lu zade Derviş Efendi'den boşalan Şam müftülüğü, Zi'l-Ka'de 1017/Şubat 1609'da Şâfiyeci Muslihiddin yerine Soğukkuyu, Rebî'u'l-Evvel 1018/Haziran 1609'da Mehter-zade yerine Hân-kâh, Muharrem 1019/Nisan 1610'da Kejdehân Abdullah Efendi yerine Sahn, aynı yıl Cemâziye'l-Evvel/ Temmuz-Ağustos ayında Karaca Ahmed Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, Cemâziye'l-Ahir 1021/Ağustos 1612'de Abdullatîf-zade yerine Edirne Sultan Selîm Medresesi müderrisliği verildi. Muharrem 1022/Şubat-Mart 1613'te Şa'râvî Abdurrahîm Efendi yerine tekâüd yoluyla tekrar Dâru'l-Hadîs Medresesi müderrisi oldu. Ramazan 1026/Eylul 1617'de vefat ederek yeri Kara Çelebi-zade Efendi mahdumu Ebu'l-Fadl Mahmûd Efendi'ye verildi (209). Eseri yoktur.

52- Şa'râvî Abdurrahîm Efendi: Muharrem 1022/Şubat-Mart 1613'te bunun yerine gelen yukardaki Molla Bâli-i Karamânî bahsinden, burada müderrislik yaptığını anlıyoruz.

Hakkında başka bilgi edinilemedi.

53- Kara Çelebi-zade Efendi Mahdumu Ebu'l-Fadl Mahmud Efendi: Ramazan 1026/Eylul 1617'de buraya müderris olduğunu yine Molla Bâli-i Karamânî bahsinden anlıyoruz. Hakkında başka bilgi bulunamadı.

54- Abdu'l-Ganî Efendi: Safer 1030/Ocak 1621'de bunun yerine gelen aşağıdaki Menteş-zade İbrahim Efendi'nin hayat hikâyesinden bunun da burada müderris olduğu anlaşılmaktadır. Bunun hakkında da başka bilgi bulunamadı.

55- Menteş-zade İbrahim Efendi: H^Vâce Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada Receb 1028/Haziran-Temmuz 1619'da Hoca-zade Efendi yerine Sahn'a müderris olmuştu. Muharrem 1029/Aralık 1619'da azledilip, Safer 1030/Ocak 1621'de Abdulganî Efendi yerine Edirne Dâru'l-Hadîs, Zi'l-Hicce 1032/Ekim 1623'te Mustafa Efendi mahdimi Mahmûd Çelebi yerine Kalenderhane Medresesi müderrisi olup, yeri Kevâkibî-zade'ye verildi. Muharrem 1033/Kasım 1623'te Eyyub Medresesi, Cemâziye'l-Âhir 1033/Mart-Nisan 1624'te Hacı Mehmed-zade yerine Hâkâniye Dâru'l-Hadîsi'ne müderris oldu ve Safer 1034/Aralık 1624'te azlolundu. Cemâziye'l-Âhir 1035/Mart 1626'da Süleymâniye müderrisi olup, Zi'l-Ka'de 1035/Temmuz-Ağustos 1626'da vefat etti(210). Eseri yoktur.

56- Kevâkibî-zade İbrahim Efendi: H^Vâce Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada Receb 1032/Mayıs 1623'te Bostan-zade Mehmed Efendi mahdumu yerine Sahn'a gelip, aynı yıl Zi'l-Hicce/Ekim ayında Menteş-zade yerine Edirne Dâru'l-Hadîsi verilmişken Muharrem 1033/Kasım 1623'te Kalenderhane'ye müderris olup, daha sonra yine müderris ve kadı olarak devam etti. Receb 1040/Şubat 1631'de vefat etti (211). Eseri yoktur.

57- Müzellef Ahmed Efendi: Şeyhülislâm Zekeriyyâ Efendi'den mülâzemetle 40 akçe medreseden ma'zûl iken Cemâziye'l-Âhir 1020/Ağustos-Eylul 1611'de Edirne Sirâciye, Muharrem

1022/Subat-Mart 1613'te Taşlık, Ramazan 1026/Eylül 1617'de Eski Cami Medresesi, Cemâziye'l-Evvel 1029/Nisan 1620'de Halebiye, birkaç gün sonra Üç Şerefeli Medresesi, Cemâziye'l-Evvel 1032/Mart 1623'te Siyavuş Paşa Sultanîsi, aynı yıl Zilhicce/Eylül-Ekim ayında Sahn müderrisi, Muharrem 1033/Ekim-Kasım 1623'te Kevâkibî-zade yerine Dâru'l-Hadîs, Cemâziye'l-Evvel 1035/Subat 1626'da Sultan Bayezid Medresesi müderrisi olup, yerine Fazlullah Efendi geldi. Cemâziye'l-Ahîr/Mart'ta tekâüd yoluyla Taşlık Medresesi müderrisi oldu ve aynı yıl sonlarında/Ağustos'ta vefat etti. Eser vermemiştir(212).

58- Fazlullah: Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi'den tahsil ve mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada Safer 1035/Kasım 1625'te Sâni Çelebi yerine Sahn'a, aynı yıl Ramazan/Subat 1636'da Müzellef Ahmed yerine Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi ve Rebî'u'l-Evvel 1037/Kasım 1627'de azlolunan Bâlî-zâde Efendi yerine Sultan Bayezid Medresesi müderrisi olup, aynı yıl Sa'bân/Nisan 1628'de vefat etti. Fazlı Çelebi diye tanınırdı. Eser vermedi(213).

4- Abdullah Paşa Dâru'l-Hadîsi: Amasya

Ümerâdan iken Beylerbeyi ve sonra II. Bayezid Devri'nde vezir olan(214) ve yine onun devrinde vefat eden(215) Abdullah Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Dâru'l-Hadîs, 890/1485'te Paşa'nın Camii avlusunda yapılmıştı. Camiin iç kapısı önündeki boşluğun iki tarafında iki odadan meydana gelmekte ve cami, derslik olarak kullanılmakta idi. Vakfiyesi, oğlu Abdî Bey tarafından 907/1501-2'de tanzim edilmiştir(216).

Dâru'l-Hadîs ve müderrisleri hakkında daha fazla bilgi ve sahip değiliz.

5- Osman Çelebi Dâru'l-Hadîsi: Amasya

Yavuz Devri ricâlinden Seydi Ali-zade Osman Çelebi tarafından yaptırılmıştır(217). Bina 933/1536-37'de Dâru'l-Hadîs olarak yaptırılmıştır. Ahşap olan yapı, 1011/1602-3'te

vanıp, Osman Çelebi'nin kızı Ayşe Hâtun tarafından 1018/1609-10'da yeniden yaptırılmıştır(218).

Bu Dâru'l-Hadîs ve müderrisleri hakkında da bundan daha fazla bilgimiz yoktur.

6- Defterdar Nazlı Mahmud Çelebi Dâru'l-Hadîsi: Eyyub Kanuni Devri defterdarlarından Nazlı Mahmud Çelebi yaptırmıştır(219). Türbesi, camiinin mihrabı önündedir(220).

Aynı zamanda Şeyh Hamdullah'tan hat öğrenerek hattat olan Mahmud Efendi'nin(221) Eyyub Defterdar İskelesi'nde, Dâru'l-Hadîsi'nden(222) başka camii, medresesi, üst katta taş mektebi, çeşmesi; Varna'da diğer bir mektebi(223) bulunmaktadır. Halen ayakta duran Eyyub'daki camiinin tarihi, dış avludaki kitabeye göre 947/1540-41, cami kapısındaki Arapça kitâbeye göre ise 948/1541-42'dir. Ahşaptan yapılmış olan(224) Dâru'l-Hadîs de bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır.

Müderrisi:

Şeyh-zade Merzifon'lu Abdurrahman Efendi: Şeyh Cemâled-dîn Merzifonî'nin oğlu olup, 910/1504-5'te doğdu. Tahsilden sonra İznik'te Molla Karabâğî'ye mu'îd olup, 942/1535-36'da onun vefatıyla İstanbul'a gelerek Cezerî Kasım Paşa müderrisi Arab Çelebî'den tefsir ve hadîs okudu. Daha sonra Ebu'as-Su'ûd Efendi'den mülâzemetle(225) Kasım Paşa Câmii'nde hâ-tîb ve Defterdar Mahmud Çelebi(226) Dâru'l-Hadîsi'nde mühad-dis oldu. Sonra Ayasofya ve Fatih camilerinde vâ'iz olup, 971/1563-64'te vefat etti(227).

7- Papasoğlu Mustafa Çelebi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Papasoğlu adıyla meşhur olan Mustafa Çelebi yaptırmıştır(228). Ayvansarâvî, onun paşa olduğunu ve Hoca Sa'deddin Efendi'nin onun dâmâdı olduğunu kaydetmektedir(229).

Subaşı Sokağı'nda bulunan Dâru'l-Hadîs yıkılarak yerine İlkokul yaptırılmıştır(230).

Vakfiyesinin tarihi 949/1542-43 olduğuna göre ve vakfiyede Dâru'l-Hadîs'in de adı geçtiğine göre

vede Dâru'l-Hadîs'in de adı geçtiğine bakılırsa Dâru'l-Hadîs bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır. Müderrise günde 10 akçe verilmesi şart kılınmıştı(231). Ancak müderrisleri hakkında bilgimiz yoktur.

8- Sofu Mehmed Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Kanuni Devri vezirlerinden Sofu Mehmed Paşa yaptırmıştır(232).

Dâru'l-Hadîs, İstanbul vilâyet binasının bahçesinin Ankara Caddesi'ne açılan Paşa Kapısı yanında(233) Nallı Mes-cid'in karşısında(234) idi. Bugün mevcut değildir. Mimar Sinan'ın eseri olan(235) Dâru'l-Hadîs'i Mehmed Paşa, Tefsir ve Hadîs okutulmak üzere yaptırmıştı(236). İnşa tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, ilk müderrisi 950/1543-44'te vefat ettiğine göre(237) bu tarihten önce yapılmıştır.

Paye bakımından, 964/1556-57'den önce 30'lu idi(238).

Müderrisleri:

1- Bedreddîn Mahmud Aydınî Efendi: İzmir'li olduğu da rivayet edilen(239) Mahmud Efendi, tahsilden sonra İstanbul'da Sofu Mehmed Paşa'nın Tefsir ve Hadis okutulmak için yaptırdığı medrese tamamlandığında müderrisliğine getirildi. Burada müderris iken 950/1543-44'te vefat etti(240). Basılmamış bir tefsiri bulunmaktadır(241).

2- Şeyh Muharrem Efendi: Kastamonu'lu olup, İstanbul'da tahsilden sonra Halvetiye şeyhlerinden Kastamonu'lu Beyli Muhyiddin Efendi'ye bağlanmış ve bir çok yerlerde vâ'izlik yaptıktan sonra İstanbul'a davet edilerek 30 akçe ile buraya tayin edilmiş ve 964/1556-57'de Süleymâniye Câmii inşa edildiğinde kürsü vâ'izliği de buna verildi. 983/1575-76'da vefat etti(242).

3- Mevlânâ Zâhid: Bunun burada görev yaptığını, aşağıdaki oğlu Mehmed'in hayat hikâyesinden anlıyoruz.

4- Mevlânâ Mehmed b. Zâhid: Sofu Mehmed Paşa'nın İstanbul'daki Dâru'l-Hadîs'i'nin müderrisi olan Mevlânâ Zâhid Hac yolunda vefat edince, Hadis okutmakta makamına lâyık olup,

sulbî oğlu Mevlânâ Mehmed, yerine tâlib olunca hatt-ı humâvân'la "ehil ise verilsin" buyrulduğundan, araştırma sonucunda ehil olduğu anlaşılıp, babasının yerine tayin edildi. 8 Rebî'u'l-Âhir 996/9 Mart 1588(243).

9- Mahmud Ağa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

961/1553-54'te vefat eden Bâbu's-Sa'âde ağalarından Mahmud Ağa yaptırmıştır. Ahırkapı'da camii, Demirkapı'da Dâru'l-Hadîs, mekteb ve medresesi vardır(244). Bugün mevcut olmayan medresenin mimarı Sinan olduğuna göre(245), Dâru'l-Hadîs ve mektebi de o inşâ etmiş olmalıdır. Ayvansarâvî, medresenin, câmiin altında, mekteb ve çeşmenin ona bitişik olduğundan bahsederek Mahmud Ağa'nın kabrinin camiye bitişik ve eserlerin inşâ tarihinin 961/1553-54 olduğunu söyler (246). Müderrisleri hakkında bilgimiz yoktur.

10- Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Kanuni yaptırmıştır(247). Câmiin kible tarafında üniversite duvarına kadar istinad duvarı boyunca uzanan Dâru'l-Hadîs(248), 964/1556-57'de tamamlanmıştı(249).

Kanuni bu eserlerinin yaşaması için muhtelif yerlerde çok geniş vakıflar bırakmıştır(250).

Dâru'l-Hadîs'in 15 öğrencisi vardı(251). Bugün ayakta durmaktadır. Kubbeli bir ve kubbesiz 16 odası vardır.

Pave bakımından, tevcihlere göre devrinin en yüksek seviyedeki medresesi olduğu halde, vakfiyede müderrise günde 50 akçe verilmesi şart koşulmuştu(252). Ancak Dâru'l-Hadîs'in kuruluş tarihinde ilk müderrisin günde 100 akçe ile tavîn edildiği bilinmektedir(253). Anlaşıldığına göre vakfiye, medresenin inşâsından daha önce düzenlenmiş ve medrese tamamlanınca müderrisin akçesine 50 akçe daha eklenmiştir. Âlî, bu ilk tayine dayanarak, şart-ı vâkıfta günde 100 akçe şart kılınmış olduğunu yazarsa da(254), bugün bilinen vakfiyede böyle bir şart yoktur.

Müderrisleri:

1- Emîn Kösesi Yahyâ Çelebi: Buranın ilk müderrisi olup,

günde 100 akçe ile 964/1556-57'den Zi'l-Ka'de 967/Ağustos 1560'a kadar görevde kaldı(255).

2- Muslihiddin Mustafa Niksârî Efendi: Niksar'lı olup, tahsilini tamamladıktan sonra bir çok medreselerde müderrislik, bazı yerlerde müftülük ve kadılık yaptı. Kadılık süresi toplam 20 yıldır. 961/1553-54'te İstanbul kadısı, 963/1556-57'de ma'zûl ve 967/1559-60'ta Emîn Kösesi yerine 130 akçe ile Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'ne müderris oldu. Rebî'u'l-Evvel 969/Kasım 1561'de vefat etti ve yeri Muhaşşî Sinan Efendi'ye verildi. İstanbul Emîr Buhârî Tekkesi avlusunda yatmaktadır(256). Eseri yoktur.

3- Muhaşşî Sinan Efendi: 969/1561'den 983/1575-76'ya kadar burada müderrislik yaptı(257).

4- Seyhülislâm Kadı-zade Ahmed Şemseddin Efendi: 983/1575-76'da burada müderrislik yaptı(258).

5- Ahî-zade Mehmed Efendi: Annesinin babası Muhaşşî Ahî Çelebi olduğu için Ahî-zade denilmiştir. 930 başı/Kasım ortaları 1523'te doğup, mülâzemetle müderrislik ve kadılıklarda bulundu. Nihayet 979/1571-72'de Anadolu Kazaskeri, 981/1573-74'te mütekâ'id ve 983/1575-76'da Kadı-zade Ahmed Şemseddin Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'ne müderris oldu. 24 Zi'l-Ka'de 989/31 Aralık 1580'de vefat ederek Ahî Çelebi avlusuna defnedildi(259). Yeri Mîrim Kösesi-zade'ye verildi. Eseri yoktur.

6- Mîrim Kösesi-zade Molla Abdulkerim Çelebi Efendi: 930/1523-24'te doğup, mülâzemetle müderrislik ve kadılıklarda bulundu. 988/1580'de Anadolu kazaskeri, 989/1581'de mütekâ'id ve aynı yıl içinde Ahî-zade Mehmed Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi mederrisliği ihsan edildi. 991/1583'te Rumeli kazaskeri olup, yeri Abdulkadir Şeyhî Efendi'ye verildi. 996/1587-88'de vefat etti. Yeniköy'de cami mu'allimhane ve hamamı vardır(260). Baska eseri yoktur.

7- Seyhülislâm Abdulkadir Şeyhî Efendi: Müeyyed-zade

Abdurrahman Efendi'nin kardeşi Hacı Efendi'nin oğludur. 920/1514-15'te doğup, Ebu's-Su'ûd Efendi'den mülâzemetle müderrisliklerde ve kadılıklarda bulundu. Nihayet 978/1570-71'de Anadolu ve 979/1571-72'de Rumeli kazaskeri olup, 981/1573-74'te müteka'id oldu ve 991/1583'te Mîrim Kösesi-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi verildi. 995/1586-87'de Seyhülislâm oldu ve yeri Zekeriyvâ Efendi'ye verildi. 1002/1593-94'te vefat ederek Eyyub'ta babasının mezarı yakınında defnolundu(261). Eseri yoktur.

8- Şeyhülislâm Zekeriyvâ b. Bayram Efendi: Ankara'lı olup, 920/1514-15'te doğmuş, tahsil ve mülâzemetten sonra müderrislik ve kadılıklarda bulundu. Nihayet 989/1581'de Anadolu kazaskeri, 995/1586-87'de Abdulkadir Seyhî Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi(262) ve 997/1588-89'da Rumeli kazaskeri oldu ve yeri Niğbolu'lu Osman Efendi'ye verildi. 999/1590-91'de Şeyhülislâm olup, 26-27 Receb 1001/28-29 Nisan 1593'te (Mi'rac Gecesi) vefat etti. Çarşamba'da Sultan Selim Camii yakınındaki Dâru'l-Hadîs'i avlusunda medfundur(263). Çarşamba'da bir de medresesi vardır. Mevlî mahlası ile şiirleri de mevcuttur(264).

Eserleri:

- Şerhu'l-Hidâye (Kitâbu'l-Vekâle'den sonuna kadar olup, İbn Hümâm'a Zeyl olarak yazmıştır),
- Hâşiye alâ Tefsîri'l-Beyzâvî (A'râf sûresine haşive),
- " " Şerh-i Miftâh-i Şerîfî,
- " " Sadri's-Şerî'a.

9- Niğbolu'lu Osman Efendi: Mülâzemetle Siyavuş Paşa'va hoca ve bazı medreselerde, bu arada Şevvâl 995/Eylül 1587'de Hasan Kethüdâ-zade yerine Süleymâniye'den birinci medresede(265), Cemâziye'l-Evvel 997/Mart-Nisan 1589'da Zekeriyvâ Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'nde ve Şevvâl 1000/ Temmuz-Ağustos 1592'de(266) Sultan Murad'ın Manisadaki medresesi tamamlanınca burada önce o müderris oldu. Yeri Hoca Sa'deddin-zade'ye verildi. 4 Zi'l-Ka'de 1000/12 A-

ğustos 1592'de vefat etti(267). Eseri yoktur.

10- Hoca Sa'deddin-zade Şeyhülislâm Mehmed Es'ad Efendi: Hoca Sa'deddin Efendi'nin oğlu olup, 10 Muharrem 978/15 Haziran 1570 (Aşure) günü doğmuş ve tahsilden sonra mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada Muharrem 1000/Ekim-Kasım 1591'de Süleymâniye'den birinci medrese(268), 26 Sevvâl 1001/26 Temmuz 1593'te(269) Osman Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'nde müderris ve Cemâziye'l-Âhir 1004/Şubat 1596'da Edirne kadısı oldu, yeri Ebu'l-Meyâmin Efendi'ye verildi. Daha sonra kadı, kazasker ve şeyhülislâm olup, 14 Sa'bân 1034/23 Mayıs 1625'te vefat etti. Eyyub'da babası ve biraderi yanına defnolundu. Üç dilde şiirleri ve müretteb Divânı vardır. Kasîde-i Bürde'yi tahmîs etmiştir(270).

11- Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi: 953/1546-47'de doğup mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada Cemâziye'l-Âhir 1002/Mart 1574'te Nakîb Yahvâ Efendi yerine Süleymâniye'den birine, Cemâziye'l-Âhir 1004/Şubat 1596'da Es'ad Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'ne ve Cemâziye'l-Âhir 1005/Ocak-Şubat 1597'de Kâtib-zade yerine Hâkâniye-i Vefâ'da müderris olup, yerine Memik-zade geldi. 11 Receb 1006/17 Şubat 1598'de İstanbul Safiye Sultan Medresesi'nin ilk müderrisi oldu. Yerine Kâtib-zade geldi. Daha sonra kadılık ve şeyhülislâmlık makamlarında bulunup, 22 Receb 1015/23 Kasım 1606 Perşembe günü vefat etti(271). Fatih'te evi karşısında camii avlusunda yatmaktadır(272).

Eserlerinden bazıları:

- İmtihan Risâlesi,
- Fıkıhta Eşbâh ve Nezâir'e Ta'lîkât.

Ayrıca güzel sözleri vardır.

12- Memik-zade Mehmed Efendi: Amasva'lı olup, mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada Cemâziye'l-Evvel 1003/Ocak-Şubat 1595'te Abdulvahhâb Efendi yerine Süleymâniye'den birinde, Cemâziye'l-Âhir 1005/Ocak-Şubat 1597'de Ebu'l-

Mevâmin yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'nde ve Receb 1006/Şubat 1598'de Hânkâh-i Vefâ'da müderris olup, yeri Kara Abdurrahmân Efendi'ye verildi. Receb 1008/Ocak-Şubat 1600'de Vâlîde-i Cedîde Medresesi'ne müderris olup, Zi'l-Ka'de 1009/Mayıs 1601'de vefat etti. Kayın pederi Nişancı Mehmed Paşa Câmii avlusunda yatmaktadır. Eseri yoktur(273).

13- Kara Abdurrahmân Efendi: Tahsilden sonra bazı medreselerde ve bu arada 1004/1596'da Süleymâniye'den üçüncü medrese(274) ve Receb 1006/Şubat 1598'de Memik-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'nde müderris oldu. Zi'l-Ka'de 1008/Mayıs-Haziran 1600'de Şam kadısı olup, yerine Abdulazîz Efendi geldi. Daha sonra yine kadılıklarda bulunup, Cemâziye'l-Evvel 1014/Eylül-Ekim 1605'te Şeyhülislâm Hüseyin Efendi yerine Bursa kadısı oldu. Zi'l-Ka'de 1017/Şubat 1609'da vefat etti ve Emîr Buhârî Türbesi karşısında Kazasker Abdurrahman Efendi'nin kabri civarında yatmaktadır. Eseri yoktur(275).

14- Hoca Sa'deddin-zade Abdulazîz Efendi: Hoca Sa'deddin Efendi'nin dördüncü oğludur. 17 Rebî'u'l-Âhir 983/26 Temmuz 1575'te doğup, babasından mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada Cemâziye'l-Evvel 1007/Aralık 1598'de Muzaffer Efendi yerine Süleymâniye'den birinci medreseye(276), Zi'l-Ka'de 1008/Mayıs-Haziran 1600'de Kara Abdurrahman yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi ve Zi'l-Ka'de 1009/Mayıs 1601'de Hâkâniye-i Vefâ'da müderris olup, yeri Mustafa b. Bâli Efendi'ye verildi. Şa'bân 1010/Şubat 1602'de Rostan-zâde Mehmed Efendi yerine Bursa kadısı oldu ve yeri Azmî-zade Efendi'ye verildi. Bundan sonra yine kadılıklarda ve kazaskerlikte bulunup, 17 Zi'l-Hicce 1027/5 Aralık 1618'de 45 yaşında vefat etti. Eyyub'da babasının yanında yatmaktadır. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirleri vardır(277).

15- Mustafa b. Bâli Efendi: 950/1593'te doğup, tahsilden sonra Sultan Selîm'in hocası Atâullah Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müderris olup, 40 akçe ile Silivri

Pîrî Paşa Medresesi'nden ma'zûl iken Cemâziye'l-Âhir 997/Nisan-Mayıs 1589'da Haydar Paşa Medresesi müderrisi oldu. Ramazan 1002/Mayıs-Haziran 1594'te Mehmed Paşa, Cemâziye'l-Âhir 1003/Şubat-Mart 1595'te Zal Paşa Sultânîsi, Sa'bân 1006/Mart 1598'de Sahn, Zi'l-Ka'de 1008/Mayıs-Haziran 1600'de Üsküdar Vâlide Sultan, Zi'l-Ka'de 1009/Mayıs 1601'de Abdu'l-Aziz Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi, Safer 1010/Ağustos 1601'de azlolunup, yerine Kâtib-zade Mehmed Efendi geldi. Aynı yıl Sa'bân/Ocak-Şubat 1602'de Süleymâniye'den birine müderris ve Ramazan 1011/Şubat-Mart 1603'te Haleb kadısı oldu. Daha sonra kadılıklarda bulunup 16 Muharrem 1027/13 Ocak 1618'de vefat etti. Eyyub Defterdar Camii haremindedir yatmaktadır. Eseri yoktur(278).

16- Kâtib-zade Zeynelâbidîn Efendi: Babası Vezîr-i Âzam Mehmed Paşa'nın kâtibi olması sebebiyle Kâtib-zade diye tanınmıştır. Abdu'l-Ganî Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra Ramazan 1000/Haziran-Temmuz 1592'de Ahî-zade Efendi yerine Üsküdar Atik Vâlide Medresesi'ne, Muharrem 1003/Eylül-Ekim 1594'te yeni kurulan Hâkaniye Dâru'l-Hadîsi'ne(279) müderris, Cemâziye'l-Âhir 1005/Ocak-Şubat 1597'de Mekke kadısı olup, yerine Ebu'l-Mevâmin Mustafa Efendi geldi. Sa'bân 1006/Mart 1598'de azlolunup, 1010/1601'de Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Günde 300 akçe ve 10 mülâzim verildi. Burada görevine devam ederken Ramazan 1011/Şubat-Mart 1603'te vefat edip Seyh Vefâ Camii avlusunda defnolundu. Ölümünden boşalan Dâru'l-Hadîs, Sarı Hoca Mehmed Efendi'ye verildi. Eseri yoktur(280).

17- Sarı Hoca Mehmed Efendi: Amasyalı olup mülâzemetle bazı medreselerde müderrislik yaptıktan sonra 40 akçe ile bir medreseden ma'zûl iken, 995/1587'de İstanbul Eski İbrahim Paşa, 1002/1594'te Siyavuş Paşa Sultânîsi, 1004/1596'da Semâniye'den birine, 1007/1599'da Sebzâde Medresesi'ne, 1008/1600'de Süleymâniye Medreseleri'nden dördüncü medreseve(281) müderris, Ramazan 1011/Şubat-Mart 1603'te Süleymâni-

ve Dâru'l-Hadîsi müderrisi ve Zi'l-Ka'de 1011/Nisan-Mayıs 1603'te Nefs-zade yerine Hâkâniye-i Vefâ'ya müderris olup, yeri Ahî-zade Efendi'ye verildi. Cemâziye'l-Âhir 1012/Kasım 1603'te Vahvahak yerine Atik Valide Medresesi'ne müderris oldu ve yerine Ahî-zade Hüseyin Efendi geldi. Bundan sonra kadılığa ayrılıp, bir çok yerlerde görev yaptı ve Zi'l-Hicce 1026/Aralık 1617'de vefat etti. Eseri yoktur(282).

18- Ahî-zade Hüseyin Efendi: Ahî-zade Mehmed Efendi'nin oğlu olup, Cemâziye'l-Evvel 980/Eylül 1572'de doğmuş ve 997/1588-89'da mülâzemetle 998/1589-90'da ilk defa günde 40 akçe ile İstanbul Papas-zade Medresesi müderrisi olmuşken, 999/1590-91'de ayrılarak yeri Kadri Çelebi'ye verildi. 1000/1591'de İstanbul Osman Paşa, 1001/1593'te Yeni Ali Paşa, 1004/1596'da İsmihan Sultan, 1008/1599'da Semâniye'den birine ve 1009/1601'de Şehzâde, 1010/1602'de Süleymâniye'den birine, Zi'l-Ka'de 1011/Nisan-Mayıs 1603'te Sarı Hoca yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi, Cemâziye'l-Âhir 1012/Ekim 1603'te yine Sarı Hoca yerine Hâkâniye-i Vefâ müderrisi olup, yerine Müteaccem Efendi geldi. Yıl sonunda/Mayıs 1604'te yine Sarı Hoca yerine Atik Vâlide Medresesi'ne müderris olup, yerine Vahyî-zade geldi. Daha sonra kadılık, kazaskerlik ve şeyhülislâmlıklarda bulundu Receb başları 1043/Ocak başları 1634'te azlolunup, aynı yıl Receb/Ocak ayında Küçük Çekmece sahillerinde şehîd edilerek oraya defnolundu. Hüdâvî mahlası ile şiirleri vardır. İstanbul Balat semtinde kiliseden çevirdiği bir mescidi ve evi karşısında Çikir Medrese diye bilinen medresesi vardır(283).

19- Müte'acem Mehmed Efendi: Öğrenci iken Farsça konuşmaya çalışmasından dolayı bu adla anılmıştır. Mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada 1011/1603'te Sarı Hoca yerine Süleymâniye Medreseleri'nden birine ve Cemâziye'l-Evvel 1012/Ekim 1603'te Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'nde Seyhül-İslâm Ahî-zade yerine müderris olup, aynı yıl Şa'bân ortaları/Ocak ortaları 1604'te vefat ederek yerine Yavuz Çelebi

getirildi. Eseri yoktur(284).

20- Yavuz Çelebi, Sevyid Mehmed en-Nakîb: Mülâzemetten sonra kadılığa geçerek Havran kadılığından öğretim mesleğine döndü. Bazı medreselerde müderrislikte bulundu ve 1011/1602'de Süleymâniye Medreseleri'nden ikinci medreseye(285), Sa'bân 1012/Ocak 1604'te Mute'acem Mehmed Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi, Safer 1013/ Temmuz 1604'te Eyvub müderrisi oldu ve yeri Vahyî-zade'ye verildi. Aynı yıl içinde sâdât nakîbi oldu ve vefât etti. Eseri yoktur(286).

21- Vahyî-zade Abdullah b. Mustafa: Davısından tahsilini tamamlayıp Vâlîde müderrisi olmuşken Molla Ahmed Efendi'ye mu'îd ve 987 sonları/1580 başlarında mülâzım oldu. Sonra 40 akçe ile Zeynî Çelebi Medresesi'nden ma'zûl iken Cemâziye'l-Âhir 1003/Şubat-Mart 1595'te Mustafa Paşa Medresesi ve daha bir çok medresede müderrislik yapıp, Zi'l-Ka'de 1011/Nisan-Mayıs 1602'de Süleymâniye Medresesi, Safer 1013/ Temmuz 1604'te Yavuz Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi, aynı yıl Cemâziye'l-Evvel/Ekim ayında Ahî-zade Hüseyin Efendi yerine Hâkâniye-i Vefâ müderrisi olup, yerine Ali Çelebi-zade geldi. Rebî'u'l-Evvel 1014/ Temmuz-Ağustos 1605'te Haleb kadısı oldu. 1015/1606'da Medîne kadısı olup, aynı yıl Zi'l-Ka'de/Mart 1607'de azledilip bu sırada vefat etti. Bakî' kabristanında yatmaktadır. Hilmî mahlası ile şiirleri ve müretteb Dîvân'ı vardır(287).

22- Ali Çelebi-zade Abdullah Efendi: Çivi-zade Efendi hısmı Ali Efendi'nin oğlu olup, 977/1569-70'te doğdu. Tahsilden sonra Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müderrislikte bulunmuş ve bu arada 1012/1603'te Süleymâniye, Cemâziye'l-Evvel 1013/Eylül-Ekim 1604'te Vahyî-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'ne müderris ve Cemâziye'l-Âhir 1014/Ekim-Kasım 1605'te Selânik kadısı oldu ve yerine İznikî İbrahim Efendi geldi. Daha sonra yine kadılık ve kazaskerlikte bulunup, Safer ortası 1039/Ekim başları 1629'da vefat ederek İstanbul Şerife Kadın Mescidi avlusun-

da babasının yanına defnedildi. Eseri yoktur(288).

23- İznikî İbrahim Efendi: İznikî Ali Bey Efendi'nin oğlu olup, Hoca Sa'deddin Efendi'den müllâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra 1012/1604'te Süleymâniye'den biri, Cemâziye'l-Âhir 1014/Ekim-Kasım 1605'te Ali Çelebi-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi, aynı yıl Zi'l-Hicce/Nisan 1606'da Şam kadısı oldu ve yerine Isparta'lı Bahsî Efendi getirildi. Daha sonra kendi haline bir hayat yaşayıp Ramazan 1028/Ağustos-Eylül 1619'da vefat etti. Eseri yoktur(289).

24- Isparta'lı Bahsî Efendi: 1014-15/1606'da burada müderrislik yaptı(290). Yerine Niksârî-zade geldi.

25- Niksârî-zade Mehmed Efendi: Niksârî Mustafa Efendi'nin oğludur. 945/1538-39'da Kerbelâ'da doğup, ilk tahsilini ağabeyi Sahn müderrisi Mehmed Çelebi, dayısı Kayın Çelebi ve Çeşmeci-zade Efendi'den tamamlayıp, 973/1565-66'da Sahn Efendi'den müllâzemetten sonra kadılığa ayrıldı. Bir çok yerlerde kadı olup, zulüm ve sefâhetle meşhur oldu. Sonra ilim ve öğretim yoluna dönüp bazı medreselerde ve bu arada Cemâziye'l-Âhir 1005/Ocak-Şubat 1597'de Edirnekapısı Medresesi'ne müderris oldu. Rebî'u'l-Evvel 1008/Eylül-Ekim 1599'da Sahn ve daha bazı medreselerde müderrislik yaptı ve Safer 1013/Temmuz 1604'te Süleymâniye'den birine, Rebî'u'l-Evvel 1015/Temmuz 1606'da Bahsî Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Aynı yıl Sa'bân/Aralık ayında Selânik kadısı oldu ve yerine Ahî-zade Yahyâ Çelebi geldi. Daha sonra yine kadılıklarda bulundu. 15 Ramazan 1025/26Eylül 1616'da vebadan vefat etti. Edirnekapısı dışında babasının yanında yatmaktadır. Niksârî mahlası ile şiirleri ve Nefse'l-Emr-name'si vardır(291).

26- Ahî-zade Yahyâ Çelebi: Ahî-zade Abdulhalîm Efendi'nin oğludur. 982/1574-75'te doğup, Seyhülislâm Bostan-zade Efendi'den tahsil ve müllâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra 1013/1604'te Süleymâniye Medresesi ve Sa'bân

1015/Aralık 1606'da Niksârî-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Rebî'ü'l-Evvel 1018/Haziran 1609'da Kahire kadısı olup, yerine Şeyh-zade Ahmed Efendi getirildi. Şevvâl 1020/Arâ. 1611'de vefat etti. Şam'da Kubûr-i Sâlihîn-de yatmaktadır. Şem'iyeye ve Kalemîyye tarzında Arapça inşâ ile Bahriyye'si vardır(292).

27- Şeyh-zade Ahmed b. Zâhid Mehmed Efendi: Akçakızanlık'tan olup, Şeyhülislâm Şeyhî Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra Zi'l-Hicce 1016/Mart-Nisan 1608'de Süleymâniye Medreseleri'nin birine, Rebî'u'l-Evvel 1018/Haziran 1609'da Ahî-zade Yahyâ Çelebi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'ne müderris, Rebî'u'l-Âhir 1022/Mayıs-Haziran 1613'te Şam kadısı oldu ve yerine Mehmed Emin Efendi geldi. Daha sonra yine kadılıklarda bulunarak Zi'l-Hicce 1027/Kasım-Arapık 1617'de Mutahhar Efendi yerine yine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Muharrem 1032/Kasım 1622'de ayrılarak yerine Sadreddin-zade geldi. Safer 1033/Aralık 1623'te vefat etti. İstanbul Çarşamba'daki Keskinde-de Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri:

- Miftâh Şerhlerine Ta'lîkleri,
- Tefsîr-i Şerîf'e dair bir eseri,
- Telvîh üzerine bir eseri,
- Hâşiye-i Keşşâf'ın baş tarafındaki İsti'âre bahsine mufassal bir risalesi(293).

28- Mehmed Emin b. Sadreddin Efendi: Sadreddin-zade Şirvânî'dir. Babasından tahsilini tamamlayarak, Râfızî harekâtı üzerine önce Haleb, sonra Diyarbakır tarafına hicret etti. Orada Vezir Nasuh Paşa'ya nedîm, sonra Hüsrev Paşa Medresesi'ne müderris olup, Şâfi'î iken Hanefî mezhebine intisab etti. Sonra müftü olup, daha sonra İstanbul'a gelerek 1021/1612'de Sahn, 1022/1613'te Edirne Selîmiye, aynı yıl Rebî'u'l-Âhir/Mayıs-Haziran ayında Şeyh-zade Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi, Cemâziye'l-Evvel 1024/

Haziran 1615'te Haleb kadısı, Rebî'u'l-Evvel 1025/Mart-Nisan 1616'da Mekke pâyesiyle mütekâid, Ramazan 1027/Ağustos-Eylul 1618'de Ahmed Han Dâru'l-Hadîsi tamamlanıp oraya ilk müderris oldu. Daha sonra İstanbul kadılığı ile mütekâid olmuşken 3 Zi'l-Hicce 1036/15 Ağustos 1627'de vefat ederek vasiyeti üzerine Üsküdar'da defnolunup, medrese Şa'râvî Efendi'ye verildi. Tefsîr-i Şerîf'e Hâşiye ve başka eserleri vardır(294).

29- Nişancı-zade Ahmed Efendi mahdumu Mehmed Kudsî Efendi: Abdullatîf Efendi'nin kızının oğludur. 982/1574-75'te Kudüs'te dünyaya geldi. Mezbûrî mahlasını kullanmıştır. Tahsilini tamamladıktan sonra Şeyhülislâm Postan-zade Efendi'den mülâzemetle önce 30 akçe ile Kirmastî Medresesi'nde, sonra 40 akçe ile Hâce Hâtun Medresesi'nde müderrislik yapıp ma'zûl oldu. Sonra bazı medreselerde ve bu arada 1021/1612'de Süleymâniye Medresesi, Ramazan 1022/Ekim-Kasım 1613'te Şems-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Zi'l-Ka'de 1024/Kasım-Aralık 1615'te Selânik kadısı oldu ve daha sonra yine kadılıklarda bulunup, 1030/1621'de vefat etti. Büyük dedesi Emir Buhârî Tekkesi avlusuna defnolundu. Şiirleri vardır(295).

30- Şeyh Mehmed Çekirdek Çelebi: Hoca-zade Şemseddin Efendi'nin oğludur. 980/1573'te doğup, tahsilden sonra Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzemetle 1004/1595-96'da 40 akçe ile Hamâmiye (Kadı Hüsâm) müderrisi olup, 1005/1596'da 10 akçe terakki ederek Hâric rütbesini kazandı. Daha sonra bazı medreselerde ve bu arada 1021/1612'de Süleymâniye Medresesi, Cemâziye'l-Evvel 1024/Haziran 1615'te Sadreddin-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi, aynı yıl Ramazan/Eylul-Ekim ayında Şam kadısı olup, 1026/1617'de azlolundu ve aynı yıl 3 Ramazan/4 Eylül'de İstanbul'a dönerken vefat etti. Eseri yoktur. Afyon düşkünü idi(296).

31- Molla Mehmed Efendi: Kara Dâvûd-zade Mustafa Efendi'nin oğludur. 970/1562'de doğup, tahsilini tamamladıktan

sonra Ma'lûl-zade Nakîb Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken Murad Paşa müderrisi olup, daha birçok medreselerde ve bu arada 1023/1614'te Süleymâniye Medresesi, Zi'l-Ka'de 1024/Kasım-Aralık 1615'te Kudsi Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi, Rebî'u'l-Âhir 1026/Nisan 1617'de Şam kadısı oldu. Sonra yine kadılıkta bulunup, 1030/1622'de vefat etti. Islâhu'l-Mantık adlı bir eseri vardır(297).

32- Mu'îd-zade Efendi: 1027/1618'de bunun yerine buraya gelen aşağıdaki Mutahhar Efendi'nin hayat hikâyesinden bunun burada bu tarihten önce bu tarihe kadar müderrislikte bulunduğunu anlıyoruz. (Ş N Z 3/131)

33- Mutahhar Efendi: Önceleri asker iken sonradan ilim yolunu tutup, mülâzemetle bir çok medreselere ve bu arada Cemâziye'l-Evvel 1025/Mayıs-Haziran 1616'da Gubârî yerine Süleymâniye Medresesi'ne, Receb 1027/Temmuz 1618'de Mu'îd-zade yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'ne müderris olup, aynı yıl Zi'l-Hicce/Kasım-Aralık ayında Mekke kadısı oldu. Daha sonra yine kadılıklarda bulunup, Galata kadısı iken 1034/1624-25'te vefat etti. Eseri yoktur(298).

34- Molla Derviş: Tahsilden sonra mülâzemetle 40 akçe medreseden ma'zûl iken 1016/1607'de Sofçu Şeyh-zade yerine Hasan Paşa Medresesi verildi. Daha sonra bir çok medresede ve bu arada 1031/1622'de Allâme Efendi yerine Sultan Selim Medresesi, Muharrem 1032/Kasım 1622'de mütekâ'id olan Şeyh-zade Efendi yerine Hâmis-i Süleymâniye olmak üzere Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu ve Safer 1033/Aralık 1623'te azledilip, yerine Tefîkî-zade geldi. Daha sonra kadılıklarda bulunarak, Rodosçuk kadısı iken 1042 sonları/Haziran başları 1633'te vefat etti. Eseri yoktur(299).

35- Tefîkî-zade Efendi: Burada 1033/1623'te Molla Derviş'ten görevi teslim aldığını biliyoruz. Hakkında daha fazla bilgimiz yoktur.

36- Hacı Yahyâ b. Mehmed Efendi: Mülâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra 40 akçe medreseden munfasıl iken, 1004/1596'da Hadım Hasan Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Daha sonra yine müderrislik ve kadılıklarda bulunup, 1036/1627'de Bursa kadısı olup, Rebî'u'l-Evvel 1037/Kasım 1627'de tekâ'ud yoluyla Hüseyin Efendi mâhdumu yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Daha sonra Ayazmand kadısı oldu ve 1040/1631'de vefat etti. Dâru'l-Hadîs Rumeli Kazaskerliğinden müteka'id Azmi-zade Efendi'ye verildi. Yahvâ Efendi'nin lakabı Hâsım Yahyâ idi. Eseri yoktur(300).

37- Azmî-zade Mustafa Efendi: 27 Şa'bân 977/4 Şubat 1570 Pazartesi Berat Gecesi'nde doğup, tahsilden sonra bazı medreselerde ve bu arada Zi'l-Hicce 1008/Haziran-Temmûz 1599'da Süleymâniye Medresesi'nde ve Şa'bân 1010/Ocak-Şubat 1602'de Hoca-zade Abdulaziz Efendi yerine Hâkâniye-i Vefâ'da müderris, Receb 1011/Aralık-Ocak 1602-3'te Şam kadısı oldu. Sonra yine kadı ve kazasker olup, Rebî'u'l-Ahîr 1037/Aralık-Ocak 1627-28'de Rumeli kazaskeri, Receb 1040/Şubat 1631'de Hâsım Yahyâ Efendi yerine Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Aynı yıl 26 Şa'bân/30 Mart 1631'de vefat etti. Evinin karşısındaki tamir ettirdiği mektebin avlusunda defnolundu.

Eserleri:

- Netâyicü'l-Efkâr (mahtut),
- Hâşiye alâ Şerhi'l-Menâr (usûl-i fıkıh),
- Hâşiye alâ Düreri'l-Hukkâm (mahtut fıkıh),
- Divânu'l-İnşâ`,
- Hâşiye ale'l-Hidâye, li'l-Mergînânî,
- Muğni'l-Lebîb Şerhi,
- Tefsîr-i Şerîf'e müte'allik Ta'lîkâtı,
- Miftâh Şerhlerine Ta'lîkât,
- Sâkî-nâme,
- Babasının Mihr-u-Müşterî Tercemesini tamamlamak için 200 beyt kadar devam ettirdiyse de tamamlıyamadı,

- Dîvân-î Şi'r.

Arapça ve Türkçe şiirleri ve Türkçe rubâ'îleri de vardır(301).

11- Selîmiye Dâru'l-Hadîsi: Edirne

II. Sultan Selim yaptırmıştır. 929/1522-23 veya 930/1523-24'te doğup, 982/1574-75 veya 983/1575-76'da vefat etti. 974/1566-67'de tahta çıkıp vefatına kadar padişahlıkta bulundu(302). Türbesi Ayasofya Camii avlusundadır. Edirne'de Mi'mar Sinan'a yaptırdığı camii, medresesi, Dâru'l-Hadîsi, Dâru'l-Kurrâsı, mektebi, Dâru'l-Etîbbâ, Şifâhane ve İmâreti(303); Hafsa'da bir camii, ribatı, hanları; İzüleburgaz'da camii, imâret ve hanları; Ayasofya Câmii'nde iki minaresi; Haleb-Şam yolu üzerinde Dört Yol'un Payas nâhiyesinde kule, cami, han, hamam vs.(304); Kıbrıs'ta medrese ve mescitleri(305); Selîmiye Câmii (Ayasofya)(306), Aziz Efendi Tekkesi; Navarin'de kule; Eski-İl kazasına bağlı Sultan nâhiyesinde(307), ayrıca İzmir, Tire ve Konya'da(308) eserleri vardır. Bu eserlerine ait vakfiyeleri 977/1569-70 ve 986/1578-79 tarihlerini taşımaktadır(309).

Küllîye içinde Arasta'ya bitişik olan(310) Dâru'l-Hadîsin binâsı, Bâdî Efendi ve Peremeci tarafından Dâru'l-Kurrâ olarak gösterilmiş(311) ve Dâru'l-Hadîs için ayrıca bina zikredilmemiştir. Halbuki Evliya Çelebi, Dâru'l-Hadîs için "cümleden mükellef ve mükemmel, rasas ile mestûr, kârgir bina ve ma'mûr bulunan Sultan Selîm-î Sâni Dâru'l-Hadîsi'dir" (312) demektedir. Anlaşıldığına göre Dâru'l-Kurrâ için ayrı bir bina olmayıp tadrîs, teâmüle uygun olarak cami içinde yapılıyordu. Dâru'l-Hadîs bugün Etnoğrafya Müzesi olarak kullanılmaktadır. Mimar Sinan tarafından manzumenin diğer bölümleriyle birlikte 976-82/1568-75'tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Pave bakımından Dâru'l-Hadîs'in 50'li veya 60'lı olduğu anlaşılmaktadır. Zira 40'tan ma'zûl olan Dizdar-zade 994/1585-86'da hem buraya müderris, hem de camiye vâiz olmuştur (313).

Müderrisi:

Dizdar-zade Mehmed Efendi: Tırhala'lı olup, tahsilden sonra Edirne kadısı Ağa-zade'den mülâzemetle Dimetoka ve bazı yerlerde müderrislik yapıp, günde 40 akçe ile Hasköy Mahmud Paşa Medresesi'nden ayrılmışken tarikata yönelerek Nakşibendîliği seçmiş ve 994/1585-86'da Edirne Sultan Selim Câmii'ne vâiz ve Dâru'l-Hadîs'te muhaddis olmuştu. Daha sonra bir vâizle münâkaşada bulunarak, kendi memleketine gidip orada ikamet etmiş ve nihâyet Vezîr-i A'zam İbrahim Paşa Ungurus seferine giderken Edirne'ye uğradığında halkın ona durumu anlatması üzerine Dizdar-zade'nin tekrar Edirne'ye vâizliğe dönmesi ferman buyrulmuştu. 1008/1599'da orada vefat etti. Atâî Efendi kendisi 1035/1625-26'da Tırhala kadısı iken Dizdar-zade'nin bazı eserlerini gördüğünü zikreder(314).

12- Atâullah Efendi Dâru'l-Hadîsi: Birgi

II. Selîm'in hocası Atâullah Efendi yaptırmıştır. Aydın'ın Birgi kasabasında dünyaya gelen Atâullah Ahmed Efendi, tahsilden sonra mülâzemetle bazı medreselerde müderrislik yapıp, 957/1550'de Manisa'da Şehzade Selîm'e hoca tayin edildi. 979/1571'de vefat ederek İstanbul'da Şeyh Vefâ türbesi avlusunda defnolundu(315).

Eserlerinden bazıları:

- Hidâye'nin baş tarafına Ta'likâtı,
- Tefsîr-i Şerîf'e müteallik Ta'likâtı,
- Miftâh'a Ta'likâtı.

Ayrıca Atâî mahlası ile şiirleri vardır.

Birgi'de İsa Bey Camii yakınında 7 odalı Dâru'l-Hadîs (316) Birgivi Mehmed Efendi için yaptırılmıştı(317). Vakfiyesinin tarihi 979/1571 olduğuna göre(318), bu veya buna yakın bir tarihte yapılmış olmalıdır. Dâru'l-Hadîs için muhtelif vakıflar barakmıştı(319).

Paye bakımından, 60'lı idi. Birgivi Mehmed Efendi, 981/1573'ten önce ilk müderris olarak günde 60 akçe ile tayin edilmişti(320). Mütevelli-zade Ahmed Efendi de önce 50 akçe

ile tayin edilmişken, 1000/1592'de 60 akçeye yükseldi(321). Vakfiyeye göre müderrise günde 20-30 akçe ve 7 öğrenciden her birine günde 4'er akçe verilmesi şart koşulmuştu(322).

Müderrisleri:

1- Birgivî Mehmed b. Pîr Ali Efendi: Balıkesir'li Pîr Ali adında bir müderrisin oğlu olup, 928/1521-22'de doğmuş (323) ve tahsilden sonra mülâzemetle Edirne'de kassâm-ı askerî olmuştu. Daha sonra buradan ayrılarak padişah hocası Atâullah Ahmed Efendi'ye bağlanarak onun Birgi'de yeni yaptırdığı medresesine günde 60 akçe ile(324) müderris olmuştu. Burada müderris iken 981/1573'te vefat etti(325).

Eserlerinden bazıları:

- Hidâye Hâşivesi,
- Sadru's-Şerî'a'ya Ta'likâtı,
- Ferâiz Metni,
- " Şerhi,
- Lübb Şerhi (Nahiv),
- Muhtasar-i Kâfiye Şerhi (İmtihânu'l-Ezkiyâ'),
- Sarf'tan bir Metin,
- Maksûd Şerhi,
- Tecvîd'den bir Risâle,
- Ta'dîl-i Erkân-i Salât Risâlesi,
- Tarîkat-i Muhammediyye (Va'z),
- Emâlî tarzında çeşitli ilimlere dair Risale,
- Seyf-i Sârim fî ademi Cevâzi'l-Menkûl ve'd-Derâhim adlı Risâle, (Kur`ân okuma, öğretim ve ibâdet ücretlerine karşı). Buna bir çok cevaplar yazılıp, karşılıklı yazışmalar olmuştur.

2- Mütevelli-zade Ahmed Efendi: Mülâzemetle 40'li bir medreseden ma'zûl iken günde 50 akçe ile Birgi Medresesi'ne müderris oldu. 1000/1592'de yerinde pâye itibar olundu. 1004/1595'te Tire kadılığı da ilâve edilerek mevleviyet verildi. Bundan sonraki hayatı bilinmemektedir(326).

13- Atik Vâlide Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

II. Selîm'in eşi ve III. Murad'ın annesi Nurbânû Sultan, Mi'mâr Sinan'a yaptırmıştır(327). 21 Zi'l-Ka'de 991/10 Aralık 1583'te vefat eden Nurbânû Sultan, II. Selîm'in(328) Ayasofya'daki türbesinde yatmaktadır. Üsküdar Toptaşı'nda cami, Dâru'l-Hadîs, medrese, Dâru'l-Kurrâ, Dâru's-Şifâ, imaret, sıbyan mektebi, han ve çifte hamam; yine Üsküdar'da Vâlide-i Cedîd Câmii yanında Yeşil direkli Hamamı; İstanbul Divanyolu'nda Çifte Hamamı, Langa Yenikapısı dahilinde havuzlu tek hamamı(329) ve Üsküdar'a bağlı Sarıgazi Köyü'nde bir mescidi(330) vardır.

Dâru'l-Hadîs, camiin arka tarafında ve çınar ağacının arkasındadır. Medrese sol tarafında, Dâru's-Şifâ da sağ tarafında yer almaktadır. Dâru'l-Hadîs ve medrese harap halde iken yakında restore edilmiştir.

991/1583'te yapılan cami ve tekke ile(331) yahut 987/1579-80'de tamamlanan medrese ile(332) tamamlanmış olmalıdır.

Pâyesini tesbit mümkün olmamaktadır.

Müderrisleri:

1- Şeyh Mehmed Efendi: Vişne Efendi diye meşhurdur(333) Tahsilden sonra tarikat yolunu tutarak şeyhliklerde bulundu ve nihayet Üsküdar'daki Vâlide Sultan Camii, medresesi ve Dâru'l-Hadîsi inşâ edilince Dâru'l-Hadîs muhaddisliği ve kürsü vâizliği buna verildi. 992/1584'te vefat ederek yeri Vahyî-zade'ye verildi(334). Eseri yoktur.

2- Vahyî-zade Mehmed Efendi: 940/1533-34'te İznik'te doğup, bazı meşâyihden ilim ve tasavvuf tahsil ederek vâiz olmuşken Vişne Efendi yerine 992/1584'te Üsküdar Vâlide Sultan Dâru'l-Hadîsi'ne muhaddis ve camiye vâiz oldu. Burada 16 yıl aynı görevi yürüttükten sonra 1018/1609-10'da vefat etti(335). Mezarı camiin mihrabı önündedir(336).

Eserleri:

- Muğni'l-Te'bîb'e mufassal bir Şerh,

- Câmi'u'l-Futûh Şerhi,
- Tefsîr-i Şerîf'e Ta'likât.

14- Şemsî Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

İsfendiyaroğulları'ndan Kızıl Ahmed'li Şemsî Ahmed Paşa yaptırmıştır. II. Selim'in hizmetinde bulunarak Enderûn-i Humâyûn'dan avcıbaşı, bölük ağası(337), ulûfeci ağası, sipâhî ağası(338), beylerbeyi ve vezir olan Ahmed Paşa, Kanuni, II. Selim ve III. Murad Devri'nde onlara hizmet etti ve 988/1580'de vefat etti. Üsküdar'da İskele yakınında cami, Dâru'l-Hadîs, türbe, saray(339) ve zaviyesi(340) vardır. Bugün cami, Dâru'l-Hadîs ve türbe ayakta olup, diğerleri yıkılmıştır. Cami kapalı ve Dâru'l-Hadîs kütüphane olarak kullanılmaktadır. Câmîin kapısı üzerinde Ulvî'nin kaleme aldığı 4 satırlık kitabeye göre cami, 988/1580'de tamamlanmıştır. Dâru'l-Hadîs de bu veya buna yakın bir tarihte tamamlanmış olmalıdır. Atâî'de buranın ilk müderrisi olan Yayabaşı-zadenin 980/1573'te buraya müderris olduğunu söylemekte, fakat Dâru'l-Hadîs'in inşa tarihi hakkında kesin bir tarih vermemektedir(341). Manzûme Mi'mar Sinan tarafından yapılmıştır (342).

Müderrisleri:

1- Yayabaşı-zade Şeyh Hızır Efendi: Yeniçeri ocağından çıkarak mülâzemetle Halvetiyye Şeyhlerinden Vişne Efendi'ye bağlanıp Yeniçeri ocağındaki Orta Mescid'de kürsü vâizi oldu. 988/1580'de(343) Üsküdar'da Şems Paşa Camii, Dâru'l-Hadîsi ve hankâhı tamamlanınca ilk olarak Dâru'l-Hadîs'e müderris ve zaviyeye şeyh oldu. 993/1585'te Mehmed Ağa Camii, zaviye ve Dâru'l-Hadîsi tamamlandığında ilk defa muhaddisliği buna verildi. Sultan III. Mehmed'le Eğri seferine katılan Hızır Efendi 28 Rebî'u'l-Evvel 1005/21 Kasım 1596'da Karadeniz'deki bir savaşta şehid oldu. Cesedi İstanbul'a getirilirken Tatarpazarı'na gelince Dülbend-zade Câmîi avlusuna defnolundu(344). Eseri yoktur.

2- Vişne-zâde Efendi: Çeşitli ilimlerde hissedâr olup,

Ramazan 993/Eylul 1585'te Yayabaşı-zade Ca'fer Efendi, Mehmed Ağa Zâviyesi'ne nakledilip, onun yerine Üsküdar Semsî Paşa Câmii'ne vâiz ve Dâru'l-Hadîs'inde muhaddis oldu. 1010/1602'de vefat etti. Eseri yoktur(345).

15- Ca'fer Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

III. Murad Devri vezirlerinden Ca'fer Paşa yaptırmıştır. Enderun'dan yetişerek Silahdar, Vezîr-i A'zam, başkapıcı ve Yeniçeri Ağası olmuştur. Aynı zamanda Sokullu'ya damad olan Ca'fer Ağa, beylerbeyi ve tekrar vezir olmuş ve 995/1587'de vefat etti. Eyyub'da Kızıl Mescid yanındaki türbesinde yatmaktadır(346). Paşa'nın, türbesi yakınında Dâru'l-Hadîsi ve Halvetiyye'ye meşrut zâviyesi vardır(347). Dâru'l-Hadîs bugün harap olup, zâviye kısmen ayakta durmaktadır. Paşa, bu eserleri 990/1582'de tamamlamıştır(348).

Paye bakımından, kuruluş tarihinde 50'li idi(349). 1063/1652-53'te Şeyhülislâm işaretiyle verilmekte idi(350).

Müdürrisi:

Ömer b. Mehmed Efendi: 962/1554-55'te doğup, tahsilden sonra bazı medreselerde müdürrislik yapmış ve 990/1582'de Niksar Medresesi'ne günde 50 akçe ile müdürris olmayı arzu ediyorken, o tarihte medresenin başkasına verilmesine kızarak vazife almaktan imtina etti. Ancak bu sırada Eyyub'daki Ca'fer Paşa Dâru'l-Hadîsi inşâ edilerek günde 50 akçe ile buna verildi. Buradan Zal Paşa Câmii'ne vâiz tayin edildi. Daha sonra yine vâiz, Şehzade hocası ve kazasker olmuş, hacca gitmiş ve 1039/1630'da vefat ederek Cebel-i Mu'allâ'da Hazret-i Hadîce yanında defnolunmuştur(351). Eseri yoktur.

16- Mehmed Ağa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

III. Murad Devri Dâru's-Sa'âde Ağalarından Habeşî Mehmed Ağa yaptırmıştır. Saraydan yetişerek Ak Ağalık ve Dâru's-Sa'âde Ağalığı(352) yapmıştır. Bu makam, saray teşkilâtında sadâret ve meşihattan sonra en yüksek sırayı teşkil eder. Büyük Ağa(353) da denilen Dâru's-Sa'âde Ağalığına Pâdişah

Vakıfları Nâzırlığı(354) ve Kanuni zamanında Haremeyn Evkafı Nâzırlığı da eklenmişti(355). Bütün bu işler için Çarşamba günü divan kurulması kararlaştırılmıştı. Mehmed Ağa 999/1591'de vefat ederek Çarşamba'daki camii avlusundaki türbesine defnolunmuştur(356). Çarşamba'da cami, Dâru'l-Hadîs, çifte hamam, Halvetiye Tekkesi(357), çeşmesi; Divanyolu'nda Hoca Rüstem Mescidi karşısında bir medresesi(358), mektehi, sebîli; Parmakkapı'da sebîli ve Üsküdar'da iki mescidi vardır(359).

Dâru'l-Hadîs, Ramazan 993/Ağustos-Eylül 1585'te(360) tamamlanmıştı. Kitabesine göre cami de aynı yılda tamamlanmıştı. Dâru'l-Hadîs, cami avlusunun dışında ve sağ kible köşesinin karşısındadır. Bugün harap halde bulunan Dâru'l-Hadîs'in enkazının bir kısmı odun deposu haline getirilmiştir.

Müderrişi:

Yayabaşı-zade Seyh Hızır Efendi: 993/1585'ten ölüm tarihi olan 1005/1596'ya kadar burada görev yaptı(361).

17- Hâkâniye Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Sultan III. Mehmed yaptırmıştır. 974/1567'de doğup, 1012/1603'te vefat etmiştir(362). Türbesi Ayasofya Camii avlusundadır. Adlî mahlası ile şiirleri vardır(363). Medîne'de bir medrese ve bir mescidi vardır(364). İstanbul'da Şeyh Vefâ türbesi yakınında babası Sultan III. Murad'ın ruhu için bir Dâru'l-Hadîs yaptırmıştı(365). Dâru'l-Hadîs(366), Hâkâniye diye tanınmakta idi(366a).X./XVI. yy.ın sonlarında inşa edilen bu binadan bugün hiç bir eser yoktur.

Paye bakımından, 1006/1597-98'de 60 üstü bir medrese idi. Mustafa Efendi'ye günde 100 akçe verililiyordu(367).

Müderrişleri:

1- Kâtib-zade Zeynelâbidîn Efendi: 1003-5/1594-97'de burada görev yapmıştır(368).

2- Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi: Burada 1005-6/1597-98'de görev yaptı(369).

3- Memik-zade Mehmed Efendi: 1006-8/1598-600'de burada

müdürrislik yaptı(370).

4- Seyfî-zade Vahvahak Ahmed Efendi: 970/1563'te doğup bazı medreselerde ve bu arada 1003/1595'te Süleymâniye'den birinde, Receb 1008/Ocak-Şubat 1600'de Memik-zade yerine Hâkâniye-i Vefâ'da ve Zi'l-Ka'de 1009/Mayıs 1601'de Vâlide-i Cedîde Medresesi'nde müdürris oldu ve yerine Hoca Sa'deddin-zade Abdulaziz Efendi geldi. Daha sonra kadılıklarda bulunup, 1022/1613'te vefat etti. İstanbul-Fâtih'te Çivi-zade'ye bitişik köşede babasının türbesinde yatmaktadır(371).

5- Hoca Sa'deddin-zade Abdulaziz Efendi: 1009-10/1601-2'de burada müdürrislikte bulundu(372).

6- Azmî-zade Mustafa Efendi: Burada 1010/1602-3'te görev yaptı(373).

7- Nefs-zade Mustafa Efendi: Amasya'da doğdu. Hacı Nefs adlı bir zatın oğludur. Tahsilini tamamladıktan sonra Ebu's-Su'ûd Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müdürrislik yapıp, 40 akçe ile Bursa Kazzaz-hane Medresesi'nden ayrılmışken Şevvâl 1000/ Temmuz-Ağustos 1592'de Kapudan Ali Paşa, Şevvâl 1004/Haziran 1596'da Yeni Ali Paşa, Muharrem 1005/Ağustos-Eylül 1596'da Eyyub, Cemâziye'l-Evvel 1008/Kasım-Aralık 1599'da Şahn, Muharrem 1010/ Temmuz 1601'de Sultan Selîm-i Kadîm Medresesi müdürrisi olup, Muharrem 1011/Haziran-Temmuz 1602'de azledildi. Aynıyıl içinde Azmî-zade Efendi yerine Hâkâniye-i Vefâ'ya müdürris oldu. 11-Zi'l-Ka'de 1011/Nisan-Mayıs 1603'te vefat ederek Emîr Buhârî Tekkesi yakınında defnolundu. Tefsirden bir risâlesi vardır(374).

8- Sarı Hoca Mehmed Efendi: 1011-12/1603'te burada görevde bulundu(375).

9- Şeyhülislâm Ahî-zade Hüseyin Efendi: 1012/1603-4'te burada müdürrislik yaptı(376).

10- Vahyî-zade Abdullah b. Mustafa: 1013-14/1604-5'te burada görevde bulundu(377).

11- Hidâyetullah Efendi: Alanya'lıdır. Karaçelebi-zade Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde müdürrislikten sonra 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken 1004/1596'da Hayred-

din Paşa Medresesi'nde ve daha bir çok medreselerde görev yapıp, 1012/1604'te Edirne Selîmiye Medresesi müderrisi iken 1013/1604'te Kudüs kadılığı teklif edilip, kabul etmeyerek azledilmişti. Rebî'u'l-Evvel 1014/ Temmuz-Ağustos 1605'te Vahyî-zade yerine Hâkâniye-i Vefâ'da müderris oldu. Zi'l-Ka'de 1016/Şubat-Mart 1608'de Halep kadılığı verildi ve yerine Nevâlî-zade Efendi geldi. Daha sonra kadılıklarda bulunup, 1039/Şubat Mart 1630'da vefat etti.

Eserleri:

- Hâşiye alâ Tefsîri'l-Kâdî Beyzâvî,
- " ale'l-Hidâye,
- " ale't-Telvîh,
- " ale'd-Dürer ve'l-Gurer,
- " ale'l-Miftâh,
- " ale'l-Ferâiz(378).

12- Nevâlî-zade Sa'dî Çelebi: Nevâlî Efendi'nin ikinci oğludur. Adı Sa'deddin'dir. 984/1576'da dünyaya gelip, Hoca Sa'deddin Efendi'den mülâzemetle bazı medreselerde ve bu arada 1015/1606'da Üsküdar Vâlidresi'ne, Zi'l-Ka'de 1016/Şubat-Mart 1608'de Hidâyet Efendi yerine Hâkâniye-i Vefâ'ya müderris oldu. Cemâziye'l-Evvel 1019/ Temmuz-Ağustos 1610'da Üsküdar kadısı oldu ve yeri Sinan-zade Mehmed Efendi'ye verildi. Daha sonra kadılıklarda bulunup, 1042/1632'de vefat etti. Edirnekapı dışında yatmaktadır. Resâleleri ve ta'lîkâtı vardır(379).

13- Sinan-zade Mehmed Efendi: Ümmî Sinan Efendi'nin oğlu olup, babasından tahsilini tamamlayarak Şeyhülislâm Zekeriyâ Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken, 1008/1599-600'de Topkapı Ahmed Paşa Medresesi müderrisi oldu. Daha sonra bazı medreselerde ve bu arada 1017/1609'da Eyyub Medresesi, Cemâziye'l-Evvel 1019/ Temmuz 1610'da Nevâlî-zade Sa'dî Çelebi yerine Hâkâniye-i Vefâ müderrisi, Cemâziye'l-Ahîr 1021/ Ağustos 1612'de Medîne kadısı olup, yerine Muhteşem Rıdvan geldi. Daha sonra kadılıklarda devam ede-

rek 1027/1618'de vefat etti. Eseri yoktur(380).

14- Muhteşem Rıdvan: Selânik civarında Toyran kasabasında doğup, tahsilini tamamlayarak Salih Molla Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken Rebî'u'l-Evvel 1010/Eylül 1601'de Nişancı Mehmed Paşa Medresesi müderrisi oldu. Daha sonra bazı medreselerde müderrislikten sonra 1020/1611'de Üsküdar Vâlidesi, Cemâziye'l-Âhir 1021/Ağustos 1612'de Sinan-zade yerine Hâkâniye-i Vefâ müderrisi olup, Cemâziye'l-Âhir 1022/ Temmuz-Ağustos 1613'te Selânik kadısı oldu. Bundan sonra yine kadılıklarda bulundu ve 1032/1622'de İskenderiye'de vefat etti. Eseri yoktur(381).

15- Çavuş-zade: Bunun burada görev yaptığını, aşağıdaki Minkârî Efendi'nin kendisinden görev teslim aldığından anlıyoruz. Hakkında başka bilgi edinilemedi. (ŞM, 3/101)

16- Minkarî Ömer Efendi: Tahsilden sonra Karaçelebi-zade Hüsâmeddin Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken 1013/1604'te Yusuf Paşa Medresesi müderrisi oldu ve daha bir çok medreselerde müderrislik yaptı. Bu arada 1025/1616'da Eyyub Medresesi, Muharrem 1026/Ocak 1617'de Çavuş-zade yerine Hâkâniye-i Vefâ müderrisi olup, Muharrem 1027/Ocak 1618'de azledildi. Yerine Arab Hoca geldi. Daha sonra Kudüs ve Mekke kadısı olup, 1034/1624'te vefat etti. Eseri yoktur(382).

17- Arab Hoca Mehmed Efendi: Tahsilden sonra Şeyhülislâm Hoca-zade Mehmed Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken 1012/1604'te Beşiktaş Hayreddin Paşa Medresesi'nde müderris olmuştu. Daha sonra bazı medreselerde görev yaptıktan sonra Cemâziye'l-Evvel 1025/Mayıs 1616'da Şehzâde Medresesi, Rebî'u'l-Evvel 1027/Mart 1618'de Minkarî Ömer Efendi yerine Hâkâniye-i Vefa, aynı yıl Zi'l-Hicce/Kasım ayında Süleymâniye Medresesi müderrisi oldu. Daha sonra kadılıklarda bulunup, 1032/1623'te vefat etti. Eseri yoktur(383).

18- Karaçelêbi-zade Abdulaziz Efendi: Hüsameddin Efendi'nin oğlu olup, 1000/1591-92'de doğmuştur. Müderrisliklerde bulundu. Bu arada Hüsam-zade'den önce burada da görev yaptığını görüyoruz. Daha sonra İstanbul ve Sakız kadısı, Rumeli kazaskeri ve şeyhülislâm oldu. Sonra tekrar Sakız kadısı oldu. Buradan azledildikten sonra Gelibolu'da ikamet ederken 1068/1658'de vefat etti.

Eserleri:

- Siyer-i Kâzerûni Tercemesi,
- Türkçe Siyer,
- Hilvetü'l-Enbiyâ`,
- Târîh-i Mir`âtu's-Safâ,
- Süleyman-name (Hoca Tarihi'ne Zeyl),
- Ravzatu'l-Ebrar,
- 1068/1658'e kadar Ravzatu'l-Ebrar'a Zeyl,
- Kâfî (Fıkıh).

Bursa'da 100'den çok çeşmesi vardır(384). ^{1597, 1600}

19- Hüsam-zade Mustafa b. Hüseyin Efendi: Tahsilden sonra Şeyhülislâm Şevhî Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken 1019/1610'da Beşiktaş Sinan Paşa Medresesi ve daha sonra bazı medreselerde müderrislik yaptı. Bu arada 1032/1622'de Eyyub Medresesi, aynı yıl Sa'bân/Haziran 1623'te Karaçelêbi-zade yerine Hâkâniye-i Vefâ, yine aynı yıl Zi'l-Hicce/Eylül-Ekim ayında Süleymaniye Medreselerinin birine müderris oldu. 1035/1626'da vefat etti. Eseri yoktur(385).

20- Hacı Mehmed-zade: Bunun burada müderrislikte bulunduğunu, aşağıdaki Mentеш-zade İbrahim Efendi'nin kendisinden görevi devraldığından anlıyoruz. Hakkında daha fazla bilgimiz yoktur.

21- Mentеш-zade İbrahim Efendi: 1033-34/1624'te burada müderrislik yapmıştır(386). ^{Altaf Hüsameddin}

22- Yâvri-zade Efendi: Bunun burada müderrislik yaptı- ^(Gözetim 1927)

ğını aşağıdaki Zağra'lı H^Vâce Mehmed Efendi'nin, kendisinden görevi teslim almasından anlıyoruz. *(Yahyâ'nın İsmi de...)*

23- Zağra'lı H^Vâce Mehmed Efendi: Tahsilini bitirip Karaçelebi-zade'den mülâzemetle bazı medreselerde müderrislikten sonra 40 akçe bir medreseden ayrılmışken 1025/1616'da Osman Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Daha sonra birçok medreselerde görev yaptı ve bu arada 1033/1624'te Kalenderhane 60'lısı, Receb 1036/Mart-Nisan 1627'de Yâvri-zade Efendi yerine Hâkâniye-i Vefâ müderrisi olup, Rebî'u'l-Evvel 1037/Aralık 1627'de vefat ederek yerine Kemal Efendi mahdumu getirildi. Eseri yoktur(387).

24- Kemal Efendi Mahdumu: Bunun da burada 1037/1627'de başlayarak müderrislikte bulunduğunu, yukarıdaki Zağra'lı H^Vâce Mehmed Efendi'den görevi devr aldığından anlıyoruz. Hakkında daha fazla bilgi edinilemedi. *(Yahyâ'nın İsmi de... s. 249-50)*

18- Seyhülislâm Ankaravî Zekeriyya Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Şeyhülislâm Zekeriyyâ Efendi yaptırmıştır(388).

Dâru'l-Hadîs, İstanbul-Çarşamba'da Kovacı Dede Mahallesi'nde(389) ve Kovacı Dede Mescidi karşısında idi. Zekeriyyâ Efendi'nin türbesi de burada bulunmakta idi. Dâru'l-Hadîs, nâzır-ı vâkıf olan Şeyhülislâm Mekki Efendi tarafından 1251/1835-36'da tamir ettirilmişken(390), sonradan Dâru'l-Hadîs'in sebîlinde bulunan(391) türbe ile birlikte medrese hücreleri de yıkılmış olup, bugün yerinde Fâtih Kız Lisesi vardır.

Müderrisleri hakkında bilgimiz yoktur.

19- Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

III. Murad ve III. Mehmed Devri vezîr-i a'zamlarından Yemen Fâtihi Sinan Paşa yaptırmıştır. Kendisi Arnavut asıllı olup, Kanunî Devri'nde Enderûn'da Çavniğîrbaşı, sonra Malatya, Kastamonu, Gazze ve Trablus sancaklarında, Erzurum ve Haleb eyâletlerinde Beylerbeyi, 977/1569-70'te Mısır valisi ve Yemen gelirlerini tahsile memur, dönüşünde altıncı

vezir(392), 982/1574-75'te Tunus seferine kumandan, 988/1580-81'de serdâr-i mülk-i Acem ve aynı yıl içinde Ahmed Paşa yerine vezîr-i a'zam oldu. 990/1583'te azlolundu. 997/1588-89'da Siyavuş Paşa yerine ikinci defa sadrazam olup, 999/1590-91'de azledildi, yeri Siyavuş Paşa'ya verildi. 1001/1593'te Siyavuş Paşa yerine üçüncü defa sadrazam oldu ve 1003/1595'te tekrar azlolunup yeri Ferhad Paşa'ya verilmişken aynı yıl içinde dördüncü defa sadrazam oldu. 1004/1595'te azledilerek yerine Lala Mahmud Paşa getirilmişken, bir ay içinde tekrar beşinci defa sadrazam oldu. 5 Sa'bân 1004/4 Nisan 1596'da vefat etti. İstanbul'da Tevekkül Camiindeki türbesinde yatmaktadır(393). Paşa'nın türbesi bitişiğinde Dâru'l-Hadîsi(394), Aydın-Yenişehir'de(395), İstanbul-Fethiye'de(396), Malkara'da(397) ve Üsküb civarındaki Kaçanik'te(398) birer medresesi; Eyyub'da, Yemen'de ve Dimyat'ta birer camii(399); Üsküb, Uzunabad, Üsküdar, Kasımpasa, Sam, Selânik, Erzurum(400), Mekke, Lârende, Filibe, Bursa, Mihaliç, Haleb, Bilecik, Trablus-Şâm, Van, Tebrîz(401) vs. yerlerde vakıfları vardır. M. Cevdet, tesislerine ait vakfiyelerinin tarihlerinin 990-1000/1582-93 arasında olduğunu söyler(402).

Bugün halen ayakta olup, İşletme Enstitüsü olarak kullanılan Dâru'l-Hadîs, yanındaki türbe ve sebîl ile birlikte Mi'mar Dâvud Ağa tarafından yapılmıştır(403). İnşa tarihi, 1001/1592-93'tür(404). Bitişindeki çeşmenin kitabesi:

"Görüb itmâmını ol dem didi tarihini Hâtif:"

Sinan Paşa sebîli eyledi Mevlâ için cârî"

beytiyle 1002/1593-94 tarihini taşımaktadır(405). Anlaşıldığına göre çeşme bir yıl sonra tamamlanmıştır.

Paye bakımından, kuruluşunda ilk olarak günde 130 akçe ile Rumeli kazaskerliğinden mütekâ'id Şemseddin Efendi'ye verilmiş(406) olduğuna göre yüksek bir seviyede bulunduğu ve yüksek seviyedeki mansıblardan mütekâ'id veya ma'zûl olanların buraya tayin edildiği anlaşılmaktadır.

Müderripleri:

1- Şemseddin Ahmed Ensârî Efendi: Bazı medreselerde müderrişlikten sonra 977/1569-70'te Sokullu'nun Lüleburgaz'da yaptırdığı medrese tamamlanınca 40 akçe ile buna verildi. Daha sonra bazı medreselerde müderriş ve bazı yerlerde kadı olup, 1001/1592'de Anadolu kazaskerliğinden azlolunmuştu. Bu sırada vezîr-i a'zam Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi'ni tamamlayıp, günde 130 akçe ile ilk defa buna verildi. Ramazan 1004/Mayıs 1596'da tekrar Kahire kadısı oldu ve yerine İbrahim b. Mustafa Efendi geldi. 1009/1600'de vefat etti ve Şeyh Vefâ Câmîi avlusuna defnedildi(407).

Eserleri:

- Beyzâvî Tefsiri'ne Hâşiye,
- Telvîh'a Ta'likât,
- Mevâkıf'a Ta'likât,
- Miftâh'a Ta'likât,
- Hidâye Şerhleri ve Hâşiyeleri.

2- İbrahim b. Mustafa Efendi: Bergama'lı olup, Şeyh-zade İbrahim diye meşhur olmuştur. Sonradan Levh-hân olarak isim yapmıştır. 964/1557'de mülâzemetle 20 akçe ile İstanbul Molla Gürânî Medresesi'ne müderriş olmuş, burada yevmiyesi 25'e yükselmiş, 30'la Kasımpaşa'da Tahta Kadı Medresesi ve daha sonra bir çok medreselerde müderrişlik yapmış, bu arada 1003/1595'te Bursa kadısı olmuş, Ramazan 1004/Mayıs 1596'da Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi'ne Şemseddin Ahmed Ensârî Efendi yerine müderriş olmuştu. Burada 10 yıldan fazla görev yaptıktan sonra Zi'l-Hicce 1014/Mayıs 1606'da vefat etti ve yeri Tarsûsî Efendi'ye verildi(408).

Eserleri:

- Nazmu'l-Ferâid fî Silki Mecma'i'l-'Akâid. (Kelâm, metin ve şerh),
- Tefsîr-i Şerîf'e dair bir çok risâle ve ta'likât.

3- Tarsûsî Mustafa Efendi: Tarsus'ta doğup, ilk tahsi-

lini memleketinde tamamladı. İstanbul'a gelip mülâzemetle 40 akçe Edirne Hüsâmiyesi'nden ma'zûl iken 996/1588'de Iüleburgaz Mehmed Paşa Medresesi müderrisi olmuş, daha sonra bir çok medreselerde müderrislik yapmıştır. Bu arada 1004/1596'da Sahn müderrisi olup, birkaç gün sonra azledilmişti. Zi'l-Hicce 1014/Nisan 1606'da tekâud yoluyla İbrahim Efendi yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu. Ramazan 1024/Eylül-Ekim 1615'te vefat ederek yeri Manav Abdalbaki'ye verildi. Tefsîr-i Şerîf'e Ta'lîkâtı vardır(409).

4- Molla Abdalbâkî Efendi: Alanya'da doğup, tahsil ve mülâzemetten sonra 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken 1012/1603'te Emre Hoca Medresesi, Mahmud Paşa adı ile değiştirilerek 50 akçe medrese haline getirildi ve buna verildi. Daha sonra bazı medreselerde ve bu arada 1023/1615'te Üsküdar Mehmed Paşa, Ramazan 1024/Ekim 1615'te Tarsûsî yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi'nde müderris olup, aynı yıl Zi'l-Ka'de/Kasım-Aralık ayında Sahn müderrisi oldu ve yerine Hidâyetullah Çelebi geldi. Daha sonra yine müderrisliklerde bulundu ve 1031/1621'de vefat etti. Eseri yoktur(410).

5- Hidâyetullah Çelebi: İbrahim Tennûrî soyundandır. Kayseri'de doğup, tahsilden sonra Haydar Efendi'den mülâzemetle 50 akçe medreseye liyâkatini göstermişti. Bazı medreselerde ve bu arada 1023/1614'te Hankâh müderrisi olmuşken aynı yıl Ramazan/Ekim ayında azledildi. Zi'l-Ka'de 1024/Kasım-Aralık 1615'te Abdalbâkî Efendi yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi, Muharrem 1026/Ocak 1617'de Sahn müderrisi olup, yerine Dersiâm Mehmed Efendi geldi. 1027/1618'de vefat etti. Eseri yoktur(411).

6- Dersiâm Mehmed Efendi: Tahsilden sonra Hoca-zade Mehmed Efendi'den mülâzemetle 1013/1604'te 40 akçe ile Cانبâziyye müderrisi oldu ve 1014/1605'te azlolundu. Daha sonra bazı medreselerde ve bu arada 1024/1615'te Sinan Paşa Sultânî, Safer 1026/Şubat 1617'de Hidâyet Çelebi yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi, Şa'bân 1028/Temmuz-Ağustos 1619'da Sahn

müdürrisi oldu ve 1029/1620'de İsmihan Sultan müdürrisi olmuşken 1031/1622'de vefat etti. Eseri yoktur(412).

7- ^{Hafız} Çelebi Ahmed Efendi: Bunun burada müdürrislik yaptığını, bundan sonraki Mehmed Ali Rızâyî Çelebi'nin kendisinden görevi devr aldığından anlıyoruz. *(Kitab-ı...)*

8- Mehmed Ali Rızâyî Çelebi: Konya kadısı Pîr Efendi'nin oğlu ve Şeyhülislâm'ın hemşire-zadesi olup, 1001/1593'te doğdu. Mülâzemetle 1017/1608'de 30'lu ve 40'lı medreselerde müdürrislikten sonra kardeşi İsmâil Efendi ile defalarca Kahire'ye gidip Arab âlimlerinden tahsilde bulundu. 1026/1617'de dedesi olan Zekeriyya Efendi'nin medresesinde müdürris olup, 1029/1620'de pâye verildi. Aynı yıl Zi'l-Hicce/Kasım ayında ^{Hafız} Çelebi Ahmed Efendi yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi, Şa'bân 1031/Haziran-Temmuz 1622'de Sahn müdürrisi oldu ve yerine Geyikçi Baba Abdullatîf Efendi geldi. Daha sonra müdürrislik ve kadılıklarda bulunup 1039/1629'da vefat etti. *(...)*

Eserleri:

- el-Karî (Hidâye ve Hânûtî gibi 10 aded büyük fetvâ kitabından toplama çok faydalı bir kitap),
- 'Avdu's-Şebâb (Harîde'den seçme),
- Dîvân-i Şi'r.

Her yıl bir Na't-i Şerîf yazardı(413).

9- Abdullatîf Efendi, Geyikçi Baba: Tahsil ve mülâzemetten sonra 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken 1022/1613'te Habbâziye Medresesi müdürrisi olmuştu. Daha sonra müdürrisliklerde bulundu ve 1030/1621'de Sinan Paşa Medresesi, Şa'bân 1031/Haziran-Temmuz 1622'de Rızâyî Çelebi yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi ve Muharrem 1032/Kasım 1622'de Sahn müdürrisi oldu ve yerine Emîr Mehmed Efendi geldi. Bundan sonra Bursa Sultâniyesi müdürrisi olup, oradan mütekâid olmuşken 1036/1626-27'de vefat etti. Eseri yoktur(414).

10- Abdurrahmân Efendi Emîri Mehmed Efendi: Gelibolu'-

da doğup, tahsil ve Kara Abdurrahman Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ma'zûl iken 1017/1609'da İnegöl İshak Paşa Medresesi müderrisi olmuştu. Daha sonra müderrisliklerde bulunup, 1030/1621'de Sahn müderrisi, Muharrem 1032/Kasım 1622'de Tezkireci Abdullatif Efendi yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi 60 itibar olunup buraya geldi. Aynı yıl Zi'l-Hicce/Ekim 1623'te Haseki Medresesi'ne gitti ve bundan sonra müderris ve kadı olarak görülen Mehmed Efendi 1042/1633'te vefat etti. Eseri yoktur(415).

11- Vefî-zade: Burada müderrislikte bulunduğunu bundan sonraki Molla Abdurrahîm'in kendisinden görevi teslim almasından anlıyoruz. (Vakayinü'l-Medrese, s. 43-44).

12- Molla Abdurrahîm: Hasan Kethudâ-zade Efendi'den mülâzemetle 40 akçe bir medreseden ayrılmışken 1024/1615'te Emre Hoca Medresesi müderrisi olmuştu. Bundan sonra çeşitli medreselerde müderrislikte bulundu ve bu arada 1032/1622'de Sahn müderrisi oldu. 1033/1623'te azledilip Ramazan 1034/Haziran 1624'te tekrar Sahn'a geldi. Cemâziye'l-Âhir 1035/Mart 1626'da Vefî-zade yerine Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi müderrisi oldu ve Zi'l-Ka'de 1038/Haziran-Temmuz 1629'da vefat edip yeri Yavuz-zade Çelebi'ye verildi. Eseri yoktur (416).

13- Yavuz-zade Çelebi: Molla Abdurrahîm'in vefatıyla burada görevi teslim aldığı biliyoruz. Başka bilgimiz yoktur. (Vakayinü'l-Medrese, s. 118-119).

20- Mudurnu'lu Mehmed Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul Mudurnu'lu Mehmed Efendi yaptırmıştır. III. Murad'ın musâhibelerinden Râziye Kadın'ın dâmâdı olduğundan dolayı Dâmâd Mehmed Efendi diye meşhur olmuştur(417). Mudurnu'nun Çepni Köyü'nde dünyaya gelip, tahsilden sonra Bostan-zade Mehmed Efendi'ye bağlanarak 985/1577-78'de onun Anadolu kazaskeri olmasıyla ona tezkireci olmuş ve daha sonra günde 30 akçe ile İstanbul Ümmüveled Medresesi'ne müderris olmuştu. Burada 40'lı pâyesine yükseldikten sonra 993/1585'te yi-

ne burada 10 akçe terakki ile Hâric pâyesine yükselmişti. 25 Şevvâl 995/29 Eylül 1587'de Edirne Üç Şerefeli'den birine(418), 997/1589'da Semâniye'den birine müderris olup, arkasından kadılığa ayrılarak 999/1591'de Galata, 1001/1593'te Bursa, 1003/1595'te İstanbul kadısı, aynı yıl içinde Anadolu kazaskeri, 1004/1596'da Kahire kadısı, aynı yıl Rumeli kazaskeri ve 1005/1597'de ma'zûl oldu. 1007/1598'de yine Anadolu kazaskeri olup, 1008/1599'da tekrar ma'zûl oldu. 1011/1602'de Galata kadılığı ilâve edilip, aynı yıl sonu/1603'te ikinci defa Rumeli kazaskeri, 1012/1604'te Mekke kadısı, 1017/1608'de üçüncü defa Rumeli kazaskeri ve aynı yıl içinde yine ma'zûl olup, 1022/1613'te vefat ederek Sinan Ağa Câmii karşısındaki evi bitişiğindeki Dâru'l-Hadîsi'nin avlusunda defnedildi(419).

İnşâ tarihi bugün için bilinmeyen Dâru'l-Hadîs, Fâtih Câmii'nin Halîc tarafında bulunan Sinan Ağa Câmii karşısında(420) köşede idi. Yıkılmış olup, bugün mevcut değildir.

Müderrisleri hakkında da bilgimiz yoktur.

21- Ahmed Hân Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

I. Ahmed yaptırmıştır. Kendisi, Osmanlı padişahı III. Mustafa'nın oğludur. 22 Cemâziye'l-Âhir 998/18 Nisan 1590'da Manisa'da doğdu. Annesi Handan Sultan'dır. 18 Receb 1012/22 Ocak 1603'te babasının yerine tahta çıktı. 23 Zi'l-Kâ'de 1026/22 Kasım 1617'de vefat ederek camii yanındaki türbe ve defnolundu(421).

Ayasofya'nın karşısında Mimar Mehmed Ağa'ya inşâ ettirdiği 6 minareli muazzam cami (1017-25/1609-16) yanında medrese, imâret, tabhâne, dâru's-şifâ ve mekteb ile İstanbul'un en muhteşem âbidelerindedir. Diğer bazı hayrâtından başka Ka'be ile Ravza-i Mutahhara'yı tamir ve tezyin ettirmiştir(422).

Pâye bakımından, Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi'nden sonra buraya tayin yapıldığına göre yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Müderriisi:

1- Mehmed Emin b. Sadreddin Efendi: Buranın ilk müderriisi olup, buradan İstanbul kadılığına ayrılmıştı(423).

22- Molla Fenârî Dâru'l-Hadîsi: Bursa

Tâcu't-Tevârîh'te adı geçen bu medreseye başka kaynaklarda rastlıyamadık(424).

23- Hasâd Efendî Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Bozdoğan kemeri civarında Kalenderhane mahallesinde bulunan bu Dâru'l-Hadîs, Kesriye'li Ahmed Paşa'nın kızkardeşinin mültezimi Hasan Ağa tarafından 1119/1707'de yaptırılmıştır(425).

Vakfiyesine göre bir fevkânî mescid, 9 tahtânî oda ve müstemilâtından mürekkep olan Dâru'l-Hadîs'in(426) yerini tam olarak tesbit, yapıdan eser kalmadığı için mümkün olamamıştır. Ancak Ferhad Paşa'nın Şehzâdebaşı ile İâleli arasında bulunan vakıfları sayılırken, etrafını çevreleyen binalar arasında "Kalenderhane Camii meydanında Hasan Ağa Medresesi(427) söz konusu olup, Dâru'l-Hadîs'in büyük bir ihtimalle, Kalenderhane Camii'nin batısında ve muhtemelen bugün Site Talebe Yurdu olan sahada bulunduğu fikrini kuvvetlendirmektedir(428).

24- Nevşehir'li Dâmâd İbrahim Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Şehzadebaşı'nda Dâru'l-Hadîs, Medrese, Kütüphane, çeşme ve sebîlden müteşekkil olarak inşâ edilen bu manzûmenin bânîsi Sadrazam Nevşehir'li Dâmâd İbrahim Paşa'dır. Paşa, o zamanki adı Muşkara olan Nevşehir'de doğup, 1100/1689'da İstanbul'a gelip, sarayda bir iş bulmuş ve buradan yükselerek saray evkaf kâtipliğine geldi. Daha sonra 1128/1716'da vezarete yükseldi. 1129/1717'de Şehid Ali Paşa'dan dul kalan Fatma Sultan'la evlenerek padişah damadı oldu. Patrona Halil isyanında 17 Rebî'u'l-Evvel/1143/30 Eylül 1730'da yaşı 70 dolaylarında olduğu halde idam edilerek isyancılara cesedi teslim edildi ve parça parça edilip, toplanan parçaları

Şehzadebaşı'nda yaptırdığı kütüphane ve sebîlin bahçesine gömüldü. Mezar taşındaki kitabe "Rûhun İbrâhim Paşa ola şâd" mısra'ını tarih cümlesi olarak taşımaktadır. Çoğu İstanbul, Nevşehir ve Ürgüp'te olmak üzere bir çok hayır eserleri yaptırmış ve bunlara ait vakıflar tesis etmiştir. İstanbul'daki başlıca eserleri: Şehzadebaşı'nda, Fâtma Sultan ile ortaklaşa yaptırdığı Dâru'l-Hadîs, mescid, sebîl ve kütüphane, mescidin karşısında 45, yanında 37 dükkân; Hoca-Paşa'da mescid, Dâru'l-Hadîs, hamam; Yeni Postane'nin arkasında mu'allimhane, sebîl ve çeşme; şehrin muhtelif yerlerinde, Üsküdar'da ve Boğaziçi'nin iki sahilinde bunlara benzer bir çok binadan başka, Sa'dâbâd'daki cami de kayda değer(429).

Dâru'l-Hadîs'in dersliği mescid olarak da kullanılıyordu(430). Manzume, 1132/1720'de inşâ edilmiştir(431).

25- Dâmâd İbhahim Paşa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Hoca-Paşa'da bulunan bu Dâru'l-Hadîs hakkında yukarıda geçen, İslâm Ansiklopedisi'ndeki kayıttan başka bir bilgi bulunamadı.

26- Baba Mahmud Bekir Ağa Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Elde mevcut medreseler listesinde(432) Şehzadebaşı'nda bulunduğu belirtilen bu medrese, Pervititch tarafından hazırlanan İstanbul planında(433) Kavalalı Sokağı'nda ve Subhi Paşa Konağı'nın üst kısmında gösterilmektedir ki, bugün İstanbul Üniversitesi Muhasebesi binasının bulunduğu yer olmalıdır.

1914'te hazırlanan raporda "evler arasına sıkışmış ve harâb" olduğuna, 1918'de ise "son derece harâb" olduğuna işaret edilmiştir(434).

27- Bosnevî Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Bu medrese hakkında da Şehzade civarı(435) veya Horhor-da(436) olduğuna dair kayıtlar vardır. Başka bilgi yoktur. (ŞNZ. 2/443-444)

Şahin Osman Bey

165 28- İzzet Mehmed Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Dâru'ş-Şafaka'nın karşısındaki eski adı Sakız Ağacı Caddesi olan Dâru'ş-Şafaka ön sokağında ve Yahyâ Efendi Medresesi'nin yanında bülünmakta idi(437).

Kurucusu hakkında kesin bir kayda rastlanamamışsa da, Seyhülislâm Debbağ-zade Mehmed Efendi(438)'nin kayın pederi ve Zekeriyâ Efendi-zade Lutfullah Efendi sulbünden Vişnezade İzzetî Şeyh Mehmed Efendi(439) olması muhtemeldir. Ancak bu şahsın biyografisinde, medresesi olduğuna dair bir kayda rastlanamamıştır.

1918'de "bu sefer muhterik olmuştur" kaydına bakılırsa Fâtih yangınından kurtulamamış olduğu anlaşılmaktadır(440).

171 29- Mislî Ali Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Fâtih Câmii'nin arka tarafında bir ucu Dâru'ş-Şafaka, diğer ucu Haliç Caddesi'ne bitişen Otlukçu Yokuşu'nda ve adını mahalleye vermiş olan Şeyh Resmî Mahmud Efendi Câmii yanında idi(441).

1918'de bu da arsa halinde görülmektedir(442).

30- Ömer Hulûsi Efendi Dâru'l-Hadîsi: İstanbul

Dâru'l-Hadîs, Dâru'ş-Şafaka Caddesi üzerinde(443) Otlukçu Yokuşu'nun caddenin karşı tarafındaki devamı olan Baş-Hoca ve Musannif sokaklarının çevrelediği adada yer almaktaydı.

III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmud devirlerinde üç defa şeyhülislâmlık mevkiine getirilen ve toplam 5 yıl bu makamı işgal eden Ömer Hulûsi Efendi, Samânî-zade lakabıyla meşhurdur(444). Dâru'l-Hadîs'in kurucusu da budur.

1 Okiç, Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tedkikler, s. 105.

2 Aynı eser, s. 106.

3 Konvalı, Konya Tarihi, s. 802 vd.

4 Vakf-ı Medrese-i Dâru'l-Hadîs-i Merhûm Hayreddin Paşa, nefis-i İznik'de serhane dükkânı bu medresenin vakıflarındandır. (Paşvekâlet Arşivi, Kocaeli Tahrir Defteri, No. 733, vr. 315b; Uzunçarşılı, Çandarlı Kara Halil Paşa, Belle-

- ten, 91, s. 475; Ayverdi, a.g.e., I, 319.
- 5 Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri bu bölümün B şikkında (s. 190) gelecektir.
- 6 Şehzâde Selîm Vakfiyesi, Türk-İslâm Eserleri Müzesi, No. 2185.
- 7 Süleymâniye Vakfiyesi, Ankara 1962, s. 81.
- 8 E. Çelebi, a.g.e., I, 319.
- 9 Galanti, a.g.e., s. 98.
- 10 H. Hisâmeddin, a.g.e., I, 269.
- 11 Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin İlmîye Teşkilâtı, s. 36-37.
- 12 Aynı eser, s. 37.
- 13 Zetterstéen, K. V., Nûreddîn, İA, IX, 360.
- 14 Şeşen, Ramazan, Selâhaddin Eyyûbî ve Devlet, İstanbul 1987, s. 345; Okiç, a.g.e., s. 105; Hartmann, R., Şâm, İA, XI, 303.
- 15 Çelebi, Ahmed, İslâmda Eğitim Öğretim Tarihi (Çev. Ali Yardım), İstanbul 1976, s. 115.
- 16 Aynı yer.
- 17 " " .
- 18 Brockelmann, İbn Asâkir, İA, V-2, 701.
- 19 Okiç, a.g.e., s. 106.
- 20 Kehhâle, Ömer Rıza, Mu'cemü'l-Müellifîn, Beyrut 1957, VII, 280-81.
- 21 Kehhâle, a.g.e., VI, 257; İbnu's-Salâh, Ebû Amr Os-
mân b. Abdurrahmân eş-Şehrezûrî, Ulûmu'l-Hadîs (Mukaddimetu
İbni's-Salâh), Halep 1386/1966, s. 21-27.
- 22 Kehhâle, a.g.e., XIII, 202.
- 23 Okiç, a.g.e., s. 105; Çelebi, Ahmed, a.g.e., s.
119.
- 24 Konyalı, Konya Tarihi, s. 802-18; Yetkin, S. Kemal,
İslâm Mimarisi, s. 197-200.
- 25 Sonradan restore edilmiştir.
- 26 Konyalı, Konya Tarihi, s. 842-43.
- 27 Aynı yer.
- 28 Yetkin, S. Kemal, İslâm Mimarisi, s. 187-90.
- 29 SO, II, 314.
- 30 Başvekâlet Arşivi, Kocaeli Tahrir Defteri, No. 733,
vr. 315b.

- 31 Ayverdi, a.g.e., I, 319 vd.
- 32 Uzunçarşılı, Çandarlı Kara Halil Havreddin Paşa, Belleten, sayı 91, s. 474.
- 33 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 7625.
- 34 İştîp, Yugoslavya'nın güneyinde 22°10' doğu boylamı ve 41°44' kuzey enlemi üzerinde bulunmaktadır.
- 35 Ayvansarâyî, Vefevât-i Selâtin ve Meğâhîr-i Ricâl, vr. 1a; Hüdâvendigâr Vilâyeti Salname-i Resmîyesi, 1325, s. 25.
- 36 Uzunçarşılı, Murad I., İA, VII, 595.
- 37 E. Çelebi, a.g.e., VI, 120; Ayverdi, Yugoslavya'da Türk Âbideleri ve Vakıfları, s. 16.
- 38 Tekindağ, Timurtaş, İA, XII-1, 372; Uzunçarşılı, Murad I., İA, VIII, 591; Aşık Paşa-zade, Tevârih-i Âl-i Osmân, Nâşiri: Ali Bey, İstanbul 1332, s. 61; Neşrî, a.g.e., s. 57.
- 39 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', vr. 1b; Hüdâvendigâr Vilâyeti Salname-i Resmîyesi, 1325, s. 26; SO, I, 76.
- 40 Hibrî, Defter-i Ahbâr, vr. 37b; Âlî, a.g.e., vr. 62b; Hammer, II, 251.
- 41 Sa'dî Çelebi, Terceme-i Heşt Behişt, vr. 433ab; İ-nalcık, Halil, Murad II., İA, VIII, 614.
- 42 M. Râşid, a.g.e., vr. 70a.
- 43 S. Çelebi, Tâcî Bey-zade, Terceme-i Heşt Behişt, Hamîdiye Kütüphanesi, TY, 928, vr. 432a.
- 44 Sa'deddin, a.g.e., I, 403; Hibrî, Enîsü'l-Müsâmirîn, vr. 15b; S. Çelebi, a.g.e., vr. 432a.
- 45 Gökbilgin, Edirne, İA, IV, 122; Edirne ve Paşa İdivası, s. 210 vd.
- 46 Kitabenin metni için bk. Gökbilgin, Edirne ve Paşa İdivası, s. 210.
- 47 Neşrî, a.g.e., II, 679.
- 48 Gökbilgin, Edirne, İA, IV, 122.
- 49 Gökbilgin, Edirne ve Paşa İdivası, s. 210 vd.
- 50 Topkapı Sarayı Arşivi, D. 7081.
- 51 Sa'deddin, a.g.e., I, 403.
- 52 Mecdî, s. 193; Sa'deddin, II, 498.
- 53 Hammer, Joseph von, Devlet-i Osmâniyye Tarihi (Çev. M. Ata, İstanbul 1329, II, 250).
- 54 Atâî, s. 236.

- 55 Aynı eser, s. 326.
- 56 Ruûş, 244, s. 102.
- 57 Hasan Bey-zade, Tarih, Topkapı Sarayı Emânet Hazinesi, No. 1434, vr. 104b.
- 58 Bâdî, a.g.e., I, 90.
- 59 İlmîye Salnamesi, s. 339.
- 60 Devhatü'l-Meşâyih, s. 13.
- 61 Mecdî, s. 172-73; Devhatü'l-Meşâyih, s. 13.
- 62 Mazioğlu, Hasibe, Sinan Paşa, İA, X, 666-70.
- 63 Mecdî, s. 196. Burada "terceme eserin aslı olan Şekâyik'ta Edirne'de vefat ettiği yazılıdır" diyorsa da orada Edirne sözü geçmiyor. Edirne'de vefat ettiği, bir zühul eseri olarak tercemede geçiyor. Bk. Mecdî, s. 195.
- 64 eş-Şekâyiku'n-Nu'mâniyye, I, 194-98.
- 65 Bâdî, a.g.e., I, 90.
- 66 Mecdî, s. 196; OM, II, 223; ez-Ziriklî, a.g.e., IX, 304; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1819-20; Mazioğlu, a.g.m., İA, X, 670.
- 67 OM, II, 223; Develioğlu, a.g.e., s. 454; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 385; Mazioğlu, a.g.m., İA, X, 669.
- 68 OM, II, 223; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 2037; SO, III, 103; Mazioğlu, a.g.m., İA, X, 670; Mecdî, s. 195 kenar.
- 69 OM, II, 223; Develioğlu, a.g.e., s. 454; ez-Ziriklî, a.g.e., IX, 304; Mazioğlu, a.g.m., İA, X, 670.
- 70 OM, II, 223; Mazioğlu, a.g.m., İA, X, 670.
- 71 Mecdî, s. 196; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 894.
- 72 OM, II, 223; Mazioğlu, a.g.m., İA, X, 668'de bu eserin bir yanlışlık eseri olarak zikredildiğini yazar. Ayrıca bir de Tazarru'nâme (Tazarru'ât-ı Sinan Paşa) adlı manzum eseri mevcuttur. Bk. OM, II, 223; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 415; Develioğlu, a.g.e., s. 454; Mecdî, s. 195.
- 73 Mecdî, s. 314.
- 74 Aynı eser, s. 297; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 976; Âlî, a.g.e., vr. 163b; OM, II, 11; ez-Ziriklî, a.g.e., VI, 107; SO, IV, 90-91.
- 75 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1716; ez-Ziriklî, a.g.e., VI, 107; Develioğlu, a.g.e., s. 327; Mecdî, s. 299.
- 76 Mecdî, s. 299; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1765; ez-Ziriklî, a.g.e., VI, 107; Develioğlu, a.g.e., s. 327.
- 77 Mecdî, s. 299; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1905.
- 78 Mecdî, s. 299; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 976;

- OM, II, 11; ez-Ziriklî, a.g.e., VI, 107; Develioğlu, a.g.e., s. 327.
- 79 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 852; OM, II, 11.
- 80 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1905; OM, II, 11; ez-Ziriklî, a.g.e., VI, 107.
- 81 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 554; Mecdî, s. 300; OM, II, 11.
- 82 Mecdî, s. 300; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1253; OM, II, 11.
- 83 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1892; ez-Ziriklî, a.g.e., VI, 107.
- 84 Âlî, a.g.e., vr. 166. Burada Mâşî-zade denmektedir.
- 85 Defter-i İn'âmât, s. 97.
- 86 Mecdî, s. 344-45; Sa'deddin, a.g.e., II, 574; SO, III, 162. Burada 909/1503-4'te vefat ettiği yazılıdır.
- 87 Defter-i İn'âmât, s. 341.
- 88 OM, I, 341; Develioğlu, a.g.e., s. 442; Babinger, Franz, Sarı Kürz, İA, X, 220. Burada Sarı Kürz veya Sarı Kerez olarak kaydedilmiştir. OM, I, 341'deki ifadeden de anlaşılacağı gibi "sarı tüylü ve etli olduğu için" sarı kiraza benzetilmiş ve "Sarı Kerez" denmiştir. Kürz şeklinin bir anlamı yoktur.
- 89 Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 209.
- 90 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213a.
- 91 Defter-i İn'âmât, s. 243.
- 92 Aynı eser, s. 275.
- 93 Mecdî, s. 314-15; Sa'deddin, a.g.e., II, 558. Burada 927/1520-21'de vefat ettiği yazılıdır. Babinger, F., a.g.m., İA, X, 220'de bir de 929/1522 tarihi zikredilmektedir.
- 94 Ayvansarâyî, Haîkatü'l-Cevâmi', I, 133; Mecdî, s. 315; Sa'deddin, a.g.e., II, 558; Babinger, a.g.m., İA, X, 220.
- 95 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1653; OM, I, 341.
- 96 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1894; OM, I, 341; Develioğlu, a.g.e., s. 442. Burada da adı Sarı Kürz'dür. Daha fazla bilgi için bk. Ahmet Uğur, The Reign of Sultan Selîm I in the Light of the Selîm-nâme Literature, Berlin 1985, s. 160, dipnot 1.
- 97 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 884'te eser, onun oğlu Mehmed (ö. 990/1582)'e nisbet edilmektedir. Hidâye Ta'lif-katı ve Miftâh Hâşiyesi (s. 1767) hakkında da durum aynıdır (s. 2077); OM, I, 341; Develioğlu, a.g.e., s. 442.

- 98 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1117.
99 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213b.
100 Aynı eser, vr. 211b.
101 Mecdî, s. 401.
102 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 212a.
103 Mecdî, s. 463; Develioğlu, a.g.e., s. 305. Burada, aslen Mentese'li olup, 955/1548'de Üsküp'te vefat ettiği ve Şerh-i Miftâh ile Hayâlî ve Mes'ûdî'ye Nâşiyeleri olduğu yazılıdır. Mes'ûdî için bk. K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1676.
104 Mecdî, s. 381-82.
105 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 216a.
106 İlmîye Salnamesi, s. 346.
107 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 218a.
108 Mecdî, s. 382.
109 Aynı yer; Müstakîm-zade, Süleymân, Devhatü'l-Meşâ-yih, İstanbul 1978, s. 17; İlmîye Salnamesi, s. 346.
110 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 758; OM, I, 223; Develioğlu, a.g.e., s. 539.
111 OM, I, 223.
112 Aynı yer; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 105; Parmaksızoğlu, Kemal Paşa-zade, İA, VI, 564, 565.
113 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1651; Parmaksızoğlu, Kemal Paşa-zade, İA, VI, 564.
114 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1481; OM, I, 223; Parmaksızoğlu, Kemal Paşa-zade, İA, VI, 564.
115 Parmaksızoğlu, Kemal Paşa-zade, İA, VI, 564.
116 Aynı makale, İA, VI, 565.
117 Aynı yer.
118 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 95.
119 Aynı yer.
120 Bu isim 20. sıradaki eserle bazan "İzâhu'l-İslâh" (bk. ez-Ziriklî, a.g.e., I, 130), bazan "İslâhu'l-İzâh" (bk. Parmaksızoğlu, a.g.m., İA, VI, 565) şeklinde birleştirilir, bazan da "el-İslâh ve'l-İzah" şeklinde yine tek kitap gibi zikredilir. OM, I, 223'te buradaki gibi ayrılmıştır.
121 Bağdad'lı İsmail Paşa, İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zevl alâ Keşfi'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Funûn, İstanbul 1971, s. 96; Parmaksızoğlu, Kemal Paşa-zade, İA, VI, 565.
122 Bk. Dipnot 120.
123 Bilmen, Ö. Nasûhi, Büyük Tefsir Tarihi, İstanbul

1974, II, 639. Diğer bazı eserleri için bk. K. Çelebi, Kesefü'z-Zunûn, s. 283, 554, 835, 881, 1621, 1689, 1916, 1933, 1976, 2055.

124 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 216a.

125 Mecdî, s. 401.

126 Aynı eser, s. 315-16.

127 " " , s. 398.

128 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 215a.

129 Mecdî, s. 468 vd.; Nişancı, a.g.e., s. 310. Burada vefatı 942/1535-36 olarak kayıtlıdır. OM, II, 76; Develi-oğlu, a.g.e., s. 292; Savaş, Hamdi, İshak Çelebi ve Selim-nanesi, basılmamış Doktora Tezi, s. 6.

130 Bk. Ümmüveled Medresesi.

131 Mecdî, s. 476. Burada adı hem Hasan, hem de Hüseyin olarak geçer.

132 Aynı ver.

133 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 218a.

134 Mecdî, s. 406; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 218a.

135 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213b.

136 Ali b. Râfî, a.g.e., s. 371-74.

137 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213b.

138 Aynı eser, vr. 215b.

139 " " , vr. 215a.

140 " " , vr. 213b.

141 Mecdî, s. 516. Burada i'âde (mu'âdlik mevki) satıldığından bahsedilmez. Bu konu Atâî, s. 19'da geçer.

142 Atâî, s. 18-19; Kara Çelebi-zade, a.g.e., s. 227. Burada 967/1559'da vefat ettiği yazılıdır.

143 Atâî, s. 19.

144 Mecdî, s. 517.

145 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 215b.

146 Mecdî, s. 448 vd. Hadîkatü'l-Cevâmi'de Mîrim Köpüsi adına bir mescid yoktur.

147 Atâî, s. 14.

148 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213a.

149 Atâî, s. 14.

150 Aynı eser, s. 32.

- 151 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213b.
152 Atâî, s. 121-22.
153 Aynı eser, s. 121.
154 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 217a.
155 Atâî, s. 112; Ali b. Bâlî, a.g.e., s. 181-82. Burada vefat tarihi 974/1567 olarak kaydedilmektedir.
156 Bu isim, Atâî, s. 141'de böyle olmakla beraber, SO, III, 121 ve IV, 126'da Kerâz, IV, 92'de ise Kerez şeklinde yazılıdır.
157 Atâî, s. 236-37; Ali b. Bâlî, a.g.e., s. 359-60. Burada vefâtı Zi'l-Ka'de ayı olarak kaydedilir.
158 Atâî, s. 188.
159 Devhatü'l-Meşâyih, s. 28'de, 910/1504-5'te doğduğunu kaydedilmiştir.
160 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213a.
161 Atâî, s. 260-61; İlmîve Salnâmesi, s. 393.
162 988/1580'de yapılmıştır. Öz, a.g.e., I, 42-43; OI,
I, 40. 163 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 217a.
164 Ruûs, 236, s. 11.
165 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210b.
166 Ruûs, 238, s. 163.
167 Atâî, s. 267. Adı Pîr Mehmed'dir.
168 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1914; Bağdad'lı İsmail Paşa, a.g.e., s. 549.
169 30'le Eski İbrahim Paşa Medresesi olmalıdır.
170 Ruûs, 236, s. 335.
171 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210a.
172 Atâî, s. 417-18.
173 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213b; Atâî, s. 236'da Saçlı-zade denilmektedir.
174 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 9a.
175 Aynı eser, vr. 213b.
176 Atâî, s. 326-27.
177 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 213a.
178 Aynı eser, vr. 210a.
179 Atâî, s. 283-84.
180 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 216b.
181 Atâî, s. 279.

- 182 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210b.
183 Atâî, s. 431-32.
184 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 30a.
185 Ruûs, 239, s. 63.
186 Ruûs, 244, s. 102.
187 Atâî, s. 452.
188 Aynı eser, s. 535.
189 Ruûs, 239, s. 63.
190 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 215b. Burada 989/1581 olarak kaydedilir. Atâî ve (Seydî-zade)'de ise, yukarıdaki tarih gösterilir.
191 Atâî, s. 432-33; K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 65, 99, 1058.
192 Atâî, s. 407-8.
193 Aynı eser, s. 526-27.
194 " " , s. 433-34.
195 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 77a'da adı İbrahim olarak geçer.
196 Atâî, s. 401.
197 Aynı eser, s. 531-32.
198 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 59b, 102 a; Atâî, s. 531
199 Aynı eser, vr. 102a.
200 ~~Atâî, s. 531.~~
201 Aynı eser, s. 686-87.
202 ~~Aynı eser, s. 686-87.~~
203 Aynı eser, s. 624.
204 " " , s. 531.
205 " " , s. 566.
206 " " , s. 564.
207 " " , s. 573'te böyle denilmekte ise de, Hüsrev Efendi yerine olmalıdır. Zira yine Atâî, s. 538'de İpekli Mehmed Efendi'nin Sa'dî-zade yerine müderris olduğu zikredilir. Bu durumda 1006/1597-98'de buraya müderris olan Hüsrev Efendi için bir zaman kalmamaktadır.
208 Atâî, s. 573-74; OM, I, 401.
209 Atâî, s. 594.
210 Aynı eser, s. 705-6; *Valide-i Müstakim*, s. 111.
211 " " , s. 738.
Aynı eser, II/30.

- 212 Aynı eser, s. 701.
213 " " , s. 710-11.
214 H. Hüsâmeddin, a.g.e., I, 299 vd.
215 SO, III, 362.
216 Aynı yer.
217 Aynı eser, III, 415. Yavuz Devri'nde bu isimde i-
ki zattan bahsedilmektedir. Biri, Kanuni'nin ilk zamanların-
da vefat eden Osman Ağa, diğeri de, 950/1543-44'te vefat e-
den Hekim Osman Çelebi'dir.
218 H. Hüsâmeddin, a.g.e., I, 287.
219 Bk. Defterdar Nazlı Mahmud Efendi Medresesi.
220 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 286.
221 Müstakîm-zade, Tuhfe-i Hattâtîn, İstanbul 1928,
s. 511; SO, IV, 311.
222 SO, IV, 311.
223 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 286.
224 Aynı yer.
225 Atâî, s. 83.
226 Aynı yer. Burada Defterdar Mehmed Çelebi Dâru'l-
Hadîsi şeklinde basılmıştır ki, mürettib hatası olmalıdır.
227 Atâî, s. 82-83; Âlî, a.g.e., vr. 380b-381a; Ali
h. Bâli, a.g.e., s. 143-44.
228 Tapu Defteri, 670, s. 406.
229 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 58.
230 Öz, a.g.e., I, 114.
231 Tapu Defteri, 670, s. 406.
232 Bk. Sofu Mehmed Paşa Medresesi.
233 E. Çelebi, a.g.e., III, 398.
234 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 213.
235 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
236 Mecdî, s. 507.
237 Aynı yer:
238 Atâî, s. 355.
239 Mecdî, s. 507.
240 Aynı yer.
241 " " ; OM, I, 283.
242 Atâî, s. 355.

- 243 Rumeli Kadî-askeri Rûznameçesi, III, 44.
244 SO, IV, 311.
245 Meriç, a.g.e., s. 96.
246 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 52-53.
247 Bk. Şehzade Medresesi.
248 Eyice, İstanbul (Tarihî Eserler), İA, V-2, 1214/
105.
249 Mecdî, s. 516; Atâî, s. 18-19.
250 Vakıflar için bk. Süleymâniye Vakfiyeleri, s. 59-
72.
251 Aynı eser, s. 82.
252 Aynı yer.
253 Mecdî, s. 516; Atâî, s. 19.
254 Âlî, a.g.e., vr. 355b.
255 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
256 Ali b. Bâlî, a.g.e., s. 106-7.
257 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
258 Bk. Aynı yer.
259 Atâî, s. 264-65; Ali b. Bâlî, a.g.e., s. 396-99.
Burada vefatı Zi'l-Ka'de 990/Aralık 1582'dir.
260 Atâî, s. 303-5.
261 Aynı eser, s. 327; Devhatü'l-Meşâvih, s. 33; İlmî-
ye Salnamesi, s. 404; Devêlioğlu, a.g.e., 540.
262 Ruûs, 249, s. 7.
263 Atâî, s. 323; İlmîye Salnamesi, s. 412; SO, II,
427.
264 Atâî, s. 324; Devhatü'l-Meşâvih, s. 35-36.
265 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 209b.
266 Buradaki tarihte bir hata olduğu şüphesizdir. Çün-
ki bundan sonra Hoca Sa'deddin-zade görevi ondan Şevvâl
1001/Ağustos 1593'te devralmıştır. Buradaki rakam Atâî'nin
baskısındaki bir hatadan kaynaklanmaktadır. Orada "bin bir"
yerine "bin" yazılmıştır. Bu iddiamızı Ruûs 253, s. 215'te-
ki ifade de destekliyor. Vefatı ile Manîsâ Murâdiyesi'ne ge-
len Levh-hân İbrahim b. Mustafa'nın hal tercemesinde de
1001/1593'te vefat ettiği kaydedilir ki, bu da iddiamıza
doğrulamaktadır. Aynı hata, Rudolf M. Riefsthal'de yanıtla-
mıştır. Bk. Turkish Architecture in South Western Anatolia,
1931, II, 209. Yine aynı hata Savın Câhit Baltacı'ya da ya-
nılmıştır. Bk. XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, s.
546. Ayrıca bk. Atâî, s. 508.

- 267 Atâî, s. 324-25.
268 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210a.
269 Ruûs, 253, s. 215.
270 Atâî, s. 690-91; İlmîye Salnamesi, s. 437. Burada 1032/1622-23'te vefat ettiği kaydedilir. Devhatü'l-Meşâvîh, s. 45; Develioğlu, a.g.e., s. 542.
271 Atâî, s. 511.
272 İlmîye Salnamesi, s. 432; Atâî, s. 511-13.
273 Atâî, s. 569-70.
274 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210a.
275 Atâî; s. 527-28.
276 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210a.
277 Atâî, s. 629-30.
278 Aynı eser, s. 620-21.
279 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 64b.
280 Atâî, s. 457.
281 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210b.
282 Atâî, s. 618-19.
283 Aynı eser, s. 755-56; Develioğlu, a.g.e., s. 542.
284 Atâî, s. 488.
285 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210a.
286 Atâî, s. 499.
287 Aynı eser, s. 515-16.
288 " " , s. 725-26.
289 " " , s. 632.
290 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
291 Atâî, s. 584-86.
292 Aynı eser, s. 545.
293 " " , s. 683.
294 " " , s. 712.
295 " " , s. 642-43.
296 " " , s. 594-95
297 " " , s. 640.
298 " " , s. 695-96.
299 " " , s. 753.
300 " " , s. 737-38.

143. 301 Aynı eser, s. 739-40; ez-Ziriklî, a.g.e., VIII,
143. 302 Avvansarâyî, Vefeyât-i Selâtin ve Meşâhîr-i Ri-
câl, vr. 2a; SO, I, 39; Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnâme-i Res-
miyesi, 1325, s. 27.
303 Atâî, s. 224; K. Çelebi, Cihannümâ, s. 694.
304. SO, I, 39-40.
305 Atâî, s. 224.
184. 306 Alasya, H. Fikret, Kıbrıs Tarihi, Ankara 1964, s.
184. 307 Turan, Ş., Selim II., İA, X, 440.
308 M. Cevdet, Zeyl, I, 188.
309 Vakıflar Genel Müdürlüğü, No. 1848.
310 Gökbilgin, Edirne, İA, IV, 123.
311 Bâdî, a.g.e., I, 90, 93; Peremeci, a.g.e., s. 113.
312 E. Çelebi, a.g.e., III, 449.
313 Atâî, s. 467.
314 Aynı yer.
315 Aynı eser, s. 149 vd.
316 Kunter, a.g.e., s. 27.
317 Âlî, a.g.e., vr. 479ab.
318 Kunter, a.g.e., s. 27.
319 Aynı eser, s. 27-28.
320 Âlî, a.g.e., vr. 479ab.
321 Atâî, s. 462.
322 Kunter, a.g.e., s. 28.
284. 323 Semseddin Sami, Kamusu'l-A'lâm, İstanbul 1306, II,
284. 324 Âlî, a.g.e., vr. 479ab.
325 Atâî, s. 179-80; OM, I, 254.
326 Atâî, s. 462.
327 Kütükoğlu, a.g.m., a.g.d., s. 387; Tuhfetü'l-Hi'-
mârîn (R. M. Meriç nşr.), s. 33; Tezkiretü'l-Ebniye, s. 94.
328 SO, I, 86.
329 Avvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 182-83.
330 Aynı eser, I, 261.
331 İstanbul'da Bulunan Tekvelerin Bânîleri, Tarihle-

- ri, Belediye Yazmaları, K. 75, s. 90.
- 332 Atâî, s. 307; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 210b.
- 333 Atâî, s. 598.
- 334 Aynı eser, s. 361; Bu isim, Baltacı, a.g.e., s. 585'te Vahî-zade şeklindedir.
- 335 K. Çelebi, Keşfu'z-Zunûn, s. 1753; Atâî, s. 598. Burada 1004/1595-96'da Yeni Ali Paşa Medresesi'nde müderris olduğu da zikredilmektedir.
- 336 OM, I, 182.
- 337 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 191-92; SO, III, 170.
- 338 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 191-92.
- 339 Aynı yer.
- 340 Atâî, s. 464; Kâtip Çelebi, Fezleke, Âtıf Efendi Kütüphanesi, No. 1914, vr. 44a.
- 341 Atâî, s. 464.
- 342 Sâ'î, a.g.e., s. 10.
- 343 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 193.
- 344 Atâî, s. 464.
- 345 Aynı eser, s. 361.
- 346 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 278; SO, II, 70-71.
- 347 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 278.
- 348 Atâî, s. 728.
- 349 Aynı yer.
- 350 Vezâif Defteri, s. 449.
- 351 Atâî, s. 728-29.
- 352 SO, IV, 128-29.
- 353 Konyalı, İstanbul Âbideleri, İstanbul(1941), s. 63 vd.
- 354 SO, IV, 129.
- 355 Konyalı, İstanbul Âbideleri, s. 63 vd.
- 356 SO, IV, 129; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 198.
- 357 Ayverdi, Zaviye'nin yerini medrese olarak göstermektedir. Bk. XIX. Asırda İstanbul Haritası.
- 358 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 97.
- 359 Aynı eser, I, 198.

- 360 Atâî, s. 464.
361 Bk. Şemsi Paşa Dâru'l-Hadîsi.
362 Avvansarâyî, Vefeyât-i Selâtin ve Moğâbir-i Ricâl, vr. 2a; Hüdâvendigâr Vilâveti Salname-i Resmivesi, 1325, s. 27; SO, I, 69.
363 Atâî, s. 481.
364 Aynı eser, s. 444.
365 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 64b, 88b.
366 Aynı eser, vr. 80a.
366a Atâî, s. 457.
367 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 88b.
368 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
369 Bk. Önceki Bölüm, dipnot 476.
370 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
371 Atâî, s. 569-70. Baltacı bu ismi Vuhuk okunmuştur.
372 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
373 Bk. Aynı yer.
374 Atâî, s. 458-59.
375 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
376 Bk. Aynı yer.
377 Bk. " " .
378 Atâî, s. 727-28.
379 Aynı eser, s. 748-49.
380 " " , s. 627.
381 " " , s. 666-67.
382 " " , s. 692-93.
383 " " , s. 670.
384 SO, III, 339.
385 Atâî, s. 697.
386 Bk. Edirne Dâru'l-Hadîs Medresesi.
387 Atâî, s. 709.
388 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
389 İstanbul Medreseleri Listesi, İ. Ü. Kütüphanesi, No. 8866.
390 Avvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 170.
391 K. Çelebi, Fezleke (Atıf Efendi Kütüphanesi), vr.

6ab.

- 392 Hibrî, Defter-i Ahbâr, vr. 61b.
393 Tâib, a.g.e., s. 35-37.
394 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', II, 21; Atâî, s. 440.
440. Hibrî, Dâru'l-Hadîs'i medrese olarak kaydetmektedir.
Ek. Defter-i Ahbâr, vr. 61b.
395 Atâî, s. 527.
396 Aynı eser, s. 498; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 157.
397 (Seydî-zade), a.g.e., vr. 46a.
398 Turan, Ş., Sinan Paşa, İA, X, 674-75.
399 Aynı yer.
400 M. Cevdet, Zeyl, I, 188.
401 Turan, Ş., Sinan Paşa, İA, X, 674-75.
402 M. Cevdet, Zeyl, I, 188.
403 Konyalı, İstanbul Âbideleri, s. 56.
404 Atâî, s. 440; K. Çelebi, Fezleke, vr. 66b.
405 E. Çelebi, a.g.e., I, 252.
406 Atâî, s. 440; (Seydî-zade), a.g.e., vr. 75a. Burada günde 100 akçe ile verildiği kaydedilir.
407 Atâî, s. 440 vd.
408 Aynı eser, s. 508-9.
409 " " , s. 578.
410 " " , s. 664.
411 " " , s. 626-27.
412 " " , s. 650.
413 " " , s. 723-24.
414 " " , s. 706.
415 " " , s. 752.
416 " " , s. 721.
417 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 120.
418 (Seydî-zade), a.g.e., vr 34a.
419 Atâî, s. 561-62.
420 E. Çelebi, a.g.e., I, 319.
421 Baysun, M. Cavid, Ahmed I., İA, I, 161.
422 Aynı makale, İA, İ, 163-64; Atâî, s. 608-14.

- 423 Bk. Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi.
- 424 Sa'deddin, a.g.e., II, 414.
- 425 Dâru'l-Hadîs'in sokak kapısında Kazasker Hürzâ-zâde Sâlim Efendi'nin "Buldı encâmını bu nev-eser pâk-ü-hasen" (1119/1707-8) tarihi vardı (Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 108).
- 426 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Küçük Evkaf, No. 624, s. 471.
- 427 Ayanoğlu, Fâzıl, Ferhat Paşa ve Gizli Kalan Vakıfları, Vakıflar Dergisi, sayı 7, s. 147.
- 428 Küttikoğlu, a.g.m., a.g.d., s. 328.
- 429 Aktepe, M. Münir, Nevşehirli İbrahim Paşa, İA, IX, 239.
- 430 Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 41; Öz, a.g.e., I, 76.
- 431 Güçyener, Ömür, XVII ve XVIII. Yüzyıl İstanbul Medreseleri, Sanat Tarihi Mezuniyet Tezi, s. 23.
- 432 İstanbul'da Mevcut Medreselerin Esâmisi, Üniversite Kütüphanesi, No. 8869, sıra no. 66; Der-Sa'âdet ve Bilâdi Selâse'de Vâki' Medâris ve Derûnunda Sâkin Nüfusun Mikdarını Mübeyyin Hülâsa, Birinci Daire; Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri, s. 66.
- 433 Pervititch, İstanbul Planı, Pafta 44, Fatih, Kızıtaşı-Horhor.
- 434 Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri, s. 66.
- 435 Aynı Defter, s. 75.
- 436 İstanbul'da Mevcut Medreselerin Esâmisi, sıra no. 75.
- 437 Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri, s. 128'deki rapor.
- 438 Dëbbâğ-zade için bk. SO, IV, 201.
- 439 Vişne-zade için bk. SO, III, 455.
- 440 Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri, s. 128.
- 441 İstanbul'da Mevcut Medreselerin Esâmisi, sıra no. 100; Ayvansarâyî, Hadîkatü'l-Cevâmi', I, 117; Ders Vekâleti Medresesi ve Müderris Defteri, s. 109.
- 442 Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri, s. 109.
- 443 Aynı Defter, s. 106; İstanbul'da Mevcut Medreselerin Esâmisi, sıra no. 97.
- 444 İlmîye Salnamesi, s. 567.

S O N U Ç

Osmanlı medreselerinin bir çoğunda diğer dîni ilimler yanında Tefsir ve Hadîs de okutuluyordu. Bu bakımdan diğer medreselerle Dâru'l-Hadîsler'i birbirine karıştırıp, böylece Dâru'l-Hadîsler'in sayısını çoğaltanlar bile olmuştur. Meselâ, Evliyâ Çelebi'nin bu sayıya çok kabarıklık vermesi sadece onun mübâlağacılığına bağlanamaz.

Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri, sadece Hadîs ilimleri ve Tefsir okutulmak üzere yapılmış olmakla özellik arzeder. Bunlardan bazıları, kuruluşu itibariyle başka maksatlar için yapılmış olup, sonradan Dâru'l-Hadîs'e çevrilmiş, bazıları sonradan Dâru'l-Hadîs hüviyetini kaybedip başka gayeler için kullanılmış, bir kısmında kısa zamanda türlü sebeplerle büsbütün ortadan kalkmıştır.

Diğer medreseler gibi Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri'nin de pâveleri birbirinden farklıdır. Bunların da küçük ve büyükleri vardır: Papas-oğlu Mustafa Çelebi Dâru'l-Hadîsi 20'li, Sofu Mehmed Paşa Dâru'l-Hadîsi 30'lu, Ca'fer Paşa Dâru'l-Hadîsi 50'li, Selîmiye Dâru'l-Hadîsi 50'li veya 60'lu, Atâullah Efendi Dâru'l-Hadîsi 60'lu, Dâru'l-Hadîs Medresesi kuruluşunda 30'lu, sonra 50'li ve daha sonra 60'lu, Hâkâniye Dâru'l-Hadîsi 60 üstü, Sinan Paşa Dâru'l-Hadîsi 60 üstü yüksek bir seviyede ve Süleymâniye Dâru'l-Hadîsi vakfiyesine göre 50'li olup, fakat ilk müderrisine 100 akçe verildiği ve bu Dâru'l-Hadîs, devrinin en yüksek seviyeli Dâru'l-Hadîsi idi. Diğerlerinin pâyesi ve hattâ bazılarının bugün yeri bile bilinmemektedir. Bazısı da bugün hâlâ ayakta olup, modern ilme hizmet etmektedir. Bazısının dersliği hile bulunmamakta, bitişiğindeki cami bu görev için kullanılmaktaydı.

Osmanlı Dâru'l-Hadîsleri'nde Hadîs ilimlerinden rivâyet, dirâyet, isnâd, tarâcim-i ahvâl ve tenkîd-i ahvâl-i rivâvete dair konular okutulur ve senetleriyle birlikte ezberletilirdi. Hadîs kitaplarından da Buhârî ve Müslim'in el-Câ-

mi'u's-Sahîh adlı eserleri, Meşârik gibi kitaplar, bunların şerhleri ve Usûl-i Hadîs'e dair eserler okutulurdu. Dâru'l-Hadîs müderrislerine diğerleri gibi "müderris" ve bazan da "muhaddis" denirdi.

Bu Dâru'l-Hadîsler'de öğrenci olabilmek için umumî medreselerin tahsilini tamamlamak veya devam edilmek istenen Dâru'l-Hadîs'e öğrenci olabilecek kadar tahsil görmüş olmak gerekirdi. Buralarda müderris (muhaddis) olabilmek için de, Hadîs ilminde ehliyet ve liyâkate sahip olmak gerekirdi. Bu yüzden Dâru'l-Hadîsler genelde umumî medreselerden yüksek belakki edilmişlerdir.

Müderrislerde liyâkate önem verilir, bu husus, diğer bütün kusurları afvettirecek en önemli fazilet sayılırdı. Bu bakımdan bugün önemli kusur sayılabilecek bazı zaafılar azil sebebi olmaz, ancak iki müderrisin birbiriyle kavga etmesi, bir müderrisin bir üst makama karşı gelmesi veya cehâlet töhmeti gibi sebepler azle yol açardı. Zira o zaman liyâkatli eleman bulmak kolay değildi. Müderrislerin derslere muntazam olarak devam etmesi de çok önemli olup, ihmal edenlere azil yolu gözükebilirdi.

Nihayet, müderrisler, ki daha sonra yükselip kadı, Kazasker ve Beylerbeyi gibi önemli makamlarda hizmet ediyorlardı, eserleriyle, devlet adamlarına verdikleri tavsiye ve direktiflerle tesirlerini gösterdiler ve sözleri tutulduğu sürece devlet işlerinde çok önemli rolleri oldu. Son zamanlarda kendileri dejenere olunca itibarları da yok oldu ve dolayısıyla bu önemli rollerini de iyi oynayamadılar. Devletin her kademesiyle paralel olarak dejenere olan bu ilmiye sınıfı da, istisnâlar dışında, İmparatorluğun çöküşünde kendilerine düşen rolü oynamış oldular.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- A. Cemal, Kayseri, İstanbul 1932.
- , Konya, İstanbul 1932.
- , Tokat, İstanbul 1932.
- Akçay, İ., "Yakutiye Medresesi", Vakıflar Dergisi VI.
- Akın, Himmət, Aydinoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma, Ankara 1968.
- Aktepe, M. Münir, "Nevşehir'li İbrahim Paşa", İA, IX.
- Alasya, H. Fikret, Kıbrıs Tarihi, Ankara 1964.
- Alî, Mustafa, Gelibolu'lu, Kühü'l-Ahbâr, İ. Ü. Kütüphanesi, TY. 5959.
- Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul 1982.
- Arif Bey, "Devlet-i Osmâniye'nin Teessüs ve Takarruru Devrinde İlim ve Ülemâ", Dâru'l-Finûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası, İstanbul 1922.
- Arseven, C. Esat, Türk Sanatı Tarihi, İstanbul 1970.
- Aslanapa, Oktay, "Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi", 600. Fetih Yılında Edirne Armağanı, Ankara 1965.
- , "Ortaçağın En Eski Yatılı İlim ve Kültür Müesseseleri", Türk Kültürü, XII.
- Aşık Paşa-zade, Tevârih-i Âl-i Osmân, İstanbul 1332/1914, N. Atsız nşr.
- Atâî, Nev'î-zade Atâullah b. Yahvâ, Hadîkatü'l-Hakâyık fî Tekmiletî's-Sakâyık, İstanbul 1268.
- Atay, Hüseyin, Osmanlılar'da Yüksek Din Eğitimi, İstanbul 1983.
- , "Medreselerin Islahı", A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXV, Ankara 1981.
- Avanoğlu, Fazıl, "Ferhat Paşa ve Gizli Kalan Vakıfları", Vakıflar Dergisi, VII, İstanbul 1968.
- Ayvansarâyî, Hüseyin, Hadîkatü'l-Cevâmi', İstanbul 1281.
- , Vefevât-i Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl, Üniversite Kütüphanesi, TY, 2539.
- Ayverdi, E. Hakkı, Fatih Devri Mimari Eserleri, İstanbul 1953.
- , XIX. Asırda İstanbul Haritası, İstanbul 1958.
- , Osmanlı Mimarisinde Celebi ve II. Sultan Murad Devri, İstanbul 1972.

- , Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, IV, İstanbul 1974.
- , Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, İstanbul 1966.
- , "Yıldırım Pavezid'in Bursa Vakfiyesi ve Bir İstibdatnamesi", Vakıflar Dergisi, VIII, Ankara 1969.
- , "Yugoslavya'da Türk Abideleri ve Vakıfları", Vakıflar Dergisi, III, Ankara 1956.
- A'zamî, M. Mustafa, Studies in Early Hadith Literature, Beyrût 1968.
- Bâdî, Ahmed, Riyâz-i Belde-i Edirne, Pavezid Devlet Kütüphanesi, No. 10393, I-III.
- Bağdad'lı İsmail Paşa, İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyl alâ Kosfi'z-Zunûn an Esâmî'l-Kütüb ve 'l-Fünûn, İstanbul 1971.
- Balcıoğlu, Meliha, Orta Zamanda Bursa, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 376.
- Baldır-zade, Mehmed Selîsî, Vefeyât, İ. Ü. Kütüphanesi, TV, 9656.
- Balducci, Hermes, Rodos'ta Türk Mimarisi (Çev. Celâleddin Rodoslu), Ankara 1945.
- Balin, Remzi, Diyarbakır, İstanbul 1966.
- Baltacı, Cahit, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976.
- Başvekâlet Arşivi, Fatih Devri Vesîkaları, No. 108.
- " " , İbnü'l-Emîn Evkaf, 1473.
- " " , İbnü'l-Emîn Tevcîhât Kayıtları, 1166.
- " " , Kâmil Kepeci Tasnifi Ruûs Defteri.
- " " , Kocaeli Tahrir Defteri, No. 733.
- " " , Muallim Cevdet, Ma'ârif, No. 1915.
- " " , Mâliyeden Müdevver Defter, 5455.
- " " , Mâliyeden Müdevver Defter ve Vakfiyeler, B Cevvelî.
- " " , Tapu Defteri, No. 12, 670.
- " " , Vakfiyeler, 162/9.
- Baykal, Kâzım, Bursa ve Anıtları, Bursa 1950.
- Baysun, M. Cavid, "Ahmed I.", İA, I.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahvâ, Fütûhu'l-Bıldân, Kahire 1319.
- Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet Yazmaları, O. 117/1.
- Belîk, İsmail, Güldeste-i Riyâz-i İrfân ve Vefeyât-i Dâniğ-verân-i Nâdire-dân, Bursa 1302/1884.
- Reygu, A., Erzurum Tarihi, İstanbul 1936.

- Bilmen, Ö. Nasuhi, Büyük Tefsir Tarihi, İstanbul 1974, I-II.
- Boratav, Pertev Nâilî, "Battal", İA, II.
- Boyar, A. Sami, "Avasofya Medresesi", Tanin Gazetesi, 28.8.1951 sayısı.
- Brockelmann, C., Geschichte der Arabischen Literature, Supplementband, Leiden 1939-42.
- , "İbn Asâkir", İA, V-2.
- , İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi (Çev. Neşet Çaçatay), Ankara 1964.
- Bursa Ser'î Sicilleri, IV, C.
- Bursalı, Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1342, I-III.
- Çaçatav, Neşet, İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliye Çağı, Ankara 1982.
- Çakan, İffet, Osmanlılar Devrinde Rodos, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 713.
- Çelebi, Ahmed, İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi (Çev. Ali Yardım), İstanbul 1976.
- Danişmend, İ. Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul 1971-72, I-V.
- Darkot, Besim, "Divarbakır", İA, III.
- , "Erzurum", İA, IV.
- , "Rodos", İA, IX.
- , "Serez", İA, X.
- Defter-i Müsveddât-i İn'âmât ve Tasaddukât ve Tesrîfât, Belediye Kütüphanesi, M. Cevdet Yazmaları, O. 71.
- Der-sa'âdet ve Bilâd-i Selâse'de Vâki' Medâris ve Derûnunda Sâkin Nüfusun Mikdarını Mübeyyin Hülâsa.
- Ders Vekâleti Medrese Müderris Defteri, İstanbul Müftülüğü Arşivi, numarasız.
- Develioğlu, Abdullah, Büyük İnsanlar (Üç Bin Türk-İslâm Müellifi), İstanbul 1973.
- Diez-Aslanapa-M. Koman, Karaman Devri Sanatı, İstanbul 1950. Edirne Müzesi, No. 1553.
- Eflâkî, Ahmed, Âriflerin Menkıbeleri (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1964.
- (Eldem), Halil Edhem, "Anadolu'da İslâmî Kitabeler", Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası, No. XXXV.
- , "Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke", Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası, İstanbul 1909/1327.

- , Kaysêriye Şehri, İstanbul 1915/1334.
- , "Yörgüç Paşa ve Evlâdına Aid Birkac Kitabe", Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası, IX.
- Erdolan, Abdülkadir, Şeyh Vefâ, İstanbul 1941.
- Ergin, Osman, Fatih İmareti Vakfiyesi, İstanbul 1945.
- , Türk Şehirlerinde İmar Sistemi, İstanbul 1939.
- Erler, Şefik, Bursa'da Eski Eserler ve Şöhretler, Bursa 1965.
- Ernst Diez-Oktay Aslanapa, Türk Sanatı, İstanbul 1946.
- Ertem, Süleyman Fikri, Antalya Tarihi, III. Kısım, Antalya 1948.
- , Antalya Vilâyeti Tarihi, İstanbul 1940.
- Evliva Çelebi, Seyahatname, İstanbul 1314, I-XI.
- Evice, Semavi, "İstanbul (Tarihî Eserler)", İA, V-2.
- , "Mescid", İA, VIII.
- Eyyub Sabri Paşa, Mir'âtü'l-Haremeyn, İstanbul 1306.
- Fatih Mehmed II. Vakfiyeleri, Ankara 1938.
- Fatih Mehmed II. Vakfiyeleri, Eyyub Vakfiyesi.
- Fazlurrahman, İslâm (Çev. Mehmed Dağ-Mehmed Aydın), İstanbul 1981.
- Gabriel, Albert, Nişde Türk Eserleri (Çev. A. Akif Tutank), Ankara 1962.
- Galanti, Avram, Ankara Tarihi, İstanbul 1950.
- Gökbilgin, M. Tayyib, "Bursa Kuruluş Devrinin İlim Müesseseleri, İlim Adamları ve Bursa Tarihçileri Hakkında", Necatî Lügal Armağanı, Ankara 1968.
- , "Edirne", İA, IV.
- , "Edirne Hakkında Yazılmış Tarihler", Edirne'nin 600. Fetih Yılı Armağanı, Ankara 1965.
- , "Mürren Sultan", İA, V-1.
- , "İbrahim Paşa", İA, V-2.
- , "Kütahya", İA, VI.
- , XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa İlivası, İstanbul 1952.
- Gökçen, İbrahim, Manisa Tarihinde Vakıflar ve Hayırlar, İstanbul 1946.
- Gövingç, Nejat, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul 1969.
- Güvener, Ömür, XVII ve XVIII. Yüzyıl İstanbul Medreseleri, Sanat Tarihi Nezuniyet Tezi.

- Gülergin, Bilgi, Trabzon İli ve Çevresindeki Tarihî Eserler, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 1618.
- Güner, Hamza, Kıtahya Camileri, Kıtahya 1964.
- el-Hamevî, Yâkût b. Abdullah, İrsâdü'l-Erîb ilâ Ma'rifeti'l-Edîb (Mu'cemü'l-Üdebâ), Kahire 1907.
- , Mu'cemü'l-Büldân, Bevrût 1979.
- Hamîdullah, Muhammed, İslâm Müesseselerine Giriş (Çev. İ. Süreyvâ Sırma), İstanbul 1984.
- , İslâm Peygamberi (Çev. Said Mutlu-Salih Tuğ), İstanbul 1969.
- Harmer, Joseph von, Devlet-i Osmâniyye Tarihi (Çev. N. Ata), İstanbul 1329.
- Hartmann, R., "Sam", İA, XI.
- Hasan Bey-zade, Tarih, Topkapı Sarayı Emânet Hazinesi, No. 1434.
- Heffening, "Sîrâzî", İA, XI.
- Hafzurrahmân Râsîd Öymen-Mehmed Dağ, İslâm'da Eğitim Tarihi, Ankara 1974.
- Hibrî, Defter-i Ahbâr, Velîyyüddin Efendi Kütüphanesi, No. 2418.
- , Enîsü'l-Müsâmirîn, Fatih Millet Kütüphanesi, Emîrî, P. 68.
- Hoca Sa'deddin Efendi, Tâcü't-Tevârîh, İstanbul 1279.
- Hüdâvendigâr Vilâyeti Salname-i Resmîyesi, 1325, Bursa.
- Hüsevin Hüsâmeddin, Amasya Tarihi, İstanbul 1327-32, 1927-28, I-IV.
- İbn Batûta Seyahatnamesi'nden Seçmeler (Çev. İsmet Parmakçı-zoğlu), İstanbul 1971.
- İbnü'l-Esîr, Alî b. Muhammed, el-Kâmil fi't-Târîh, Bevrût 1965-67, I-XIII.
- İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed, Vefeyâtü'l-A'yân fî Enbâi Ebnâi'z-Zamân, Mısır 1310, I-II.
- İbnü's-Salâh, Ebû Amr Osmân b. Abdurrahmân es-Sebrozûrî, Ulûmü'l-Hadîs (Mukaddimetü İbnî's-Salâh), Halep 1386/1966.
- İlmiye Salnamesi, İstanbul 1334.
- İlter, Figen, "Erken Devir Mimarisinde XII. ve XIII. Yüzyıl Artukoşulları Medreselerinin Yeri", Vakıflar Der-gisi, VIII, Ankara 1969.
- İnalçık, Halil, "Murad II", İA, VIII.
- İstanbul Medreseleri Listesi, İ. Ü. Kütüphanesi, TV. 8866.

- İstanbul Müftülüğü Ser'î Siciller, Taşra Medreseleri, Defter No. 159.
- İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, Ö. Lütfi Barkan-E. Hakkı Ayverdi nşr., İstanbul 1970.
- İstanbul'da Bulunan Tekyelerin Bânîleri, Tarihleri, Belediye Yavınları.
- İstanbul'da Mevcut Medreselerin Esâmîsi, İ. Ü. Kütüphanesi, No. 8869.
- J. H. Nordtmann-E. Halil Yinanç, "Dulkadirîlular", İA, III.
Kadri, Abdülkadir, Bursa Rehberi, Bursa 1329.
- Kafesoğlu, İbrahim, "Nizâmü'l-Mülk", İA, IX.
- , Selçuklular Tarihi, İstanbul 1972.
- , Sultan Melikşah, İstanbul 1973.
- Kaşınacioğlu, Celâl, Tarihî ve Turistik Yönüyle Kütahya, İstanbul 1964.
- Kâmil Ekrem, "Gazzî Mekki Seyahatnamesi", Tarih Semineri Dergisi, I-II, İstanbul 1937.
- Kâmil Kepeci Notları, Basılmamış.
- Kara Çelebi-zade, Abdülaziz Efendi, Süleymân-name, Bulâk 1248.
- Kâtip Çelebi (Hacı Halîfe), Mustafa b. Abdullah, Cihan-nümâ, İstanbul 1145.
- , Fezleke, Âtîf Efendi Kütüphanesi, No. 1914.
- , Fezleke, İstanbul 1286-87.
- , Keşfu'z-Zunûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn, İstanbul 1971, I-II.
- , Takvîmü't-Tevârîh, Ali Emîri Kütüphanesi, T. 128.
- Kâtip Ferdî, Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi, İstanbul 1913 /1331.
- Kavaoğlu, İsmet, İslâm Kurumları Tarihi, Ankara 1980.
- Kobbâle, Ömer Rızâ, Mu'cemü'l-Müellifîn, Beyrût 1957, I-XV.
- el-Kettânî, Abdulhavy, Kitâbu Nizâmî'l-Hukûmeti'n-Hebeviyye el-Müsemmâ bi't-Te'râtîbi'l-İdâriyye, er-Ribât 1347/1929.
- Kivâmî, Fetihnâme-i Sultan Mehmed, Franz Babinger nşr., İstanbul 1955.
- Konvalı, İ. Hakkı, Âbideleri ve Kitâbeleri ile Erzurum Tarihi, İstanbul 1960.
- , Âbideleri ve Kitâbeleriyle Karaman Tarihi, İstanbul 1967.

- , Âbideleri ve Kitâbeleriyle Konya Tarihi, Konya 1964.
- , Akşehir, İstanbul 1945.
- , Alanya, İstanbul 1946.
- , "Hayreddin Paşa Vakfiyesi", Yeni Sabah Gazetesi, 24.8. 1943 sayısı.
- , İstanbul Âbideleri, İstanbul 1941.
- , Mimar Koca Sinan ve Eserleri (Azadlı Sinan), İstanbul 1950.
- Kovunluoğlu, A. Memduh Turgut, Bursa ve İznik Tarihi, Bursa 1935.
- Köprülü, M. Fuat, "Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihî Ehemmiyeti", Vakıflar Dergisi, I, Ankara 1938.
- Kuban, D., Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları, İstanbul 1965.
- Kunter, H. Daki, "Kitabelerimiz", Vakıflar Dergisi, II, İstanbul 1974.
- Kur`ân-ı Kerîm.
- Kuran, Aptullah, "Karamanlı Medreseleri", Vakıflar Dergisi, VIII, Ankara 1969.
- , "Tokat ve Niksar'da Yağlıbasan Medreseleri", Vakıflar Dergisi, VII, İstanbul 1968.
- Kurtoğlu, Faik, Tire Tarihi ve Turistik Değerleri, Tire 1957.
- Kurtoğlu, Fevzi, Gelibolu ve Yöresi Tarihi, İstanbul 1938.
- Kütükoğlu, Mübâhat S., "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, VII-VIII, İstanbul 1977.
- Latîfî, Tezkire, İstanbul 1314.
- Lewis, Bernard, "1641-42'de Bir Karavîl'in Türkiye Seyahatnamesi", Vakıflar Dergisi, III, Ankara 1956.
- M. Çoşatay Uluçay-İ. Gökçen, Manisa Tarihi, İstanbul 1939.
- M. Ferit-M. Mesut, Selçuk Veziri Sahib Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri, İstanbul 1934.
- M. Râşid b. Osman Nüzhet, Zübdetü'l-Vakâyi' der Belde-i Celîle-i Bursa, Fatih Millet Kütüphanesi, Emîrî, T. 89.
- Mamboury (Manbûrî), Ernest, İstanbul Rehber-i Seyyâhîn, İstanbul 1925.
- Mank, Ali b. Pâlî, el-İkdü'l-Manzûm fî Zikri Efâdîli'r-Rûm, Kahire 1310 (Vefeyâtü'l-A'yân'ın II, 91'den itibaren).

ren kenarında).

- Mazloğlu, Hasibe, "Sinan Paşa", İA, X.
- Mecdî, Edirne'li Mehmed, Terceme-i Sakâyık, İstanbul 1260.
- Mecmû'atü'r-Resâil, Es'ad Efendi Kütüphanesi, No. 3752.
- Mecmû'atü'r-Resâil, " " " " , No. 3788.
- Mehmed h. Ömer el-Aşık, Menâzıru'l-Avâlin, Hâlis Efendi Kütüphanesi, No. 616.
- Mehmed Süreyvâ, Sicill-i Osmânî, İstanbul 1308-15, I-IV.
- Meriç, R. Melul, "Akşehir Türbe ve Mezarları", Türkiyat Mecmûası, İstanbul 1936.
- , "Edirne'nin Tarihî ve Mi'mârî Eserleri Hakkında", Türk Sanat Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri, İstanbul 1963.
- Mevdan Larousse, V.
- Minorsky, V., "Mardin", İA, VII.
- Muallim Cevdet, Ahiyyetü'l-Fityân, Vakfiyeler Listesi.
- Müstakîm-zade, Süleyman, Devhatü'l-Besâvîh, İstanbul 1978.
- , Tuhfe-i Hattâtîn, İstanbul 1928.
- Negrî, Mehmed, Cihan-nümâ, Kövmen ngr., Ankara 1987, I-II.
- Hişancı Mehmed Paşa, Osmanlı Sultanları Tarihi, İstanbul 1942.
- Okiç, M. Tayyib, Bazı Hadîs Meseleleri Üzerine Tedkikler, Ankara 1959.
- , "Hüsrev", İA, V-1.
- Oktay, S., "Sivas'ta Gök Medrese", Arkitekt, İstanbul 1948.
- Onur, Oral, Edirne Kitabeleri, İstanbul 1973.
- Oral, Zeki, "Konva'da Sırçalı Medrese", Belleten, XXV.
- Ortaç, Ümit, Bayezid II. Camii ve Külliyesi, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tez No. 704.
- Oruç Bey, Oruç Bey Tarihi, İstanbul 1973, N. Atsız ngr.
- Öney, Gönül, "Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Külliyesi", Belleten, CXIX, Ankara Temmuz 1966.
- Önge, Yılmaz, "Çankırı Dâru'g-Sifâsı", Vakıflar Dergisi, V, Ankara 1962.
- Öz, Tahsin, İstanbul Camileri, Ankara 1987, I-II.
- Parmaksızoğlu, İsmet, "Kemal Paşa-zade", İA, VI.
- Pecevî, İbrahim, Tarih, İstanbul 1281-83, I-II.
- Pedersen, Jons, "Mescid", İA, VIII.

- Peremeci, O. Nuri, Edirne Tarihi, İstanbul 1939.
- Pervititch, İstanbul Planı.
- R. Nazif-İ. Hakkı Uzunçarşılı, Sivas Şehri, İstanbul 1928.
- Rifat Ahmed Efendi b. İsmail, Devhatü'l-Mesâyah, İstanbul 1978 (Müstakim-zade'ninki de bunda dahildir).
- Ruben, W., "Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Âbideleri", Belleten, XLIV.
- Rudolf M. Riefstahl, Turkish Architecture in South Western Anatolia, 1931.
- Rumeli Kadî-askeri Rûznameçesi.
- Sa'dî Çelebi, Tâcî Bey-zade, Terceme-i Neşt Behişt, Hamîdiye Kütüphanesi, TY, 928.
- Sâ'î, Mustafa Nakkâş, Tezkiretü'l-Ebniye, Ankara 1965.
- , Tuhfetü'l-Mi'mârîn, Ankara 1965, R. M. Melul ngr.
- Sauvaget, J., "Haleb", IA, V-1.
- Sayılı, Aydın, "Bizde Tıp Öğrenimi Üzerine", Belleten, XXV.
- , "Rasathane Konusu ile İlgili Olarak Tire'de Kısa Bir Araştırma", Belleten, XII.
- , "Vâcidiye Medresesi", Belleten, XII.
- Şehî, Tezkire, İstanbul 1325.
- (Seydî-zade), Târîh-i Silsile-i Ülemâ, Süleymâniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi, 2142.
- Soyboğa, Coşkun, Eyyub Âbideleri, Tarih Semineri Kütüphanesi, Tezler, No. 727.
- Sözen, Metin, Anadolu Medreseleri, İstanbul 1970, I-II.
- , "Oba Pazarı Çevresi ve Oba Medresesi", Sanat Tarihi Yıllığı, İstanbul 1965.
- es-Sübki, Ebû Nâsır Abdolvahhâb b. Takiyyüddîn, Tabakâtü'l-Şâfi'iyye, Mısır 1386/1967.
- Süleymâniye Vakfiyesi, K. Edib Kürkcüoğlu ngr., Ankara 1962.
- Sümer, Faruk, "Kasım Paşa", IA, VI.
- S. Altundağ-S. Turan, "Rüstem Paşa", IA, IX.
- Sâkir Şevket, Trabzon Tarihi, İstanbul 1294.
- Şehremâneti İhsâiyat Mecmuası, 1337.
- Şehzâde Selim Vakfiyesi, Türk-İslâm Eserleri Müzesi, No. 2185.
- Semseddin Sami, Kamûsu'l-A'lâm, İstanbul 1306, I-VI.
- Şeşen, Ramazan, Salâhaddin Eyyübî ve Devlet, İstanbul 1987.

- T. T. B., Aegean Region, 1968 (Turistik Rehber).
- , Türkiye, Orta Anadolu, 1967.
- T. T. K., Dr. Süheyl Ünver Arşivi, No. 59.
- Pâcî-zade Sa'dî Çelebi Münşeâtı, Necati Tügal-Adnan Erzi nşr., İstanbul 1956.
- Tâib Hasan Efendi, Hâtıra Yahut Mir'ât-i Bursa, Bursa 1323.
- Taneri, Aydın, Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hükûmdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı Teşkilâtı, Ankara 1978.
- , Türk Devlet Geleneği, Ankara 1975.
- Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Arşivi (Ergin, Fatih İmaratı Vakfiyesi).
- Taşköprü-zade, Ahmed b. Mustafa, Miftâhu's-Sa'âde ve Misbâhu's-Siyâde fî Mevzû'âtı'l-Ülüm, Kahire 1968.
- , eş-Sakâyıku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye, Kahire 1310/1892 (Vetevâtü'l-A'vân'ın kenarı).
- Tekirdağ, M. C. Şehâbeddin, "Timurtaş", İA, XII-1.
- , "Ermenak", İA, IV.
- , "İstanbul", İA, V-2.
- , "Medrese Dönemi", Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1973.
- , "Mehmed Paşa", İA, VII, 594-95.
- , "Mescid", İA, VIII.
- Tokay, İbrahim, Diyarbakır, İstanbul 1937.
- Topkapı Müzesi Arşivi, No. 3882.
- Topkapı Sarayı Arşivi, D. 5781, 6625, 7081, 7087, 7099, 7365, 7625, 9802, E. 4094, 10597/1-2.
- Topkapı Sarayı Arşivi, 1070 no.lu Tapu Defteri.
- Topkapı Sarayı Arşivi, No. 7744.
- Topkapı Sarayı Hazine Kütüphanesi, No. 16/1141.
- Tuncel, Mehmet, Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri, Ankara 1974.
- Turan, Osman, "Celâleddin Karatay Vakıfları ve Vakfiyeleri", Belleten, XII.
- , "Hübârizeddin Ertokuş ve Vakfiyesi", Belleten, XLIII.
- , "Selçuklular Zamanında Sivas Şehri", A. Ü. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara 1951, XI.
- , "Selçuk Devri Vakfiyeleri: I. Semseddin Altun Aba Vak-

- fiyesi ve Hayatı", Bellekten, XI.
- , "Selçuk Devri Vakfiyeleri: Karatay Medresesi Vakfiyesi", Bellekten, XLV.
- , Selçuklular Tarihi ve İslâm Medeniyeti, İstanbul 1969.
- , Selçuklular ve İslâmiyet, İstanbul 1980.
- Turan, Şerâfeddin, "Pîrî Mehmed Paşa", İA, IX.
- , "Selîm II.", İA, X.
- , "Sinan Paşa", İA, X.
- Turgut, A. Memduh, İznik ve Bursa Tarihi, Bursa 1935.
- Tümer, Günay, Bîrûnî'ye Göre Dinler ve İslâm Dini, Ankara 1975.
- Türk-İslâm Eserleri Müzesi, T. 2182, No. 2202.
- Türkiye'de Vakıf Âbideler ve Eski Eserler, Ankara 1972.
- Uğur, Ahmet, The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-nâme Literature, Berlin 1985.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, "Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa", Bellekten, XCI.
- , "Bayezid II.", İA, II.
- , "Davud Paşa", İA, III.
- , "Hacı İvaz Paşa'ya Dair", İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, XIV.
- , "İbrahim Bey'in Karaman İmareti", Bellekten, I.
- , "Karamanoğlu Ali Bey Vakfiyesi", Vakıflar Dergisi, II.
- , Kitabeler, İstanbul 1929, I-III.
- , Kütahya Şehri, İstanbul 1972.
- , "Menteşeoğulları", İA, VII.
- , "Murad I.", İA, VII.
- , Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilâtı, Ankara 1965.
- , Osmanlı Tarihi, Ankara 1982, I-IV.
- Uluçay, Çakırtay, "Kanuni Sultan Süleyman ve Ailesi ile İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar", Kanuni Armağanı, İstanbul 1976.
- , Saruhanlıoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar, İstanbul 1940.
- Uşşâkî-zade, Sakayık Zeyli, İ. Ü. Kütüphanesi, TY., 6191.
- Uzluk, Ş., Konya Âbideleri, Konya 1939.
- Üçok, Bahriye, "Kirman'da Müslüman Kutluk Devletinde İki Kadın Hükümdar", A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi.

1961, IX.

- Ülgen, Ali Saim, "Fatih Camii", Vakıflar Dergisi, I.
- , "Kırşehir'de Türk Eserleri", Vakıflar Dergisi, II.
- , "Niğde'de Ak Medrese", Vakıflar Dergisi, II.
- Ülkütaşır, M. S., "Sinop'ta Selçukiler Zamanına Ait Tarihî Eserler", Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi, İstanbul 1949, V.
- Ünver, Süheyl, "Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastanelerin Bir Kısımına Dair", Vakıflar Dergisi, Ankara 1938, I.
- , Fatih Külliyesi ve Devri İlim Hayatı, İstanbul 1946.
- , Hızır Bey Celebi, İstanbul 1944.
- , Selçuk Tababeti, Ankara 1940.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, No. 1848.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 833/1431.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 28, Anadolu Vakfiye Defteri.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter 570, 579, 589, 607, 608, 632, 632/8, 732.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Evrak, Kuyûd-i Kadîme, No. 1371.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Haremeyn I.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Fihristi, 1860/1.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Fihristi, 1860/1, Kadı 6.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, No. 571, İstanbul Sâni Defteri.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, 830/1426 tarihli Vakfiye.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Küçük Evkaf, No.624.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Küçük Vezir Nezareti (Vakfiye), Tarihi: 1205/1790.
- Belediye Kütüphanesi, M. Cevdet Yazmaları, O. 70, Vesâif Defteri.
- W. Ruben-A. Sayılı, "Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Goca Bey Medresesi'nde Yapılan Araştırmalar", Bellekten, XLIV.
- Witteck, Paul, Monteşe Beyliği (Çev. O. Saik Gökyay), Ankara 1944.
- Yotkin, S. Kemal, "Çifte Minare", A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, II-III, Ankara 1952.
- , "Erzurum Çifte Minareli Medresesi", A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, IV, Ankara 1954.
- , İslâm Nihariyesi, Ankara 1959.

- Sevkin, Ş., "Anadolu'da Selçuklu Sifahaneleri", Türk Kültürü, X, Ankara 1963.
- Vinanoç, M. Halil, "Diyarbakır", İA, III.
- Yurdavdın, H. Gazi, İslâm Tarihi Dersleri, Ankara 1971.
- Zetterstéén, K. V., "Nureddin", İA, IX.
- Zeydan, Corci, İslâm Nedeniyeti Tarihi (Çev. Zeki Meşamiz). İstanbul 1973.
- Zeyl âlâ Fasli'l-Ahiyyeti'l-Fitvâni't-Türkiyye fî Kitâbi'r-Rihle l'Ibn Batûta, I.
- Öz-Ziriklî, Havreddin, el-A'lâm, Beyrût 1970, I-X.
- Savaş, Hamdi, İshak Çelebi ve Selim-namesi, basılmıyca Doktor Tezi, 1986.